

วารสาร สังคมวิจัย และพัฒนา



Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หน่วยงานหลักในการให้บริการด้านการบริหารงานวิจัย
และดำเนินการวิจัยในนาม “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

Quality Matters, Always

SCAN QR CODE



รายละเอียดเพิ่มเติม

TU-RAC

ขึ้นทะเบียนเป็นที่ปรึกษา กับศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา
สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง
เลขทะเบียนที่ปรึกษา 668 ระดับ 1

สาขา AG, ED, EG, EV, FI, HE, IN, PO, ICT, TO, TR, UD, WS, LW, QS, MID, PR, RE, MS



สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (TU-RAC)

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถ.พระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 0-2613-3120-2, 0-2223-3757, 090-575-1066

E-mail : turac.project2022@gmail.com



<https://turac.tu.ac.th/>



Thammasat University Research and Consultancy Institute (TU-RAC)

บทบรรณาธิการ

ด้วยในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ ประเด็นหนึ่งซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน ได้แก่ ผลการเลือกตั้งผู้บริหารของเทศบาล ดังนั้นวารสารวิจัยสังคมและพัฒนา ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เมษายน ถึงมิถุนายนนี้จึงเริ่มต้นด้วยบทความรับเชิญที่ชื่อ “หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด”: ความเป็นมา และบทเรียนในการพัฒนาเมืองของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดย ทรงชัย ทองปาน และวุฒิสาร ตันไชย โดยบทความนี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา และบทเรียนที่เกิดจากการใช้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดในการพัฒนาเมืองของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งนอกจากองค์ประกอบโครงสร้างส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ จะสามารถนำไปปรับใช้กับการพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้ บทความนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้ที่มีต่อการพัฒนาเมือง จนทำให้ประชาชนไว้วางใจให้ผู้บริหารชุดดังกล่าวได้กลับมาทำหน้าที่นี้อีกครั้ง

สำหรับบทความวิจัย วารสารฉบับนี้มีอยู่ด้วยกัน 7 บทความ สามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ ประเด็นด้านการศึกษาที่มีอยู่ 2 บทความ โดยมีจุดร่วมกันคือ ในภาวะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ เราจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างไร ซึ่งบทความแรกสนใจไปที่ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (Resilience) ได้แก่ บทความเรื่อง การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี ของธีระวัฒน์ ทิพย์ปัญญา และคณะ ที่แสดงให้เห็นว่าทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนจะช่วยให้นิสิตสามารถตั้งรับกับวิกฤตที่เผชิญ ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรค และดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากเหตุการณ์วิกฤตนั้นผ่านพ้นไปได้ได้อย่างไร ซึ่งผู้อ่านสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และส่งเสริมให้นักศึกษาเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมได้ ส่วนอีกบทความสนใจไปที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ได้แก่ บทความเรื่อง “การประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย” ของเรืองฤทธิ์ บุญเรือง และคณะ ที่เห็นว่าการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่เผชิญ และเกิดการพัฒนาทักษะทางด้านความคิดที่ตอบสนองต่อตนเอง สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้นทั้งสองบทความจึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้ในการส่งเสริม และพัฒนาให้กลายมาเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในสถานศึกษาของตนเองต่อไป

บทบรรณาธิการ

กลุ่มที่สองเป็นบทความวิจัยด้านการท่องเที่ยว มี 2 บทความ โดยบทความแรกสนใจไปที่ประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวแบบครอบครัว (Family Tourism) และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ได้แก่ บทความที่ชื่อ **“Application of Gradient Boosting Regression to Evaluate the Impact of Family Tourism on Children's Experiential Learning in Nakhon Ratchasima Province”** ของ Wankasem Sattayanuchit และคณะ โดยบทความดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวแบบครอบครัวจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันจะให้ประโยชน์ด้านพัฒนาการที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และนักการศึกษาจึงควรออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการเปลี่ยนจากการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนด้วยความบันเทิงเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนา ส่วนบทความที่สองสนใจเกี่ยวกับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก โดยให้ความสำคัญไปที่นวัตกรรมบริการ (service innovation) และความได้เปรียบทางการแข่งขัน (competitive advantage) ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ได้แก่ บทความเรื่อง **“โมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต”** ของณัฐวุฒิ เหมาะประมาณ และคณะ บทความนี้แสดงให้เห็นว่า นวัตกรรมบริการมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเติบโตของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กจำเป็นต้องเร่งพัฒนาความสามารถ ความรู้ และทักษะต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการและสร้างบริการใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มตลาดเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

บทความวิจัยกลุ่มที่สาม เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องเมือง ได้แก่ บทความด้านเกษตรในเมือง (Urban Agriculture) ได้แก่ บทความเรื่อง **“แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”** ของนิโลบล วงศ์ภัทรนุก และคณะ ซึ่งได้นำเสนอการเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ (Multifunctional Urban Agriculture) เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรในเมือง บทความดังกล่าวได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจสำหรับเขตบางขุนเทียนไว้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้เชื่อมโยงแนวคิดการเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเข้ากับแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถศึกษาได้จากบทความดังกล่าว ส่วนอีกหนึ่งบทความแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับเมืองโดยตรง แต่พื้นที่ศึกษามีนัยยะของความเป็นเมือง โดยเป็นบทความที่ใช้แนวคิดการตีความสัญลักษณ์ (Interpreting Symbolism) และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ในการวิเคราะห์ ได้แก่ บทความเรื่อง **“การตีความสัญลักษณ์และการสืบทอดพิธีศัลยศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงเทพมหานครผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษาหลังสถานการณ์โควิด-19 ในบริบทวิถีปกติถัดไป”** ของอดิพล เอื้ออารีสัมพันธ์ และณัฐรศนา อุดมผล ที่ผู้เขียนพบว่า แม้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 รูปแบบการประกอบพิธีกรรมจะเปลี่ยนแปลงจากออนไลน์มาสู่ระบบออนไลน์ แต่แก่นสารสำคัญที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ทางศาสนาไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่าการสื่อสารพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์มิได้ลดทอนคุณค่าทางศาสนา หากแต่เป็นการสืบทอดศรัทธาในบริบทของ “วิถีปกติถัดไป”

บทบรรณาธิการ

ส่วนบทความวิจัยในกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ ประเด็นเรื่องการเมือง โดยสนใจไปที่ประเด็นเรื่องค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic Values) ในกลุ่มเยาวชน ได้แก่ บทความเรื่อง “การศึกษา ค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทย” ของเลิศพร อุดมพงษ์ ซึ่งผู้เขียนพบว่า บทความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมประชาธิปไตยของไทย และตัวแปรที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังวิเคราะห์เปรียบเทียบกับตัวแปรต่าง ๆ และได้เสนอแนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

สำหรับบทความวิชาการนั้น วารสารฉบับนี้มีบทความวิชาการ 3 บทความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านศาล ประเด็นด้านผู้สูงอายุ และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยบทความแรก ได้แก่ บทความเรื่อง “บทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสในกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024” โดย ปิติเทพ อยู่ยืนยง บทความนี้จะทำให้เราได้รู้จักกับองค์กระอิสระที่เรียกว่าศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศส และการทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ อีกทั้งผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นว่า ระบบกฎหมายของฝรั่งเศสนั้น ให้ความสำคัญกับความโปร่งใสของรัฐผ่านการเปิดโอกาสให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินใช้อำนาจตรวจสอบการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเมืองใหม่ ทำให้ช่วยปราบปรามการทุจริต และส่งเสริมธรรมาภิบาลที่ดีเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส บทความวิชาการต่อมาได้แก่ ประเด็นด้านผู้สูงอายุ ได้แก่ บทความเรื่อง “การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ: แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมในบริบทประเทศไทย” โดย วิชญ์ บุญรอด บทความวิชาการนี้ได้อธิบายกระบวนการ Design Thinking ไปพร้อม ๆ กับการนำเสนอแนวทางการบูรณาการ Co-creation ในแต่ละขั้นตอน นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย ซึ่งนักออกแบบ นักวิจัย และผู้กำหนดนโยบายสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน และบทความสุดท้ายเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ได้แก่ บทความเรื่อง “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์” โดยจินดารัตน์ ปิรมณี และเมธนิย์ โตสุวรรณ บทความนี้จะทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของบล็อกเชน คุณสมบัติหลัก การใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งผู้เขียนสรุปว่า เทคโนโลยีบล็อกเชนสามารถเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่จะนำไปสู่การเพิ่มความรับผิดชอบ ความปลอดภัย และความโปร่งใสในการจัดการข้อมูลของพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

จากบทความข้างต้น วารสารวิจัยสังคมและพัฒนาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับความรู้ และเกิดความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ มากขึ้น รวมไปถึงเกิดแนวคิด แนวทางที่จะนำไปประยุกต์ใช้ และหรือนำไปต่อยอดในประเด็นดังกล่าวต่อไป

ทงวไผ ทงปน

รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงชัย ทองปาน
บรรณาธิการวารสาร

CONTENTS

Vol. 7 No. 2 April-June 2025

บทบรรณาธิการ

01

**“หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด”: ความเป็นมา และบทเรียน
ในการพัฒนาเมือง ของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด**

ทรงชัย ทองปาน และวุฒิสาร ตันไชย

02

**การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี
ธีระวัฒน์ ทิพย์ปัญญา และคณะ**

03

**Application of Gradient Boosting Regression to
Evaluate the Impact of Family Tourism on Children's
Experiential Learning in Nakhon Ratchasima Province**

Wankasem Sattayanuchit et al.

04

**การประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียน
ที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย**

เรืองฤทธิ์ บุญเรือง และคณะ

05

**แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร**

นิโลบล วงศ์รัตนนทร์ และคณะ

06

**โมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมบริการที่
ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรม
ขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต**

ณัฐวุฒิ เหมาะะประมาณ และคณะ

07

**การตีความสัญญาและการสืบทอดพิธีศัลศักดิ์สิทธิ์
ทั้ง 7 ประการของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
ในกรุงเทพมหานครผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษาหลัง
สถานการณ์โควิด-19 ในบริบทวิถีปกติกลับไป**

อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์ และณัฐรศนา อุดมผล

08

การศึกษาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทย

เลิศพร อุดมพงษ์

CONTENTS

Vol. 7 No. 2 April-June 2025

		09	บทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสในกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ปีติเทพ อยู่ยืนยง
...151	•		
		10	การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ: แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมในบริบทประเทศไทย วิชญ์ บุญรอด
...167	•		
...184	•	11	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนสำหรับการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ จินดารัตน์ ปิมนิ และเมธนิย์ โตสุวรรณ

บทความรับเชิญ

“หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด”: ความเป็นมา และบทเรียนในการพัฒนาเมือง
ของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด

“Roi-et Tower”: Background and Urban Development Lessons of
Roi Et Municipality”

ทรงชัย ทองปาน¹ และวุฒิสาร ตันไชย²
Songchai Thongpan and Wuttisan Tanchai

E-mail : songchaius@yahoo.com

บทคัดย่อ

เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดนับเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่ง que ประสบความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์เมืองผ่านสิ่งปลูกสร้างที่เรียกว่า “หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด” (Roi-et Tower) จนทำให้เมืองร้อยเอ็ดมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจ มีการเดินทางเข้ามาเที่ยวชมของผู้เยี่ยมเยือนจากทั่วทุกสารทิศ ทั้งนี้ความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ (2) การบริหารการก่อสร้างที่ทำให้สิ่งก่อสร้างนั้น ๆ สามารถใช้งานได้ และมีสุนทรียศาสตร์ทางสถาปัตยกรรม และ (3) การบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจากเงื่อนไขดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเมืองของตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนต่อไปได้

คำสำคัญ : หอสูงชมเมือง, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การพัฒนาเมือง, เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด

¹ รองศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

² ศาสตราจารย์
Professor

Abstract

Roi Et Municipality is recognized as one of the local administrative organizations that has successfully built a unique city identity through the construction of the Roi-et Tower. This landmark has given Roi Et a distinctive identity, instilling a sense of pride among its residents and attracting visitors from all directions. This success can be attributed to three key factors: (1) the translation of vision into action, (2) effective construction management that ensured both functionality and architectural aesthetics, and (3) efficient and result-oriented management of the structure to ensure continuous usability. These conditions offer valuable lessons that other local administrative organizations can adapt for their own cities to achieve sustainable urban development.

Keywords: Observation tower, Local Government Organization, Urban Development, Roi et Municipality

บทนำ

ด้วยเดือนพฤษภาคม 2568 ที่ผ่านมา มีเหตุการณ์สำคัญในวงการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่จับตามองอย่างน่าสนใจ คือ การเลือกตั้งผู้บริหารเมือง ได้แก่ เทศบาล ทั้งเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล หลังจากที่ผู้บริหารเทศบาลได้หมดวาระการทำงานจากการทำงานในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ซึ่งผลการเลือกตั้งในหลาย ๆ แห่งผู้บริหารชุดเดิมยังคงได้กลับเข้ามาทำหน้าที่ดูแลประชาชนอีกครั้ง บางแห่งไร้ซึ่งคู่แข่ง ในขณะที่บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นผลการเลือกตั้งดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของผู้บริหารว่าที่ผ่านมา ผู้บริหารเทศบาลได้ทำหน้าที่ในการบริหารเมืองนั้น ๆ จนเป็นที่พึงพอใจของประชาชนหรือไม่

ดังนั้นเพื่ออิงกับกระแสการเลือกตั้งดังกล่าว บทความฉบับนี้จึงได้เลือกนำเสนอผลการดำเนินงานของเทศบาลแห่งหนึ่ง ที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาเมืองด้วยการสร้างอัตลักษณ์เมือง (City Branding) จากสิ่งปลูกสร้างที่เรียกว่า “หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด” (Roi-et Tower) จนทำให้เมืองนั้นกลายเป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ประชาชนเกิดความรักภูมิใจ มีการเดินทางเข้ามาเที่ยวชมของผู้เยี่ยมชมจากทั่วสารทิศทั้งจากในจังหวัด ภูมิภาค และจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเมืองทางผ่านมาสู่เมืองที่เป็นจุดหมายปลายทาง นำมาสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในเมือง จนประชาชนไว้วางใจให้ผู้บริหารเทศบาลชุดเดิม ได้กลับเข้ามาบริหารเมืองอีกครั้ง ซึ่งเมืองดังกล่าว ได้แก่ “เมืองร้อยเอ็ด”

บทความครั้งนี้มีข้อเสนอที่ว่า การสร้างอัตลักษณ์เมือง (City Branding) นั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเมือง ด้วยเพราะการสร้างอัตลักษณ์เมืองเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาเมือง ทำให้เมืองมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และเป็นที่จดจำ ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว การลงทุน และคุณภาพชีวิตของประชาชนใน

เมือง อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์เมืองผ่านการก่อสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ แต่เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ (1) การแปลงวิสัยทัศน์ (Vision) ไปสู่การปฏิบัติ (Action) (2) การบริหารการก่อสร้างที่ทำให้สิ่งก่อสร้างนั้น ๆ สามารถใช้งานได้ (Functionality) และมีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ทางสถาปัตยกรรม และ (3) การบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้บทความนี้ได้จากการสังเคราะห์จากงานวิจัยเรื่อง **“ถอดบทเรียน การพัฒนาเมืองด้วยสิ่งปลูกสร้างรูปแบบหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด (Roi-et Tower)”** (ทรงชัย ทองปาน และวุฒิสาร ตันไชย, 2568) ซึ่งเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (TU-RAC) ดำเนินการ โดยมีผู้เขียนเป็นผู้ดำเนินการวิจัย ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอเนื้อหาสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนแรก ได้แก่ ความเป็นมาในการดำเนินงานก่อน ระหว่าง และหลังการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด ส่วนต่อมา ได้แก่ บทเรียนการพัฒนาเมืองด้วยหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด และส่วนสุดท้าย ได้แก่ บทสรุป

ความเป็นมาในการดำเนินงาน: ก่อน ระหว่าง และหลังการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด

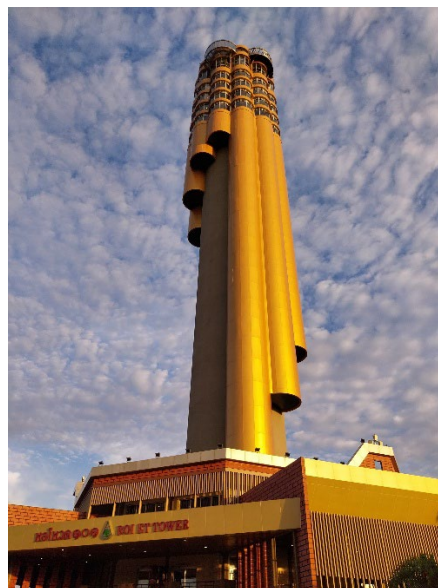
ก่อนสร้าง เมืองร้อยเอ็ดมีบึงพลาญชัย สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์เป็นศูนย์กลางของเมืองมาตั้งแต่อดีต และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลักของเมือง อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองร้อยเอ็ดกับเมืองอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมืองร้อยเอ็ดยังมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวไม่มากนัก แต่ด้วยจังหวัดร้อยเอ็ดและเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดมีแผนที่จะพัฒนาให้จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของอีสานกลาง อีกทั้งผู้บริหารเทศบาลยังได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมือง และได้มีการนำวิสัยทัศน์ดังกล่าวมาใช้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้บริหารเทศบาลมีแนวคิดที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็น “แลนด์มาร์ค” ของจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบกับจังหวัดร้อยเอ็ดได้เลือกใช้โหวดเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากโหวดมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความสำคัญในฐานะบุคคล และชุมชนต้นกำเนิด เมืองร้อยเอ็ดจึงได้นำโหวดมาผลิตซ้ำในรูปลักษณะต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของเครื่องดนตรี ความรู้ และได้้นำโหวดไปใช้เป็นส่วนประกอบของสิ่งก่อสร้างในจังหวัดร้อยเอ็ด จนนำมาสู่แนวคิดในการนำโหวดมาเป็นแบบในการสร้างหอสูงชมเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

ดังนั้นเมื่อนายบรรจง โฆษิตจรรย์นนท์ (พ.ศ. 2548) นายกเทศมนตรีเมืองร้อยเอ็ดในขณะนั้นได้มีนโยบายที่จะทำให้เมืองร้อยเอ็ดเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม และเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน นายบรรจง โฆษิตจรรย์นนท์เห็นว่า การสร้างหอสูงชมเมืองเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาเมืองเชิงเศรษฐกิจ จึงได้มอบหมายให้สถาปนิกกองช่างของเทศบาลออกแบบอาคารดังกล่าว โดยแนวคิดแรกเป็นเพียงต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ในเขตเมืองบางพื้นที่ให้เป็นอาคารหอสูงชมเมืองเท่านั้น พื้นที่เป้าหมายแรก ได้แก่ ตลาดหายโศก โดยนายกเทศมนตรีได้ให้สถาปนิกทดลองนำโหวดกับหอชมเมืองมาประสานเข้าด้วยกัน ทำให้เริ่มมีแนวคิดที่จะสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด แต่ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ดังกล่าวอยู่ใน

แนวรัศมีการบิน มีขนาดพื้นที่เล็ก ทำให้ไม่เหมาะสมในการก่อสร้างจึงทำให้ต้องชะลอการดำเนินงานออกไป แต่ก็ทำให้ถึงความเป็นไปได้ในการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดเพิ่มมากยิ่งขึ้น 10 ปีต่อมา ได้นำมาสู่แนวคิดที่จะสร้างในพื้นที่แห่งที่สอง ได้แก่ บริเวณคูเมืองเก่าด้านทิศตะวันตกของบึงปลาญชัย ซึ่งได้มีการออกแบบหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดแบบที่ 2 ขึ้นมาใหม่ให้เหมาะกับลักษณะของพื้นที่ อย่างไรก็ตามด้วยพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตโบราณสถาน ทำให้เทศบาลไม่สามารถก่อสร้างได้ จนโครงการต้องชะลอออกไปอีกครั้ง ในที่สุดเมื่อนายอนุสรณ์ แก้วกังวาล ได้ย้ายมารับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด และมีนโยบายที่จะสนับสนุน จึงได้ผลักดันให้โครงการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดกลับมาอีกครั้ง และมีแผนที่จะก่อสร้างบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ร้อยเอ็ด ด้วยเป็นพื้นที่โล่ง มีผืนน้ำ ทำให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการก่อสร้าง จนทำให้เกิดหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดแบบที่ 3 ขึ้นมา นำมาสู่การทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ซึ่งผลการประชาพิจารณ์ได้รับความเห็นชอบ หลังจากผ่านการรับฟังความคิดเห็นเทศบาลได้นำเสนอโครงการแก่คณะกรรมการอำนวยการบริหาร และสนับสนุนสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ร้อยเอ็ดเพื่อขอใช้พื้นที่ของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ในการก่อสร้าง ผลการประชุมที่ประชุมเห็นชอบให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวได้ จนในปีเดียวกันเทศบาลได้มีโอกาสนำเสนอโครงการแด่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

ต่อมา เพื่อให้เทศบาลสามารถนำโครงการดังกล่าวบรรจุเข้าไปในแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ เทศบาลจึงได้จัดทำรายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการเพื่อนำเสนอแก่คณะกรรมการ โดยเฉพาะข้อมูลแสดงความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการ จนเมื่อนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มาจัดประชุมคณะรัฐมนตรีนอกสถานที่ (พ.ศ. 2559) ทำให้โครงการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้เข้าไปเป็นโครงการหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้วยโมเดล “ร้อยเอ็ด 4.101” คงเหลือเฉพาะรอการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง ในระหว่างนั้นกรมโยธาธิการ และผังเมืองได้ช่วยปรับปรุงแบบแปลนในการก่อสร้างหอโหวดมีความสมบูรณ์ และมีความเป็นไปได้ในเชิงวิศวกรรมมากขึ้น จนเกิดหอโหวดแบบที่ 4 ซึ่งเป็นแบบของหอโหวดในปัจจุบัน (ภาพที่ 1) แต่ด้วยต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการก่อสร้างทำให้หอโหวดยังไม่ได้ลงมือก่อสร้าง

จนเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์เมื่อ พ.ศ. 2560 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานกรรมการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ. 2560 มูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร การประชุมครั้งนั้นผู้ว่าราชการจังหวัด และนายกเทศมนตรีเมืองร้อยเอ็ด ได้มีโอกาสนำเสนอแผนพัฒนาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ดต่อที่ประชุม จนในที่สุดเทศบาลได้รับงบประมาณในการก่อสร้าง โดยได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2560



ภาพที่ 1 หอชมเมืองแบบที่ 4 (ภาพซ้าย) ซึ่งเป็นต้นแบบหอโหวดในปัจจุบัน (ภาพขวา)

ระหว่างสร้าง เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้รับหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแลการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด โดยหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดเริ่มก่อสร้างตั้งแต่วันที่ 29 กันยายน 2560 ซึ่งในช่วงที่มีการก่อสร้าง เทศบาลได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรายละเอียดต่าง ๆ อาทิ เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ลิฟท์ สำหรับคนพิการ เคลื่อนย้ายหม้อแปลงไฟฟ้า ป้อนน้ำเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้เยี่ยมชม อีกทั้งยังได้เพิ่มเติมพื้นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อาทิ การติดตั้งจุดชมวิวกะจกใส หรือสกายวอล์ค การเพิ่มเติมจุดโหนสลิง ไรด์ตัว การต่อเติมชั้นที่ 35 เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปเมืองมงคล พระพุทธรูปประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีเป้าหมายเพื่อให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด สามารถให้ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เยี่ยมชม แม้ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นจะต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ แต่เทศบาลก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนนำมาสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานได้

นอกจากนี้ภายหลังจากที่โครงสร้างของหอสูงชมเมืองเสร็จสิ้นแล้ว เทศบาลยังได้บริษัทเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามารับผิดชอบในการตกแต่งภายในจนทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมีความสมบูรณ์และมีเอกลักษณ์มากยิ่งขึ้น ผ่านการนำอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของจังหวัดร้อยเอ็ดมาใช้ในการตกแต่ง ซึ่งกระบวนการทำงานระหว่างเทศบาล และบริษัทเอกชนทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมีจุดเด่นที่แตกต่างจากหอสูงชมเมืองอื่น ๆ

ทั้งนี้ในช่วงระหว่างดำเนินโครงการ นายกเทศมนตรี และทีมงานได้มีการติดตามการดำเนินโครงการอย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังมีการติดตามโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของมูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน รวมทั้งเทศบาลยังได้มีโอกาสนำเสนอความก้าวหน้าแก่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมืองศรีนครเป็นองค์ประธานการประชุมใหญ่

สามัญประจำปี 2562 ของมูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

จนในวันที่ 16 มีนาคม 2563 หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้ดำเนินการแล้วเสร็จสิ้น พร้อมเปิดให้บริการ โดยใช้งบประมาณในส่วนของการก่อสร้างจากงบกลางจำนวนทั้งสิ้น 341.800 ล้านบาท และงบประมาณของเทศบาลเองในส่วนของการต่อเติมประโยชน์ใช้สอย และปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ จำนวน 99.424 ล้านบาท

หลังสร้าง หลังจากหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้เปิดให้บริการเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2563 เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สตรีพระราชดำเนินมาทรงเปิดอาคารหอโหวด 101 ในวันพฤหัสบดี ที่ 20 พฤษภาคม 2564 ทำให้เกิดการรับรู้ถึงหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดของหน่วยงาน และประชาชนทั่วไป หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดจึงนับเป็นโครงการที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มาโดยตลอด นับตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ การติดตามการดำเนินงาน จนกระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ

สำหรับการบริหารจัดการหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดนั้น หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมีการบริหารงานที่แตกต่างจากหอสูงชมเมืองในที่อื่น ๆ ด้วยหอสูงชมเมืองตั้งอยู่ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ ทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดอยู่ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการอำนวยการบริหาร และสนับสนุนสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดูแลรักษาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ พ.ศ. 2531 (5 สิงหาคม พ.ศ. 2531) และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดูแลสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 เป็นหลัก ในส่วนของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดนั้นจะทำหน้าที่ในการดูแล และบริหารจัดการหอสูงชมเมือง ภายใต้การบริหาร หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดนั้น มีโครงสร้างหน่วยงานย่อยที่ทำหน้าที่โดยตรงในการบริหารจัดการหอโหวดผ่านเงินรายได้ของตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 7 หน่วยงาน ได้แก่ ฝ่ายบริหาร/ธุรการ ฝ่ายไอที ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายทั่วไป ฝ่ายช่าง ฝ่ายแม่บ้าน ปัจจุบันมีบุคลากรจำนวนทั้งหมด 47 คน โดยใช้วิธีการจ้างตามภารกิจ 22 คน และจ้างเหมา 25 คน ในส่วนของการบริหารจัดการงบประมาณนั้น เป็นการบริหารงบประมาณผ่านสำนักการศึกษา โดยมีคณะกรรมการเพื่อกำหนดแผนการใช้จ่ายเงินรายรับของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ เช่นเดียวกับการใช้จ่ายงบประมาณในส่วนอื่น ๆ ของเทศบาล

สำหรับการหารายได้ หอโหวดมีการแสวงหารายได้ที่โดดเด่น คือ (1) มีการกำหนดระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงบประมาณ และรายได้ โดยอาศัยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดูแลรักษาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ พ.ศ. 2531 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดูแลสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 และ ประกาศเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เรื่อง ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการจัดหาผลประโยชน์ทรัพย์สินของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด พ.ศ. 2563 โดยมีแหล่งที่มาของรายได้ 7 ทาง อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแหล่งรายได้หลักของหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมาจากรายได้อันเกิดจากการให้บริการเป็นหลัก ทั้งค่าบริการเข้าชมหอโหวด ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

อาทิ ค่าเช่าพื้นที่เพื่อกระจายสัญญาณเครือข่ายมือถือ ค่าใช้บริการกล้องส่องทางไกล ค่าใช้น้ำประปา ค่าใช้ไฟฟ้า ค่าธรรมเนียมต่อสัญญา เงินบริจาค ฯลฯ

ทั้งนี้ในช่วงตั้งแต่เปิดให้บริการ เทศบาลมีรายได้จากการให้บริการในหลากหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามรายได้หลักมาจากการจำหน่ายบัตร โดยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2564 - พ.ศ. 2567 เทศบาลมีรายได้จากการจำหน่ายบัตรเข้าชมหอโหวดรวม 72,478 ล้านบาท ซึ่งรายได้ดังกล่าวเพิ่มขึ้นเกือบทุกปี ยกเว้นปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ที่มีรายได้ต่ำกว่าปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จำนวน 3,159 ล้านบาท ในขณะที่รายจ่ายของหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดประกอบไปด้วย เงินเดือนค่าจ้าง ค่าตอบแทน ค่าวัสดุ ค่าครุภัณฑ์ และค่าสาธารณูปโภค ซึ่งนับตั้งแต่หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดเปิดให้บริการตั้งแต่เดือนธันวาคม 2563 จนถึงเดือนธันวาคม 2567 หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมีจำนวนผู้ที่เข้าชมจำนวนทั้งสิ้น 2,757,910 คน โดยปีที่มีจำนวนผู้เข้าชมมากที่สุด คือ ปีงบประมาณ 2566 จำนวน 797,052 คน โดยจำนวนผู้เข้าชมหอโหวดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ในการให้บริการนั้น หอชมเมืองรูปทรงโหวดมีการให้บริการต่าง ๆ ได้แก่ การจำหน่ายบัตร โดยจะเปิดให้บริการทุกวันตั้งแต่เวลา 09.00 – 19.00 น. และเริ่มจำหน่ายตั๋วตั้งแต่เวลา 09.00 – 18.00 น. ซึ่งมีอัตราค่าเข้าชมแตกต่างกันไป ทั้งที่เสียค่าธรรมเนียมเป็นรายบุคคล ค่าธรรมเนียมในกรณีที่มาเป็นกลุ่ม และมีหนังสือขอเข้าชมรวมถึงกลุ่มที่ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม อีกทั้งยังมีการให้บริการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยผู้เข้าชมสามารถซื้อบัตรได้ ณ หอโหวด 101 ชั้น 2 หรือสามารถจองตั๋วผ่านระบบออนไลน์ นอกจากนี้ผู้เข้าชมยังสามารถสมัครเป็นสมาชิกรายปี ในราคา 499 บาท ซึ่งจะสามารถเข้าชมหอโหวดได้ไม่จำกัดครั้ง ตลอดเวลา 1 ปี และยังสามารถนำบัตรไปปรับส่วนลดกับร้านค้าพันธมิตรกว่า 81 ร้านค้า สะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทศบาลกับภาคเอกชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยผู้เข้าชมสามารถใช้บริการจุดบริการต่าง ๆ ภายในหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้ 11 ชั้น นอกจากนี้ยังเปิดให้เยี่ยมชมในรูปของการศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานในจังหวัด หน่วยงานในจังหวัดอื่น ๆ หน่วยงานระดับประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างประเทศ และหน่วยงานอื่น ๆ นอกจากนี้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดยังจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวต่าง ๆ

ทั้งนี้ความสำเร็จของการดำเนินงานสะท้อนได้จากรางวัลที่เทศบาลได้รับ อาทิ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เทศบาลได้รับรางวัลที่ 2 ประเภทดีเลิศ ระดับประเทศ ชื่อโครงการนวัตกรรม “หอโหวด จากภูมิปัญญา สู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน” เงินรางวัล 2.7 ล้านบาท รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 14 (รางวัลกนิรี) สาขาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Learning & Doing) และได้รับรางวัลพระราชทาน รางวัลยอดเยี่ยม THAILAND TOURISM GOLD AWARDS หรือรางวัลกนิรี จากทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี

นอกจากนี้ชุมชนยังมีความพึงพอใจต่อการเกิดขึ้นของหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดด้วย เพราะเห็นว่าได้ก่อให้เกิดผลดีต่อเมืองร้อยเอ็ดในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว โดยเห็นว่าการเปิดให้บริการหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้ทำให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของเมืองร้อยเอ็ด นอกจากนี้ยังได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยเฉพาะชุมชนได้เข้าไปจำหน่ายสินค้าทำให้คนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น (2) ด้านสังคม

ได้แก่ สร้างชื่อเสียงให้กับเมืองร้อยเอ็ด ทำให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจ ความภาคภูมิใจดังกล่าวทำให้เกิดการส่งต่อข้อมูล เกิดการชักชวนคนที่รู้จักจากจังหวัดอื่น ๆ ให้มาเยี่ยมเยือนเมืองร้อยเอ็ด อีกทั้งหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจแห่งใหม่ของชาวเมืองร้อยเอ็ด ด้วยบริเวณชั้นบนสุดของหอโหวดเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปมิ่งเมืองมงคลพระพุทธรูปสำคัญประจำจังหวัดร้อยเอ็ด และ (3) ด้านการพัฒนาเมืองได้แก่ การเป็นแลนด์มาร์คของเมืองร้อยเอ็ด และของภาคอีสาน เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนทั้งในจังหวัด และต่างจังหวัด

อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนาหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้แก่ (1) การเปิดพื้นที่ทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนมากขึ้น ทั้งการขยายเวลา และจำนวนวัน โดยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถขายของได้มากขึ้นจากวันที่ได้กำหนดไว้เดิม และเปิดบริการตลาดให้เร็วขึ้น การประชาสัมพันธ์สินค้าชุมชนให้ผู้เยี่ยมชมหอโหวดได้รับรู้ (2) จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ จัดกิจกรรมดนตรีในสวน เพิ่มที่นั่งสำหรับพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ (3) แก้ปัญหาเรื่องที่จอดรถ อาทิ เพิ่มสถานที่จอดรถ (4) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ อาทิ ป้ายบอกทางภาษาต่างประเทศ ป้ายบอกซื้อสินค้า/ราคาสำหรับสินค้าจากชุมชน และ (5) อื่น ๆ อาทิ ต้องการให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดในอนาคตยังคงสภาพอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน “หรือให้ดีขึ้น ทั้งในด้านของความสะอาด ด้านการต้อนรับของพนักงาน เป็นต้น

บทเรียนการพัฒนาเมืองด้วยหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด

การพัฒนาเมืองด้วยสิ่งปลูกสร้างรูปแบบหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด นอกจากโครงการจะประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว การดำเนินโครงการดังกล่าว ยังทำให้เกิดบทเรียนที่ดีในการพัฒนาเมืองด้วยหอสูงชมเมือง (ภาพที่ 2) ที่เทศบาลร้อยเอ็ด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการต่อยอด หรือเป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนาเมืองในด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ กล่าวคือ

หอสูงชมเมือง

การแปลงวิสัยทัศน์ (Vision) ไปสู่การปฏิบัติ (Action)

- ผู้บริหารมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ (Determination)
- การมีทีมงานที่ดี (Teamwork)
- มีการถอดบทเรียน (Lesson Learned) และเรียนรู้ (Learning) จากองค์กรอื่น
- มีการนำทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) มาใช้ในการสร้างแบรนด์เมือง (City Branding) เพื่อพัฒนาเมือง (Urban Development)
- การนำทุนทางสังคมมาใช้ (Social Capital)
- มีการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study)
- มีการตัดสินใจเลือกที่ตั้งที่เหมาะสม (Location Decision) เพื่อให้ได้พื้นที่ที่เหมาะสมในการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด

การบริหารการก่อสร้างที่ทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดสามารถใช้งานได้ (Functionality) และมีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ทางสถาปัตยกรรม

- "ทำไปปรับไป" เรียนรู้ และพัฒนา (Learning and Improvement) เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด
- มีการเจรจาเพื่อแก้ปัญหา (Problem-Solving Negotiation)
- มีการกำกับติดตาม (Monitoring) การก่อสร้างอย่างใกล้ชิดจากนายกเทศมนตรี
- การสร้างสรรค์ด้วยการนำเอกลักษณ์ท้องถิ่น (local identity) มาใช้ในการตกแต่งภายใน

การบริหารจัดการหอโหวดให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

- มีการบริหารจัดการในรูปแบบของเอกชน (Private Management) และการคำนึงถึงผู้ให้บริการ (Customer Service)
- มีทิศทางการบริหารจัดการการเงินที่ดี (Financial Management)
- การให้บริการอย่างเท่าเทียม (Equitable Service)
- มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหอโหวดอย่างต่อเนื่อง (Continuity) ตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- การนำหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดไปสร้างเป็นแบรนด์เมือง (City Branding)

ภาพที่ 2 บทเรียนการพัฒนาเมืองด้วยหอสูงชมเมือง

1) การแปลงวิสัยทัศน์ (Vision) ไปสู่การปฏิบัติ (Action)

ด้วยผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) ที่จะพัฒนาเมืองร้อยเอ็ดในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้สวยงามสอดคล้องกับการพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ ซึ่งผู้บริหารได้นำวิสัยทัศน์ดังกล่าวมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) มาใช้ในการสร้างแบรนด์เมือง (City Branding) เพื่อพัฒนาเมือง (Urban Development) ในรูปของ “แลนด์มาร์ค” จนนำมาสู่แนวคิดในการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด ซึ่งแม้จะมีอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย แต่ด้วยความมุ่งมั่นของผู้บริหารที่จะดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ (Determination) อีกทั้งการมี

ทีมงานที่ดี (Teamwork) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ จึงส่งผลให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้ความสำเร็จในการดำเนินโครงการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดยังขึ้นอยู่กับ การถอดบทเรียน (Lesson Learned) และการเรียนรู้ (Learning) จากองค์กรอื่น ๆ ผ่านการศึกษาดูงานหอสูงชมเมืองต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ การเรียนรู้ดังกล่าวได้ทำให้เทศบาลได้รับทราบจุดเด่น จุดด้อย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลว และเทศบาลได้นำมาปรับใช้กับการพัฒนาหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดร้อยเอ็ดจนประสบความสำเร็จ แตกต่างจากหอสูงชมเมืองในจังหวัดอื่น ๆ

นอกจากเทศบาลจะนำทุนทางวัฒนธรรมเข้ามามีใช้ในการพัฒนาหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดแล้ว เทศบาลยังได้นำทุนทางสังคม (Social Capital) มาใช้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างพันธมิตร (Partnership) การประสานความร่วมมือ (Collaborative) กับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการ และไม่ เป็นทางการ จนทำให้เกิดการยอมรับ และได้รับการสนับสนุน การได้รับการยอมรับจากภาคประชาสังคม (Social Acceptance) การได้รับการยอมรับจากจังหวัดจนกลายเป็นนโยบายสาธารณะ (Public Policy) โครงการได้รับการบรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนาจังหวัด การได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการอำนวยการบริหาร และสนับสนุน สอนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ร้อยเอ็ด ทำให้เทศบาลสามารถใช้สอนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ร้อยเอ็ดเป็นสถานที่ ก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้ เป็นการตัดสินใจเลือกที่ตั้งที่เหมาะสม (Location Decision) เพื่อให้ได้พื้นที่ ที่ดีที่สุดในการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้เทศบาลได้มีโอกาสนำเสนอโครงการแด่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จนนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เทศบาลได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐในที่สุด

การที่หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาจังหวัด ได้ทำให้ เทศบาลสามารถระดมทรัพยากร (Resources Mobilization) ในส่วนของงบประมาณ และองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดจนสำเร็จ โดยเฉพาะการที่โหวดมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม ได้แก่ สอนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ร้อยเอ็ด ทำให้เทศบาลสามารถระดมทรัพยากรงบประมาณจากแหล่งดังกล่าวได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งการมีแผนในการบริหารจัดการด้านงบประมาณการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ยังทำให้เทศบาลรับรู้ถึงความเป็นไปในการดำเนินโครงการ และแนวทางการบริหารจัดการหอสูงชมเมืองในอนาคต ทำให้เทศบาลสามารถแสวงหางบประมาณจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อต่อเติมเพิ่มประโยชน์ให้กับหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2) การบริหารการก่อสร้างที่ทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดสามารถใช้งานได้ (Functionality) และมีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ทางสถาปัตยกรรม

เกิดจากการทำงานที่มีลักษณะ “ทำไปปรับไป” เรียนรู้ และพัฒนา (Learning and Improvement) เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด อาทิ การเพิ่มเติมชั้น Sky walk ชั้นที่ 34 การเพิ่มเติมชั้นที่ 35 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดที่ต่อเติมใหม่ตามสัญญาเพิ่มเติม โดยใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปมิ่งเมืองมงคล พระพุทธรูปประจำ

จังหวัดร้อยเอ็ด การเพิ่มเติมพื้นที่ใช้สอยอื่น ๆ ทำให้เมื่อหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดเมื่อสร้างเสร็จสามารถดึงดูดผู้เข้ามาเยี่ยมชม เป็นการบริหารการก่อสร้างที่ทำให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดสามารถใช้งานได้ (Functionality) อีกทั้งยังสามารถใช้งานได้ทันทีโดยไม่ต้องปรับปรุงใหม่ ทั้งนี้ “การทำไปปรับไปดังกล่าว” ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงาน ด้วยเพราะเทศบาลมีการเจรจาเพื่อแก้ปัญหา (Problem-Solving Negotiation) จนเป็นที่ยอมรับระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุด เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงมีการกำกับติดตาม (Monitoring) การก่อสร้างอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหาร ทำให้เทศบาลสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง การดำเนินการไม่ล่าช้าเหมือนเช่นโครงการขนาดใหญ่อื่น ๆ

นอกจากนี้เทศบาลได้สร้างสรรค์หอสูงชมเมืองด้วยการนำเอาเอกลักษณ์ท้องถิ่น (local identity) มาใช้ในการตกแต่งภายใน ทำให้เกิดสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ทางสถาปัตยกรรมแก่หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด ซึ่งนอกจากหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดจะมีเอกลักษณ์จากภายนอกอันเนื่องมาจากการออกแบบเป็นรูปทรงเครื่องดนตรีที่เรียกว่าโหวดแล้ว ภายในหอสูงยังเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของจังหวัดร้อยเอ็ดผ่านสีของดอกไม้ และสีของผ้าไหมประจำจังหวัด สีของโหวด กระบอกขาวที่ปรากฏในตำนานนิทานพื้นบ้านของภาคอีสาน การนำภาพถ่ายเมืองร้อยเอ็ดในช่วงเวลาต่าง ๆ มาเล่าเรื่อง เป็นต้น ทำให้ผู้เข้าชมรับรู้ได้ถึงอัตลักษณ์ของเมืองร้อยเอ็ด

3) การบริหารจัดการหอโหวดให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ความโดดเด่นของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดในการบริหารจัดการหอโหวดให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องนั้นเกิดจาก เทศบาลได้กำหนดให้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมีการบริหารจัดการในรูปแบบของเอกชน (Private Management) ที่คำนึงถึงผู้ใช้บริการ (Customer Service) ทำให้การบริการมีคุณภาพ เป็นที่พึงพอใจของผู้เยี่ยมชม มีบุคลากรของหอโหวดที่มีความรู้ความสามารถ เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ที่เห็นคุณค่าของการให้บริการ ซึ่งนอกจากการบริหารองค์กรจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับเอกชนแล้ว รูปแบบการให้บริการยังมีลักษณะของเอกชนเช่นเดียวกันนั้นคือการให้บริการที่คำนึงถึงความพึงพอใจสูงสุดของผู้มาใช้บริการ (Customer Satisfaction) ทั้งในแง่ของการเข้ามาใช้บริการ กิจกรรม พันทนาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้าชมหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดเกิดความประทับใจ (Impression) เกิดการบอกต่อ (Word of Mouth) จนมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากกลับมาเยี่ยมชมหอโหวดอีกครั้ง (Revisiting of Tourists)

อีกทั้งเทศบาลยังมีทิศทางการบริหารจัดการการเงินที่ดี (Financial Management) ทำให้หอสูงชมเมืองสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยเพราะเทศบาลมีการกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการจัดหาผลประโยชน์ในการแสวงหารายได้ที่เป็นรูปธรรม มีที่มาของรายได้หลากหลายช่องทาง (Multi-Income Stream) และเป็นรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ที่ลงทุนไว้ (Passive Income) รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหอโหวดอย่างต่อเนื่อง (Continuity) ตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งผลจากการบริหารการเงินที่ดีได้ทำให้เทศบาลมีรายได้ มีผลกำไรเพียงพอที่จะสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดได้

โดยไม่ต้องพึ่งพิงงบประมาณของเทศบาล นอกจากนี้หอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดยังมีการให้บริการอย่างเท่าเทียม (Equitable Service) และยุติธรรม ด้วยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบางที่สะท้อนผ่านค่าเข้าชม และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในหอสูงชมเมือง การนำหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมาสร้างเป็นแบรนด์เมือง (City Branding) ผ่านทางช่องทางต่าง ๆ ยิ่งทำให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในคุณค่าของหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวดมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การเกิดขึ้นของหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด ได้ทำให้เกิดผลต่อการพัฒนาเมืองร้อยเอ็ดในหลาย ๆ ด้าน โดยในด้านเศรษฐกิจ ได้ทำให้เกิดการจ้างงาน ชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายสินค้าชุมชน ผู้ประกอบการมีรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายสินค้า และการให้บริการ ผลทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายรายได้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลทางจิตวิทยา ได้แก่ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ประชาชนเกิดความสุข และความผ่อนคลาย มีความเชื่อมั่นต่อผู้บริหารท้องถิ่น และผลทางวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมเอกลักษณ์ท้องถิ่น และการเผยแพร่วัฒนธรรม

ดังนั้นจากความเป็นมา และบทเรียนในการพัฒนาเมืองของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จำเป็นที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองที่ชัดเจน มีการนำวิสัยทัศน์ดังกล่าวไปใช้ปฏิบัติจริง และอย่างต่อเนื่อง มิใช่มีวิสัยทัศน์เพียงเพื่อให้ครบตามองค์ประกอบของการทำแผนท้องถิ่นเท่านั้น อีกทั้งการพัฒนาเมืองผ่านสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืน ด้วยการบริหารการก่อสร้างเพื่อให้สิ่งก่อสร้างนั้น ๆ สามารถใช้งานได้อยู่ตลอดเวลา จึงมีความจำเป็น รวมทั้งสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ ไม่ควรก่อให้เกิดประโยชน์เฉพาะการใช้งานเท่านั้น แต่ควรสะท้อนให้เห็นถึงความงาม และเอกลักษณ์ของเมืองจนกลายมาเป็นแบรนด์เมือง เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของประชาชนในเมือง รวมถึงสร้างความประทับใจให้กับผู้เยี่ยมชมอื่น ๆ ผ่านการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล ทั้งด้านการเงิน ความเท่าเทียมในการให้บริการ การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ทำให้สิ่งก่อสร้างนั้น ๆ กลายเป็นสิ่งก่อสร้างที่ใช้งบประมาณมหาศาล แต่กลับรกร้างขาดการใช้ประโยชน์เมื่อเวลาผ่านไป

เอกสารอ้างอิง

ทรงชัย ทองปาน และวุฒิสาร ตันไชย. (2568). รายงานฉบับสมบูรณ์ถอดบทเรียน การพัฒนาเมืองด้วยสิ่งปลูกสร้างรูปแบบหอสูงชมเมืองรูปทรงโหวด (Roi-et Tower). เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด.

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี
Structural equation modeling analysis factors influencing resilience of
the undergraduate students

ธีระวัฒน์ ทิพย์ปัญญา, ศิริวรรณ ปานสุด, อมรพรรณ ดาทอง, ปารินทร์ บัวสนธ์ รัตนพรชัย
และณัฐกานต์ ประจันบาน

Theerawat Tippianya, Siriwan Pansood, Amornpan Datong, Parin B. Rattanabhornchai
and Nattakan Prachanban

สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Educational Research and Evaluation, Faculty of Education, Naresuan University

E-mail¹ : theerawat3343@hotmail.com

Date Received : 3 September 2024

Date Revised : 12 December 2024

Date Accepted : 7 January 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยต่างๆ กับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี ตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 210 คน โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบวัดเกี่ยวกับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความมั่งคั่งส่วนบุคคล และการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโมเดลสมการโครงสร้างด้วยโปรแกรม Mplus

ผลการวิจัย พบว่า 1) ตัวแปรสังเกตได้ภายในโมเดลมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 300 ค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าระหว่าง 0.350 ถึง 0.798 2) โมเดลมีความสอดคล้อง

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 241.306$, $df = 211$, $p = .0746$, $CFI = 0.994$, $TLI = 0.991$, $RMSEA = 0.026$, $SRMR = 0.029$) และ 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (0.850) การมองโลกในแง่ดี (0.666) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (0.657) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง (0.657) และปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (0.926) และการมองโลกในแง่ดี (0.427)

คำสำคัญ : ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน, การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง, นิสิตระดับปริญญาตรี

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the relationships between the components of various factors with the resilience skill among undergraduate students, 2) to examine the fit between the structural equation model of factors influencing undergraduate students' Resilience skill and the empirical data, and 3) to investigate the direct, indirect, and total effects of factors influencing undergraduate students' Resilience skill. The sample consisted of 210 undergraduate students at Naresuan University, selected by multi-stage random sampling. The research instruments included scales measuring resilience, self-esteem, optimism, social support, personal growth, and stress confrontation. All of these scales were 5-point Likert scales. The data were analyzed using structural equation modeling (SEM) with the Mplus program.

The results revealed that 1) there were 300 positive significant correlations at the .01 level among the observed variables within the model, with correlation coefficients ranging from 0.350 to 0.798, 2) the model fit the empirical data well ($\chi^2 = 241.306$, $df = 211$, $p = .0746$, $CFI = 0.994$, $TLI = 0.991$, $RMSEA = 0.026$, $SRMR = 0.029$), and 3) three factors had significant total effects on resilience skill at the .05 level: social support (0.850), optimism (0.666), and self-esteem (0.657). The factor with a significant direct effect was self-esteem (0.657), while the factors with significant indirect effects were social support (0.926) and optimism (0.427).

Keywords: Resilience, Factors Influencing Resilience, Structural Equation Modeling Analysis, Undergraduate students

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของโลกยุคปัจจุบันที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภาวะกดดันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการติดต่อสื่อสารที่ไร้ขอบเขต ทำให้มีสภาพการแข่งขันสูงทั้งในประเทศและนอกประเทศ ผู้คนชนวัยเรียนรู้มากขึ้นเป้าหมายการศึกษาจึงมีความต้องการการศึกษาที่สูงขึ้น โดยมีทางเลือกที่จะเข้าศึกษาต่อทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีความเชี่ยวชาญ และมีบริการด้านการศึกษาในสาขาวิชานั้น ๆ แม้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตทางด้านการศึกษาและการทำงาน แต่การใช้ชีวิตยังพบเจอกับสถานการณ์ความตึงเครียดหรือต้องประสบเหตุการณ์ในทางลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับตัว สร้างภูมิคุ้มกันต่ออุปสรรคในชีวิตที่มีทั้งความท้าทายและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งคุณลักษณะทางจิตอย่างหนึ่งที่ช่วยให้มนุษย์สามารถยืนหยัดในการเผชิญกับวิกฤต ฟื้นตัวกลับสู่สภาวะปกติภายหลังที่พบสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความยากลำบากในชีวิต และผู้ที่มีสุขภาพจิตดีจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และที่สำคัญยังสามารถเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสได้ โดยใช้สถานการณ์ที่ท้าทายเหล่านั้นเป็นแรงผลักดันให้พัฒนาความคิด จิตใจ และการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้นหลังจากผ่านพ้นวิกฤตไปแล้ว (กรมสุขภาพจิต, 2563) ซึ่งก็คือ การมีทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (Resilience)

ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (Resilience) หมายถึง ความสามารถที่นิสิตพัฒนาขึ้นเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ความเปลี่ยนแปลง หรือความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน วัดจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) สิ่งที่มี (I have) เป็นทรัพยากรและการสนับสนุนจากภายนอกที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการฟื้นคืนสู่สภาวะปกติ โดยเน้นการพัฒนาให้นิสิตรู้สึกได้ถึงความมั่นคงและปลอดภัยเป็นรากฐานสำคัญ อีกทั้งการให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากในตลอดการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย 2) สิ่งที่เป็น (I am) เป็นปัจจัยที่อยู่ภายในตัวนิสิตหรือความเข้มแข็งภายในของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความรู้สึกทัศนคติ และความเชื่อภายในตัวของนิสิต หรือคนที่ปรับตัวได้ดีจะต้องเป็นคนที่ยึดตัวเองว่ามีคุณค่าอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไร และ 3) สิ่งที่สามารถทำได้ (I can) เป็นปัจจัยด้านทักษะทางสังคมและการสื่อสารระหว่างบุคคลของนิสิต อันเกิดจากการเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการที่มีผู้อื่นอบรมสั่งสอน (Grotberg, 1995) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างหนึ่งในศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยให้นิสิตสามารถตั้งรับกับวิกฤตที่เผชิญ ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรค และดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากเหตุการณ์วิกฤตนั้นผ่านพ้นไป (กรมสุขภาพจิต, 2563) แต่ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของแต่ละบุคคลนั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน นั่นคือผู้ที่มีทักษะสูงจะสามารถอดทนปรับตัวจนก้าวข้ามผ่านภาวะวิกฤตของตนเอง และสามารถฟื้นคืนกลับมาสู่สภาวะปกติได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งต่างจากผู้ที่มีทักษะต่ำที่มักจะจมปลักอยู่กับความทุกข์ด้วยเหตุผลต่าง ๆ จนไม่มีโอกาสที่จะนำพาตนเองให้ฟื้นสภาพและกลับมาสู่สภาวะปกติได้ จนถึงทางตันและต้องตัดสินใจทำอะไรที่ผิดพลาดกับตนเอง (นิธิพัฒน์ เมฆจร, 2564)

การเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างไปจากการเรียนระดับชั้นพื้นฐานเป็นอย่างมาก ผู้ที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยจึงต้องมีการปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน ทั้งระบบการศึกษารูปแบบใหม่ สภาพแวดล้อม

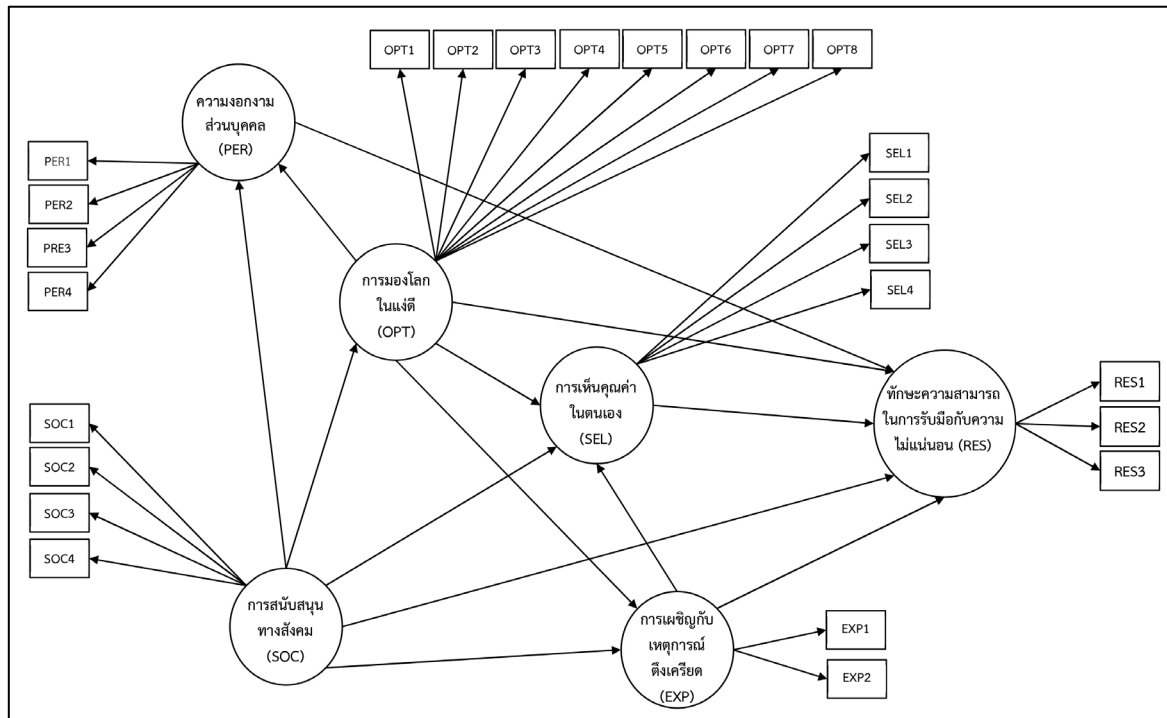
การบริหารเวลาและต้องตัดสินใจในเรื่องเรียนและเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเองเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จากความเป็นมาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและประเด็นที่สนใจในการศึกษาครั้งนี้ โดย Khairina et al. (2020), Sabouripour et al. (2021), Durso et al. (2021); Baguri et al. (2022), Cheraghian et al. (2023), Hu (2023), รุจิรา วงศ์วุฒิอักษร (2564), สมจิตร นครพานิช และรัตน พึ่งเสมา (2564) ได้ศึกษาปัจจัยทำนายและแบบจำลองโครงสร้างของทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตมาแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปัจจัยเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวมีความซับซ้อน เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป และจากการศึกษาและการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน พบว่า การศึกษาต่าง ๆ ชี้ให้เห็นว่า นิสิตที่มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความงอกงามส่วนบุคคล และการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียดได้ดี มักจะมีทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนในระดับที่สูงตามไปด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่าทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมได้ จึงต้องการศึกษาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อทักษะนี้ในนิสิตระดับปริญญาตรี โดยเชื่อว่าผลการวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาองค์ความรู้ ช่วยให้นิสิตเข้าใจ ปรับพฤติกรรมให้ยืดหยุ่นตามบริบทและความสามารถของตนเอง รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความงอกงามส่วนบุคคล การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด และทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัย ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความงอกงามส่วนบุคคล การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด และทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรีกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัย ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความงอกงามส่วนบุคคล การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด กับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 24,187 คน จาก 3 กลุ่มคณะ ประกอบด้วย กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 7,460 คน กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ 6,695 คน และกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 10,032 คน

กลุ่มตัวอย่าง ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากเว็บไซต์ danielsoper.com ของ Daniel Soper (Soper, 2024) โดยกำหนดค่า Effect size เท่ากับ 0.3 ค่า Desired statistical power level เท่ากับ 0.8 จำนวนตัวแปรแฝง 6 ตัว ตัวแปรสังเกตได้จำนวน 25 ตัว ดังนั้นจึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 161 คน แต่เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมากพอ ป้องกันความผิดพลาด และการคลาดเคลื่อนของข้อมูล ในการจัดเก็บข้อมูลจึงเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 210 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวัด ประกอบด้วย 1) แบบวัดเกี่ยวกับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน 2) แบบวัดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง 3) แบบวัดเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดี 4) แบบวัดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม 5) แบบวัดเกี่ยวกับความมั่งคั่งส่วนบุคคล และ 6) แบบวัดเกี่ยวกับการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด ซึ่งข้อคำถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แบบวัด ประกอบด้วย แบบวัดเกี่ยวกับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความมั่งคั่งส่วนบุคคล และการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดตัวแปรในการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดและหลักการในการวัดตัวแปร จากนั้นจึงกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และสอบถามความคิดเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษา

1.2 พิจารณาเครื่องมือที่ใช้ในการวัดจากเครื่องมือมาตรฐานที่ได้มีผู้พัฒนาเครื่องมือวัดและทดลองใช้มาแล้ว (Grotberg, 1995) ผู้วิจัยได้นำข้อความในเครื่องนั้นมาเปรียบเทียบกับนิยามเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด กรณีตัวแปรที่มีผู้ทำการพัฒนาเครื่องมือวัดและทดลองใช้มาแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อความในเครื่องมือนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทและตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา ซึ่งแบบวัดที่ได้มาประกอบไปด้วย

1) แบบวัดทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

RES1 หมายถึง สิ่งที่มี (I have)

RES2 หมายถึง สิ่งที่เป็น (I am)

RES3 หมายถึง สิ่งที่สามารถทำได้ (I can)

2) แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

SEL1 หมายถึง การมองเห็นความสำคัญในตนเอง (Significance)

SEL2 หมายถึง การมองเห็นความสามารถในตนเอง (Competence)

SEL3 หมายถึง คุณความดี (Virtue)

SEL4 หมายถึง ความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเอง (Power)

3) แบบวัดการมองโลกในแง่ดี (OPT) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

OPT1 หมายถึง การเปลี่ยนความคิดเชิงลบ (Transform Negative Thoughts)

OPT2 หมายถึง การมุ่งความสนใจด้านบวก (Highlight Positive Aspects)

OPT3 หมายถึง การยับยั้งความคิดในแง่ร้าย (Interrupt Pessimistic Thoughts)

OPT4 หมายถึง การฝึกการคิดเชิงบวก (Practice Positive Thinking)

OPT5 หมายถึง การหยุดยั้งปัญหา (Break a Problem)

OPT6 หมายถึง การเริ่มต้นความเชื่อในแง่ดี (Initiate Optimistic Beliefs)

OPT7 หมายถึง การท้าทายกับความคิดในแง่ร้าย (Challenge Pessimistic Thoughts)

OPT8 หมายถึง การสร้างความรู้สึกด้านบวก (Generate Positive feelings)

4) แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม (SOC) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

SOC1 หมายถึง การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (social integration)

SOC2 หมายถึง การได้รับการยอมรับจากสังคม (reassurance of worth)

SOC3 หมายถึง การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำต่าง ๆ (assistance)

SOC4 หมายถึง การสนับสนุนด้านอารมณ์ (emotional support)

5) แบบวัดความงอกงามส่วนบุคคล (PER) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

PER1 หมายถึง ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (Readiness for Change)

PER2 หมายถึง การวางแผนเพื่อการพัฒนาตนเอง (Plan fulness)

PER3 หมายถึง การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตนเอง (Using Resource)

PER4 หมายถึง การกระทำอย่างตั้งใจเพื่อการพัฒนาตนเอง (Intentional Behavior)

6) แบบวัดการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP) ประกอบด้วยตัวแปรแฝงสังเกตได้

EXP1 หมายถึง การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการปัญหา (Task-orientation coping)

EXP2 หมายถึง การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการอารมณ์ (Emotion-orientation coping)

1.3 นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบพร้อมทั้งขอคำแนะนำข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบวัด

1.4 นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการวัดและการประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้อง ความครอบคลุมของคำถาม และความชัดเจนของภาษา พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยผลจากการวิเคราะห์ค่า IOC มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

1.5 นำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try - out) กับนิสิตระดับปริญญาตรีกลุ่มที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน และนำแบบวัดมาตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์

1.6 นำผลของแบบวัดมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก แบบ Item Total Correlation และหาคุณภาพเครื่องมือในด้านความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ผลการวิเคราะห์แสดงดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยง ของแบบวัด จำแนกตามตัวแปร

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	อำนาจจำแนก	ความเที่ยงทั้งฉบับ
RES	RES1 (ข้อ 1 - ข้อ 13)	0.552 – 0.795	0.975
	RES2 (ข้อ 14 - ข้อ 26)	0.709 – 0.866	
	RES3 (ข้อ 27 - ข้อ 39)	0.526 – 0.797	
SEL	SEL1 (ข้อ 1 - ข้อ 3)	0.677 – 0.773	0.951
	SEL2 (ข้อ 4 - ข้อ 6)	0.758 – 0.778	
	SEL3 (ข้อ 7 - ข้อ 9)	0.749 – 0.782	
	SEL4 (ข้อ 10 - ข้อ 12)	0.811 – 0.828	
OPT	OPT1 (ข้อ 1 - ข้อ 4)	0.753 – 0.811	0.982
	OPT2 (ข้อ 5 - ข้อ 8)	0.770 – 0.861	
	OPT3 (ข้อ 9 - ข้อ 11)	0.826 – 0.856	
	OPT4 (ข้อ 12 - ข้อ 14)	0.809 – 0.867	
	OPT5 (ข้อ 15 - ข้อ 17)	0.809 – 0.890	
	OPT6 (ข้อ 18 - ข้อ 20)	0.803 – 0.857	
	OPT7 (ข้อ 21 - ข้อ 23)	0.743 – 0.813	
	OPT8 (ข้อ 24 - ข้อ 26)	0.759 – 0.817	
SOC	SOC1 (ข้อ 1 - ข้อ 3)	0.731 – 0.794	0.947
	SOC2 (ข้อ 4 - ข้อ 7)	0.562 – 0.777	
	SOC3 (ข้อ 8 - ข้อ 10)	0.695 – 0.804	
	SOC4 (ข้อ 11 - ข้อ 13)	0.740 – 0.823	
PER	PER1 (ข้อ 1 - ข้อ 3)	0.732 – 0.797	0.959
	PER2 (ข้อ 4 - ข้อ 6)	0.754 – 0.861	
	PER3 (ข้อ 7 - ข้อ 9)	0.748 – 0.858	
	PER4 (ข้อ 10 - ข้อ 12)	0.767 – 0.846	
EXP	EXP1 (ข้อ 1 - ข้อ 5)	0.695 – 0.823	0.952
	EXP2 (ข้อ 6 - ข้อ 9)	0.805 – 0.877	

1.7 นำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์แบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม google form เพื่อนำไปไว้ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อคณบดีทุกคณะในมหาวิทยาลัยนเรศวร
2. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับทุกคณะ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการตอบแบบสอบถาม และขอความร่วมมือในการช่วยเหลือเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Google form เพื่อดำเนินการส่งให้กับกลุ่มตัวอย่าง
3. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติพื้นฐาน โดยใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรที่สังเกตได้ โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient Of Variation) ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้ โดยใช้โปรแกรม SPSS การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้ทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยใช้ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนเป็นตัวแปรตาม และใช้ตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม ความงอกงามส่วนบุคคล และการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด เป็นตัวแปรอิสระ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี โดยใช้โปรแกรม Mplus วิเคราะห์เส้นทางโดยรูปแบบที่ใช้วิเคราะห์คือ รูปแบบตามกรอบแนวคิดงานวิจัย

1. แผนภาพแสดงเส้นทางอิทธิพลของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) ค่าสถิติทดสอบที (t-value) ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Coefficient of Determination) ของตัวแปรแฝง รวมทั้งตารางแสดงค่าอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) ของตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน และค่าอิทธิพลรวม (Total Effect) ค่าอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) เพื่ออธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยต่างๆ กับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน

นิสิตที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 210 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 70.00 เพศชาย ร้อยละ 26.67 และเพศทางเลือก LGBTQ+ ร้อยละ 3.33 มาจากกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 42.86 กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร้อยละ 35.71 และกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ ร้อยละ 21.43 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรที่สังเกตได้

ตัวแปร	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis
ตัวแปรแฝงที่ 1 ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES)				
สิ่งที่ฉันมี (RES1)	3.98	0.45	-0.02	-0.11
สิ่งที่ฉันเป็น (RES2)	4.18	0.46	-0.25	-0.30
สิ่งที่ฉันสามารถทำได้ (RES3)	4.08	0.51	-0.34	0.37
ตัวแปรแฝงที่ 2 การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)				
การมองเห็นความสำคัญในตนเอง (SEL1)	3.90	0.59	0.16	-0.74
การมองเห็นความสามารถในตนเอง (SEL2)	4.08	0.62	-0.29	-0.40
คุณความดี (SEL3)	4.05	0.56	-0.29	-0.33
ความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเอง (SEL4)	4.07	0.55	-0.17	-0.31
ตัวแปรแฝงที่ 3 การมองโลกในแง่ดี (OPT)				
การเปลี่ยนความคิดเชิงลบ (OPT1)	4.09	0.53	-0.46	0.37
การมุ่งความสนใจด้านบวก (OPT2)	4.08	0.58	-0.22	-0.08
การยับยั้งความคิดในแง่ร้าย (OPT3)	4.14	0.53	-0.42	0.77
การฝึกการคิดเชิงบวก (OPT4)	4.13	0.55	-0.25	0.07
การหยุดยั้งปัญหา (OPT5)	4.06	0.54	-0.10	-0.30
การเริ่มต้นความเชื่อในแง่ดี (OPT6)	4.14	0.53	-0.42	0.19
การท้าทายกับความคิดในแง่ร้าย (OPT7)	4.04	0.56	-0.49	0.86
การสร้างความรู้สึกด้านบวก (OPT8)	4.20	0.55	-0.31	-0.10

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ตัวแปร	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis
ตัวแปรแฝงที่ 4 การสนับสนุนทางสังคม (SOC)				
การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (SOC1)	4.11	0.66	-0.59	0.26
การได้รับการยอมรับจากสังคม (SOC2)	4.13	0.54	-0.09	-0.66
การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำต่าง ๆ (SOC3)	4.27	0.56	-0.32	-0.50
การสนับสนุนด้านอารมณ์ (SOC4)	4.30	0.52	-0.41	-0.35
ตัวแปรแฝงที่ 5 ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)				
ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (PER1)	4.33	0.57	-0.58	-0.18
การวางแผนเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER2)	4.25	0.58	-0.52	0.38
การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER3)	4.18	0.62	-0.62	0.35
การกระทำอย่างตั้งใจเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER4)	4.23	0.64	-0.56	-0.11
ตัวแปรแฝงที่ 6 การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP)				
การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการปัญหา (EXP1)	4.12	0.56	-0.54	0.26
การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการอารมณ์ (EXP2)	4.20	0.53	-0.26	-0.36

จากตารางที่ 2 การพิจารณาในส่วนของคุณค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรที่สังเกตได้ที่ใช้ในการศึกษา พบว่า ค่าความเบ้ของตัวแปรทั้งหมดมีลักษณะเบ้ทางลบ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย ส่วนค่าความโด่งของตัวแปรสังเกตได้ส่วนใหญ่มีค่าค่อนข้างต่ำและเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่า ตัวแปรมีลักษณะการแจกแจงเป็นโค้งปกติ

1.2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน จำนวน 300 คู่ มีค่าระหว่าง 0.350 – 0.798 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลางถึงสูง ทุกคู่มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าสูงสุด คือ การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER3) กับการกระทำอย่างตั้งใจเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER4) ($r=0.798^{**}$) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าต่ำสุด คือ ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (PER1) กับการมองเห็นความสำคัญในตนเอง (SEL1) ($r=0.383^{**}$) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปร	RES1	RES2	RES3	SEL1	SEL2	SEL3	SEL4	OPT1	OPT2	OPT3	OPT4
RES1	1.000										
RES2	0.708**	1.000									
RES3	0.749**	0.743**	1.000								
SEL1	0.569**	0.506**	0.638**	1.000							
SEL2	0.541**	0.606**	0.679**	0.575**	1.000						
SEL3	0.610**	0.691**	0.730**	0.647**	0.677**	1.000					
SEL4	0.590**	0.659**	0.683**	0.664**	0.694**	0.703**	1.000				
OPT1	0.564**	0.662**	0.709**	0.556**	0.683**	0.697**	0.612**	1.000			
OPT2	0.579**	0.634**	0.713**	0.634**	0.591**	0.669**	0.674**	0.733**	1.000		
OPT3	0.549**	0.600**	0.669**	0.531**	0.579**	0.663**	0.630**	0.695**	0.729**	1.000	
OPT4	0.571**	0.604**	0.714**	0.588**	0.621**	0.668**	0.646**	0.692**	0.751**	0.810**	1.000
OPT5	0.555**	0.576**	0.683**	0.627**	0.625**	0.648**	0.682**	0.627**	0.732**	0.694**	0.775**
OPT6	0.544**	0.569**	0.645**	0.530**	0.685**	0.588**	0.697**	0.601**	0.699**	0.675**	0.700**
OPT7	0.609**	0.623**	0.689**	0.537**	0.614**	0.634**	0.687**	0.618**	0.680**	0.703**	0.728**
OPT8	0.550**	0.564**	0.700**	0.558**	0.637**	0.649**	0.607**	0.667**	0.689**	0.672**	0.709**
SOC1	0.513**	0.598**	0.658**	0.535**	0.587**	0.623**	0.620**	0.591**	0.670**	0.608**	0.682**
SOC2	0.540**	0.568**	0.703**	0.683**	0.561**	0.667**	0.649**	0.560**	0.651**	0.566**	0.649**
SOC3	0.564**	0.551**	0.707**	0.645**	0.531**	0.611**	0.616**	0.534**	0.593**	0.568**	0.648**
SOC4	0.549**	0.515**	0.638**	0.593**	0.427**	0.581**	0.521**	0.453**	0.542**	0.501**	0.575**
PER1	0.494**	0.599**	0.613**	0.408**	0.518**	0.551**	0.626**	0.517**	0.572**	0.580**	0.599**
PER2	0.525**	0.555**	0.565**	0.447**	0.616**	0.518**	0.581**	0.536**	0.597**	0.542**	0.613**
PER3	0.596**	0.600**	0.682**	0.548**	0.611**	0.588**	0.620**	0.554**	0.611**	0.607**	0.669**
PER4	0.570**	0.592**	0.653**	0.503**	0.668**	0.627**	0.663**	0.586**	0.646**	0.586**	0.666**
EXP1	0.540**	0.545**	0.661**	0.511**	0.572**	0.581**	0.642**	0.548**	0.669**	0.598**	0.664**
EXP2	0.480**	0.570**	0.641**	0.489**	0.557**	0.581**	0.583**	0.585**	0.633**	0.593**	0.680**
ตัวแปร	OPT5	OPT6	OPT7	OPT8	SOC1	SOC2	SOC3	SOC4	PER1	PER2	PER3
OPT5	1.000										
OPT6	0.725**	1.000									
OPT7	0.711**	0.763**	1.000								
OPT8	0.651**	0.722**	0.714**	1.000							
SOC1	0.614**	0.628**	0.639**	0.601**	1.000						
SOC2	0.647**	0.574**	0.549**	0.646**	0.645**	1.000					
SOC3	0.589**	0.575**	0.618**	0.588**	0.638**	0.812**	1.000				
SOC4	0.541**	0.511**	0.538**	0.536**	0.551**	0.822**	0.819**	1.000			
PER1	0.556**	0.595**	0.617**	0.610**	0.597**	0.624**	0.632**	0.590**	1.000		
PER2	0.629**	0.650**	0.602**	0.491**	0.570**	0.548**	0.562**	0.473**	0.673**	1.000	
PER3	0.698**	0.670**	0.699**	0.573**	0.641**	0.672**	0.715**	0.650**	0.747**	0.798**	1.000
PER4	0.682**	0.670**	0.671**	0.656**	0.640**	0.639**	0.647**	0.597**	0.732**	0.754**	0.804**

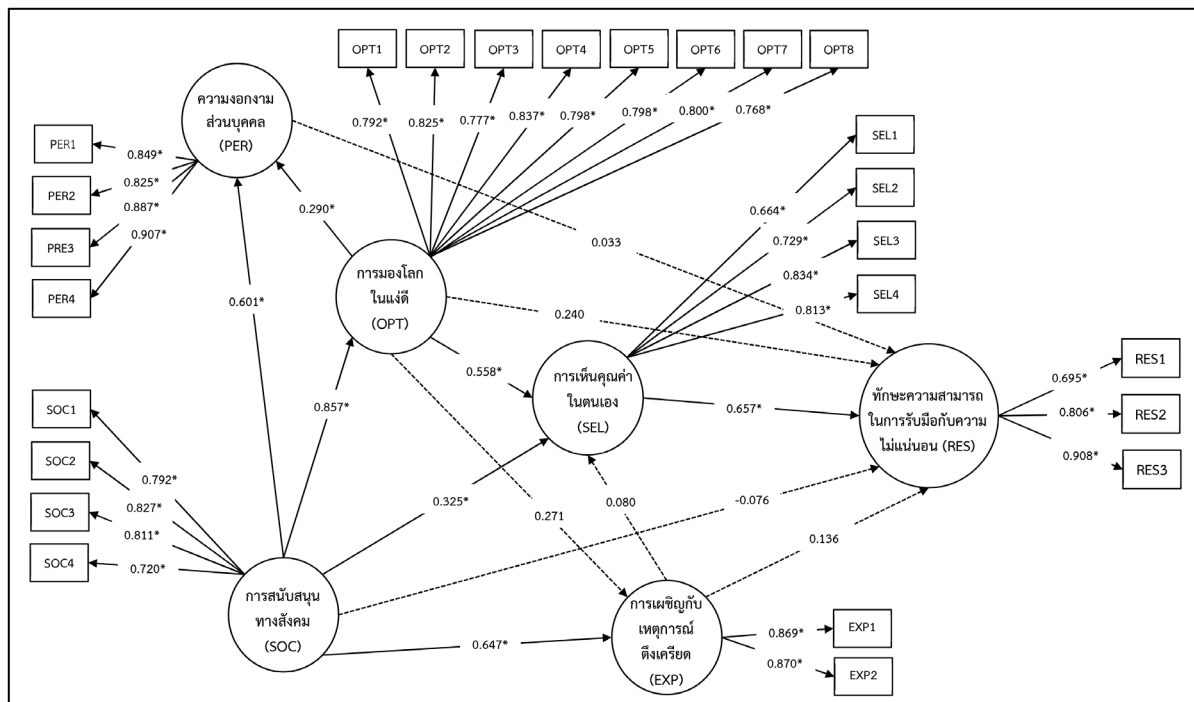
ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแปร	OPT5	OPT6	OPT7	OPT8	SOC1	SOC2	SOC3	SOC4	PER1	PER2	PER3
EXP1	0.667**	0.649**	0.653**	0.624**	0.628**	0.631**	0.593**	0.514**	0.658**	0.617**	0.703**
EXP2	0.617**	0.606**	0.625**	0.648**	0.699**	0.631**	0.649**	0.577**	0.644**	0.567**	0.676**

ตัวแปร	PER4	EXP1	EXP2
PER4	1.000		
EXP1	0.731**	1.000	
EXP2	0.715**	0.814**	1.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี



$\chi^2 = 241.306$, $df = 211$, $p\text{-value} = 0.0746$, $RMSEA = 0.026$, $CFI = 0.994$, $TLI = 0.991$,
 $SRMR = 0.029$

ภาพที่ 2 ผลโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดในโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน
ของนิสิตระดับปริญญาตรี

ตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้	Factor Loading	S.E.	t	R ²
ตัวแปรแฝงที่ 1 ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 1.1 สิ่งที่มี (RES1)	0.695	0.039	18.002*	0.493
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 1.2 สิ่งที่มีเป็น (RES2)	0.806	0.027	29.320*	0.649
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 1.3 สิ่งที่มีสามารถทำได้ (RES3)	0.908	0.020	46.411*	0.824
ตัวแปรแฝงที่ 2 การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 2.1 การมองเห็นความสำคัญในตนเอง (SEL1)	0.664	0.043	15.426*	0.441
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 2.2 การมองเห็นความสามารถในตนเอง (SEL2)	0.729	0.036	20.267*	0.532
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 2.3 คุณความดี (SEL3)	0.834	0.026	31.705*	0.695
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 2.4 ความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเอง (SEL4)	0.813	0.028	28.778*	0.661
ตัวแปรแฝงที่ 3 การมองโลกในแง่ดี (OPT)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.1 การเปลี่ยนความคิดเชิงลบ (OPT1)	0.792	0.028	27.884*	0.627
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.2 การมุ่งความสนใจด้านบวก (OPT2)	0.825	0.024	33.786*	0.681
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.3 การยับยั้งความคิดในแง่ร้าย (OPT3)	0.777	0.030	25.970*	0.603
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.4 การฝึกการคิดเชิงบวก (OPT4)	0.837	0.023	36.501*	0.701
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.5 การหยุดยั้งปัญหา (OPT5)	0.798	0.027	29.342*	0.637
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.6 การเริ่มต้นความเชื่อในแง่ดี (OPT6)	0.798	0.028	28.845*	0.636
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.7 การท้าทายกับความคิดในแง่ร้าย (OPT7)	0.800	0.027	29.584*	0.639
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 3.8 การสร้างความรู้สึกด้านบวก (OPT8)	0.768	0.031	24.958*	0.589
ตัวแปรแฝงที่ 4 การสนับสนุนทางสังคม (SOC)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 4.1 การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (SOC1)	0.792	0.031	25.901*	0.627
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 4.2 การได้รับการยอมรับจากสังคม (SOC2)	0.827	0.028	29.156*	0.684
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 4.3 การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำ ต่างๆ (SOC3)	0.811	0.030	26.614*	0.658
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 4.4 การสนับสนุนด้านอารมณ์ (SOC4)	0.720	0.039	18.597*	0.519
ตัวแปรแฝงที่ 5 ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 5.1 ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (PER1)	0.849	0.023	36.841*	0.721
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 5.2 การวางแผนเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER2)	0.825	0.024	34.368*	0.680

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้	Factor Loading	S.E.	t	R ²
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 5.3 การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ตนเอง (PER3)	0.887	0.018	50.580*	0.787
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 5.4 การกระทำอย่างตั้งใจเพื่อการพัฒนา ตนเอง (PER4)	0.907	0.017	54.593*	0.823
ตัวแปรแฝงที่ 6 การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด(EXP)				
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 6.1 การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการ ปัญหา (EXP1)	0.869	0.022	39.003*	0.756
ตัวแปรสังเกตได้ที่ 6.2 การเผชิญปัญหาโดยมุ่งเน้นที่การจัดการ อารมณ์ (EXP2)	0.870	0.022	39.066*	0.757

$$\chi^2 = 241.306, df = 211, p\text{-value} = 0.0746, RMSEA = 0.026, CFI = 0.994, TLI = 0.991, \\ SRMR = 0.029$$

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดในโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมีค่าระหว่าง 0.664 ถึง 0.908 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่า R-Squared ระหว่าง 0.441 ถึง 0.824 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของแต่ละโมเดลการวัด พบว่า โมเดลการวัดทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 3 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.695 ถึง 0.908 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) มีความตรงเชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 49.3 – 82.4 โมเดลการวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 4 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.664 ถึง 0.834 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL) มีความตรงเชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 41.1 – 69.5 โมเดลการวัดการมองโลกในแง่ดี (OPT) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 8 ตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.768 ถึง 0.837 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดการมองโลกในแง่ดี (OPT) มีความตรงเชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 58.9 – 70.1 โมเดลการวัดการสนับสนุนทางสังคม (SOC) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 4 ตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.720 ถึง 0.827 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดการสนับสนุนทางสังคม (SOC) มีความตรง

เชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 51.9 – 68.4 โมเดลการวัดความงอกงามส่วนบุคคล (PER) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 4 ตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.825 ถึง 0.907 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดความงอกงามส่วนบุคคล (PER) มีความตรงเชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 68.0 – 82.3 และโมเดลการวัดการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 2 ตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง 0.869 ถึง 0.870 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP) มีความตรงเชิงโครงสร้างและตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 75.6 – 75.7

3. ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์โครงสร้างเพื่อหาอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) และอิทธิพลรวม (Total Effect) ของโมเดลการวัดในโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อ ทักษะในการรับมือ กับความไม่แน่นอน	การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)			การมองโลกในแง่ดี (OPT)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)	-	-	-	-	-	-
การมองโลกในแง่ดี (OPT)	0.558*	0.022	0.579*	-	-	-
การสนับสนุนทางสังคม (SOC)	0.325*	0.548*	0.873*	0.857*	-	0.857*
ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)	-	-	-	-	-	-
การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP)	0.080	-	0.080	-	-	-

ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อ ทักษะในการรับมือ กับความไม่แน่นอน	ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)			การเผชิญกับ เหตุการณ์ตึงเครียด (EXP)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)	-	-	-	-	-	-
การมองโลกในแง่ดี (OPT)	0.290*	-	-	0.271	-	0.271
การสนับสนุนทางสังคม (SOC)	0.601*	0.249*	0.849*	0.647*	0.232*	0.879*
ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)	-	-	-	-	-	-
การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP)	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อ ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน	ทักษะในการรับมือ กับความไม่แน่นอน (RES)		
	DE	IE	TE
การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL)	0.657*	-	0.657*
การมองโลกในแง่ดี (OPT)	0.240	0.427*	0.666*
การสนับสนุนทางสังคม (SOC)	-0.076	0.926*	0.850*
ความงอกงามส่วนบุคคล (PER)	0.033	-	0.033
การเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียด (EXP)	0.136	0.052	0.188

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การสนับสนุนทางสังคม (SOC) การมองโลกในแง่ดี (OPT) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL) มีค่าเท่ากับ 0.850, 0.666 และ 0.657 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง (SEL) มีค่าเท่ากับ 0.657 และปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน (RES) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การสนับสนุนทางสังคม (SOC) และการมองโลกในแง่ดี (OPT) มีค่าเท่ากับ 0.926 และ 0.427 ตามลำดับ

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การอภิปรายผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยต่างๆ กับทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

จากผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าสูงสุดคือ การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER3) กับการกระทำอย่างตั้งใจเพื่อการพัฒนาตนเอง (PER4) ซึ่งมีค่า $r = 0.798^{**}$ แสดงถึงความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างทั้งสองตัวแปรนี้ สาเหตุที่การใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตนเองและการกระทำอย่างตั้งใจเพื่อพัฒนาตนเองมีความสัมพันธ์สูง อาจเป็นเพราะนิสิตมีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและทรัพยากรที่เพียงพอ เช่น การมีที่ปรึกษา การฝึกอบรม หรือการสัมมนาที่สามารถตอบคำถามและให้คำแนะนำที่จำเป็น ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะที่สำคัญสำหรับการพัฒนาตนเอง และทำให้นิสิตสามารถวางแผน แก้ไขปัญหา และรับมือกับอุปสรรคในการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในทางตรงข้าม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าต่ำสุดคือ ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (PER1) กับการมองเห็นความสำคัญในตนเอง (SEL1) ซึ่งมีค่า $r = 0.383^{**}$ แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างต่ำ การมองเห็นความสำคัญในตนเองและความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงอาจมีความสัมพันธ์ต่ำเพราะการมองเห็นคุณค่าในตนเองอาจไม่ได้เชื่อมโยงโดยตรงกับความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงในทันที นิสิตอาจเห็นคุณค่าของตนเองในบางด้าน แต่ยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงอาจต้องการการกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่มากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อการปรับตัวหรือการพัฒนาตนเองในระยะยาว

จากผลการวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า การใช้ทรัพยากรและการกระทำเพื่อพัฒนาตนเองมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิต ในขณะที่การมองเห็นความสำคัญในตนเองและความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงยังต้องการการส่งเสริมเพิ่มเติม

2. การอภิปรายผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี

จากผลการวิจัยที่ได้ทำการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า โมเดลการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มี Chi-square เท่ากับ 241.306 ที่มี df เท่ากับ 211 และ p - value เท่ากับ 0.0746 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างโมเดลและข้อมูลที่สังเกตได้ (เนื่องจาก p-value มากกว่า 0.05) ซึ่งเป็นสามารถสรุปได้ว่าโมเดลที่สร้างไว้สามารถอธิบายข้อมูลได้ดี นอกจากนี้ ดัชนีความสอดคล้องเชิงเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.994 และดัชนีการวัดความสอดคล้อง (TLI) เท่ากับ 0.991 ซึ่งทั้งสองค่าแสดงถึงความสอดคล้องที่ดีของโมเดล เนื่องจากทั้ง CFI และ TLI ค่าที่มากกว่า 0.90 ถือว่าเป็นค่าที่ดีในการยืนยันว่าโมเดลมีความเหมาะสมในการอธิบายข้อมูล อีกทั้ง RMSEA เท่ากับ 0.026 และ SRMR เท่ากับ 0.029 ซึ่งค่าทั้งสองนี้ต่ำกว่า 0.05 แสดงว่า โมเดลมีความเหมาะสมในแง่ของการประมาณค่า และค่าของตัวแปรที่เหลือที่ใช้ในการวัดการประมาณค่ายังแสดงให้เห็นถึงความแม่นยำของโมเดลสมการโครงสร้างด้วยเหตุนี้ จึงสามารถยอมรับสมมติฐานที่ว่าโมเดลที่นำมาใช้ในการศึกษามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นโมเดลสำหรับศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรีได้อย่างเหมาะสม

3. การอภิปรายผลการวิจัยในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี สามารถอภิปรายผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) และอิทธิพลรวม (Total Effect) ดังนี้

โมเดลการวัดในโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมองโลกในแง่ดี และการเห็นคุณค่า

ในตนเอง จากผลการวิเคราะห์งานวิจัย พบว่า การสนับสนุนทางสังคม มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนมากที่สุด มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.850 และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนเป็นตัวแปรที่ส่งผลทางอ้อมผ่านการมองโลกในแง่ดี และการเห็นคุณค่าในตนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากนิสิตได้การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว เพื่อน และอาจารย์ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการตัดสินใจและดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งการที่นิสิตมีครอบครัวที่พร้อมจะสนับสนุนและช่วยเหลือทำให้มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะมองเห็นสิ่งดี ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ และเชื่อว่าปัญหาสามารถแก้ไขได้ นอกจากนี้ การสนับสนุนทางสังคมยังมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการเพิ่มพูนการมองโลกในแง่ดีและการเห็นคุณค่าในตนเอง ทำให้นิสิตสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ojo et al. (2021) ซึ่งได้ตรวจสอบปัจจัยที่ทำนายทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนและความผูกพันในการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 พบว่า การสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อน รวมถึงการสนับสนุนจากหัวหน้างาน มีผลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Khairina et al. (2020) ที่พบว่าทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนักศึกษาชาวอินโดนีเซียในมหาวิทยาลัยมาเลเซียได้รับอิทธิพลจากการมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถในตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สมจิตร นครพานิช และรัตนา พึ่งเสมา (2564) ที่พบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมสามารถทำนายพลังสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ได้ถึงร้อยละ 59.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การมองโลกในแง่ดี มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.666 และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนเป็นตัวแปรที่ส่งผลทางอ้อมผ่านการเห็นคุณค่าในตนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากการมองโลกในแง่ดีช่วยสร้างกรอบความคิดที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน นิสิตที่มองโลกในแง่ดีมักจะมองเห็นความเป็นไปได้ที่ดีขึ้นและมีแนวโน้มที่จะจัดการกับความกดดันได้ดีกว่า มองหาทางเลือกและโอกาสในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ไม่ยึดติดกับความล้มเหลวหรืออุปสรรคแต่จะมองหาวิธีแก้ไขและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งการมองโลกในแง่ดีมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Khairina et al. (2020) ที่ได้ศึกษาปัจจัยทำนายทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนักศึกษาชาวอินโดนีเซียในมหาวิทยาลัยมาเลเซีย พบว่าทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนได้รับอิทธิพลจากการมองโลกในแง่ดี การสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถในตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sabouripour et al. (2021) ที่ศึกษาบทบาทของการรับรู้ความสามารถในตนเองในการเป็นสื่อกลางระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความเป็นอยู่ที่ดีทางจิตวิทยา และทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนักศึกษาชาวอิหร่าน ซึ่งพบว่าการมองโลกในแง่ดีเป็นปัจจัยพยากรณ์ที่สำคัญของทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน

นอกจากนี้ การเห็นคุณค่าในตนเอง มีอิทธิพลรวมต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนน้อยที่สุด มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.657 และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน

ทั้งนี้เนื่องจากการเห็นคุณค่าในตนเองทำให้นิสิตมองเห็นความสำคัญในตนเองช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในความสามารถ คุณความดี และการตัดสินใจเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน นิสิตที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับความท้าทายหรือปัญหาได้อย่างมั่นใจมากขึ้น ค้นหาวิธีการใหม่ ๆ และปรับเปลี่ยนแผนการเมื่อสถานการณ์ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Robbins et al. (2018) ที่ศึกษาปัจจัยทำนายทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนักเรียนระดับอุดมศึกษา โดยพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยพยากรณ์ที่สำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Argyros and Johnson (2018) ที่ตรวจสอบปัจจัยทำนายความยืดหยุ่นทางจิตวิทยาในนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นตัวทำนายสำคัญของคะแนนทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน นอกจากนี้ งานวิจัยของ รุจิรา วงศ์วุฒิอักษร (2564) ยังพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลโดยตรงต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอน โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.86 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับการศึกษาของ Baguri et al. (2022) ซึ่งพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของครูในช่วงปิดโรงเรียนเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี ซึ่งมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงคือการเห็นคุณค่าในตนเอง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี และการสนับสนุนทางสังคม ในขณะที่ความงอกงามส่วนบุคคลและการเผชิญกับเหตุการณ์ตึงเครียดไม่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้น ในการเสริมสร้างทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี ควรเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมปัจจัยเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดเวิร์กช็อปหรือกิจกรรมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง ผ่านการตั้งเป้าหมายและติดตามผลสำเร็จ การฝึกคิดบวกและบำบัดความเครียด เช่น การฝึกสติ หรือการทำกิจกรรมที่เน้นการเห็นคุณค่าในความท้าทายในชีวิต และการสร้างเครือข่ายสังคมผ่านกิจกรรมการทำงานร่วมกันเป็นทีม หรือการสร้างกลุ่มสนับสนุนในการพัฒนาการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณที่วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนของนิสิตระดับปริญญาตรี จึงควรมีการวิจัยเพิ่มเติมใน

ลักษณะการจัดโครงการให้ความรู้และติดตามผล โดยเน้นการดำเนินกิจกรรมภายในคณะและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กิจกรรมนิสิต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และก่อให้เกิดแนวทางการเรียนรู้ที่ดี รวมถึงมุมมองต่อชีวิตที่ดี ซึ่งจะช่วยในการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปปรับใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *เปลี่ยนร้ายกลายเป็นดี พลังสุขภาพจิต RQ : Resilience Quotient*. สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- นิธิพัฒน์ เมฆจร. (2564). ความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resilience): วิถีใหม่ของการเสริมสร้างพลังใจเพื่อการเผชิญวิกฤตชีวิตในยุคปัจจุบัน. *วารสารจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต*, 11(2), 1-9.
- รุจิรา วงศ์ภูมิอักษร. (2564). อิทธิพลของสถานการณ์ความเครียดที่มีต่อการประเมินทางปัญญา การเผชิญปัญหาเพื่อการเปลี่ยนแปลง การเห็นคุณค่าในตนเอง และความยืดหยุ่นตัวของนิสิตปริญญาตรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมจิตร นครพานิช และรัตนา พึ่งเสมา. (2564). ปัจจัยทำนายพลังสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย. *วารสารการพยาบาลจิตและสุขภาพจิต*, 35(1), 128-145.
- Argyros, G. & Johnson, C. (2018). Psychological Resilience in Higher Education Students: A Systematic Investigation of Predictive Factors. *J Psychology*, 9(1-2), 18-28.
10.31901/24566292.2019/09.1-2.194
- Baguri, E. M., Roslan, S., Hassan, S. A., Krauss, S. E., & Zaremohzzabieh, Z. (2022). How Do Self-Esteem, Dispositional Hope, Crisis Self-Efficacy, Mattering, and Gender Differences Affect Teacher Resilience during COVID-19 School Closures. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(7), 1-13.
<https://doi.org/10.3390/ijerph19074150>
- Cheraghian, H., Moradian, K. & Nouri, T. (2023). Structural model of resilience based on parental support: the mediating role of hope and active coping. *BMC Psychiatry*, 23(260), 1-11.
<https://doi.org/10.1186/s12888-023-04678-z>
- Durso, S., De, O., Afonso, L. E., & Beltman, S. (2021). Resilience in higher education: A conceptual model and its empirical analysis. *Education Policy Analysis Archives*, 29(156), 1-21.
- Grotberg, H. E. (1995). *A Guide to Promoting Resilience in Children: Strengthening the Human Spirit*. Bernard Van Leer Foundation.

- Hu, Y. (2023). Examining the effects of teacher self-compassion, emotion regulation, and emotional labor strategies as predictors of teacher resilience in EFL context. *Front. Psychol*, 14, 90837. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1190837>
- Khairina, K., Roslan, S., Ahmad, N., Zaremohzzabieh, Z., & Mohamad Arsad, N. (2020). Predictors of Resilience among Indonesian Students in Malaysian Universities. *Asian Journal of University Education*, 16(3), 169-182. 10.24191/ajue.v16i3.11081
- Ojo, A. O., Fawehinmi, O., & Yusliza, M. Y. (2021). Examining the Predictors of Resilience and Work Engagement during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 13(5), 2902. <https://doi.org/10.3390/su13052902>
- Robbins, A., Kaye, E., & Catling, J. C. (2018). Predictors of student resilience in higher education. *Psychology Teaching Review*, 24(1), 44-52.
- Sabouripour, F., Roslan, S., Ghiami, Z., & Memon, M. A. (2021) Mediating Role of Self-Efficacy in the Relationship Between Optimism, Psychological Well-Being, and Resilience Among Iranian Students. *Front. Psychol*, 12, 675645. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.675645>
- Soper, D. S. (2024). *A-priori Sample Size Calculator for Structural Equation Model*. <https://www.danielsoper.com/statcalc/calculator.aspx?id=89>

Application of Gradient Boosting Regression to Evaluate the Impact of Family Tourism on Children's Experiential Learning in Nakhon Ratchasima Province

Wankasem Sattayanuchit^{*}, Waree Wongkhunnen^{**} and Nattapong Chaisaengpratheep^{*}

Faculty of Business Administration, Vongchavalitkul University^{*}

Faculty of Education, Vongchavalitkul University^{**}

E-mail¹: nattapong_chai@vu.ac.th

Date Received : 12 November 2024

Date Revised : 30 May 2025

Date Accepted : 4 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

Abstract

Although family tourism is increasingly popular, the research has explored how specific tourism activities drive children's developmental outcomes beyond general family bonding. This study aims to (1) measure the impact of tourism activities in Nakhon Ratchasima Province on children's development; (2) develop a predictive Gradient Boosting Regression (GBR) model using activity patterns, family characteristics, and engagement levels. Through a quantitative approach with random sampling, 921 families with children aged 1-12 were surveyed at four diverse tourist sites in Mueang District, Nakhon Ratchasima Province, Thailand.

The results demonstrated that family tourism significantly boosts children's development in four areas: responsibility, social skills, environmental awareness, and problem-solving. Different tourism formats yield distinct developmental benefits—collaborative planning fosters responsibility and decision-making, guided eco-tours enhance environmental awareness ($p < 0.001$), and interactive cultural workshops most strongly improve social skills ($\beta = 0.78$). The GBR model showed high predictive accuracy ($MSE = 0.004$, $R^2 = 0.99$), confirming the findings' reliability. Theoretically, this study expands Kolb's Experiential Learning Theory by illustrating how tourism settings offer unique concrete experiences that engage the full

¹ Corresponding Author

learning cycle through culturally influenced reflection. The findings highlight how tourism's social and physical contexts support transformative learning for children in a Thai cultural framework. This research offers tourism practitioners and educators evidence-based guidance for designing family tourism programs that prioritize specific developmental outcomes, advocating a shift from entertainment-driven to development-focused tourism.

Keywords: Family Tourism, Machine Learning, Children Learning, Boosting Regression, Experiential Learning Theory.

Introduction

Family tourism has become a key platform for children's development, offering educational value beyond recreation through experiential learning (Qiao et al., 2022). Studies show that travel enhances cognitive flexibility, cultural awareness, and social competence (Schänzel & Yeoman, 2024). However, three major gaps limit our understanding: lack of focus on specific developmental outcomes linked to tourism activities, limited use of advanced quantitative methods, and insufficient attention to how Thai cultural contexts shape children's learning. This research extends Kolb's experiential learning theory by incorporating Thai cultural factors such as collectivism and intergenerational storytelling.

First, most studies emphasize broad outcomes like family bonding (Fu et al., 2014), treating children as passive participants rather than active learners (Khoo-Lattimore, 2015), which limits practical applications. Second, while qualitative insights are valuable, few employ advanced techniques like machine learning. Traditional models (e.g., Zhang et al., 2016) assume linear relationships, potentially missing the complexity of experiential learning. Third, despite Thailand's growing family tourism sector (12.5% annual growth since 2018), there is little empirical research on how Thai cultural values influence learning—highlighting the need to adapt Western theories like Kolb's Experiential Learning Theory (ELT).

This study utilizes ELT (Kolb, 1984) as its theoretical framework. ELT outlines a four-stage cycle: first introduced in international training, is based on a four-stage learning cycle: concrete experience, reflective observation, abstract conceptualization, and active experimentation. This cycle involves learners gaining direct experience, reflecting on their thinking, developing understanding, and applying it to new situations (Moorhouse et al., 2017). The first stage involves emotional and analytical interaction with real situations (Arcodia et al.,

2020), followed by reflection, conceptualization, and experimentation and application. These processes form an integrated learning model, focusing on perception, reflection, theory, and practice, which are the core of learning through experience (Kolb et al., 2014).

To address methodological limitations in previous research, this study applies gradient boosting regression (GBR). GBR captures non-linear relationships, identifies key predictors, and improves prediction accuracy (Chen & Guestrin, 2016). This makes it ideal for modeling complex learning patterns shaped by multiple factors, offering deeper insights than traditional linear models.

The study focuses on Nakhon Ratchasima Province (Korat), an ideal setting due to its diverse attractions—from historical sites, national parks, city lifestyle sites—and its reflection of traditional Thai family values centered on collective experiences and intergenerational learning. With a 14% annual increase in family tourism since 2023, Korat also represents significant domestic tourism trends (ISANist, 2025).

This research contributes to the literature by developing a culturally grounded model that incorporates experiential learning theory and intergenerational storytelling to explain children's learning experiences from family tourism in the Thai context.

Methodology

This study adopts a quantitative research design, utilizing machine learning techniques to explore the complex, non-linear relationships between family tourism activities and children's experiential learning outcomes. The methodological innovation of this study lies in the development of a predictive model using gradient boosting regression (GBR). A predictive model was developed using Gradient Boosting Regression (GBR), chosen for its ability to model intricate patterns and its robustness against overfitting (Friedman, 2001). The research is grounded in Kolb's Experiential Learning Theory (1984), which describes learning as a cyclical process through Concrete Experience (CE), Reflective Observation (RO), Abstract Conceptualization (AC), and Active Experimentation (AE). This framework informed the design of the research instruments and the analysis of learning outcomes in the context of family tourism.

Population and Sampling

This study targeted families with children aged 1 to 12 years, encompassing both pre-primary and primary school levels, in Mueang District, Nakhon Ratchasima Province. According to local government data, the district has an estimated population of 468,506 people and approximately 75,860 students. To determine the appropriate sample size, a pre-established statistical software was used, with an effect size of 0.3 (It represents a moderate effect, according to Cohen's model and is appropriate for behavioral or educational research), a significance level (α) of 0.05, and a statistical power of 0.80 (Which provides an 80% chance of detecting a true result, while reducing the chance of a Type II error). This resulted in a calculated sample size of 1,061 respondents (Soper, 2021).

Study Area: The study was conducted in Mueang District, Nakhon Ratchasima Province, Thailand. This area was selected due to its rich diversity of tourism experiences—including historical, cultural, and natural sites—providing a suitable environment for studying experiential learning in varied contexts (Nakhon Ratchasima Province, 2023). The selection of this region ensures access to a wide variety of family tourism activities, enabling the collection of data that reflects diverse learning contexts.

Data Collection: Structured questionnaires were used to collect data at four diverse tourist attractions popular with a large number of visitors: the cultural site of Wat Sala Loi, the recreational Nakhon Ratchasima Zoo, a modern shopping mall, and the traditional Save One Korat Market. These sites were selected to represent different types of tourism experiences (cultural, recreational, and commercial). Data collection took place between June and November 2024, from 9:00 a.m. to 4:30 p.m. on both weekdays and weekends. A total of 1,061 questionnaires were distributed equally among the sites, with each site receiving 266 family participants. Stratified sampling was employed to ensure representation across weekdays and weekends, as well as families with children aged 1–5 and 6–12 years. The study yielded 921 completed questionnaires, representing an 87% response rate. Notably, a remarkably high level of engagement from the target population has been observed in this study, compared with most face-to-face surveys (Zhang et al., 2017).

Research Instruments: The questionnaire was developed in accordance with best practices in tourism research (Dolnicar, 2018), comprising three sections: general information (6 items), tourist behavior (6 items), and experiential learning dimensions (12 items) adapted

from prior studies (e.g., Daimon, 2022; Wu et al., 2021; Park et al., 2020). All items were measured using a 5-point Likert scale. Instrument quality was validated through expert evaluation (IOC ≥ 0.50), McDonald's Omega reliability coefficient (0.959), and Guttman's λ_6 (0.953). (Pfadt et al., 2023; Malkewitz et al., 2023). A pilot test with 30 families further refined the instrument, addressing any ambiguities or issues.

Data Analysis Procedures

The data analysis began with a preprocessing phase in which all input variables were standardized to have zero mean and unit variance. This step ensured that each feature contributed equally to the model, preventing dominance by variables on larger scales while improving model convergence, consistent with best practices in machine learning preprocessing (Hastie et al., 2009). A Gradient Boosting Regression (GBR) model was then implemented to capture complex, non-linear relationships in the dataset (Friedman, 2001), configured with carefully selected hyperparameters to balance performance, generalizability, and interpretability. The escalating complexity of social science datasets and real-world dynamics requires sophisticated tools to detect nonlinear relationships, which traditional linear approaches often fail to address (Kyriazos & Poga, 2024). The learning rate (shrinkage) was set at 0.1 to maintain a balance between model complexity and convergence speed (Rizkallah, 2025), while an interaction depth of 1 ensured simplicity and facilitated interpretability (Froeschke et al., 2024). Each terminal node required a minimum of 10 observations to support reliable splitting decisions and reduce overfitting risks. The model included up to 100 trees, with the optimal number (82) determined using early stopping based on validation loss to achieve strong predictive power without excessive computational costs. To further mitigate overfitting, stochastic gradient boosting with a subsampling rate of 50% was applied, introducing randomness into tree building (Breiman, 2001). The Gaussian loss function was used due to its appropriateness for continuous outcome variables and its robust handling of residuals (Omar et al., 2023).

Cross-Validation and Performance Evaluation

To rigorously assess the model's generalizability, ten-fold cross-validation was employed—a widely accepted method for reliable performance estimation across different data subsets. Model accuracy was evaluated using multiple metrics: Mean Absolute Deviation

(MAD), Mean Squared Error (MSE), Root Mean Squared Error (RMSE), and Mean Absolute Percentage Error (MAPE), along with the coefficient of determination (R^2) to measure the proportion of variance explained. As emphasized by Hyndman & Athanasopoulos (2018), these metrics collectively provide a comprehensive understanding of model performance. Lower values of MAD, MSE, and RMSE reflect greater precision, while MAPE thresholds (e.g., below 10%) help classify forecast reliability (Rahman et al., 2021). An R^2 value closer to 1 indicates stronger explanatory power, ensuring through evaluation of the model's predictive capability. In addition to performance metrics, feature importance analysis was conducted to identify which aspects of tourism experiences most significantly influenced children's learning outcomes. This not only validated the model's reliability but also provided actionable insights for optimizing educational tourism design, leveraging the inherent interpretability advantages of GBR models (Rizkallah, 2025).

Hypotheses

Based on the theoretical foundation and research objectives, the following hypotheses are proposed:

H1: Participation in family tourism activities in Nakhon Ratchasima Province has a significant positive effect on children's development.

H2: The Gradient Boosting Regression (GBR) model demonstrates higher predictive accuracy in forecasting children's experiential learning outcomes.

Findings

In total, 921 respondents were analyzed. The majority were female (72.7%), while males accounted for 27.3%. Most respondents were between 20 and 39 years old (54%). Nearly half held a bachelor's degree (46.8%). In terms of occupation, 30.2% were self-employed, 26.2% worked as civil servants, and approximately 24% were business officers. The most common monthly net income ranged between 15,000 and 30,000 baht (45.1%), followed by those earning less than 15,000 baht (31.6%). A significant proportion had children aged 7–12 years (67.8%), with the remainder having children aged 1–6 years. The majority lived in nuclear families (60.9%), and in most cases, children participated in travel decisions (92.4%). Personal cars were the preferred mode of travel (84.6%), followed by motorcycles. Most

respondents spent more than 2,000 baht on each trip (72.4%), traveled on weekends (59.9%), and traveled less than three times per month (70.6%).

Table 1 Model Performances Matric and Model Summary

Boosting Regression					
MSE	0.004	Trees	82	n(Test)	184
RMSE	0.063	Shrinkage	0.1	Validation MSE	0.017
MAE / MAD	0.036	Loss Function	Gaussian	Test MSE	0.004
MAPE	0.97%	n(Train)	664		
R ²	0.99	n(Validation)	73		

In Table 1, the Gradient Boosting Regression model utilizes 82 decision trees with a shrinkage rate of 0.100 and a Gaussian loss function. The dataset is divided into 664 training samples, 73 validation samples, and 184 test samples. The model demonstrates strong predictive performance. The model's high predictive accuracy, with a mean squared error (MSE) of 0.004 and an R^2 of 0.99, suggests that it effectively captures the complex relationships between family tourism activities and children's learning outcomes. The root mean square error (RMSE) is reported as 0.063, indicating minimal deviation from actual data. The mean absolute error (MAE), or mean absolute deviation (MAD), is 0.036, showing that predictions deviate from actual values by only 0.036. Additionally, the mean percentage error (MPE) is 0.97%, meaning the average percentage difference between predictions and actual values is below 1%, demonstrating strong generalization ability.

These performance metrics exceed commonly accepted benchmarks in tourism and educational research, where an R^2 above 0.80 and an RMSE below 0.1 are often regarded indicators of excellent model fit (Chicco et al., 2021). In similar studies applying machine learning to predict educational outcomes from tourism-related experiences, RMSE values typically range from 0.07 to 0.12 (Hodson, 2022), suggesting that this study's model achieves better-than-average predictive precision. Thus, the low error rates and high explained variance confirm the robustness and reliability of the model in capturing the learning dynamics associated with family tourism activities.

Table 2 Feature Importance Metrics

Variables	Relative Influence	Mean dropout loss
y7 Tourism promotes a sense of responsibility	20.473	0.186
y9 Tourism helps develop children's social skills and teamwork	11.904	0.154
y11 Tourism helps children discover their abilities	11.079	0.170
y3 Tourism promotes learning about the environment/nature	10.326	0.155
y8 Tourism facilitates learning from exemplary experiences	9.830	0.162
y1 Tourism promotes learning about history	8.864	0.188
y12 Tourism enhances children's problem-solving skills	8.137	0.155
y5 Tourism helps children build relationships with family and relatives	5.596	0.160
y4 Tourism promotes learning about geology	4.431	0.157
y6 Tourism helps children discover their interests through activities	4.291	0.142
y2 Tourism promotes learning about culture	2.960	0.140
y10 Tourism provides enjoyment for children	2.028	0.153
Family Dynamics and Economic Factors		
Trip expenses	0.048	0.131
Family structure	0.018	0.131
Children's Age	0.014	0.131
Marriage status	0.000	0.130
Children's Decision-Making	0.000	0.130
Value of Travel Time/VTT	0.530	0.133

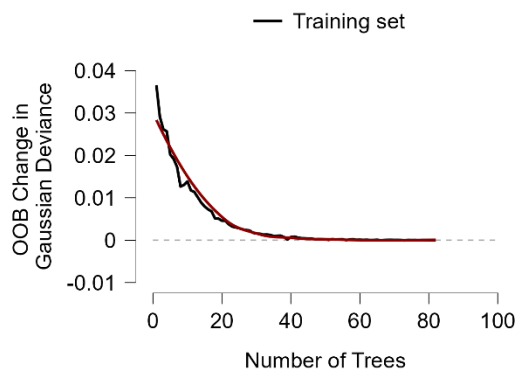
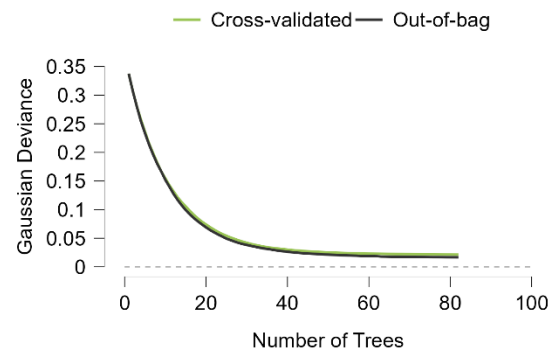
The results from the gradient boosting regression model reveal that family tourism plays a pivotal role in promoting children's experiential learning, particularly in developing responsibility, social skills, and environmental awareness (Table 2). Importantly, the model

utilized 82 decision trees with a shrinkage rate of 0.1 and a Gaussian loss function. These hyperparameters were carefully selected to balance model complexity and learning speed. The moderate number of trees and the relatively low shrinkage rate ensured that each successive tree made a small, controlled correction, allowing the model to gradually capture complex relationships without overfitting, as reflected in the high R^2 (0.99) and low RMSE (0.063).

The performance metrics—MSE (0.004), MAE (0.036), and MPE (0.97%)—exceed typical benchmarks reported in previous tourism and education prediction studies (e.g., Martín-Antón et al., 2020; Chen & Wang, 2024), underscoring the model's strong generalizability and predictive precision. The low deviation values suggest that the model captures the nuanced relationships between different types of family tourism activities and learning outcomes, even in diverse family contexts.

The role of family tourism in fostering children's learning is further illuminated through the model's variable importance ranking. “Promoting Responsibility” emerged as the most influential outcome (relative influence: 20.473), followed by “Development of Social Skills” (11.904) and “Learning about the Environment” (10.326). These results align with experiential learning theory, which posits that authentic, participatory activities enhance children's cognitive and socio-emotional development.

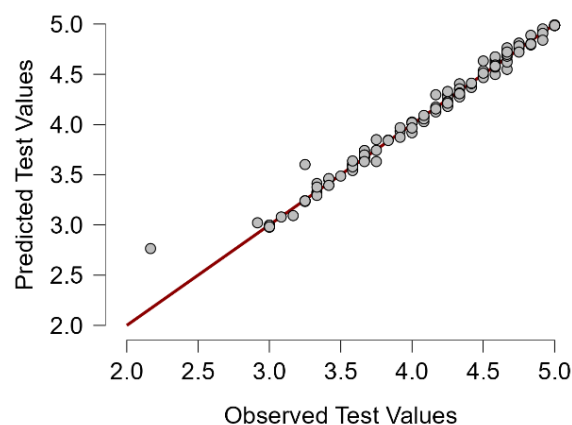
The role of family tourism in fostering children's learning was further illuminated through the model's variable importance ranking. “Promoting Responsibility” emerged as the most influential outcome (relative influence: 20.473), followed by “Development of Social Skills” (11.904) and “Learning about the Environment” (10.326). These results align with experiential learning theory, which posits that authentic, participatory activities enhance children's cognitive and socio-emotional development.

**Figure 1** – Out-of-bag Improvement Plot**Figure 2** – Deviance Plot

To visualize the model's learning progression and validate its stability, three key figures were analyzed:

Out-of-Bag Improvement Plot (Figure 1): This figure depicts the model's iterative learning behavior. A sharp decline in Gaussian deviance during the first 20 trees demonstrates rapid initial learning. Subsequently, deviance reduction stabilizes between trees 20 and 40, indicating that the model gradually fine-tunes its understanding without overfitting. The convergence around 82 trees at a deviance level of 0.004 further confirms that the model reached an optimal learning plateau, a hallmark of a robust ensemble approach.

Deviance Plot (Figure 2): The deviance plot compares training and validation deviance curves across iterations. Both lines steadily decrease and converge around tree 80, highlighting the model's balanced learning and minimal overfitting. The tight alignment between training and validation losses demonstrates strong generalization performance—a critical requirement for real-world applications where unseen data must be accurately predicted.

**Figure 3** – Predictive Performance Plot

Predictive Performance Plot (Figure 3): The scatter plot of actual versus predicted values further confirms the model's reliability. A dense clustering around the diagonal line suggests high prediction accuracy across various data points, with minimal residual errors. The symmetric distribution of residuals around the diagonal reinforces the robustness of the model across the full outcome spectrum.

Beyond these technical validations, the study sheds light on specific family tourism activities that contribute to children's experiential learning outcomes:

Responsibility: Activities such as planning parts of the trip itinerary, participating in camping, or managing personal belongings during travel foster greater personal accountability among children. **Social Skills:** Group-oriented activities like team treasure hunts, community service tourism, and participation in cultural festivals encourage interaction and cooperation. **Environmental Awareness:** Eco-tours, nature trails, and visits to wildlife sanctuaries cultivate an understanding of ecological interdependence and conservation values.

These findings reinforce and expand the experiential learning framework (Kolb, 1984) by demonstrating that structured family tourism activities serve as powerful experiential "learning laboratories" for children, nurturing not just knowledge acquisition but emotional and social development as well.

Conclusion

This study employed a gradient boosting regression model to investigate the impact of family tourism on children's experiential learning outcomes in Nakhon Ratchasima, Thailand. The model demonstrated strong predictive performance, with a mean squared error of 0.004 and an R^2 of 0.99, indicating its effectiveness in capturing the complex relationships between family tourism activities and children's learning outcomes.

The study's findings demonstrated numerous significant advantages to children's experiential learning through family tourism. Fostering responsibility was the most critical outcome (REL: 20.473), indicating that experiences that encouraging youngsters to accept responsibility or make decisions had a considerable impact on their personal growth and development. Developing social skills and teamwork (REL: 11.904) was the second most prevalent result, emphasizing the importance of joint activities and social interactions. Learning about the environment (REL: 10.326) and learning about history (REL: 8.864) were also significant, demonstrating that family travel provides an excellent basis for learning about

nature, history, and culture. In addition, fostering problem-solving skills (REL: 8.137) and self-discovery (REL: 11.079) were notable outcomes, highlighting the potential of family tourism to promote intellectual development and personal growth. These findings provide quantitative evidence supporting the multifaceted educational benefits of family tourism, which align with experiential learning theory, and responsibility, social skills, environmental awareness, and problem-solving abilities.

Discussion

The findings of this study, which utilized a gradient boosting regression model to examine the impact of family tourism on children's experiential learning outcomes in Nakhon Ratchasima, Thailand, provide robust quantitative evidence supporting the educational benefits of family tourism. The model demonstrated exceptional predictive performance, with an MSE of 0.004 and an R^2 of 0.99, underscoring its ability to capture the complex relationships between tourism activities and learning outcomes. These results align with Kolb's (1984) experiential learning theory, which emphasizes that knowledge is constructed through active participation and reflection, as well as prior research highlighting the role of tourism in fostering autonomy, social interaction, and cognitive development among children (Martín-Antón et al., 2020; Chen & Wang, 2024).

One of the most significant contributions of this study is the identification of "Promoting Responsibility" as the most influential factor in children's experiential learning. This finding underscores the importance of structured experiences that encourage decision-making and accountability during travel. For example, activities such as assigning children roles in planning itineraries or managing small budgets foster responsibility and enhance both problem-solving abilities ($r = 0.72, p < 0.001$) and social skills ($r = 0.68, p < 0.001$). These insights resonate with Martín-Antón et al. (2020), who highlight the role of active engagement in shaping young learners' autonomy and personal growth. Likewise, Tseng et al. (2023) assert that family tourism creates a dynamic context in which children can learn life skills through real-world tasks and shared responsibilities. Moreover, Garau & Annunziata (2020) emphasize that participatory travel activities promote a sense of ownership in children, which is critical for developing responsibility and independent thinking. This is supported by the experiential learning framework proposed by Kolb (1984), where learning occurs through the cycle of concrete experience, reflective observation, abstract conceptualization, and active

experimentation. Structured travel roles provide meaningful contexts for children to apply these stages in real-life settings, reinforcing the importance of guided yet autonomous participation (Li et al., 2024).

Another key outcome is the development of social skills and teamwork, which emerged as significant learning dimensions. Family tourism provides opportunities for shared activities, such as group games, cultural workshops, or collaborative problem-solving during travel, which nurture interpersonal competencies. For instance, families visiting cultural sites often engage in discussions about historical artifacts, fostering both communication and teamwork. These findings corroborate prior research by Chen & Wang (2024), who emphasize the role of interpersonal interactions in enhancing social skills. Similarly, Li & Chiang (2023) highlight that cooperative experiences during travel contribute to children's empathy, active listening, and conflict resolution skills. Moreover, Durko & Petrick (2013) found that family-based tourism experiences promote emotional bonding and mutual understanding among family members, which in turn support the development of collaborative behaviors. This aligns with Vygotsky's theory of social development, which posits that learning is inherently a socially mediated process, and peer or family interactions serve as critical vehicles for cognitive and emotional growth (Lindqvist, 2003). In line with this, the zone of proximal development is often activated during family tourism when children are guided by more knowledgeable others, reinforcing the value of socially embedded learning (Li et al., 2024).

The study also highlights environmental awareness and historical learning as significant outcomes of family tourism. Activities in natural settings, such as guided nature walks or wildlife observation, were strongly correlated with environmental learning ($r = 0.82$), while visits to cultural and historical sites promoted historical understanding ($r = 0.78$). These findings align with Qiao et al. (2022), who argue that culturally rich destinations offer unique contexts for intellectual growth. Children who received outdoor environmental education were more likely to support conservation, and their environmental behavior changed slightly but significantly. Youngsters began acting to preserve the environment by asking their friends to pick up trash when they noticed it (Whitburn et al., 2023; Collins et al., 2024).

Notably, logistical factors such as trip expenditures and family structure had minimal influence on learning outcomes. This challenges traditional assumptions that economic resources are primary determinants of educational benefits derived from tourism (Wu et al., 2014). One possible explanation is that the quality of engagement—rather than financial

investment—drives learning outcomes. For example, families with limited budgets may still create meaningful experiences through creative planning or leveraging free attractions (Amalia, 2023). This finding suggests that educational tourism initiatives should focus on designing interactive and inclusive experiences rather than targeting affluent demographics (Amaro et al., 2024).

The temporal analysis revealed that optimal activity durations for maximizing learning outcomes fall within a 3–5-hour window, balancing engagement and fatigue. This finding echoes Schänzel and Yeoman’s (2024) emphasis on tailoring tourism experiences to maintain children’s interest and energy levels. Similarly, the strong correlations between specific learning environments and outcomes highlight the significance of contextual factors in shaping experiential learning. For instance, natural settings foster environmental awareness, while cultural sites promote historical learning (Fu et al., 2014). These insights underscore the importance of designing context-sensitive tourism programs that align with children’s developmental needs.

Recommendations

This study enriches experiential learning theory—particularly Kolb’s learning cycle—by contextualizing it within family tourism, emphasizing cultural influences and acknowledging limitations.

1. Reflective Observation: In Thai families, reflection occurred collectively during meals, with parents prompting group reflection over personal insight—expanding Kolb’s typically individual-focused model to include culturally shaped, communal processes.

2. Abstract Conceptualization: Grandparent storytelling at historical sites helped children form concepts through cultural and intergenerational lenses, mediated by Thai familial respect norms.

3. Cross-Cultural Relevance: While rooted in Thai contexts, findings align with other studies (Yamazaki & Toyama, 2022) suggesting Kolb’s model is adaptable across cultures with attention to individual versus collective emphasis.

Practical Implications

1. **Design Responsibility-Focused Activities:** Assign children meaningful travel roles (e.g., planning parts of the itinerary, budgeting, or navigation) to foster active participation and responsibility.
2. **Promote Structured and Unstructured Social Interaction:** Offer a balance of team-based activities (e.g., collaborative scavenger hunts) and flexible opportunities for spontaneous social engagement, nurturing social learning.
3. **Enhance Environmental and Cultural Learning Through Immersive Activities:** Develop programs like guided nature trails, interactive cultural performances, and storytelling sessions led by locals to deepen experiential learning.
4. **Integrate Problem-Solving and Critical Thinking Challenges:** Embed tasks that require critical thinking (e.g., puzzle trails, eco-quests, city-wide scavenger hunts) to stimulate cognitive development during travel.
5. **Foster Self-Discovery and Personal Interest Exploration:** Provide diverse elective activities such as craft workshops, sports demonstrations, and "meet the expert" sessions to support individual growth and intrinsic motivation.
6. **Educate and Empower Parents as Facilitators of Learning:** Create resources such as pre-trip orientation, on-site interactive guides, and reflection activities to help parents actively support their children's learning.

Limitations and Future Directions

While this study's quantitative approach provides valuable insights, it has limitations. First, the attribution of findings to the Thai cultural context may be overgeneralized without deeper exploration of how cultural norms influence learning outcomes. For example, collectivist values in Thai society might amplify the role of family interactions in fostering social skills, but this claim requires further validation through cross-cultural comparisons. Second, while environmental learning is discussed, the integration of cultural awareness into environmental education is underexplored. For example, incorporating local stories about environmental stewardship into nature-based tourism could enhance both cultural and environmental learning. Future research could adopt mixed-methods approaches, combining qualitative insights from interviews or ethnographic observations with advanced machine

learning techniques, such as neural networks, to uncover nuanced patterns in children's learning experiences (Hyndman & Athanasopoulos, 2018). Such efforts would enrich our understanding of the emotional and experiential dimensions of family tourism.

Human Research Ethics Certification

The researcher received approval for human research ethics from the Research Committee of Vongchavalitkul University, with certificate number COA. 111/2567. The rights of research participants were prioritized, focusing on risk prevention, benefits, confidentiality, and privacy. Participation was voluntary, allowing participants to refuse or withdraw at any time without needing to provide a reason. Data were presented in aggregate form.

References

- Amalia, E. (2023). Experiential Learning in Kindergarten. In E. Soare, & C. Langa (Eds.), *Education Facing Contemporary World Issues - EDU WORLD 2022*, vol 5. *European Proceedings of Educational Sciences* (pp. 684-692).
- Amaro, D., Caldeira, A. M., & Seabra, C. (2024). Will I Be the Same? Enhancing Academic Tourism Through Transformative Tourism Experiences. *Journal of Travel Research*, 1-21.
- Arcodia, C., Novais, M. A., Cavlek, N., & Humpe, A. (2020). Educational Tourism and Experiential Learning: Students' Perceptions of Field Trips. *Tourism Review*, 76, 241-254.
- Breiman, L. (2001). Random Forests. *Machine Learning*, 45, 5-32.
- Chen, T. Q. & Guestrin, C. (2016). Xgboost: A Scalable Tree Boosting System. In B. Kirshnapuram, M. Shah, A. J. Smola, C. Aggarwal, D. Shen, & R. Rastogi (Eds.), *Proceedings of the 22nd ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining, San Francisco, CA, USA, August 13-17, 2016*, (pp. 785-794).
- Chen, H., & Wang, Y. (2024). Enhancing social competence through family tourism: A perspective from Chinese families. *Journal of Travel Research*, 63(2), 345-360.
- Chicco, D., Warrens, M. J., & Jurman, G. (2021). The coefficient of determination R-squared is more informative than SMAPE, MAE, MAPE, MSE and RMSE in regression analysis evaluation. *PeerJ Comput Science*, 7, e623. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.623>
- Collins, M. A., Romero, V. F., Young, A., Dorph, R., Foreman, J., Strang, C., Pande, A., & Laina, V. (2024). The value of outdoor environmental education programs for girls and youth of

- color: cultivating positive dispositions toward science and the environment. *Environmental Education Research*, 31(1), 108–133. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2340502>
- Daimon, T. (2022). Mobility and Learning Through Tourism: Touristic Learning of Children During Family Travels. *International Journal of Mobile and Blended Learning*, 14, 1-14.
- Dolnicar, S. (2018). *Tourism research: The importance of quality*. *Journal of Travel Research*, 57(5), 649-659.
- Durko, A. M., & Petrick, J. F. (2013). Family and Relationship Benefits of Travel Experiences: A Literature Review. *Journal of Travel Research*, 52(6), 1–11.
- Friedman, J. H. (2001) Greedy Function Approximation: A Gradient Boosting Machine. *Annals of Statistics*, 29, 1189-1232.
- Froeschke, B. F., Roux-Osovitz, M., Baker, M. L., Hampson, E. G., Nau, S. L., & Thomas, A. (2024). The Use of Boosted Regression Trees to Predict the Occurrence and Quantity of *Staphylococcus aureus* in Recreational Marine Waterways. *Water*, 16(9), 1-14.
- Fu, X., Lehto, X., & Park, O. (2014). What Does Vacation do to our Family? Contrasting the Perspectives of Parents and Children. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 31, 461-475.
- Garau, C., & Annunziata, A. (2020). Supporting Children’s Independent Activities in Smart and Playable Public Places. *Sustainability*, 12(20), 8352.
- Hastie, T., Tibshirani, R., & Friedman, J. (2009). *The Elements of Statistical Learning: Data Mining, Inference, and Prediction* (2nd ed.). Stanford University.
- Hyndman, R. J., & Athanasopoulos, G. (2018). *Forecasting: principles and practice* (2nd ed.). OTexts.
- Hodson, T. O. (2022). Root-mean-square error (RMSE) or mean absolute error (MAE): when to use them or not. *Geoscientific Model Development*, 15(14), 5481–5487.
- ISANist (2025, May 6). Where are the 48 million tourists scattered in the Northeast?. Facebook. <https://www.facebook.com/isanist/posts/>
- Khoo-Lattimore, C. (2015). Kids on board: methodological challenges, concerns and clarifications when including young children’s voices in tourism research. *Current Issues in Tourism*, 18(9), 845–858.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.

- Kolb, D. A., Boyatzis, R. E., & Mainemelis, C. (2014). *Experiential Learning Theory: Previous Research and New Directions*. Routledge.
- Kyriazos, T., & Poga, M. (2024). Application of Machine Learning Models in Social Sciences: Managing Nonlinear Relationships. *Encyclopedia*, 4(4), 1790-1805.
- Li, Z., Arcodia, C., Yang, E. C. L., & Le, T. H. (2024). Children's learning processes in family travel: A narrative review through a social cognitive lens. *Tourism Management Perspectives*, 54, 1-11.
- Lindqvist, G. (2003). Vygotsky's theory of creativity. *Journal of Creativity Research*, 15(2-3), 245-251.
- Malkewitz, C. P., Schwall, P., Meesters, C., & Hardt, J. (2023). Estimating reliability: A comparison of Cronbach's α , McDonald's ω^2 and the greatest lower bound. *Social Sciences & Humanities Open*, 7(1), 1-10.
- Martín-Antón, L. J., Carbonero, M. A., Valdivieso, J. A., & Monsalvo, E. (2020). Influence of Some Personal and Family Variables on Social Responsibility Among Primary Education Students. *Front. Psychol*, 11(1124), 1-10.
- Moorhouse, N., Dieck, T. M. C., & Jung, T. (2017). Augmented Reality to enhance the Learning Experience in Cultural Heritage Tourism: An Experiential Learning Cycle Perspective. *e-Review of Tourism Research*, 8, 1-6.
- Nakhon Ratchasima Province. (2023). *Nakhon Ratchasima Development Plan, 5 Years (2023 - 2527), Revised on 2023*.
- Omar, I., Khan, M., & Starr, A. (2023). Suitability Analysis of Machine Learning Algorithms for Crack Growth Prediction Based on Dynamic Response Data. *Sensors*, 23(3), 1074.
- Park, S. Y., Pan, B., & Ahn, J. (2020). Family trip and academic achievement in early childhood. *Annals of Tourism Research*, 80, 1-45.
- Pfadt, J. M., Bergh, D. V. D., Sijtsma, K., & Wagenmakers, E. J. (2023). A tutorial on Bayesian single-test reliability analysis with JASP. *Behav Res*, 55, 1069-1078.
- Qiao, G., Cao, Y., Chen, Q., & Jia, Q. (2022). Understanding Family Tourism: A Perspective of Bibliometric Review. *Front. Psychol*, 13, 1-11.
- Rahman, M. S., Haider, Z., & Shah, S. (2021). Evaluating the model performance metrics for regression analysis in tourism research. *Tourism Management Perspectives*, 41, 55-62.
- Rizkallah, L. W. (2025). Enhancing the performance of gradient boosting trees on regression problems. *J Big Data*, 12(35), 1-34.

- Schänzel, H. A., & Yeoman, I. (2024). A review of family tourism research. *Tourism Management*, 48, 38-47.
- Soper, D. S. (2021). *A-priori sample size calculator for structural equation models* [software]. <https://www.danielsoper.com/statcalc>.
- Tseng, T. A., Chien, H. W., & Shen, C. C. (2023). Exploring family travel motivation, preference, and decision-making with children of different ages. *Tourism & Management Studies*, 19(4), 35-45.
- Whitburn, J., Abrahamse, W., & Linklater, W. (2023). Do environmental education fieldtrips strengthen children's connection to nature and promote environmental behaviour or wellbeing? *Current Research in Ecological and Social Psychology*, 5, 1-10.
- Wu, M. Y., Wall, G., & Pearce, P. L. (2014). Shopping experiences: International tourists in Beijing's Silk Market. *Tourism Management*, 41, 96-106.
- Wu, W., Kirillova, K., & Lehto, X. (2021). Learning in family travel: what, how, and from whom?, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 38(1), 44-57.
- Yamazaki, Y. & Toyama, M. (2022). A Preliminary Study to Develop a Cross-Cultural Learning Style Measurement. *Journal of Public and Private Management*, 8(4), 1-13.
- Zhang, Y., Ricci, P., & Bilgihan, A. (2016). Agent-based Modeling of Destination-Tourist Interactive Evolution. Travel and Tourism Research Association: *Advancing Tourism Research Globally*, 30, 1-14.
- Zhang, X., Kuchinke, L., Woud, M. L., Velten, J., & Margraf, J. (2017). Survey method matters: Online/offline questionnaires and face-to-face or telephone interviews differ. *Computers in Human Behavior*, 71, 172–180.

การประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียน ที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

Application Modes of Flexible Learning for Responding to Becoming Less Religious Learners in Thai Schooling

เรืองฤทธิ์ บุญเรือง, ชรินทร์ มั่งคั่ง และวรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร

Rueangrit Boonrueang, Charin Mangkhang and Varintorn Siripongnapat

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Education, Chiang Mai University

E-mail¹ : Charin.mangkhang@cmu.ac.th

Date Received : 4 November 2024

Date Revised : 3 June 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน 3) เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูล คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 9 คน และครูสอนวิชาศาสนาในโรงเรียน จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากนักเรียนที่มีความสอดคล้องกับบริบทตามวัตถุประสงค์การวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบบันทึกภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนามีความต้องการที่จะนำเอาองค์ความรู้จากในชั้นเรียนไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1.ประสบการณ์ของผู้เรียน 2.การตั้งคำถาม 3.การวิพากษ์ 4.การเสริมสร้างองค์ความรู้ 5.ประสบการณ์ใหม่ 3) แนวทางการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการกิจกรรมการเรียนรู้ 2. ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้ 3. ด้านการวัดและประเมินผล

คำสำคัญ : ผู้เรียนที่ไร้ศาสนา, วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น, การศึกษาพหุวัฒนธรรม, การสอนศาสนา, จริยศาสตร์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

The objectives of this article are 1) to analyze the needs of learners becoming less religious regarding religious instruction in schools; 2) to study appropriate teaching and learning models for learners becoming less religious in schools; 3) to propose application modes of flexible teaching to responsive learners becoming less religious in the Thai schooling. This is a qualitative case study research format. The key informants are 9 high school students, and 9 religious teachers in the school. Using a specific selection method. The participants were selected from students who were consistent with the context according to the research objectives. The tools used in the research were 1) Document analysis 2) interview form 3) field notes.

The research results found that 1) Learning for Responding to Prospects of Non-Religion Learner have a desire to bring knowledge from the classroom to real application in everyday life. 2) The learning management process consists of a total of four steps: 1. Experience of Learning; 2. Questioning; 3. Criticism; 4. Knowledge Enhancement; and 5. New Experience. 3) The learning management guidelines consist of four dimensions: 1. learning activity organization; 2. media and learning resources; and 3. assessment and evaluation.

Keywords: less religious, flexible learning, multicultural education, religious teaching, ethics

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในช่วงโลกาภิวัตน์ บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ทำให้ทุกคนในสังคมจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อให้ดำรงชีวิตหรือครองชีพได้อย่างเท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้โลกที่เคยกว้างกลับแคบลงด้วย อิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในสังคมทำได้มากขึ้นด้วยความง่ายดายมากขึ้น (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2567) ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อและความศรัทธาทางด้านศาสนาของบุคคลต่างได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาของเทคโนโลยี ปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้คนขาดมุมมองร่วมกันทางศาสนา มุมมองทางศาสนาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมที่ปรากฏต่อสาธารณชน (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2560) ซึ่งเป็นผลทำให้แบบแผนของพฤติกรรมที่สถาบันศาสนาได้กำหนดไว้เสื่อมลง และเกิดปัญหาความขัดแย้งทางด้านสังคม จนนำไปสู่แนวโน้มในการนับถือศาสนาที่น้อยลงของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

การให้ความสำคัญเกี่ยวกับศาสนา ในยุคปัจจุบันที่เริ่มมีบริบทเปลี่ยนแปลงไป แต่หน้าที่ของศาสนาทางสังคมไทยยังคงมีอิทธิพลในการกำหนดปัจจัยบางอย่าง ดังที่ ชนิษฐา นาคธูปและคณะ (2566) กล่าวว่า

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เนื่องจากสังคมจะต้องมีการดำรงชีวิตเกี่ยวพันอยู่กับบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา และบุคคลไม่สามารถที่จะอยู่ในสังคมเพียงลำพังได้ ดังนั้นบุคคลจำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ มีกลุ่ม มีสังคมที่จะต้องดำเนินชีวิตร่วมกัน โดยสถาบันศาสนาทำหน้าที่หลักในการขัดเกลาและหล่อหลอมการปฏิบัติของประชากรในสังคม ให้มีแบบแผนพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาศาสนามากขึ้น เนื่องจากสถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการขัดเกลาและสร้างแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม (วสันต์ ปัญญาแก้วและคณะ, 2564) จะเห็นได้ว่าความสำคัญของศาสนายังคงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ผู้คน ส่งเสริมให้ผู้คนได้มีกิจกรรมร่วมกันทางศาสนาบางอย่าง ประกอบกับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทยเป็นค่านิยมที่ประชากรไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาจึงมีความสำคัญ แต่ในบริบทของห้องเรียนไทยในยุคปัจจุบัน เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ท่องจำเนื้อหาเป็นหลัก โดยไม่ได้มีความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนจึงไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญกับการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาเท่าที่ควร ด้วยปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนส่วนมากเลือกที่จะนับถือศาสนาไว้เป็นแค่ที่พึ่งทางใจเพียงเท่านั้น ไม่ได้มีการปฏิบัติตามหลักคำสอนหรือข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถที่จะปรับตัวหรือเกิดการยืดหยุ่นทางความคิดในการดำรงชีวิตประจำวัน ห้องเรียนในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อผู้เรียนสมัยใหม่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่หลากหลาย ส่งผลให้ห้องเรียนในปัจจุบันมีความหลากหลาย และไม่ตอบสนองต่อผู้เรียน ดังนั้นห้องเรียนปัจจุบันควรจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มาเป็นรูปแบบที่เอื้อต่อผู้เรียนและยืดหยุ่นแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาทักษะการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

โดยแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ไร้ศาสนา เป็นการที่คนใดคนหนึ่งหมดศรัทธาและลดบทบาทของตนเองลงในการนับถือศาสนา แต่จะไม่มี การแบ่งแยกหรือก่อตั้งศาสนาใหม่ เพียงแค่จะไม่ได้มีความเชื่อตามหลักศาสนาหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ (กนกวรรณ สัจจานนท์, 2567) ประกอบกับการพัฒนาของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเจนเนอเรชันของเด็กยุคใหม่ ส่งผลให้ความรู้ทางศาสนาได้รับการพิสูจน์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เกิดขึ้น เช่นเดียวกับผู้เรียนในระบบโรงเรียนไทยยุคปัจจุบัน ที่ได้รับข่าวสารทางโลกอินเทอร์เน็ตจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในการนับถือศาสนาและส่งผลให้เกิดเป็นกลุ่มคนที่ไร้ศาสนา และศาสนาไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของผู้คนได้หรือมีการให้คำตอบที่ไม่ชัดเจน จึงนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของช่วงเวลา “การปฏิเสธศาสนาหรือไร้ศาสนา” โดยมีความเห็นว่า ศาสนาไม่จำเป็นกับชีวิต ไม่สามารถให้คำตอบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เป็นต้น จากบทวิเคราะห์เหตุผลของการไม่นับถือศาสนาของ พระครูปลัดณพิชญ์ ญาณวีโร (2564) สามารถจำแนกคุณลักษณะสำคัญของกลุ่มคนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาได้ดังนี้ 1.กลุ่มคนที่ไม่เชื่อเรื่องกำเนิดของศาสนา 2.กลุ่มคนที่มีรูปแบบความคิดตนเอง 3.กลุ่มคนที่เบื่อหน่ายพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลอง 4.กลุ่มคนที่เชื่อในหลักการวิทยาศาสตร์ 5.กลุ่มคนที่ยึดหลักข้อตกลงทางสังคม 6.กลุ่มคนที่เชื่อในการดำเนินชีวิตไร้ขีดจำกัด 7.กลุ่มคนที่นับถือศาสนาที่ภาครัฐไม่รับรองหรือจุดมุ่งหมายอื่นในการดำเนินชีวิต โดยคุณลักษณะสำคัญของกลุ่มคนเหล่านี้ ส่งผลให้สังคมนำไปสู่การนับถือศาสนาในรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น และ

ส่วนหนึ่งก็นำไปสู่การที่ผู้คนเสื่อมศรัทธาทางศาสนาและนำไปสู่ “ผู้เรียนที่ไร้ศาสนาในโรงเรียนไทย” ด้วยเช่นกัน โดยจาก ดร.จักรกฤษณ์ สิริริน (2564) ได้กล่าวถึงผลจากการสำรวจอัตราการนับถือศาสนาของคนรุ่นใหม่ จาก Pew Research Center ในปี 2019 พบว่าอัตราการไม่นับถือศาสนา/ไร้ศาสนาของกลุ่มคนเจนเนอเรชั่นใหม่ มีอัตราสูงขึ้นถึง 16% ของประชากรโลก ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้กลุ่มคนในยุคใหม่มีแนวโน้มไร้ศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลทำให้กลุ่มคนสมัยใหม่ไม่ได้ต้องการความเป็นศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phil Zuckerman (2011) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มการนับถือศาสนาของคนอเมริกา พบว่า แนวโน้มของผู้คนไร้ศาสนาตั้งแต่ปี 2003 มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งมีหลากหลายสาเหตุและได้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต จนนำไปสู่การนับถือศาสนาที่น้อยลง ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการไร้ศาสนาของประชากรในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลย เนื่องจากมีแนวโน้มสูงขึ้นจากเดิมและส่งผลให้คนในเจนเนอเรชั่นใหม่ ๆ เลือกที่จะนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาด้วยตนเอง โดยบทบาทของศาสนาก็จะถูกลดทอนลงไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของไทยอย่างแน่นอน

การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจึงเป็นแนวทางที่สำคัญ ในการสร้างแบบแผนพฤติกรรมจากผู้เรียนสู่ประชากรของสังคม โดยใช้วิชาศาสนาเป็นตัวขัดเกลาให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม ซึ่งการจัดการเรียนรู้จึงควรใช้รูปแบบที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทและความต้องการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จากการเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก รวมไปถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จำเป็นจะต้องตอบสนองผู้เรียนเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากสามารถตอบสนองต่อความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้เรียนและเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ จากผลการวิจัยของวิภาดา แสงนิมิตชัยกุล (2555) พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดมากขึ้น เสริมสร้างทักษะการคิดและความกล้าในการแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้แบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเป็นส่วนสำคัญ และสามารถที่จะสร้างการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทหรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนได้ จนนำมาสู่การสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริมให้เข้าใจถึงองค์ประกอบของศาสนาที่ไม่ใช่แค่ในห้องเรียน เพื่อนำไปสู่การดำรงชีวิตภายในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์ของการดำรงชีวิตให้มีความสอดคล้องกับศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ศาสนาจึงเป็นรูปแบบที่ควรจะมีควมยืดหยุ่นต่อผู้เรียน และเกี่ยวข้องกับบริบททางด้านความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดหรือประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดที่สามารถจะเชื่อมโยงความคิดอื่นๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล (ดิษยา เลาว์ณย์ศิริ และคณะ, 2558)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงหาวิธีการในการจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย และมีความสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผ่านการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการถ่ายโอนประสบการณ์ เป็นต้น โดยใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิด เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดเป็นประสบการณ์หรือองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น และผู้เรียนสามารถที่จะดำรงชีวิตภายในสังคมได้อย่างเหมาะสมผ่านการสอนศาสนาในโรงเรียน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเอาข้อมูลจากการวิเคราะห์และเก็บรวบรวม มานำเสนอเป็นวิธีการในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนของโรงเรียนไทย ที่เกี่ยวกับรายวิชาศาสนาให้มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ จนนำไปสู่แนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนรู้ศาสนาในโรงเรียน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน
3. เพื่อเสนอวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และบทความต่าง ๆ โดยเรียบเรียงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ตอบสนองความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้เรียน จึงนิยมนำมาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนปัจจุบัน เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างกัน โดยทิตินา แคมมณี (2542) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคคลในชั้นเรียนทั้งผู้เรียนและผู้สอน เป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ให้อยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าผู้สอน โดยผู้สอนจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้นๆ โดยเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ผูกพันกับสิ่งที่ทำ สอดคล้องกับพิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2550) ให้ความหมายว่า เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ที่สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดเน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ สามารถที่จะพัฒนาปัญญาอย่างหลากหลายหรือความเป็นพหุปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับวิภาดา แสงนิมิตชัยกุล (2555) ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการกลั่นกรองทักษะการคิดด้วยตนเอง จนนำไปสู่การปฏิบัติและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้

จึงสรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดด้วยตนเอง และประยุกต์ใช้กับบริบทของผู้เรียนได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง

บริบทของสภาพบุคคลในชั้นเรียน สามารถที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กับการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียนของผู้สอน จนนำไปสู่การปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันผ่านการสร้างองค์ความรู้ใหม่

2. เป้าหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) เป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับบุคคลในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ที่มีความหลากหลายทางด้านความคิด ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในอนาคต เพื่อสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ โดย Martin and Rubin (1995) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นว่าเป็นการที่บุคคลตระหนักถึงสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ มีทางเลือกอะไรบ้างที่เป็นไปได้ ซึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ นั้นบุคคลจะมีทางเลือกในรูปแบบของตนเองว่าควรทำอย่างไร มีความพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหาและได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Canas et al. (2006) ที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นความสามารถของมนุษย์ในการที่จะรับมือความเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่เกิดขึ้นในสิ่งต่าง ๆ เพื่อเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และปรับเปลี่ยนความคิดให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่ไม่คาดคิด ส่งผลให้บุคคลนั้นปรับเปลี่ยนความคิดให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ (อ้างอิงในอภิตี เดชพงษ์-สัมฤทธิ์, 2567) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดทางด้านสติปัญญา โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีแนวโน้มพื้นฐานการพัฒนาที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ส่งผลให้การเรียนรู้ของมนุษย์มีความแตกต่างกันตามช่วงวัย จนนำไปสู่การพัฒนาทางด้านความคิดที่ตอบสนองต่อผู้เรียน และสามารถที่จะให้ความคิดย้อนกลับได้ ซึ่งมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาการยืดหยุ่นทางความคิดที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของผู้เรียน

จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เผชิญ และเกิดการพัฒนาทักษะทางด้านความคิดที่ตอบสนองต่อตนเอง สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ พร้อมทั้งการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ใหม่ ๆ จนนำไปสู่กระบวนการคิดสะท้อนกลับ และเกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Based Learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลาย เนื่องจากเป็นการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สำคัญต่อการเรียนในยุคปัจจุบันที่มีเป็นพหุวัฒนธรรมสูง โดย ทิศนา แคมมณี (2545) ให้ความหมายว่า เป็นการดำเนินการที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ โดยการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและพิจารณาไตร่ตรอง จนนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอดจากประสบการณ์เดิม แล้วนำเอาองค์ความรู้ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องทฤษฎีการสร้างสรรคนิยม (Constructivism) อ้างถึงในนันทวัน ทองพิทักษ์ (2557) กล่าวว่า ความรู้ของมนุษย์ถูกสร้างโดยผ่านประสบการณ์ของตนเอง มนุษย์เป็นภาษาที่ว่างเปล่า จำเป็นต้องเติมเต็มด้วยองค์ความรู้ และมีความพยายามที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาเองโดยเห็นว่าโลกของความจริงต่างสับสนวุ่นวาย จนนำไปสู่ประสบการณ์ใหม่ ๆ และสอดคล้องกับที่ Kolb and Kolb (2017) อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องได้สัมผัสกับความจริงที่กำลังเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่อิงตามบริบทของ

ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ในการวิเคราะห์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางสังคม โดยผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

จากการให้ความหมายของ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ สามารถที่จะสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน โดยผ่านกระบวนการต่อยอดทางความคิดของประสบการณ์ จนนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอด และประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีเป้าหมายในการเรียนรู้ คือ การที่ผู้เรียนสามารถที่จะนำเอาองค์ความรู้เดิมของตนเอง นำพามาซึ่งประสบการณ์และองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการเรียนรู้ จนนำไปสู่การเสริมสร้างทักษะทางสังคมเกิดขึ้น

4. เป้าหมายของการตั้งคำถาม (Questioning) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดและวิเคราะห์ จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมแก่ความหลากหลายของผู้เรียนในปัจจุบัน โดย Karran (2004) กล่าวว่า การตั้งคำถามเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้เกิดความคิด และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบเพื่อให้นักเรียนสามารถจัดการกับความคิดที่ซับซ้อนของตนเองได้ โดยกระบวนการตั้งคำถามของชรินทร์ มั่งคั่ง (2565) ในปัญหาการสอนสังคมศึกษา ได้มุ่งเน้นให้เห็นถึงการใช้คำถาม ซึ่งนำมาเป็นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะการย้อนคิดทบทวน (Reflective Thinking) และตรวจสอบความคิดของตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงความคิดใหม่ ๆ สอดคล้องกับที่ วรินทร์ สิริพงษ์พันธ์และชรินทร์ มั่งคั่ง (2567) กล่าวถึงการใช้คำถามว่า เป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยกระบวนการถามจะช่วยขยายทักษะการคิด ทำความเข้าใจให้กระจ่าง รับและป้อนกลับข้อมูล ก่อให้เกิดการทบทวน และการที่สืบเสาะหาคำตอบทางปรัชญา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ

กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดไตร่ตรองผ่านผู้เรียนด้วยตนเอง ดังนั้นการตั้งคำถามของผู้เรียน จะนำมาทางด้านองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยเป็นการพัฒนาความรู้เดิมของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

5. การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นหนึ่งใน Soft skills ที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการทำงานในอนาคต ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่ผู้เรียน และสามารถประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้ โดย Paul and Kaye (1992) กล่าวถึงการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นลักษณะของความคิดที่มีการสะท้อนกลับและไตร่ตรององค์ความรู้ ภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผล จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์และสถานการณ์ที่สอดคล้องกับบริบทที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา ศรีสวัสดิ์และคณะ (2560) ให้ความหมายว่า เป็นการเสริมสร้างกระบวนการทางด้านความคิด ส่งผลให้เกิดการพิจารณาและไตร่ตรองข้อมูลที่ได้รับอย่างรอบคอบ เพื่อใช้ในการตัดสินใจหรือหาเหตุผลมารองรับกับองค์ความรู้นั้น ๆ จนนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่สมเหตุสมผล และเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับพลเมืองในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญา อริสโตเติล (n.d., as cited in Nelson et al., 2017) ที่กล่าวถึงกระบวนการคิดของบุคคล

จะต้องใช้วิธีการโต้แย้งอย่างเป็นเหตุเป็นผล การพิจารณาไตร่ตรองจากมุมมองขององค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยใช้การตรวจสอบองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยเหตุและผล ซึ่งนำมาสู่กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การให้ความหมายเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงวิพากษ์สามารถสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการทางด้านความคิด ในการพิจารณาไตร่ตรองข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้รับอย่างดี โดยใช้ความเป็นเหตุเป็นผลจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เผชิญ เพื่อตัดสินใจอย่างรอบคอบ โดยเป้าหมายของทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในห้องเรียน จะต้องมีการคำนึงถึงบริบทของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางด้านความคิด จนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน และเกิดเป็นองค์ความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญแก่ผู้เรียนทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสอนจริยศาสตร์ (Ethics) ของ Moore (1912) ในระบบโรงเรียนที่มีเป้าหมายในการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ศึกษาถึงคุณค่าแห่งความประพฤติ และคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การกำหนดกฎเกณฑ์ว่าพฤติกรรมแบบใดถูกต้องหรือผิดเสมอไป แต่เป็นการตั้งคำถามกับพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยใช้การพิจารณาตามหลักเหตุและผล เช่นเดียวกับทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทั้ง 5 แนวคิด ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป้าหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Based Learning) เป้าหมายของการตั้งคำถาม (Questioning) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นแนวทางในการเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้รูปแบบใหม่เกิดขึ้น จากการนำเอาแนวคิดทั้ง 5 แนวคิดนี้ มาทำการผสมผสานให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่และเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ใหม่ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนศาสนาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนมีแนวโน้มในการไม่เลือนนับถือศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่จะต้องมีการประยุกต์กับกระบวนการและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย จึงเกิดเป็นการบูรณาการศาสตร์ของการสอนให้เกิดเป็นกระบวนการใหม่ในงานวิจัยนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา (descriptive qualitative research) เพื่อการศึกษาพัฒนา และนำเสนอวิธีการที่เหมาะสมของการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ผ่านมิติการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล โดยปราศจากการตีความหรือใช้กรอบแนวคิดในการชี้นำแนวทางของคำตอบ เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลที่ใช้ในการเสนอรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ และเหมาะสมแก่โรงเรียนไทยในปัจจุบัน ภายใต้บริบทและขอบเขตการวิจัย โดยปราศจากอคติ และการคาดการณข้อมูลล่วงหน้า หลีกเลี่ยงการสรุปความตามความรู้และประสบการณ์ของตัวผู้วิจัยเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามข้อเท็จจริงและสมบูรณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล และบริบทของสถานศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีการเลือกเฉพาะเจาะจงเป็นโรงเรียนสันทก้าแพง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากบริบทของผู้เรียนในโรงเรียนสันทก้าแพงมีความหลากหลาย อาทิ คนยอง คนไตใหญ่ คนไตลื้อ เป็นต้น ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนสันทก้าแพง

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก คือ นักเรียน จำนวน 9 คน โดยใช้แบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ดังนี้ 1) มีสถานภาพเป็นนักเรียนในโรงเรียนสันทก้าแพง 2) ไม่ได้นับถือศาสนาหรือเป็นผู้เรียนที่มีแนวโน้มว่าจะไม่นับถือศาสนา 3) ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มสอง คือ ครูผู้สอน จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ดังนี้ 1) เป็นบุคลากรในสถานศึกษาหรือระบบการศึกษา 2) มีประสบการณ์สอนในรายวิชาศาสนาไม่น้อยกว่า 3 ปี เนื่องจากสามารถอธิบายถึงความคุณลักษณะของผู้เรียนที่ไร้ศาสนาได้ 4) ยินดีให้ความร่วมมือ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 18 คน

ตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร ประกอบไปด้วย 1) ชื่อเอกสาร/ประเด็น/หัวข้อ 2) ปีที่เผยแพร่ 3) ปีแหล่งของข้อมูล 4) สาระ/ประเด็นสำคัญของเอกสาร และ 5) คำสำคัญของประเด็น (keywords)

2. แบบสัมภาษณ์ (interview forms) โดยมีการใช้แนวคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ซึ่งได้มีการสังเคราะห์ประเด็นในการสัมภาษณ์ออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การสอนศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน 2) เนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ 3) รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 5) วิธีการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ 6) การเรียนการสอนวิชาศาสนาในอนาคต

3. แบบบันทึกภาคสนาม (field note) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนและการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยผ่านปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1) วันที่ 2) เวลา 3) สถานที่ 4) รายวิชา 5) แผนผังห้องเรียน 6) สภาพแวดล้อม 7) พฤติกรรมภายในห้องเรียน 8) เนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนเลย

ตอนที่ 3 การตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยทั้ง 3 ส่วนมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 3 ท่าน โดยผู้วิจัยได้ทำการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษา ซึ่งมีค่าดัชนีคุณภาพมากกว่า 0.50 ขึ้นไปจึงสามารถนำมาใช้ได้

ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยเคารพความเป็นบุคคล มีการเลือกผู้ที่ยินยอมเป็นผู้ให้ข้อมูล ก่อนที่จะเริ่มเก็บข้อมูล และขอความยินยอมตนในการเข้าร่วมการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับและการเผยแพร่ข้อมูลนำเสนอในภาพรวม

ตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของศาสนาที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้คน รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย จากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งเป็นเอกสารประเภทบทความวิจัย ตำราเชิงวิชาการ เอกสารจากภาครัฐ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล

4.2 การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน และได้มีการปรับตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.3 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่มีการใช้แนวคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ซึ่งได้รับการอนุมัติการดำเนินการวิจัยจากสถานศึกษา โรงเรียนสันกำแพง และกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยทำการเข้าพบกับคณะครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา เพื่อทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลโดยประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มสาระ เพื่อสำรวจและคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นนักเรียนที่มีแนวโน้มไม่เลือกนับถือศาสนาหรือผู้เรียนไร้ศาสนา และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์การประเมิน รวมไปถึงคณะครูจากกลุ่มสาระสังคมศึกษาที่มีการสอนในรายวิชาศาสนา เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์

4.4 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ช่วง ได้แก่ 1) การใช้แบบบันทึกภาคสนาม (field note) ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเกี่ยวกับ 1) วันที่ 2) เวลา 3) สถานที่ 4) รายวิชา 5) แผนผังห้องเรียน 6) สภาพแวดล้อม 7) พฤติกรรมภายในห้องเรียน 8) เนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และ 2) แบบสัมภาษณ์ (interview forms) ผู้วิจัยได้ทำการแนะนำตัวและพูดคุยสร้างสัมพันธภาพแก่ผู้ให้ข้อมูล เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย และใช้สถานที่ซึ่งเป็นห้องที่มีความเป็นส่วนตัว โดยได้มีการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ได้แก่ 1) การสอนศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน 2) เนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ 3) รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 5) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 6) การเรียนการสอนวิชาศาสนาในอนาคต เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทำการรวบรวมไปทำการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ดังนี้

5.1 จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ และบันทึกภาคสนาม โดยนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์แนวโน้มความต้องการของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้เพื่อยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

5.2 เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้รายวิชาศาสนา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย และได้นำเสนอออกมาเป็นกระบวนการหรือทฤษฎีการเรียนรู้

5.3 จากการศึกษารูปแบบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่กระบวนการที่เหมาะสมต่อผู้เรียนมีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการลงบันทึกภาคสนาม เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาของผู้เรียนและผู้สอนในโรงเรียนสังกัด สพฐ. ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยผู้วิจัยเอง ได้ผลของการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์

ประเด็นการเรียนรู้	มิติมุมมอง ผู้สอน Teacher	มิติมุมมอง ผู้เรียน Learners
การดำเนินการเรียนการสอนศาสนาในระบบโรงเรียน		
1. สภาพการเรียนรู้การสอนศาสนา	- การสอนควรจะมีการนำไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักธรรม ซึ่งเน้นการท่องจำเป็นส่วนใหญ่ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์	- การเรียนไม่สามารถที่จะเอาไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เนื่องจากในห้องเรียนเป็นรูปแบบการท่องจำเป็นหลัก จึงไม่สามารถประยุกต์จากประสบการณ์ของนักเรียนแต่ละคนได้
2. การถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา	- การประยุกต์ใช้เนื้อหาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์อื่น	- เนื้อหามีความซ้ำซ้อน เพราะต้องเรียนศาสนาตั้งแต่มัธยมต้นทุกปี เนื้อหาที่เรียนก็มีลักษณะคล้ายเดิม
3. รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ศาสนา	- การใช้ภาพเหตุการณ์ในปัจจุบันเป็นตัวกลางในการเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนอธิบาย วิเคราะห์	- ครูมีกิจกรรมเกี่ยวกับเกมในห้องเรียน และมีการให้ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันได้วิเคราะห์เกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนา

ประเด็นการเรียนรู้ การสอนศาสนาใน ระบบโรงเรียน	มิติมุมมอง ผู้สอน Teacher	มิติมุมมอง ผู้เรียน Learners
	เกี่ยวกับศาสนาผ่านภาพเหตุการณ์นั้นๆ หรือ กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน	
4. การใช้สื่อและ แหล่งเรียนรู้ศาสนา	- การใช้สื่อออนไลน์ การบรรยาย และโรงเรียน จะมีการบูรณาการกับพื้นที่ศาสนสถานภายใน ชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญ ทางศาสนา เช่น หล่อเทียนพรรษา คริสต์มาส ทำบุญตักบาตร	- ครูใช้สื่อออนไลน์ในการสอน การบรรยาย และ มีการให้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ภายในโรงเรียน และบริเวณศาสนสถานบริเวณ รอบ ๆ โรงเรียน
5. การวัดและ ประเมินผลการ เรียนรู้ศาสนา	- ชื่นงานให้นักเรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ เช่น สถานที่หรือวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับศาสนา และ ทดสอบความรู้จากการทำแบบทดสอบ รวมไปถึง ถึงการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน	- ครูมีใบงานใช้ในการเก็บคะแนนในแต่ละครั้ง และทำกิจกรรมกลุ่ม-นำเสนอหน้าชั้นเรียน โดย จะมีการวัดความรู้จากการสอบทั้งก่อนเรียนและ หลังเรียน
6. แนวทางการสอน ศาสนาสำหรับ ผู้เรียนที่มีแนวโน้ม ศาสนา	- การสอนศาสนาควรที่จะมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มี การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งเนื้อหา กระบวนการสอน และรูปแบบของบทเรียนที่ จัดทำให้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องท่องจำ โดยจะต้อง มีการเปลี่ยนแปลง บทเรียนให้มีความเหมาะสม และให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนที่หลากหลาย	- การประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ของนักเรียนให้ มากกว่านี้ และเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล แสดงให้เห็นถึงการที่สามารถจะ นำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างง่าย และให้ ความสำคัญกับศาสนาอื่นๆ มากพอกับศาสนาพุทธ เนื่องจากในสังคมปัจจุบันไม่ได้มีเพียงแค่ศาสนา พุทธอย่างเดียว

จากตารางที่ 1 การสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาและความต้องการ
ผู้เรียนในการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนสภาพห้องเรียนวิชาศาสนาในปัจจุบัน พบว่า **1) มุมมองของห้องเรียนปัจจุบัน**
การสอนไม่ได้มีความยืดหยุ่นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้เรียนและไม่สามารถนำเอา
องค์ความรู้ในห้องเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ถึงแม้ผู้สอนจะมีการผลักดันให้เกิดการวิเคราะห์ในชั้นเรียน
แต่การเรียนศาสนาก็ยังคงเป็นแบบท่องจำเป็นหลัก สิ่งที่คุณเรียนต้องการคือ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากกว่า
การท่องจำ “การสอนศาสนามันค่อนข้างน่าเบื่อ ทั้งเนื้อหาและครูผู้สอน” (S1) “ครูบางคนสอนโดยการเล่าไป
เรื่อย ๆ โดยไม่ได้ให้นักเรียนออกมาแสดงอะไรบางอย่าง” (S2) **2) มุมมองของเนื้อหา** ถึงแม้ว่าผู้สอนพยายาม
ประยุกต์ให้มีการบูรณาการกับศาสตร์อื่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำเอาเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาไป
ใช้ได้จริง แต่เนื่องด้วยเนื้อหาของศาสนามีความทับซ้อนกันจากหลักสูตร ส่งผลให้เนื้อหาไม่ได้เกิด
ความหลากหลายต่อผู้เรียนเท่าที่ควร ผู้เรียนก็เรียนเหมือนกันทุก ๆ ปี จึงต้องการอะไรที่แปลกใหม่มากยิ่งขึ้น
“ครูจะเน้นแค่การสอนเนื้อหาในหนังสือ ทำให้มีความซ้ำซ้อน เพราะเรื่องนี้เคยเรียนแล้ว ก็กลับมาเรียนอีกครั้ง
ทำให้ไม่ได้รับความรู้ใหม่ ๆ หรือการนำเอาไปใช้จริง” (S5) ผู้เรียนต้องการเนื้อหาที่มีความแปลกใหม่และ
มีความสอดคล้องกับโลกปัจจุบัน **3) มุมมองของกิจกรรมการเรียน** ถึงแม้ว่าการสอนของครูจะมีการพยายาม

ผลักดันให้นำเอาปรากฏการณ์ในสังคม มาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ เชื่อมโยงกับเนื้อหาของศาสนา และให้ผู้เรียนได้มีการนำเอาไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน แต่เนื่องด้วยหลากหลายทางด้วยวัฒนธรรมของผู้เรียน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อผู้เรียนได้เท่าที่ควร “ครูให้ทำกิจกรรมในห้องเรียนถือว่าเป็นสิ่งที่ดี และได้เรียนรู้จากการลงมือทำครับ” (S4) “ครูจะเล่าเรื่องราวไปยาว ๆ โดยไม่ได้ให้พวกผมทำกิจกรรมเลย เป็นการจดเนื้อหาเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำให้ไม่สามารถเข้าใจแก่นของศาสนาได้ เพราะต้องฟังครูไปด้วยและจดไปด้วย” (S9) “ครูให้จดเนื้อหา ผมก็จดบ้างหลับบ้างครับ เพราะมันค่อนข้างน่าเบื่อและไม่มีสมาธิจำเป็นเลย” (S1) รูปแบบการเรียนรู้ในห้องเรียนศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมาก ผู้เรียนจึงให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมมากกว่าการที่จะต้องมาจดเนื้อหา เพื่อนำเอาไปสอบเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนต้องการที่จะเข้าใจว่าเนื้อหาเหล่านั้นจะนำไปใช้ได้อย่างไร **4) มุมมองของสื่อและแหล่งการเรียนรู้** สไลด์ในการเรียนรู้ไม่ได้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน เพราะครูผู้สอนนำเอาสไลด์มาจากหนังสือเลย ถึงแม้ว่าจะมีวิดีโอในการประกอบการบรรยายก็เป็นการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้สื่อให้เกิดความรู้ที่แปลกใหม่จากเดิม และไม่สามารถนำเอาไปใช้ได้จริง “ครูก็แค่เอาเนื้อหาในหนังสือมาวางในสไลด์ แล้วก็ให้จดตามแค่นั้นเลย” (S3) “ครูก็มีการเปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติต่าง ๆ แต่ก็เป็นการเล่าเรื่องครับ ไม่ได้ให้พวกผมได้ทำกิจกรรมหรือสื่อให้เห็นถึงการปรับใช้ในชีวิตได้เลย” (S2) “ครูก็มีให้ไปแหล่งการเรียนรู้ด้วยครับ วัดสันกำแพง ปลา ค่ายคุณธรรม ไปเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ ซึ่งก็ทำให้พวกผมเห็นพื้นที่จริง ๆ ว่าเป็นอย่างไร” (S6) “ในวันสำคัญทางศาสนา ครูก็จะให้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นนะครับ แล้วก็ให้สะท้อนความรู้ที่ได้รับครับ เช่น หล่อเทียนพรรษา ทำบุญใหญ่ พวกผมก็ได้เกิดการตั้งคำถามว่าทำไม ซึ่งในห้องเรียนครูก็จะมีการอธิบายคำตอบให้ครับ” (S7) ความต้องการทางด้านสื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงไม่ใช่เพียงแค่ในห้องเรียนเพียงเท่านั้น ความต้องการสอนผู้เรียนเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาสามารถที่จะสะท้อนภาพของบริบทความเป็นจริง สังคมที่เกิดขึ้น และการตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ **5) มุมมองของการวัดประเมินผล** ผู้สอนยังคงใช้รูปแบบของชิ้นงานในการประเมินองค์ความรู้ของผู้เรียน ส่งผลให้รูปแบบของการเรียนรู้เน้นการท่องจำคงเดิม โดยผู้สอนพยายามผลักดันให้ผู้เรียนได้เกิดการวิเคราะห์จากกิจกรรม แต่ผู้เรียนก็ต้องท่องจำเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา เพื่อใช้ในการทำชิ้นงานหรือสอบ จนไม่ได้เกิดกระบวนการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ “ครูก็จะมีการให้ทำใบงาน และการสอบในห้องเรียน ซึ่งเนื้อหาในใบงานก็จะเป็นจำพวกสิ่งที่ครูให้จำในสไลด์ต่าง ๆ พวกผมก็ทำบ้างไม่ทำบ้าง” (S1) “ครูจะมีการเก็บคะแนนจากการสอบ และการสังเกตพฤติกรรมในห้องเรียนแบบนี้ครับ เพราะบางคาบจะมีกิจกรรมให้ทำ มีการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ก็จะได้คะแนนในส่วนนี้ด้วย เพราะเป็นสิ่งที่ทำแล้วได้ปฏิบัติจริง ๆ ก็สามารถเข้าใจในศาสนาจริง ๆ” (S3) ความต้องการของผู้เรียนในการประเมินผลจึงไม่ใช่การวัดจากข้อสอบเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนต้องการที่จะให้เกิดการวัดประเมินในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้เข้าไปฝึกปฏิบัติในเนื้อหาของศาสนานั้นจริง ๆ จากการสอน โดยผู้เรียนสามารถสะท้อนองค์ความรู้จากการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ใช่การท่องจำและจดเนื้อหา **และ 6) มุมมองของศาสนาในอนาคต** ผู้สอนและผู้เรียนมีความต้องการที่จะมุ่งเน้นให้ศาสนาสามารถใช้ในการชีวิตประจำวันได้ โดยผู้สอนพยายามพัฒนาเนื้อหา สื่อ กิจกรรม ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน แต่เนื้อด้วยหลักสูตรการศึกษาไม่ได้

เน้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ ทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดกระบวนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเนื้อหาของหลักสูตรไม่ได้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองต่อการเรียนศาสนาของผู้เรียนในอนาคต ทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดความรู้สึกถึงความสำคัญของศาสนา โดยเมื่อไม่ได้มีความทุกข์หรือความเดือดร้อน ผู้เรียนก็มักจะไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับศาสนา ส่งผลให้สังคมปัจจุบันมีมุมมองต่อความศรัทธาศาสนาที่เปลี่ยนไป “ไม่อยากให้ครูสอนเพียงแค่นั่งฟังอย่างเดียว อยากให้ครูสอนในรูปแบบที่ให้เราได้เข้าไปมีส่วนร่วมจริง ๆ สนุกกับการเรียน เพราะส่วนมากเนื้อหาที่น่าเบื่ออยู่แล้ว ” (S4) “อยากให้ครูมีเกมหรือกิจกรรมในการเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนส่วนมากซึมซับเนื้อหาได้น้อย เพราะมีความน่าเบื่อและยาวมากเกินไป ” (S7) “ในโลกนี้เรามีศาสนาอื่น ๆ ด้วยครับ อยากที่จะให้มุ่งเน้นไปยังศาสนาอื่นด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ศาสนาพุทธเพียงอย่างเดียว ” (S9)

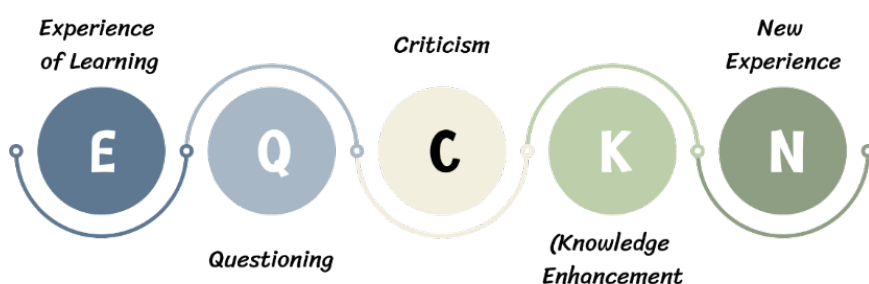
จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แบบบันทึกภาคสนาม พบว่ารูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสังเกตในรายวิชาที่เน้นการบรรยายเป็นหลักอย่างวิชาภาษาอังกฤษ โดยไม่ได้ให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในห้องเรียนจึงทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดความสนใจในการเรียนมากนัก จะสังเกตได้จากการที่ผู้เรียนส่วนใหญ่พูดคุยกันที่ไม่ใช่เนื้อหาการเรียน ผู้เรียนบางคนเล่นโทรศัพท์ จากการสังเกตทำให้ทราบว่า การสอนในรูปแบบนี้ไม่เหมาะสมแก่ความต้องการของผู้เรียน แต่ในรายวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีการสอดแทรกกิจกรรมให้ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในเนื้อหาและการสอนเป็นอย่างมาก โดยเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนเกิดความสนใจ สนุกกับการเรียน ทำให้ห้องเรียนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ในเนื้อหาเพียงอย่างเดียว มีการประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์และประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจากผลการใช้เครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงสามารถที่จะสะท้อนความต้องการของผู้เรียนได้ว่า ผู้เรียนต้องการการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของสังคมจริง ๆ การสอนของครูมีความน่าเบื่อ ประกอบกับเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถที่จะได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ หรือพิสูจน์ประสบการณ์เดิมของตนเองได้เลย การเรียนศาสนาจึงเป็นสิ่งที่อยากให้ความแปลกใหม่ มีการประยุกต์ใช้กับประสบการณ์และบริบทของสังคมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากโลกของเรามีหลากหลายศาสนา จึงไม่จำเป็นจะต้องเรียนรู้เพียงศาสนาเดียว โดยการประยุกต์การสอนศาสนาไม่ใช่เพียงแค่ในห้องเรียน แต่เป็นการเปิดห้องเรียนสู่การเรียนรู้ศาสนาที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติและประยุกต์ใช้จากประสบการณ์ของตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน

จากการสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน และได้เสนอวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย มาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้อิสระในการแสวงหาคำตอบและใช้การเทียบโอนประสบการณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของทิสนา แคมมณี (2542), พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2550), และวิภาดา

แสงนิมิตชัยกุล (2555) กับแนวคิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ของ Martin and Rubin (1995), Canas et al. (2006), และ Jean Piaget (อ้างในอภิริติ เดชพงษ์สัมฤทธิ์, 2567) โดยการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของทิสนา แคมมณี (2545), นันทวัน ทองพิทักษ์ (2557), Kolb and Kolb (2017) กับทักษะการตั้งคำถามของ Karran (2004), ชรินทร์ มั่งคั่ง (2565), และวรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร (2566) และการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ของ Paul and Kaye (1992), กาญจนา ศรีสวัสดิ์และสายสมร เฉลยกิตติ (2560), อริสโตเติล (n.d., as cited in Nelson, Palonsky & McCarthy, 2017) มาเสนอเป็นแนวทางการเรียนรู้แบบการเรียนรู้ประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบโรงเรียน ดังนี้



ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model)

รูปแบบของกระบวนการในการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience of Learning) การใช้ประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของผู้เรียนที่มีแต่เดิม มาเป็นบริบทในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการตกผลึกด้านความคิดผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การตั้งคำถาม (Questioning) กระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้ใช้คำถามเป็นเทคนิคในการแสวงหาคำตอบจากข้อสงสัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้มีการคิดไตร่ตรอง การตีความ และการประเมินคำถามจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นกระบวนการที่เปิดกว้างทางความคิด ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการปรับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนผ่านประสบการณ์ของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การวิพากษ์ (Criticism) การใช้องค์ความรู้และความคิดรวบยอดของแต่ละศาสตร์ตลอดจนการนำปรากฏการณ์ในชีวิตจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัว แสวงหาคำตอบของคำถาม และสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อตนเอง ด้วยการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยกันเอง

ขั้นตอนที่ 4 การเสริมสร้างองค์ความรู้ (Knowledge Enhancement) การรวบรวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล มาทำการสรุปเป็นความคิด

รวบยอด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะเข้าถึงความรู้ และการพัฒนาตนเองจากความรู้ของผู้สอน รวมถึงการนำไปปฏิบัติใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบทบาทของครูผู้สอน จะต้องให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างประสบการณ์ใหม่ (New Experience) การเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการชี้แนะของผู้สอนแล้ว จะต้องมีการนำเอาประสบการณ์มาประยุกต์ให้เข้ากับองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวัน โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผ่านประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการตามขั้นตอนก่อนหน้า เพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ ๆ

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) คือ กระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยเป็นการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับครูผู้สอน ซึ่งทำให้เกิดการวิพากษ์จากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเกิดขึ้น โดยครูผู้สอนมีหน้าที่ในการที่จะชี้แนะหรือสนับสนุนแนวความคิดต่าง ๆ ให้เกิดกระบวนการคิดที่เชื่อมโยงกับความรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ยึดหยุ่นต่อประสบการณ์ของผู้เรียน ที่เหมาะสมแก่การคิดเชิงวิพากษ์สมัยใหม่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

จากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้สอนและผู้เรียนรายวิชาศาสนา การบันทึกภาคสนาม การสอบถามความคิดเห็น และการศึกษารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 วิธีการสอนที่ยึดหยุ่นสามารถตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

การเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ	บทบาทครู	บทบาทผู้เรียน
1. ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience of Learning)	กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดทบทวน ประสบการณ์ของผู้เรียน จากประสบการณ์เดิมของผู้เรียนให้มีความอยากรู้อยากเห็น เช่น - การกระตุ้นจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งครูจะต้องเป็นคนเชื่อมโยงเหตุการณ์ ให้สอดคล้องกับประสบการณ์ โดยให้คำถามปลายเปิดในการสำรวจประสบการณ์ของผู้เรียน	ทบทวนประสบการณ์ของตนเอง จากการกระตุ้นของผู้สอน ผ่านความเหมือนหรือความแตกต่างกันของประสบการณ์หรือเหตุการณ์นั้น
2. การตั้งคำถาม (Questioning)	ตั้งคำถามจากประสบการณ์ของผู้เรียนที่หลากหลาย ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการวิเคราะห์จากคำถาม และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสงสัย อยากจะค้นหาคำตอบ เช่น	ตั้งคำถามจากประสบการณ์ของตนเองหรือประสบการณ์ของเพื่อน เกี่ยวกับข้อสงสัยในเรื่องที่เพื่อนหรือนักเรียนพบเจอ โดยเกิดความอยากรู้อยากจะแสวงหาคำตอบของคำถาม เช่น

	- ถ้านักเรียนเดินไปที่ตลาด นักเรียนคิดว่า หลักธรรมไหนที่นักเรียนจะได้ใช้ในการซื้อของ	- ทำไมเพื่อนที่นับถือศาสนาคริสต์ไม่ให้พระ
3. การวิพากษ์ (Criticism)	วิเคราะห์คำถามจากขั้นตอนที่ 2 โดยเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง กับเพื่อนในห้องเรียน ซึ่งจะต้องช่วยอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น - ถ้านักเรียนไม่ทำปฏิบัติตามหลักธรรมของ ศาสนาที่เพื่อนนับถือจะเกิดอะไรขึ้น - ถ้าเพื่อนชวนนักเรียนทำสิ่งที่ผิดนักเรียนจะ ปฏิบัติตามอย่างไร	การแสวงหาคำตอบจากคำถาม/ข้อสงสัยของ เพื่อนหรือตนเอง จากการเทียบโอนประสบการณ์ ภายในห้องเรียน ซึ่งแลกเปลี่ยนกับประสบการณ์ ของตนเองที่พบเจอ โดยอาจจะมิตั้งประสบการณ์ ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน
4. การเสริมสร้าง องค์ความรู้ (Knowledge Enhancement)	สรุปองค์ความรู้จากคำถามและการวิพากษ์ของ นักเรียนที่เกิดขึ้น เพื่ออธิบายองค์ความรู้ที่ เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนา สามารถที่จะ ให้ข้อมูลหรือเสนอแนะ และจะต้องมีการใช้ คำถามเพื่อตรวจสอบองค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับ จากประสบการณ์ในห้องเรียน เช่น - ถามเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ถูกต้องของศาสนาที่ ตนนับถือ - ถามเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้อย่างไร	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากผู้สอนและการวิพากษ์ โดยคำนึงถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการต่อยอดทางความคิด
5. การสร้าง ประสบการณ์ใหม่ (New Experience)	สรุปองค์ความรู้และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์กับ ประสบการณ์ของผู้อื่น เช่น - นักเรียนจะนำเอาความรู้ที่ได้ไปประยุกต์กับ ประสบการณ์ที่ตนเองหรือเพื่อนเจออย่างไร - สิ่งที่ได้เรียนรู้จะสามารถนำไปใช้อย่างไร - นักเรียนคิดว่าจะปฏิบัติอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิด ข้อผิดพลาดในอนาคต	ทบทวนความคิดของตนเอง โดยใช้ประสบการณ์ ทั้งของตนเองและเพื่อนที่พบเจอ มาประยุกต์ใช้ ในอนาคต และหาแนวทางการประยุกต์ใช้กับ ประสบการณ์เดิม ในกรณีที่เกิดขึ้นอีกครั้ง

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการนำเอากระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนา จากการบันทึกภาคสนามจำนวน 3 ครั้ง พบว่า ผู้เรียนจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วม
ร่วมกับเนื้อหาในชั้นเรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทางเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ดังนี้
ด้านการจัดกิจกรรม สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิด
กระบวนการเรียนรู้ที่ดี และสามารถสรุปข้อเสนอนแนะในการจัดการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. **ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้** ครูควรใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ให้นักเรียนได้ศึกษาองค์ความรู้จากประสบการณ์เป็นหลัก โดยสามารถที่จะนำเอาการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon Based Learning) มาเป็นส่วนประกอบให้นักเรียนได้เรียนรู้จากเหตุการณ์นั้น ๆ ได้เช่นเดียวกัน โดยครูมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในชั้นเรียน และคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามและการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิด และสรุปความคิดรวบยอดขององค์ความรู้จากประสบการณ์ในชั้นเรียน

2. **ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้** ครูควรใช้สื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน หรือเป็นสื่อในรูปแบบของข่าว รูปภาพ และวิดีโอ ที่สามารถให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างชัดเจน เนื่องจากการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ควรจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่ชัดเจน

3. **ด้านการวัดและประเมินผล** ควรที่เกณฑ์การประเมินผลรายบุคคล โดยคำนึงถึงความหลากหลายของประสบการณ์จากผู้เรียน ผ่านการสังเกตหรือการวิพากษ์ในห้องเรียนของผู้เรียน เพื่อวัดความคิดที่ยืดหยุ่นของผู้เรียน ที่เกิดจากการวิเคราะห์ผ่านประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

อภิปรายผล

จากผลงานวิจัย เรื่อง แนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย สามารถนำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

1. ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน มีแนวโน้มที่ให้ความสนใจกับการนำเอาองค์ความรู้จากในห้องเรียน ไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน พบว่าผู้เรียนมีความต้องการให้วิชาศาสนา เป็นวิชาที่สามารถประยุกต์ใช้มากกว่าการท่องจำในบทเรียน เนื่องจากการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นการเรียนที่เน้นการวิเคราะห์จากเหตุการณ์ที่ไม่อิงตามบริบทของผู้เรียนโดยตรง จึงทำให้ผู้เรียนไม่สามารถจะตกผลึกความคิดทางด้านการประยุกต์ใช้ได้อย่างชัดเจนมากเท่าที่ควร ดังนั้นการเรียนศาสนาควรมีรูปแบบที่เน้นการเอาไปประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ และความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าการสอนตามบทเรียน โดยเป็นการเปลี่ยนบทบาทของผู้สอนเป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังที่ทิสนา แคมมณี (2542) กล่าวว่า ผู้สอนจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการคิดเชิงวิพากษ์ผ่านการเทียบโอนประสบการณ์ของตนเอง โดยมีการคำนึงถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ Kolb and Kolb (2017) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องได้สัมผัสกับความจริงที่กำลังเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่อิงตามบริบทของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ในการวิเคราะห์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ จะมีข้อแตกต่างกับกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการท่องจำและบรรยาย โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์จะเป็นการยกระดับองค์ความรู้ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ จนนำไปสู่กระบวนการวิพากษ์เชิงประสบการณ์ของผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนความต้องการของผู้เรียนในรูปแบบของการวิพากษ์ สอดคล้องกับแนวคิดของจุฑามาส โหยงไทย (2561) จากแนวคิดของ อริสโตเติล ที่ใช้วิธีการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เนื่องจากต้องมีการตรวจสอบ ตอบคำถามจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย การโต้แย้งด้วยเหตุผลในประเด็นทางการศึกษา จะทำให้รู้แจ้งเห็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา และนำไปสู่การตรวจสอบประเด็นวิกฤตหรือประเด็นสำคัญ ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มในการเลือกนับถือศาสนาด้วยตนเอง โดยรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้การเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับบุคคลในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ดังที่ Canas et al. (2006) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต่อบริบทของประสบการณ์ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะสามารถเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและตอบสนองต่อสังคมศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Abdullah et al. (2012) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในห้องเรียนว่า การเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นบริบทที่สำคัญทั้งผู้เรียนและผู้สอน ที่ได้เปิดโอกาสให้ได้มีการเรียนรู้ ผิวกทักษะ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมของการมีส่วนร่วมในห้องเรียนจึงเป็นตัวแปรสำคัญ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้ในห้องเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน และการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น หากผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการอภิปรายในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมในชั้นเรียนจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเทียบโอนประสบการณ์และวิพากษ์กับคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน สอดคล้องกับการวิจัยของ อังคณา อ่อนธานี (2564) จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร สรุปผลวิจัยให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นตัวตนของตนเองมากขึ้น ผิวกกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการวิพากษ์ในชั้นเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้อย่างหลากหลาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ทำให้เปิดมุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองในการดำรงชีวิต และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน พบว่า สามารถกำหนดกรอบกรอบแนวคิดในการเรียนรู้จากประสบการณ์สะท้อนกลับ ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) ประสบการณ์ของผู้เรียน 2) การตั้งคำถาม 3) การวิพากษ์ 4) การเสริมสร้างองค์ความรู้ 5) การสร้างประสบการณ์ใหม่ กระบวนการดังกล่าวเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการใช้ประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียนเป็นตัวอธิบายถึงความรู้ทางด้านศาสนา เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนา เนื่องกระบวนการเรียนรู้อยู่หมั่นเน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์จริงของผู้เรียนมาสู่เนื้อหาสาระการเรียนรู้ จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองความคิด

มากกว่าการเรียนรู้ที่ท่องจำ สอดคล้องกับพระครูปลัดกวีวัฒน์ (ธีรวิทย์) (2561, อ้างถึงใน วรธาร ทัดแก้ว, 2561) กล่าวว่า พออยู่ในชั้นเรียนก็ถูกมัดด้วยผลตัวชี้วัดการเรียนรู้ ถูกมัดด้วยหลักสูตร บางครั้งต้องการนำแนวคิดให้เด็กไปประยุกต์ใช้ แต่ก็ยื้อแย่งกับตัวชี้วัดที่จะต้องสอนให้เด็กเอาไปสอบ เมื่อได้เพียงระดับการท่องจำเพื่อสอบ ไม่ได้รู้สึก ฉะนั้นการสอนที่ได้ผลต้องมีความรู้และทักษะ และการที่จะใช้ทักษะได้ต้องบูรณาการไปสู่กิจกรรมและการเรียนทั้งระบบใหญ่ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการตั้งคำถามแบบโสเครตีสที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ที่มีความละเอียดอ่อนเนื่องจากมีรูปแบบคำถามที่มียืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้หลากหลายบริบท ดังที่วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร (2566) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการตั้งคำถามแบบโสเครตีสเป็นกระบวนการที่ไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงคำตอบสุดท้ายของคำถาม แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการแสวงหาคำตอบนั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มองที่หลากหลาย สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับความสนใจเรียนรู้ของผู้เรียนโดยไม่จำกัดกรอบความคิด จากงานวิจัยของสุนทรี สกุลพราหมณ์ และสุรัชย์ ประเสริฐสรวย (2558) ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นถึงการให้อิสระในการเรียนตามศักยภาพ ความสนใจและถนัด เน้นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดประโยชน์และตรงกับความต้องการมากที่สุด

3. เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ ดังที่ Paul and Kaye (1992) กล่าวว่า เป็นความคิดที่มีการสะท้อนกลับและไตร่ตรององค์ความรู้ ภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผล โดยใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและทักษะการมีส่วนร่วมที่ปลอดภัยในชั้นเรียน เป็นการเปลี่ยนนิเวศการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมผ่านบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติของผู้เรียน การตั้งคำถามและการวิพากษ์เกี่ยวกับสิ่งที่พบเจอในสังคมปัจจุบันร่วมกันในชั้นเรียน สอดคล้องกับแนวคิด Phenomenon Based Learning จาก Symeonidis and Schwarz (2016) กล่าวว่า เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบพหุวิทยาการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะต่าง ๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งการจัดการเรียนรู้จะมีการนำปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ ที่เป็นประเด็นน่าสนใจมาทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ ตั้งคำถามและลงมือปฏิบัติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดทฤษฎี ภายใต้ปรากฏการณ์ตามสภาพจริง โดยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนยังสอดคล้องกับทฤษฎีประสบการณ์เป็นฐาน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบริบทของตนเอง โดยใช้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนพบเจอ ทั้งก่อนหน้าและปัจจุบัน ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน จนนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ใหม่ ดังที่ นันทวัน ทองพิทักษ์ (2557) กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างสรรคนิยม (Constructivism) ว่าความรู้ของมนุษย์ถูกสร้างโดยผ่านประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมกับผู้เรียนในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น และทำให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดที่สามารถ

ต่อยอดจากประสบการณ์เดิมของตนเองได้ เพื่อตีความหมายของประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า โดยหน้าที่ของผู้สอนจะเน้นการให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิดเห็นจากประสบการณ์ของตนเอง และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์แบบเปิด และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะการย้อนคิดทบทวน (Reflective Thinking) จากการตรวจสอบความคิดของตนเอง (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2565) จนนำไปสู่กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์และเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Constructivist ของ John Dewey (n.d., as cited in BADA & Olusegun, 2015) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยประสบการณ์และโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิม โดยมีครูเป็นผู้ช่วยสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นการสร้างความหมายการเรียนรู้โดยผู้เรียนเอง ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิด การตั้งคำถาม และการวิพากษ์จากประสบการณ์ภายในห้องเรียนที่เกิดขึ้น ซึ่งการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนในชั้นเรียน เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามและคิดเชิงวิพากษ์กับคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน ที่สนับสนุนการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้รับประโยชน์ และสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในอนาคต และครูมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง เพื่อการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนศาสนาให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีประสิทธิภาพสูงสุด

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ศาสนาในชั้นเรียนของระบบโรงเรียนไทยปัจจุบัน เป็นรูปแบบที่ไม่ได้มีการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งจากการลงภาคสนามในการสำรวจพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เห็นได้ว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ คือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาองค์ความรู้จากประสบการณ์เดิมผ่านบริบทของผู้เรียน มาประยุกต์ใช้กับเนื้อหาการเรียนรู้ศาสนาและสามารถที่จะนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของตัวปัจเจกบุคคลด้วยเช่นกัน ทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง

โดยแนวทางการประยุกต์ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ควรจะมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการเรียนรู้ที่ใช้การบรรยาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์และสามารถสะท้อนออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามจากประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จนนำไปสู่กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ และสามารถที่จะสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จนเกิดเป็นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

1. แนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปแบบที่มีความแปลกใหม่ โดยบทความหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังมีไม่มากเท่าที่ควร จึงต้องมีการค้นคว้างานวิจัยในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูควรนำรูปแบบการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ไปปรับใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วิพากษ์และมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สามารถที่จะนำเอาความรู้ในชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความสอดคล้องกับบริบทความหลากหลายทางด้านศาสนาของผู้เรียน โดยเริ่มจากประสบการณ์เดิมทางศาสนาของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการกระตุ้นความอยากรู้จากเหตุการณ์ที่ผู้เรียนเคยพบเจอในชีวิต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) สำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนศาสนาที่ยืดหยุ่นในระบบโรงเรียน เพื่อตอบสนองต่อความศรัทธาทางด้านความเชื่อศาสนาที่หลากหลายของผู้เรียน

3. ควรวิจัยอนาคตภาพ เพื่อเสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแนวโน้มของผู้เรียนที่นับถือศาสนา น้อยลงในระบบโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สัจจานนท์. (2567). กลุ่มคนไม่นับถือศาสนาในสังคมปัจจุบันกับบทบาทในการตั้งเป้าหมายในการทำงาน.

วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/5774>

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 3).

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

กาญจนา ศรีสวัสดิ์ และสายสมร เฉลย กิตติ. (2560). การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล.

วารสารพยาบาลทหารบก, 70(3), 169-174.

จักรกฤษณ์ สิริริน. (2564). จาก Atheist ถึง SBNR เหตุใด Generation ใหม่ ‘ไม่นับถือศาสนา’ มากขึ้น.

MATICHONWEEKLY. https://www.matichonweekly.com/column/article_404364

- จุฑามาส โหย่งไทย. (2561). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์กับศตวรรษที่ 21. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(2), 344-356.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EdAd/article/view/193109>
- ชนิษฐา นาครูป, ชรินทร์ มั่งคั่ง และนิติกร แก้วปัญญา. (2566). การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ*, 1(2), 30-44. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JEITS/article/view/1543>
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2565). *ปัญหาการสอนสังคมศึกษา*. ลานนาการพิมพ์.
- ดิษยา เลาว์ณย์ศิริ, วิชัย วงษ์ใหญ่, จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์ และศรุดา ยสุวรรณ. (2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. *Journal of Educational Administration Khon Kaen University*, 11(1), 145-153.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMKKU/article/view/48426>
- ทิตนา แหมมณี. (2542). การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA MODEL). *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 27(3), 1-17.
<https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.27.3.1>
- ทิตนา แหมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทวัน ทองพิทักษ์. (2557). การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นทางเลือกสำหรับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 5(2), 208-216.
<http://journal.fte.kmutnb.ac.th/download/v5n2/journalFTE-Fulltext-2014-5-2-24.pdf>
- พระครูปลัดณพิชญ์ ญาณวีโร. (2564). *การศึกษาวิเคราะห์เหตุผลของการไม่นับถือศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2547>
- พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2550). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดวิธีและเทคนิคการสอน 1. เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์*.
- วรธาร ทัดแก้ว. (2561). การเรียนการสอนพุทธศาสนา ถึงเวลาต้องปฏิรูป. *POST TODAY*.
<https://www.posttoday.com/lifestyle/562865>
- วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร. (2566). การเสริมสร้างคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เรียนโดยการตั้งคำถามแบบโสเครติส. *Journal of Education Studies*, 51(1), 1-13.
<https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol51/iss1/8/>

- วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร และชรินทร์ มั่งคั่ง. (2567). แนวทางการเรียนรู้แบบนาโนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนในสังคมยุควิถีถัดไป. *วารสารวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์*, 3(1), 1-24.
<https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.51.1.8>
- วสันต์ ปัญญาแก้ว, รังสรรค์ ประทุมวรรณ, อภิญา เฟื่องฟูสกุล, กนกวรรณ สมศิริวรากล, ไพโรจน์ คงพิศักดิ์, ภาณุตดา ไสยรส, ชาญ พนารัตน์ และอานันท์ กาญจนพันธ์. (2564). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนกับประชาธิปไตยในยุคหลังโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 5(1), 96-102.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TRDMJOPOISU/article/view/275496>
- วิภาดา แสงนิมิตชัยกุล. (2555). การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: กรณีศึกษาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 5(2), 64-76.
<https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JNAE/article/view/3189/2736>
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2560). รัฐที่ไร้ศาสนาประจำชาติ. *วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 10(2), 14-20. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/108627/85835>
- สุนทรี สกุลพราหมณ์ และสุรัชย์ ประเสริฐสรวย. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี. *วารสารวิจัยและพัฒนาวลัยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(1), 27-35.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdihsjournal/article/view/33435>
- อภิรดี เดชพงษ์สัมฤทธิ์. (2567). การพัฒนาบอร์ดเกมการเรียนรู้ตามแนวทางทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ เพื่อส่งเสริมทักษะการยืดหยุ่นทางความคิดของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์ปางกอก*, 4(1), 96-111.
<https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/JSCI/article/view/254086>
- อังคณา อ่อนธานี. (2564). ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการทำงานและอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *Journal of Education Naresuan University*, 23(2), 336-350.
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/download/221440/168075/873894
- Abdullah, M. Y., Bakar, N. R., & Mahbob, M. H. (2012). The Dynamics of Student Participation in Classroom: Observation on Level and Forms of Participation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 51, 516–522. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.199>
- Bada, S. O., & Olusegun, S. (2015). Constructivism learning theory: A paradigm for teaching and learning. *Journal of Research & Method in Education*, 5(6), 66-70.
<https://doi.org/10.9790/7388-05616670>

- Canas, J. J., Fajardo, I., & Salmeron, L. (2006). Cognitive flexibility. *International encyclopedia of ergonomics and human factors*, 1(3), 297-301. <https://doi.org/10.13140/2.1.4439.6326>
- Karran, T. (2004). Reflective learning journals: From concept to practice. *Reflective Practice*, 5(3), 327-343. <https://doi.org/10.1080/1462394042000270655>
- Kolb, A., & Kolb, D. (2017). *The Experiential Educator: Principles and Practices of Experiential Learning*. EBLS.
- Martin, M. M., & Rubin, R. B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological reports*, 76(2), 623-626. <https://doi.org/10.2466/pr0.1995.76.2.623>
- Moore, G. E. (1912). *Ethics* (No. 52). H. Holt.
- Nelson, J. L., Palonsky, S. B., & McCarthy, M. R. (2017). *Critical issues in education: Dialogues and dialectics* (9th ed.). Waveland Press.
- Paul, H. & Kaye, M. (1992). Critical thinking in teacher education: A process-oriented research agenda. *Australian Journal of Teacher Education*, 17(2).
<https://doi.org/10.14221/ajte.1992v17n2.4>
- Phil Zuckerman. (2011). Faith No More: Why People Reject Religion. *Oxford Scholarship Online*, 151-169. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199740017.003.0011>
- Symeonidis, V., & Schwarz, J. F. (2016). Phenomenon-based teaching and learning through the pedagogical lenses of phenomenology: The recent curriculum reform in Finland. *Forum OŚwiatowe*, 28, 31-47.
https://www.researchgate.net/publication/313696751_Phenomenon-Based_Teaching_and_Learning_through_the_Pedagogical_Lenses_of_Phenomenology_The_Recent_Curriculum_Reform_in_Finland

แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

Strategies for Promoting Multifunctional Urban Agriculture in Bang Khun Thian, Bangkok

นิโลบล วงศ์ภัทรนนท์, สุภาภรณ์ เลิศศิริ และพิชัย ทองดีเลิศ

Nilobon Vongpattaranon, Supaporn Lertsiri and Pichai Tongdeelert

คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Agriculture Kasetsart University

E-mail¹ : nilobon.vo@ku.th

Date Received : 25 November 2024

Date Revised : 4 April 2025

Date Accepted : 24 April 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในกรุงเทพมหานคร ก่อให้เกิดความท้าทายต่อการทำเกษตรในพื้นที่เขตบางขุนเทียน การเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ (Multifunctional Urban Agriculture) จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรในเมือง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมของเกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียน และวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT, PESTEL และ 7S Model ของ McKinsey ผลการวิจัยพบว่า เกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียนมีจุดแข็งด้านความเชี่ยวชาญทางเกษตรและความสัมพันธ์ในชุมชน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยี การตลาด และการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนรุ่นใหม่ จากการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอแนวทางการส่งเสริม 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ 2) การเพิ่มมูลค่าผลผลิตท้องถิ่นผ่านการแปรรูปและสร้างเอกลักษณ์ชุมชน 3) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม และ 4) การสร้างเทศกาลท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเมื่อนำแนวทางดังกล่าวบูรณาการแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของ Julian Steward ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับกรอบภารกิจเกษตรในเมืองสี่ด้าน ของ Huylenbroeck ผลลัพธ์จากงานวิจัยนี้จึงสะท้อนถึงศักยภาพของ

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

เกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนในการสร้างสมดุลระหว่างการผลิตอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ : การเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ, นิเวศวัฒนธรรม, เขตบางขุนเทียน, เกษตรกรรม, กรุงเทพมหานคร

Abstract

Urban expansion and land-use changes in Bangkok have posed significant challenges to agricultural practices in Bang Khun Thian District. Multifunctional Urban Agriculture has become an essential concept for ensuring sustainability in urban agriculture. This study aims to explore the environmental context of urban agriculture in Bang Khun Thian and analyze strategies for promoting multifunctional urban agriculture to achieve sustainability in the area. Using SWOT, PESTEL, and McKinsey's 7S Model as analytical tools, the findings reveal that urban agriculture in Bang Khun Thian has strengths in agricultural expertise and strong community relationships but faces limitations in technology adoption, marketing, and knowledge transfer to younger generations. Based on these analyses, the researcher proposes four strategic approaches: (1) conserving mangrove forests to restore ecosystems and promote biodiversity, (2) enhancing the value of local agricultural products through processing and creating community identity, (3) establishing learning centers focused on mangrove ecosystems to transfer agricultural knowledge, and (4) organizing local festivals to promote creative economies and agro-tourism. By integrating these strategies with Julian Steward's Cultural Ecology framework, which emphasizes the interrelationship between humans, culture, and the environment, and aligning them with Huylenbroeck's perspective on multifunctional urban agriculture, this study highlights the potential of urban agriculture in Bang Khun Thian District to balance food production, environmental conservation, and cultural preservation.

Keywords: Multifunctional Urban Agriculture, Cultural Ecology, Bang Khun Thian, Agriculture, Bangkok

บทนำ

ตั้งแต่ทศวรรษ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา “การเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ” (Multifunctional Urban Agriculture) ถือเป็นบริบทใหม่ของทางเลือกการทำเกษตรในพื้นที่รอบเมืองชั้นใน (Intra-urban) และพื้นที่ชานเมือง (Peri-urban) โดยเน้นภารกิจที่หลากหลายของภาคการเกษตรซึ่งนอกเหนือจากการผลิตแล้วยังครอบคลุมถึงภารกิจด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ภารกิจด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ขพิกา

สังขพิทักษ์, 2560) อันจะเป็นการพัฒนาชุมชนเกษตรให้มีความยั่งยืน จากปรากฏการณ์การขยายตัวของเมืองกรุงเทพมหานคร (Urban Sprawl) ส่งผลให้พื้นที่เขตชานเมืองรอยต่อจังหวัดปริมณฑลถูกเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมให้กลายเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความเป็น “เมือง” (อลิษา สหวัชรินทร์ และ ฟ้า ลิขิตสวัสดิ์, 2562) พื้นที่การเกษตรในกรุงเทพมหานครซึ่งคิดเป็นร้อยละ 14.92 ของพื้นที่เมืองทั้งหมดมีแนวโน้มของการทำเกษตรกรรมเพื่อการผลิตขนาดใหญ่ (Mass Production) ลดลง เกษตรกรและประชาชนหันมาปลูกในแปลงที่ดินขนาดเล็กในบริเวณที่ว่างของที่พักอาศัยในกระถาง มีการจัดสวนเป็นแนวตั้ง (Vertical Farming) ปลูกพืชผักสวนครัวแบบไม่ใช้ดินที่เรียกว่า ไฮโดรโพนิกส์ (Hydroponic) เพื่อบริโภคเองภายในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นพืชผักมูลค่าสูง (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2561) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเกษตรในเมือง โดยกิจกรรมหลักของเกษตรในเมืองนั้นยังหมายรวมถึงการทำเกษตรเพื่อเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ทำให้คนได้เรียนรู้ ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมาพร้อมกับแนวคิดของการพัฒนาการเกษตรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแต่ละภูมิภาคและช่วยเพิ่มบทบาทของเกษตรกรรายย่อยในเมือง (ปิยะพงษ์ บุชบงก์, 2556)

“เขตบางขุนเทียน” มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรรมมากเป็นอันดับสองรองจากเขตหนองจอก มีสัดส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ร้อยละ 60.97 ของพื้นที่ทั้งหมด ปัญหาของการเกษตรในเขตบางขุนเทียน คือ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมแต่แนวโน้มการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่พื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่บริการ ที่พักอาศัยและแหล่งท่องเที่ยว (สำนักงานเขตบางขุนเทียน, 2565) แม้จะมีครัวเรือนเกษตรกรรมมากเป็นอันดับสองของกรุงเทพมหานครและมีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ในการทำเกษตร แต่เขตบางขุนเทียนกลับไม่มีผลผลิตทางการเกษตรที่โดดเด่นและมีแนวโน้มของการทำเกษตรลดลง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ทำเกษตรในที่ดินเช่าด้วยแรงงานในครัวเรือน 2-3 คน ลักษณะของดินก็มีความเป็นกรดมาก อันเนื่องจากอิทธิพลของสภาพภูมิประเทศที่มีน้ำทะเลหนุนสูงทำให้พื้นที่เกษตรเกิดความเสียหายจากน้ำเค็ม เกษตรกรที่เมื่อแรกปลูกจำเป็นต้องเปลี่ยนเป็นพืชที่ทนความเค็มได้ และยังต้องรับมือกับสภาวะอากาศที่แปรปรวนส่งผลต่อลักษณะผลผลิตในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้การเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับอาชีพเกษตรกรในเขตบางขุนเทียนได้

Wilson (2007) กล่าวว่า พื้นที่เกษตรกรรมในเมืองจะอยู่รอดท่ามกลางปรากฏการณ์การขยายตัวของเมืองได้นั้นจะต้องมีความเข้มข้นของความเป็นพหุภารกิจในระดับสูง (Strong Multifunctionality) ลักษณะของเกษตรเชิงพหุภารกิจนั้น Huylenbroeck et al. (2007) ได้แบ่งภารกิจของเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) ภารกิจสีเขียว (Green functions) ได้แก่ การจัดการพื้นที่ การดูแลทัศนียภาพและความหลากหลายทางชีวภาพ การกักเก็บคาร์บอน เป็นต้น 2) ภารกิจสีฟ้า (Blue services) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ การใช้ประโยชน์จากน้ำ การปรับปรุงคุณภาพของน้ำ การป้องกันน้ำท่วมและเป็นแหล่งสร้างพลังงาน 3) ภารกิจสีเหลือง (Yellow services) ซึ่งเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับระหว่างมนุษย์และการเกษตร การสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มรดกสำคัญทางประวัติศาสตร์ การสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น 4) ภารกิจสีขาว (White function) ได้แก่ ความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร ด้วยเหตุนี้เกษตรในเมือง

เขตบางขุนเทียนจึงจำเป็นต้องมีการใช้แนวคิดของเกษตรพหุภารกิจเข้ามาช่วยพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน หนึ่งในบทบาทของเกษตรพหุภารกิจที่มีการนำมาใช้ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วก็คือการเพิ่มมิติทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกษตรในเมือง (Sociocultural Urban Agriculture) (Krikser, 2016) ซึ่งสอดคล้องกับ กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ (2564), กันยารัตน์ เชี่ยวเวช (2559), Duchemin et al. (2009), Zugravu et al. (2020), Caldas and Christopoulos (2022) ที่ได้ศึกษาการนำแนวคิดเรื่องนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) โดยนำทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมของเกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียน 2. วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพหุภารกิจเพื่อผลักดันบทบาทของเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) กับเกษตรกรในพื้นที่เขตบางขุนเทียนจำนวน 11 คน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 คน และ ครูผู้สอนวิชาเกษตร จำนวน 2 คน รวม 15 คน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเกษตรกรเรื่องสภาพแวดล้อมในการทำการเกษตรเขตบางขุนเทียน สัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและครูผู้สอนวิชาเกษตรในพื้นที่เรื่องแนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองกับ และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนวิชาเกษตรของโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ การจัดงานเทศกาลท้องถิ่น การประชุมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis วิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths), จุดอ่อน (Weaknesses), โอกาส (Opportunities), และภัยคุกคาม (Threats) ร่วมกับการใช้ 7S Model ของ McKinsey (Waterman et al., 1980) เพื่อช่วยให้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและใช้ PESTEL Analysis เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน โดยมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ การเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกันคือ ระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายน พ.ศ. 2567 จากสถานที่ที่ต่างกัน ได้แก่ แปลงเกษตรในเขตบางขุนเทียน สำนักส่งเสริมการเกษตรพื้นที่ 3 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ และกลุ่มบุคคลจากหลายหน่วยงานแต่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ เขตบางขุนเทียน การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูลนี้จะเป็นการลดอคติที่เกิดขึ้นในการวิจัยได้ ไม่ว่าจะเป็นอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample Bias) อคติจากการวัดค่า (Measurement Bias) และอคติจากกระบวนการ (Procedural Bias)

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน

เกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนส่วนใหญ่เป็นทำเกษตรผสมผสานโดยมีการเพาะปลูกพืชสวน ได้แก่ มะพร้าว น้ำหอม กล้วย มะม่วง ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ร่วมกับการเลี้ยงปลา เช่น ปลานิล ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาบึก ปลากระพง มีพื้นที่เกษตรกรรมรวมพื้นที่อยู่อาศัยตั้งแต่ 2-38 ไร่ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้การเช่าที่ดินเพื่อเพาะปลูก และมีภารกิจหลักในห่วงโซ่อุปทานคือ การผลิตและค้าขายอิสระในตลาดทั่วไป มีเพียงบางส่วนที่ขายผลผลิตให้กับกลุ่มเกษตรกรแบบมีสัญญา ซึ่งส่วนใหญ่ขายส่งมากกว่าขายปลีก จากการวิเคราะห์ SWOT ของสภาพแวดล้อมภายใน 7s Model (McKinsey) เกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียนพบว่า จุดแข็ง (Strength) ของเกษตรกรในพื้นที่ในด้านโครงสร้าง (Structure) คือมีการสร้างผู้นำขึ้นมาบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีการกำหนดโครงสร้างกลุ่มและมีการนัดหมายเพื่อทำกิจกรรมกลุ่มเป็นระยะ ในด้านรูปแบบการบริหารจัดการ (Styles) พบว่า มีประธานกลุ่มซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่จัดการชุมนุมคอยขับเคลื่อนให้มีการนัดหมายพบปะกัน ด้านกลยุทธ์ (Strategy) พบว่า ก่อนหน้าช่วงโควิดมีการวางแผนทางพัฒนากลุ่มร่วมกับยูวเกษตรในพื้นที่เขตบางขุนเทียน ด้านระบบปฏิบัติงาน (Systems) พบว่ามีเกษตรกรบางส่วนสามารถสร้างระบบการทำบัญชีและการตลาดโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการช่วยขายผลผลิตของกลุ่ม ด้านทักษะความรู้ ความสามารถ (Skills) พบว่า เกษตรกรมีทักษะในการเพาะปลูกที่เกิดจากประสบการณ์มาอย่างยาวนาน ทำให้มีองค์ความรู้ความชำนาญในการเพาะปลูกจากการปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ด้านบุคลากร (Staffs) พบว่ามีผู้นำในกลุ่มซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในการปลูกและคอยแจ้งข่าวสารให้สมาชิก โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวจะมีการลงแขกช่วยงานกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ส่งสมองค์ความรู้จากการทำเกษตรจนเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมการเกษตรเขตบางขุนเทียน ด้านทัศนคติและคุณค่าที่มีร่วมกัน (Shared Value) พบว่า เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในผลผลิตที่ปลูกว่ามีคุณภาพดี มีความรักในการทำเกษตร อย่างไรก็ตาม จุดอ่อน (Weakness) จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในก็คือ ด้านโครงสร้าง รูปแบบการบริหารจัดการและบุคลากรนั้น แม้จะมีผู้นำกลุ่มเกษตรกรแต่ก็ไม่ได้มีการถ่ายทอดภาวะผู้นำไปสู่คนรุ่นต่อไปอย่างเป็นระบบ และไม่ได้มีแผนการดำเนินงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ สมาชิกบางคนจึงไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเองและโครงสร้างของกลุ่ม ในด้านกลยุทธ์นั้นก็ไม่มีการประสานให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาเกษตรในเมืองกับหน่วยงานภายนอก รวมทั้งไม่มีการศึกษาดูงานจากพื้นที่เกษตรภายนอกที่อาจเป็นต้นแบบในการปรับปรุงการเพาะปลูก ทำให้เกษตรกรในพื้นที่มีเพียงองค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดกันภายในกลุ่มเท่านั้น จุดอ่อนด้านทักษะความรู้และความสามารถ ได้แก่ การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตร การตลาดและการสร้างแบรนด์ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้ผลิตและขายส่ง ไม่สามารถต่อยอดไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในลักษณะของธุรกิจที่ช่วยเพิ่มมูลค่าผลผลิตได้ ด้านคุณค่าที่มีร่วมกันพบว่า การที่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีทัศนคติว่าอายุ

มากเกินไปที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาจะรู้สึว่าการใช้สื่อออนไลน์เพื่อทำการตลาด หรือ การเข้าถึงองค์ความรู้ทางออนไลน์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเรื่องยาก

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของการเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกโดยใช้ PESTEL ต่อการทำการเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน โดยมีปัจจัยในการวิเคราะห์ 6 ด้าน คือ

- 1) ปัจจัยด้านการเมือง (Political Factor) โดยการเมืองระดับท้องถิ่นมีผลต่อการสนับสนุนการทำเกษตรกรรม เนื่องจากในเขตบางขุนเทียนจะแบ่งออกเป็นแขวงแสมดำและแขวงท่าข้าม มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) กำกับดูแลแบ่งพื้นที่ เขตบางขุนเทียน (ท่าข้าม) และ สส. กำกับดูแลเขตบางขุนเทียน (แสมดำ) แยกกันคนละคน ซึ่งในข้อนี้สามารถเป็นได้ทั้งอุปสรรคและโอกาส โดยหาก สส. มีการแข่งขันกันเพื่อสร้างผลงานก็เป็นโอกาสที่พื้นที่เกษตรจะได้รับการสนับสนุน แต่หากเกิดความไม่ลงรอยทางการเมืองก็อาจเป็นอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือระหว่างเขตที่กำกับดูแล
- 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factor) ผลการวิเคราะห์พบว่า โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจทั้งระดับมหภาคและจุลภาคส่งผลต่อราคาผลผลิตโดยตรงในพื้นที่ อุปสรรค คือ ปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนสูงขึ้นเนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ยังใช้สารเคมีในการทำเกษตร ประกอบกับกระแสการบริโภคเพื่อสุขภาพ ทำให้เกษตรกรในเขตบางขุนเทียนไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตได้ตามความต้องการของตลาดที่นิยมสินค้าเกษตรอินทรีย์ หรือสินค้าที่เป็นอาหารสุขภาพ ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาทั้งด้านการเพาะปลูกและการขายผลผลิต โอกาส คือ ลักษณะการขายผลผลิตเป็นการบริโภคภายในประเทศซึ่งเน้นการขายผลสด ตำแหน่งของพื้นที่เกษตรกรรมมีความได้เปรียบเชิงพาณิชย์เพราะมีระยะทางใกล้กับศูนย์กลางของประเทศ สามารถขนส่งสินค้าได้สะดวกกว่าพื้นที่เกษตรกรรมอื่นที่อยู่ต่างจังหวัด
- 3) ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Factor) สืบเนื่องจากจากกระแสการตลาดที่นิยมผลิตภัณฑ์รักษ์โลกจากการเพาะปลูกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Eco-Friendly) เกิดวัฒนธรรมการบริโภคอาหารปลอดภัยและการรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป อุปสรรค คือ ส่งผลให้ผลผลิตของเกษตรกรในเขตบางขุนเทียนสามารถขายได้ในตลาดการบริโภคที่จำกัดเนื่องจากยังมีการเกษตรที่ใช้สารเคมี อย่างไรก็ตาม โอกาสของพื้นที่คือ วัฒนธรรมของชุมชนในเขตบางขุนเทียนมีประวัติศาสตร์ของการทำเกษตรมาช้านานและเป็นที่รู้จักทั้งแง่ของชุมชนชาวมอญบางกระดี ชุมชนป่าชายเลนที่มีชื่อเสียงในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร
- 4) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological) พบว่า โอกาสคือ เกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้ว่าการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำเกษตรจะสามารถลดภาระในการจัดการด้านแรงงาน การควบคุมต้นทุน การดูแลรักษาผลผลิตและการตลาดได้ แต่มีอุปสรรค คือ เกษตรกรไม่ได้มีความสนใจใน

การนำมาปรับใช้เพราะคิดว่าในด้านแรงงานมีสมาชิกในกลุ่มคอยช่วยเหลือกันอยู่แล้ว และเป็น การทำเกษตรบนพื้นที่เช่าไม่มีความแน่นอนในการใช้พื้นที่ การลงทุนเทคโนโลยีต้องใช้การวัดผล ระยะยาวในการคืนทุน หากเจ้าของที่ดินเวนคืนไปก็จะเสียเปล่า ประกอบกับเป็นกลุ่มเกษตรกร สูงอายุและมีระดับการศึกษาไม่สูงมากมีข้อจำกัดในเรื่องการเข้าถึงเทคโนโลยีทั้งด้านสมรรถภาพ ร่างกายและทักษะการอ่านออกเขียนได้ ทักษะด้านความเท่าทันสื่อ

- 5) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factor) มีอุปสรรคคือ สภาพภูมิประเทศของเขต บางขุนเทียนที่อยู่ติดกับทะเล ทำให้เกิดภาวะน้ำเค็มไหลท่วมพื้นที่ทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมี ภัยธรรมชาติ โรคระบาดและศัตรูพืชที่เข้ามาเป็นระยะในแต่ละช่วงปีของการทำเกษตร แต่แม้จะ กระทบการทำเพาะปลูก เกษตรกรก็สามารถบริหารจัดการได้เพราะมีประสบการณ์ในการทำ เกษตรมานาน โดยอุปสรรคอีกประการคือ ภาวะโลกร้อนส่งผลต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป ทำให้รูปร่างลักษณะของผลผลิตมีความผิดปกติ จึงทำให้ขายไม่ได้ราคา โอกาสคือ การมีระบบ นิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์และเป็นทะเลที่ใกล้กับกรุงเทพมหานครมากที่สุด
- 6) ปัจจัยด้านกฎหมาย (Legal Factor) ด้านอุปสรรคพบว่า ไม่มีกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้ทำเกษตร ในเมือง ประกอบกับเกษตรกรเมื่อขาดความรู้ด้านกฎหมายหรือข้อบังคับในการทำเกษตรทำให้ ไม่ทราบว่าระเบียบใดที่ละเมิดหรือเมื่อถูกละเมิดก็ไม่สามารถเรียกร้องสิทธิได้ เป็นต้นว่าการรุกล เข้ามาของหมู่บ้านจัดสรรในแนวทำข้ามทำให้เกิดการระบายน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำทางการเกษตร โดยหมู่บ้านอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายในเรื่องจำนวนบ้านเพื่อหลีกเลี่ยงการบำบัดน้ำเสียแต่ เกษตรกรไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้ ทั้งยังไม่มีการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมในเชิง นโยบายหรือข้อบังคับที่เข้ามาช่วยจัดการปัญหานี้ โอกาสคือ สามารถผลักดันให้เป็นพื้นที่ต้นแบบ ของการสร้างนโยบายที่เอื้อต่อการทำเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจต่อไปในอนาคต

โดยสามารถสรุปโอกาส (Opportunity) และ อุปสรรค (Threat) ได้ดังนี้ โอกาสของพื้นที่เกษตรกรรม เขตบางขุนเทียนคือการนำเอาทักษะ ความรู้ ความสามารถที่มาจากประสบการณ์ของเกษตรกรในพื้นที่มา ต่อยอดให้มีคุณค่าในเชิงของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมเกษตรแบบอนุรักษ์ โดยต้องมีการถ่ายทอด เผยแพร่สู่เพื่อสร้างการรับรู้ให้พื้นที่และเป็นการส่งต่อองค์ความรู้ให้คนรุ่นหลังต่อไป อุปสรรคการทำเกษตรใน เมืองเชิงพหุภารกิจของเขตบางขุนเทียนก็คือ การขาดแคลนองค์ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี และองค์ความรู้ สมัยใหม่ที่เข้ามาผ่านช่องทางออนไลน์จะทำให้เกษตรกรเสียประโยชน์ในการปกป้องสิทธิตนเอง พัฒนาพื้นที่ เกษตรและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้พื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง

ผลการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน

การทำเกษตรในเขตบางขุนเทียนนั้นมิได้มีเพียงกลุ่มเกษตรกรที่มีส่วนในการขับเคลื่อนแนวทาง การพัฒนาเกษตรกรรม แต่ยังมีกลุ่มคนที่เป็นบุคลากรด้านการศึกษาซึ่งเป็นผู้พัฒนาการเรียนรู้การสอนวิชา เกษตรให้กับยุวเกษตรกรและถ่ายทอดมาสู่ชุมชนจนเกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ เกรียงศักดิ์ อุทัยงาม

ครูวิชาเกษตรโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ หรือ “ครูแดง” ผู้ถ่ายทอดและผสมผสานวิชาวิทยาศาสตร์กับการทำเกษตรเพื่อนำความรู้ไปสู่ชุมชน จนได้รับรางวัลครูยิ่งคุณ ปี พ.ศ. 2560 โดยมูลนิธิรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหจักรีแนวทางการพัฒนาเกษตรของครูแดงจะเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมร่วมกับทรัพยากรท้องถิ่นในเขตบางขุนเทียน โดยสามารถแบ่งแนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนออกเป็น 1. การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน 2. การสร้างมูลค่าเพิ่มให้พืชท้องถิ่นโดยการแปรรูป 3. การสร้างศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศของป่าชายเลน และ 4. การสร้างสรรค์เทศกาลประจำท้องถิ่น

1. แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองโดยการบูรณาการกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนนั้นมีแนวคิดมาจากสภาพภูมิศาสตร์ของเขตบางขุนเทียน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย การค้า และอุตสาหกรรม มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากเป็นเขตเดียวของกรุงเทพมหานครที่มีพื้นที่ติดกับอ่าวไทย และยังมีป่าชายเลนหลงเหลืออยู่ การส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจกับการแนวคิดการเป็นพื้นที่อนุรักษ์นั้นมิใช่การอนุรักษ์เชิงพื้นที่แต่เป็นการอนุรักษ์เชิงวิถีชีวิตชายทะเลของชาวบางขุนเทียนที่มีความผูกพันกับป่าชายเลน สร้างองค์ความรู้ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ซึ่งต้องสืบทอดกิจการเกษตรและปศุสัตว์น้ำต่อจากพ่อแม่ให้ดูแลทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไปด้วย โดยมีการรณรงค์ให้หยุดตัดไม้ริมป่าชายเลน หยุดทิ้งขยะลงทะเล ชักชวนให้ชุมชนทำแนวไม้ไผ่เพื่อลดแรงกัดเซาะของคลื่น จนเกิดเป็นการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ และยกระดับการพัฒนาขึ้นเป็นองค์กรที่มีสมาชิกเครือข่ายตามแนวชายฝั่งอ่าวไทยตอนบนไม่น้อยกว่า 7 จังหวัด แนวทางการพัฒนาเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจร่วมกับการอนุรักษ์นี้จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีการส่งต่อองค์ความรู้โดยการปลูกฝังเยาวชนให้สานต่อปณิธานในการส่งเสริมเกษตรซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาวงอย่างยั่งยืน

2. การสร้างมูลค่าเพิ่มให้พืชท้องถิ่นโดยการแปรรูปชะคราม เป็นการส่งเสริมให้พืชที่พบมากในแถบป่าชายเลน ได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นต้นว่า การแปรรูปชะครามเป็นเมนูอาหารท้องถิ่นเขตบางขุนเทียน คือ ทอดมันชะคราม ไข่เจียวชะคราม ขนมชะครามมะพร้าวอ่อน โดยทอดมันชะครามนี้มีร้านอาหารในเขตบางขุนเทียนนำไปทำเป็นเมนูพิเศษขายอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นเมนูขึ้นชื่อของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการทำผ้ามัดย้อมจากเปลือกผลชะคราม โดยผลิตเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคาดผม ช่วยเพิ่มมูลค่าให้พืชท้องถิ่นและสร้างงาน สร้างรายได้ให้เด็ก ๆ ในโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ มีการผลิตชาจากต้นขลุ (Pluchea Indica) ที่ปลูกภายในแปลงเกษตรของโรงเรียนนำมาตากแห้งขายเป็นชาสมุนไพรใบขลุที่มีสรรพคุณในการช่วยขับปัสสาวะ ลดความดันโลหิต ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้เป็นการสร้างให้พืชที่การเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มทางการตลาดโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความเชื่อมโยงกับพืชท้องถิ่นซึ่งสินค้าเหล่านี้จะมีมูลค่าเพิ่มในเชิงวัฒนธรรมด้วย

3. การสร้างศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศของป่าชายเลน เป็นส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจโดยนำพื้นที่การเพาะปลูกในโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เขตบางขุนเทียน ซึ่งมีกลุ่มยุวเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาเกษตรจากครูแดงให้รู้จักการทำนา การปลูกพืชอาทิ ผักบุ้ง กวางตุ้ง คะน้า การเพาะเห็ดนางฟ้าภูฐาน ผสมผสานกับการเลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลาตุ๊ก ปลาหมอเทศ ได้เรียนรู้การทำเกษตรและสร้างรายได้จากการขายผัก

ขายผักต้นโงกวาง พัฒนาโมเดลต้นโงกวางและพืชป่าชายเลนให้เป็นสื่อการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน นอกจากนี้ยังเปิดพื้นที่โรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไปในการเข้ามาศึกษาการทำเกษตรผสมผสาน ลักษณะของป่าชายเลน อบรมการทำฝ้ามด้อย้อม โดยมีการริเริ่มจัดนิทรรศการที่รวบรวมข้าวของเก่าในท้องถิ่นที่ได้จากกลุ่มผู้ประกอบการเมื่อวันออกวัง นำมาจัดแสดงเป็นนิทรรศการท้องถิ่นจนภายหลังได้รับอนุมัติงบประมาณให้จัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนาร่อง ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณหน้าโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมประวัติความเป็นมาของเขตบางขุนเทียนและวัฒนธรรมที่หลากหลายของคนไทยและมอญบางกระบือ โดยมีการจัดแสดงข้อมูลด้านการเกษตร กระดุกปลาฉลาม ข้าวของเครื่องใช้สมัยก่อน และยังเป็นจุดรับคู่มือการปั่นจักรยานเพื่อชมพื้นที่ป่าชายเลนด้วย

4. การสร้างสรรค์เทศกาลประจำท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจในด้านของความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยสร้างความร่วมมือจากชุมชนในเขตบางขุนเทียนโดยมีการจัดงานย่านรักษ์ทะเล ครั้งที่ 1 ในช่วงวันที่ 14-15 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ ลานข้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เขตบางขุนเทียน งานนี้ได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ภายในงานมีการนำเสนอสินค้าเกษตรและอาหารทะเลจากในพื้นที่มาจำหน่าย มีกิจกรรมการแข่งขันทำอาหาร การสาธิตหัตถกรรมจากวัตถุดิบชุมชน กิจกรรมค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งถือเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เขตบางขุนเทียนอีกทางหนึ่งด้วย

จากแนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจดังกล่าว พบว่าการมีปราชญ์ชุมชน หรือครูแดง ซึ่งมีองค์ความรู้ทางการเกษตรและสามารถบูรณาการได้กับศาสตร์หลายแขนง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ สร้างเครือข่ายกับชุมชนโดยรอบด้วยกิจกรรมหลายแขนงทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเป็น Social Farming กล่าวคือ มีบทบาทในการบริการสังคม เป็นพื้นที่ฝึกอบรม ให้การศึกษาแก่เยาวชนคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปด้วย (Zasada, 2011) และยังมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเมือง (Urban Agro-Tourism) ทำให้เกิดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามารู้จักพื้นที่มากขึ้น ทั้งการจัดงานเทศกาลย่านรักษ์ทะเล การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เขตบางขุนเทียน การสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรโดยการแปรรูปพืชท้องถิ่นให้เป็นเมนูอาหารพิเศษที่ดึงดูดทำให้บุคคลภายนอกอยากเข้ามาเยี่ยมชม และกระตุ้นในบุคคลภายในพื้นที่ที่มีความรู้สึกร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้มีลักษณะของความเป็นพหุภารกิจ

สรุปผลการศึกษา

สภาพแวดล้อมของการทำเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนสามารถสรุปจากการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับ 7s Model (McKinsey) และ PESTEL ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการศึกษาสภาพแวดล้อมของการทำเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน

SWOT	ข้อมูลจาก 7s Model (McKinsey) และ PESTEL
จุดแข็ง (Strength)	- มีการบริหารจัดการกลุ่มที่เข้มแข็ง - เกษตรกรมีทักษะและประสบการณ์สูง - มีวัฒนธรรมช่วยเหลือกันในชุมชน - บางกลุ่มใช้สื่อออนไลน์ทำตลาดได้ - ทำเลใกล้ตลาดใหญ่และแหล่งขนส่ง
จุดอ่อน (Weakness)	- ขาดแผนถ่ายทอดผู้นำสู่รุ่นใหม่ - ไม่มีการประสานความร่วมมือภายนอก - ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีและการตลาด - เกษตรกรส่วนใหญ่สูงอายุ - ขาดความรู้ด้านกฎหมายและที่ดิน
โอกาส (Opportunity)	- นโยบายท้องถิ่นอาจสนับสนุนเกษตรในเมือง - กระแสอาหารสุขภาพช่วยเพิ่มมูลค่าผลผลิต - เทคโนโลยีช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพ - ระบบนิเวศป่าชายเลนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร - โอกาสผลักดันให้เกิดนโยบายคุ้มครองพื้นที่เกษตร
อุปสรรค (Threat)	- ความไม่แน่นอนทางการเมือง - ต้นทุนการผลิตสูง - ภัยธรรมชาติและสภาพอากาศแปรปรวน - แรงงานขาดแคลน ไม่มีคนรุ่นใหม่สืบทอด - การรุกรานของเมืองและโครงการอสังหาริมทรัพย์

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกผ่าน SWOT Analysis พบว่า การเกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียนมีจุดแข็งด้านการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง ความเชี่ยวชาญเชิงเกษตร และทำเลที่เอื้อต่อการกระจายสินค้า อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือ การขาดแผนถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนรุ่นใหม่ ขาดความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และขาดทักษะด้านเทคโนโลยีและการตลาด ในขณะที่โอกาสทางยุทธศาสตร์ ได้แก่ นโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ การเติบโตของกระแสอาหารเพื่อสุขภาพ และเทคโนโลยีที่

ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความไม่แน่นอนทางการเมือง ต้นทุนที่สูงขึ้น ภัยธรรมชาติ การขาดแรงงานรุ่นใหม่ และการขยายตัวของเมืองที่คุกคามพื้นที่เกษตรกรรม

ผลจากการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนพบว่า มี 4 แนวทาง คือ 1) การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้พืชท้องถิ่นโดยการแปรรูป 3) การสร้างศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศของป่าชายเลน 4) การสร้างสรรค์เทศกาลประจำท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวขับเคลื่อนโดยครูแดง บุคลากรทางการศึกษาการเกษตรในโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เขตบางขุนเทียน ซึ่งมีการถ่ายทอดสู่ยุวเกษตรกร คนในชุมชนและบุคคลภายนอกให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรหลากหลายรูปแบบทั้งการเรียนรู้การเพาะปลูกพืชท้องถิ่น ระบบนิเวศของป่าชายเลน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การออกร้านขายของของเครือข่ายคนในชุมชนเพื่อนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในเทศกาลย่านรักทะเล ครั้งที่ 1 จากผลการวิเคราะห์ SWOT สภาพแวดล้อมการเกษตร และ แนวคิดในการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนทั้ง 4 แบบ

การอภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครนั้นเป็นการส่งเสริมให้พื้นที่เกษตรกรรมมีกิจกรรมที่ตอบสนองต่อชุมชนและสังคมเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มนอกเหนือจากการเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร โดยจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการเกษตรและแนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจพบว่า เกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียนควรมีการส่งเสริมด้วยการบูรณาการกับนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของนักมานุษยวิทยา จูเลียน สจิวต์ (Julian Steward) ที่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีหลักสำคัญคือ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 2. การปรับตัวทางวัฒนธรรม 3. การวิเคราะห์นิเวศเชิงวัฒนธรรม (Steward, 1955) โดยผู้วิจัยวิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนจากแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมได้ 4 แนวทาง ดังนี้

1. สร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้แนวคิดเกษตรกรในการทำเกษตรเชิงอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการเพาะปลูกที่เกื้อกูลต่อระบบนิเวศป่าชายเลน เช่น การปลูกพืชที่เหมาะสมกับดินเค็ม การสร้างแนวไม้ไผ่ลดแรงกัดเซาะของป่าชายเลน ซึ่งแนวทางนี้จะเป็นการนำจุดแข็งของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมในการทำเกษตรมาสร้างโอกาสในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัยและรักษาสภาพแวดล้อมของเกษตรในเมืองตามแนวคิดของ Huylenbroeck et al. (2007) ในด้านการกิจสีเขียว (Green Functions) ส่งเสริมการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ เช่น การอนุรักษ์ป่าชายเลนและสร้างระบบกักเก็บคาร์บอนผ่านกิจกรรมเกษตรกรรม

2. สร้างการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และบริบท วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความเป็นพลวัต มีการเคลื่อนที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ ชุมชนเกษตรบางขุนเทียนจึงควรมีการปรับ

ให้พื้นที่ทางการเกษตรมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และบริบทของสังคม เช่น ปรับวิถีเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพป่าชายเลนและการอนุรักษ์ ปรับตัวทางเทคโนโลยีในการทำเกษตรและตลาดออนไลน์ให้เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ เพื่อตอบสนองกับบทบาทภารกิจสีเหลือง (Yellow Services) ตามแนวคิดของ Huylenbroeck et al. (2007) ที่ส่งเสริมให้พื้นที่เกษตรในเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรที่เชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยแนวทางนี้จะเป็นการนำจุดแข็งของพื้นที่ในด้านสังคมวัฒนธรรมเข้ามาสร้างเสริมให้ชุมชนบางขุนเทียนเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมและอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเมืองได้

3. สร้างกลไกการถ่ายทอดความรู้ โดยให้โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์เป็นพื้นที่เรียนรู้การเกษตรแบบผสมผสาน ให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งจัดเก็บและเผยแพร่ภูมิปัญญา ทั้งนี้ก็เพื่อเพื่อสืบสานวิชาที่ได้จากประสบการณ์ของเกษตรกรในพื้นที่โดยบูรณาการกับองค์ความรู้สมัยใหม่ สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างคนรุ่นใหม่และผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มศักยภาพให้การเป็นพื้นที่การเรียนรู้การเกษตรในเมือง แนวทางนี้จะสอดคล้องกับจุดแข็งของพื้นที่ที่มีปราชญ์ชุมชนผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ สร้างโอกาสให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่มีการบูรณาการการเกษตรกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การสร้างโรงเพาะเห็ดอัจฉริยะ การแปรรูปผลผลิตแบบเกษตรกรรมปลอดของเหลือ (Zero Waste Agriculture) ซึ่งแนวทางนี้มีความสอดคล้องกับภารกิจสีขาว (White Services) ตามแนวคิดของ Huylenbroeck et al. (2007) คือ สร้างความมั่นคงด้านอาหารผ่านการส่งต่อองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน

4. สร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมให้พื้นที่เกษตรกรรม โดยการบูรณาการทุนวัฒนธรรมกับทุนสังคมในพื้นที่จากการวิเคราะห์ SWOT พบว่า เขตบางขุนเทียนมีเกษตรกรที่มีประสบการณ์มายาวนานในการเพาะปลูกซึ่งเชื่อมโยงได้กับการมีทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และมีเครือข่ายชุมชนที่เกื้อกูลกันซึ่งเป็นลักษณะของทุนสังคมที่เหนียวแน่น สองจุดแข็งนี้สามารถบูรณาการกันให้เกิดโอกาสในการสร้างตลาดสินค้าเชิงนิเวศวัฒนธรรม สร้างแบรนด์ชุมชนโดยใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ลวดลายผ้ามัดย้อมจากเปลือกตะบูน เมนูอาหารจากชะคราม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับป่าชายเลนตามแนวคิดของสัจวัต และปิดจุดอ่อนของพื้นที่ด้วยการให้ม้านทึบองค์ความรู้ของชาวบ้านในรูปแบบดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ขยายให้เกิดการเข้าถึงได้กว้างขึ้นและทันสมัยขึ้น โดยป้องกันภัยคุกคามด้วยการนำกฎหมายมาคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมิให้เกิดการลอกเลียนแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น แนวทางนี้ตรงกับบทบาทของเกษตรในเมืองตามแนวคิดของ Huylenbroeck et al. (2007) ในด้านภารกิจสีเหลือง (Yellow Services) โดยพัฒนาพื้นที่เกษตรให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนและสร้างมรดกทางวัฒนธรรมให้ชุมชนเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวทางการส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงบูรณาการกิจเขตบางขุนเทียนสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการบูรณาการแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) และกรอบภารกิจสีต่าง ๆ ของ Huylenbroeck et al. (2007) โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และ

สิ่งแวดล้อม แนวทางที่นำเสนอครอบคลุมการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน (การกสิชีว) การสร้างเอกลักษณ์ชุมชนผ่านทุนวัฒนธรรมและทุนสังคม (การกสิชีว) และการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร (การกสิชีว) ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงศักยภาพของเกษตรกรในเมืองที่ไม่เพียงตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของเมือง แต่ยังสร้างสมดุลระหว่างการผลิตอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางที่นำเสนอส่งผลกระทบต่อเชิงบวกในหลายมิติ เช่น การส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพผ่านกิจกรรมเกษตรเชิงอนุรักษ์ การเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นโดยใช้เอกลักษณ์ของพื้นที่ และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ การบูรณาการทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ากับระบบเกษตรกรรมยังช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาเกษตรในเมืองอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่เกษตรในเมืองเขตบางขุนเทียนและเป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่เกษตรเชิงพหุภารกิจด้วยระบบนิเวศวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามบทความวิจัยนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งยังมีอีกหลากหลายแง่มุมที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม เช่น ในมิติของเศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง การวางแผนภาคและเมือง และควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ในการส่งเสริมพื้นที่เกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเพิ่มเติมด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ภายใต้งบประมาณจากกองทุนคณะเกษตร หมวดวิจัยประจำปี 2566 ทางคณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณทางคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้สนับสนุนเงินทุนในการวิจัยทำให้เกิดผลงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การส่งเสริมชุมชนเกษตรในเมืองเชิงพหุภารกิจเขตบางขุนเทียนและพื้นที่เกษตรอื่นๆ ในเขตกรุงเทพมหานครต่อไป และขอขอบพระคุณสำนักพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานเกษตรพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ อาจารย์เกรียงศักดิ์ ฤกษ์งาม และเกษตรกรชาวบางขุนเทียนทุกท่านที่เอื้อเพื่อให้บทความวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กัญญารัตน์ แก้วกมล, นิติคุณ ท้าวทอง, สุปวีณ์ รสรีน, อนุศิษฐ์ เพชรเชนทร์, อมรรัตน์ รัตนสุภา และจันทรีศรี ภูติอริวัฒน์. (2564). การใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 11(1), 76-91.
- กันยารัตน์ เชี่ยวเวช. (2559). ทุนทางสังคมในมิติวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมสู่ความเข้มแข็ง. ใน *หนังสือประมวลบทความ (Proceeding) การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 54* (หน้า 1029-1036). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชพิภา สังขพิทักษ์. (2560). *การเกษตรเชิงพหุภารกิจ*. สถาบันคลังสมองของชาติ.
- ปิยะพงษ์ บุขบงก์. (2556). *ปลูกเมืองปลูกชีวิต: แนวคิดและแนวทางการพัฒนาเกษตรในเมือง*. โครงการสวน ผักคนเมือง มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย).
- สำนักงานเขตบางขุนเทียน. (2565). *แผนปฏิบัติราชการประจำปี 2565*.
<https://www.bangkok.go.th/bangkhunthian/page/sub/6640/แผนปฏิบัติราชการประจำปี>
- สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร. (2561). *รายงานการศึกษาเรื่องแนวโน้มพื้นที่เกษตรกรรมและการทำเกษตรกรรม ในกรุงเทพมหานคร*. <https://webportal.bangkok.go.th/cpd/report-studies>
- อลิษา สหวัชรินทร์ และ ฟ้า ลิขิตสวัสดิ์. (2562). โครงสร้างนิเวศภูมิทัศน์พื้นที่เกษตรชายเมือง กรุงเทพมหานคร. *วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 7(2), 180-191.
- Caldas, L., & Christopoulos, T. (2022). Social capital in urban agriculture initiatives. *Revista de Gestão*, 30(1), 92-105.
- Duchemin, E., Wegmuller, F., & Legault, A.-M. (2009). Urban agriculture: Multi-dimensional tools for social development in poor neighbourhoods. *Field Actions Science Reports*, 2, 1-8.
- Huylenbroeck, G. V., Vandermeulen, V., Mettepenningen, E., & Verspecht, A. (2007). Multifunctionality of agriculture: A review of definitions, evidence and instruments. *Living Reviews in Landscape Research*, 1(3), 1-43.
- Krikser, T., Piore, A., Berges, R., & Opitz, I. (2016). Urban agriculture oriented towards self-supply, social and commercial purpose: A typology. *Land*, 5(28), 1-17.
<https://doi.org/10.3390/land5030028>
- Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change: The methodology of multilinear evolution*. University of Illinois Press.
- Waterman, R. H., Peters, T. J., & Phillips, J. R. (1980). Structure is not organization. *Business Horizons*, 23(3), 14-26.
- Wilson, G. A. (2007). *Multifunctional agriculture: A transition theory perspective*. CABI.

Zasada, I. (2011). Multifunctional peri-urban agriculture—A review of societal demands and the provision of goods and services by farming. *Land Use Policy*, 28(4), 639-648.

Zugravu, N., Kafrouni, R., Bouard, S., & Apithy, L. (2020). Do cultural capital and social capital matter for economic performance? An empirical investigation of tribal agriculture in New Caledonia. *Ecological Economics*, 173, 106633.

<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106933>

โมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อ
ความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต
Structural equation model of service innovation affecting the
competitive advantage of small hotel businesses
in phuket province

ณัฐวุฒิ เหมาะประมาณ* ระชานนท์ ทวีผล** และพิทักษ์ ศิริวงศ์**

Nattawut Maopraman, Rachanon Taweepol and Phitak Siriwong

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*

Faculty of Management Sciences Phuket Rajabhat University

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร**

Faculty of Management Science, Silpakorn University

E-mail¹ : Nattawut.m@pkru.ac.th, Nattawut9988@gmail.com

Date Received : 23 November 2024

Date Revised : 14 May 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและการพัฒนา ด้วยเทคนิคของการผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสอบถาม ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ร่วมกับเทคนิคการวิจัยแบบสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าสถิติพรรณนา โดยหาค่าร้อยละ ค่าระดับองค์ประกอบของนวัตกรรมบริการ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรมบริการ มีลักษณะและบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเติบโตของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เป็นสิ่งที่องค์กรจำเป็นต้องเร่งพัฒนาความสามารถ ความรู้ และทักษะต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการและสร้างบริการใหม่ ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มตลาดเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ Chi-Square = 338.29, P-value = 0.23 Chi-Square /df = 1.05, CFI = 0.99, GFI = 0.97, AGFI = 0.95 และ RMSEA = 0.08

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกค่า ผู้ประกอบการในกลุ่มธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กหรือผู้ที่สนใจในการทำธุรกิจที่พักประเภทอื่น ๆ จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของการกำหนดกลยุทธ์และนโยบายที่สอดคล้องกับนวัตกรรมบริการ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำองค์ประกอบจากการวิจัยภายใต้แนวคิด “SEAT - US” ไปประยุกต์ใช้ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาให้กลายเป็นรูปแบบนวัตกรรมบริการ เพื่อพัฒนาธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก และยังเป็นการยกระดับธุรกิจและเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้มากยิ่งขึ้นจากอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : นวัตกรรมบริการ, ความได้เปรียบทางการแข่งขัน, ธุรกิจโรงแรม, โรงแรมขนาดเล็ก

Abstract

This article aims to develop a service innovation model for the competitive advantage of small hotel businesses in Phuket Province. This research is a research and development using the mixed methods research technique. The data collection tools include in-depth interviews with participatory observation and questionnaires. The policy research methodology is used with focus group research techniques. The statistics used for data analysis include descriptive statistics by finding percentages, service innovation component levels, means, medians, and standard deviations. The research results found that the components of the service innovation model have important characteristics and roles in the development and growth of small hotel businesses. It is something that organizations need to urgently develop their capabilities, knowledge, and skills to use as tools in managing and creating new services that effectively meet the needs of the target market. Chi-Square = 338.29, P-value = 0.23 Chi-Square/df = 1.05, CFI = 0.99, GFI = 0.97, AGFI = 0.95, and RMSEA = 0.08, which passed all specified criteria. Entrepreneurs in the small hotel business group or those interested in other types of accommodation businesses need to realize the importance of setting strategies and policies that are consistent with service innovation in order to effectively respond to the needs of service recipients. They can apply the research elements under the concept of “SEAT-US” by improving and developing it into a service innovation model to develop small hotel businesses and also to elevate the business and increase opportunities to generate more income from the service and tourism industries.

Keywords: Service Innovation, Competitive Advantage, Hotel Business, Small Hotels

บทนำ

สถานการณ์โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอกในระดับมหภาคที่ส่งผลกระทบร้ายแรงไม่ว่าจะเป็นด้านของเสถียรภาพทางการเมือง ความผันผวนของเศรษฐกิจ การขาดแคลนพลังงาน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสภาวะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ รวมถึงผลกระทบทางลบจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (COVID-19) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ (พิพัฒพงศ์ วงษ์ชาติ, 2565) ขณะเดียวกันประเทศไทยได้นำเอาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ในการพัฒนาประเทศ เริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ในภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยวขณะที่ทิศทางการท่องเที่ยวถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นครั้งแรก ตลอดจนภาคบริการและการท่องเที่ยวได้พัฒนาบทเรียนที่สำคัญที่สุดในการสร้างรายได้มูลค่ามหาศาลเข้าสู่ประเทศอย่างต่อเนื่อง (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) เนื่องด้วยอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐได้กำหนดเป้าหมายหลักในการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม อีกทั้งยังมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวไทยเป็นการท่องเที่ยวคุณภาพและบริการที่มีศักยภาพ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2566-2570 เพื่อการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมและทั่วถึง รวมทั้งยังเป็นการผลักดันให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่มีคุณค่าความสามารถเติบโตอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตจะมุ่งเน้นไปที่การยกระดับอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็ง พลิกวิกฤตที่เผชิญและสร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาแบบองค์รวม (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566)

ธุรกิจโรงแรมเป็นธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการเดินทางเป็นส่วนสำคัญต่ออุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว ตามความหมายในพระราชบัญญัติธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2547 มาตรา 4 ธุรกิจโรงแรมหรือธุรกิจที่พักหมายถึง สถานที่พักที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ เพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน นอกจากนี้ โรงแรมประเภท 1 ยังให้บริการเฉพาะห้องพัก ตามกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 (พระราชบัญญัติโรงแรม, 2547) ในขณะที่โรงแรมขนาดเล็ก (Small Hotel) ยังเป็นการระบุถึงขนาดของธุรกิจ พิจารณาจากเกณฑ์การกำหนดขนาดของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมอธิบายว่า ขนาดธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กมีจำนวนห้องพักไม่เกิน 100 ห้อง บุคลากรผู้ให้บริการไม่เกิน 50 คน และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (วัฒนา ทนงค์แพ่ง และชวลี ญ กลาง, 2560) รวมทั้งการได้สร้างความพึงพอใจต่อผู้รับบริการที่เข้าพักโรงแรมโรงแรมขนาดเล็ก (Wongprateep, 2021)

เนื่องจากมีสไตล์การตกแต่งที่ไม่เหมือนกับโรงแรมขนาดใหญ่ ทำให้ผู้รับบริการที่เป็นคนรุ่นใหม่นิยมการพักผ่อนกับโรงแรมขนาดเล็กมากขึ้น (ณัฐพร วงศ์ประทีป และวรวิศา บุญญาณเมธพร, 2566)

เนื่องด้วยสถานการณ์ของธุรกิจโรงแรมมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มในธุรกิจโรงแรมจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม รวมถึงต้นทุนการท่องเที่ยวที่ต่ำลงจึงเป็นที่สนใจของผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางมายังประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการปรับตัวเพื่อการก้าวสู่โรงแรมที่มีมาตรฐาน ในยุคที่ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อธุรกิจ และเป็นเครื่องมือในการสร้างให้มีคุณภาพและสามารถปรับตัว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดจนการตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการของผู้รับบริการ (Freund et al., 2019) อีกทั้งจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันในธุรกิจโรงแรม โดยการประยุกต์ใช้กลยุทธ์การตลาดที่มีการออกแบบให้เรียบง่าย ภายใต้การบริการต้นทุนที่ไม่สูงมากนัก รวมทั้งการใช้ข้อมูลวิเคราะห์ความต้องการของผู้รับบริการฤดูกาลของการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดราคาที่เหมาะสมไม่สูงจนเกินไป เลือกทำเลที่ตั้งที่ผู้รับบริการเข้าถึงได้ง่าย โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อวางแผนการทำตลาดเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Biriukova, 2021)

จากสถานะเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่พิจารณาจากโอกาสที่เปิดกว้างมากขึ้นในการดำเนินธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกันอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจมากขึ้นตามไปด้วย ธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ต้องนำกลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันมาใช้ในธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กอย่างเหมาะสม และมีความแตกต่างจากคู่แข่งทั้งการนำกลยุทธ์ดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น คู่แข่งรายเดิม อำนาจต่อรองของผู้ขาย อำนาจต่อรองของผู้รับบริการ ภัยคุกคามจากคู่แข่งใหม่ ภัยคุกคามจากผลิตภัณฑ์ทดแทน (Lianos & Smichowski, 2021) ในยุคที่ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการทำธุรกิจ มีความเป็นไปได้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการนำแนวคิดนวัตกรรมบริการมาปรับใช้ เพื่อช่วงชิงความได้เปรียบและการสร้างสินค้าและบริการที่ยากต่อการลอกเลียนแบบ (สุธาวลัย สัจสมบุรณ์ และภูษณิศา เตชเถกิง, 2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กที่มีการแข่งขันสูง พร้อมทั้งจำนวนคู่แข่งเพิ่มมากขึ้น รวมถึงผู้รับบริการมีทางเลือกที่เพิ่มมากขึ้น ความได้เปรียบในการแข่งขันจึงถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดว่าองค์กรสามารถแข่งขันในตลาดธุรกิจได้หรือไม่ (วรายุ ศิริรินทร์ และระบิล พันภัย, 2563) หากองค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขันที่แตกต่างจากคู่แข่ง และยากต่อการลอกเลียนแบบอาจทำให้สามารถสร้างผลกำไรให้แก่องค์กรได้ แต่ในทางกลับกันหากองค์กรไม่สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันย่อมเป็นข้อจำกัดที่จะดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบันได้ (Saeidi et al., 2019) อีกทั้งผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กควรกำหนดแนวทางของรูปแบบนวัตกรรมบริการเข้ามาใช้เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ด้วยการให้แนวทางการบริการตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ (เยาวภรณ์ เลิศกุลทนนท์, 2565) อีกทั้งยังช่วยให้สามารถวางแผนการให้บริการได้อย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้รับบริการนั้น ๆ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย อย่างไรก็ดี

จากการทบทวนวรรณกรรมและการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า งานวิจัยหรือการศึกษารูปแบบนวัตกรรมบริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กค่อนข้างมีจำกัด อีกทั้งโรงแรมขนาดเล็ก

หลายแห่งเริ่มสร้างความแตกต่างให้กับโรงแรมของตนด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ เนื่องจากผู้รับบริการต่างมองหาประสบการณ์การเข้าพักในโรงแรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จึงกลายเป็นข้อได้เปรียบสำหรับการทำธุรกิจในอนาคต ขณะเดียวกันการนำนวัตกรรมการบริการมาใช้ในธุรกิจโรงแรมอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ยังคงพบว่าการวิเคราะห์ข้อมูลรวบรวมอย่างเป็นรูปแบบและเป็นระบบเฉพาะสำหรับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก จึงเป็นเรื่องสำคัญและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการวิจัยพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการบริการ เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ของนวัตกรรมการบริการที่เชื่อมโยงกับงานบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ดังนั้น จึงเป็นที่มาของผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในฐานะเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจ สามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับการจัดการ เกิดการยกระดับนวัตกรรมบริการสำหรับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กเพื่อความยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการศึกษาถึงกระบวนการให้บริการด้านที่พักรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ ทั้งในด้านทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมการบริการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กได้อย่างดี นอกจากนั้นการสร้างความได้เปรียบทางการให้กับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เพื่อพัฒนาธุรกิจที่พักให้มีศักยภาพ ความพร้อมในการรองรับผู้รับบริการและมีจุดขาย เพิ่มโอกาสในการจ้างแรงงาน สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ ส่งผลต่อการพัฒนาขีดความสามารถด้านนวัตกรรมการบริการอย่างมีระบบและต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายด้านการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้รับบริการด้วยรูปแบบของการบริการที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าในการบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ตได้

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการบริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานการผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดภูเก็ต โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 บริบทของนวัตกรรมการบริการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยาการประยุกต์การสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) (Strauss & Corbin, 1990) รวบรวมจากการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อสร้างเป็นแนวคำถามการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) สำหรับการจัดเก็บข้อมูลเพื่อพิจารณากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยให้ความสำคัญกับผู้ที่มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญตามบริบทของนวัตกรรมการบริการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและมีความเที่ยงตรง (Patton, 1987) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) มีแผนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Selective Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ ความรู้ และความเชี่ยวชาญใน

สายงาน เนื่องจากมีความเข้าใจและตีความหมายได้เป็นอย่างดี กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะต้องเป็นผู้ประกอบการ หรือผู้บริหารที่ได้รับมอบหมายจากผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมท้องถิ่น หรือโรงแรมขนาดเล็ก ในจังหวัดภูเก็ต ที่ได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม ประเภทที่ 1 ตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ทั้งสิ้นจำนวน 17 คน กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ (1) ผู้ประกอบการต้องมีการจดทะเบียนและได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม ประเภทที่ 1 ตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 จากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2) ผู้ประกอบการต้องเป็นสมาชิกของสมาคมโรงแรมไทย สมาคมโรงแรมภูเก็ต สมาคมโรงแรมหาดป่าตอง หรือสมาคมที่พักบูติกภูเก็ต (3) ผู้ประกอบการต้องได้รับจัดอันดับที่พักที่ได้รับความนิยมผ่านตัวกลางจองห้องพักออนไลน์ หรือ Online Travel Agents (OTAs) จากจำนวนผู้ใช้บริการในการแสดงความพึงพอใจที่มีคะแนนเฉลี่ยจากผู้เข้าพัก รวมถึงความเชี่ยวชาญของผู้เดินทางที่แสดงความคิดเห็น หรือโรงแรมยอดนิยม (Travelers' Choice) จากนั้นใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแนวทางที่ผู้วิจัยใช้เพื่อสร้างทฤษฎีที่ได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ และเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่สรุปความหมาย ความสำคัญ และบริบทของนวัตกรรมบริการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยทฤษฎีสามเส้า (Triangulation Theory)

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบนวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยวิธีวิทยาการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เป็นการจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในองค์ประกอบเดียวกัน โดยใช้ข้อมูลจากการประยุกต์ทฤษฎีฐานราก เพื่อพัฒนาเป็นแบบสอบถามปลายเปิด พร้อมกับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Rovinelli & Hambleton, 1976) โดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีวัดความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2560) และการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงของข้อคำถาม (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่า 0.98 และนำร่างแบบสอบถามองค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบนวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ได้กำหนดประชากรที่ศึกษา คือ นักท่องเที่ยวที่ชาวไทยมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์การท่องเที่ยวและใช้บริการที่พักประเภทโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ตที่ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่ชัด ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง คือ สุ่มโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยใช้แบบแผนการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Selective Sampling) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกจากเงื่อนไข เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการวิจัย จากแนวคิดของ Hair et al. (2010) เสนอให้พิจารณาจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการนำไปวิเคราะห์ควบคู่ไปกับการพิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่าง หากค่าพารามิเตอร์ที่ใช้วัดมีจำนวนมากจำเป็นต้องใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากตามด้วยเช่นกัน ซึ่งจำนวน

ตัวแทนที่เหมาะสมในการนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันนั้นต้องมีอัตราส่วนอย่างน้อยจำนวน 10 ต่อ 1 พารามิเตอร์ โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 96 ข้อคำถามเมื่อนำไปคูณ 10 เท่า เท่ากับ 960 ตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัย ร่วมกันอภิปรายตอบโต้กันในการสนทนากลุ่ม การแสดงความคิดเห็นถึงความเป็นไปได้ (Majchrzak, 1984) และการนำไปปฏิบัติใช้จริงเพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมบริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 บริบทของนวัตกรรมบริการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ด้วยการประยุกต์ทฤษฎีฐานราก พบว่า

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสมรรถนะ (Employee Development through Competency) เป็นการยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ให้บริการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสม การพัฒนานี้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attribute) อาศัยการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดเวลา การฝึกอบรมอาจเป็นรูปแบบของการสัมมนาหรือการอบรมทั้งภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนี้ การจัดการความรู้ ทักษะ และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานยังมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถและพัฒนาการให้บริการ โดยธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กได้กำหนดสมรรถนะที่จำเป็นในแต่ละตำแหน่งงานและประเมินความต้องการของผู้รับบริการอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถปรับปรุงการบริการ

2. การยอมรับการใช้เทคโนโลยี (Acceptance of Innovation or Technology) เป็นการนำปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถทางการในการแข่งขันทางการตลาดด้วย พิจารณาครอบคลุมถึงการรับรู้ถึงประโยชน์ของเทคโนโลยี ความง่ายในการใช้งาน ทศนคติต่อการใช้ ความตั้งใจในการใช้ และการใช้งานจริง นอกจากนี้ การยอมรับการใช้เทคโนโลยีในธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาบริการใหม่ โดยไม่เพียงปรับปรุงการให้บริการแต่ยังสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจและจดจำได้ให้กับผู้รับบริการ อีกทั้งการเข้าใจและยอมรับเทคโนโลยีจากผู้ให้บริการเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยให้โรงแรมก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างแม่นยำและการสร้างบริการใหม่ นอกจากนี้ยังช่วยในการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและพัฒนากลยุทธ์ให้ธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กสามารถเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

3. คุณภาพบริการ (Service Quality) เป็นการประเมินโอกาสในการรักษาผู้รับบริการรายเก่า เนื่องจากโรงแรมขนาดเล็กมีทรัพยากรจำกัด คุณภาพบริการจึงเป็นกลยุทธ์หลักในการสร้าง การต้อนรับที่อบอุ่น บริการส่วนตัว และการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างรวดเร็วช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การพัฒนาคุณภาพบริการต้องคำนึงถึงลักษณะทางกายภาพของบริการ ความน่าเชื่อถือหรือไว้วางใจได้ การตอบสนองความต้องการ การให้ความมั่นใจ และความเอาใจใส่ผู้รับบริการ การใช้ข้อเสนอแนะ

จากผู้รับบริการช่วยปรับปรุงมาตรฐานบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนการฟังและตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลสร้างความรู้สึกเหมือนอยู่บ้านและเพิ่มความภักดีของผู้รับบริการ ทำให้ธุรกิจสามารถแข่งขันและรักษาความนิยมได้ในตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

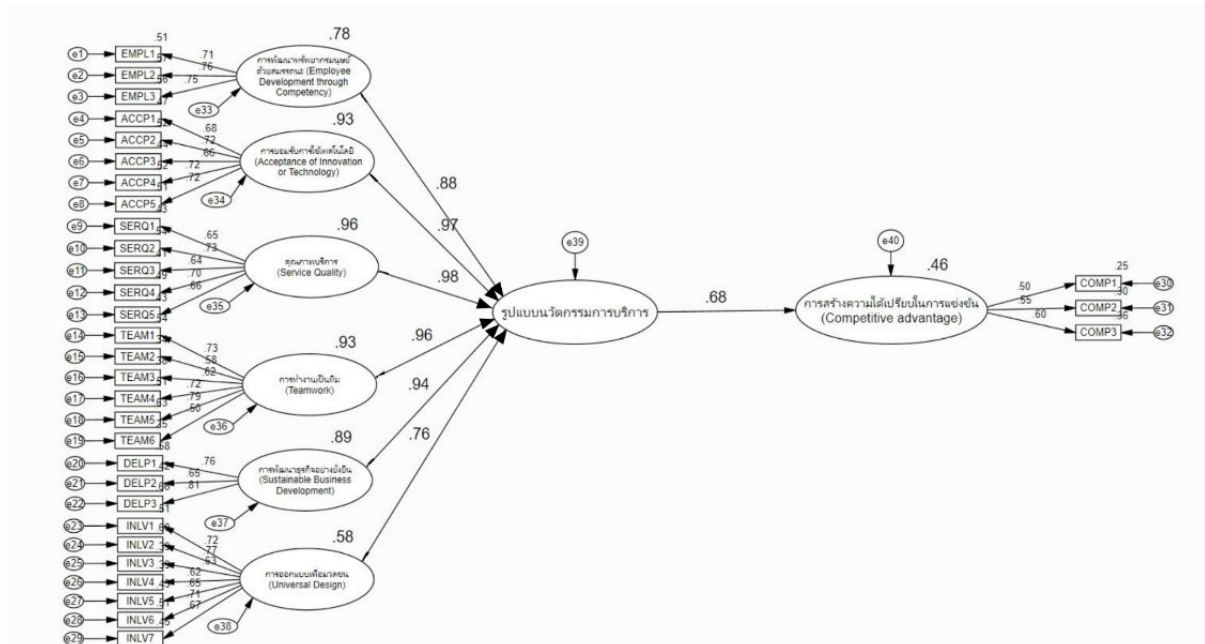
4. การทำงานเป็นทีม (Teamwork) เป็นเทคนิคการแบ่งปันความคิดเห็น ทักษะ และความรับผิดชอบร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน ทุกคนต่างตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชุมที่อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการทำงาน และเสริมสร้างความผูกพันในทีม การมีภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพยังช่วยสร้างความภักดีต่อองค์กร ผู้ให้บริการที่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมจะช่วยส่งเสริมให้การบริการประสบความสำเร็จ

5. การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Business Development) เป็นทิศทางการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและการลดค่าใช้จ่ายผ่านการใช้นวัตกรรมบริการผสมผสานกับการจัดการทรัพยากร เน้นการพัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณค่าและแตกต่างจากคู่แข่ง ขณะเดียวกันยังคงมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนท้องถิ่นผ่านการจ้างงานในท้องถิ่นและการสนับสนุนสินค้าและบริการของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับชุมชนช่วยเพิ่มความมั่นคงของธุรกิจ ควบคู่กับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ตลอดจนการค้นหาแนวทางการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการจ้างงานทดแทนและการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีส่วนช่วยสร้างทัศนียภาพที่ดึงดูดใจสำหรับผู้รับบริการที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

6. การออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงและใช้งานได้สำหรับทุกคน ไม่คำนึงถึงความสามารถหรือความต้องการพิเศษ การออกแบบที่คำนึงถึงความเท่าเทียมช่วยให้โรงแรมสามารถให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่แบ่งแยกกลุ่มผู้รับบริการ ความยืดหยุ่นในการใช้งานที่ง่ายและไม่ซับซ้อน พร้อมทั้งลดโอกาสในการเกิดข้อผิดพลาดในการใช้งาน และเพิ่มความมั่นใจในการใช้บริการภายในโรงแรม

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบนวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อการสร้างรายได้เปรียบเทียบการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ด้วยวิธีวิทยาการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เป็นการจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในองค์ประกอบเดียวกัน (Brown, 2015) ร่วมกับการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (System Equation Model : SEM) ของโมเดลแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบนวัตกรรมบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต มีจำนวน 6 ตัวแปรแฝง (Latent Variables) ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสมรรถนะ (Employee Development through Competency) ด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี (Acceptance of Innovation or Technology) ด้านคุณภาพบริการ (Service Quality) ด้านการทำงานเป็นทีม (Teamwork) ด้านการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Business Development) และด้านการออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) ขณะที่ตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variables) คือ ด้านการสร้างรายได้เปรียบเทียบการแข่งขัน (Competitive Advantage) เพื่อทำการ

ตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องของโมเดลสมการเชิงโครงสร้างและทำการปรับโมเดลให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้ค่าสถิติเป็นที่ยอมรับโดยวิธีเชื่อมตัวแปร (Modification Indices) ทำการตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องของโมเดลสมการเชิงโครงสร้างด้วยการพิจารณาค่าน้ำหนักตัวแปร เพื่อทำการตรวจสอบความผันแปรร่วมของตัวบ่งชี้ แสดงในแผนภาพที่ 1



ภาพที่ 1 โมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบนวัตกรรมบริการ
ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

จากข้อมูลพบว่า ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) มีค่า 338.29 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ P-value = 0.23 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Chi-Square / df) = 1.05 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (CFI) = 0.99 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) = 0.97 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.95 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณ (RMSEA) = 0.08 ซึ่งผ่านเกณฑ์ค่าซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่าแสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นไปตามเกณฑ์การโมเดลในการวัดมีความเที่ยงตรง (Validity) ระดับการยอมรับทางสถิติที่ 0.05 สรุปผลทดสอบเส้นอิทธิพลได้ดังตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบนวัตกรรมบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

ตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

	ตัวแปร	factor loading	Path	P-value	Sig.
รูปแบบนวัตกรรมบริการ	→ การสร้างความได้เปรียบแข่งขัน	0.68	-	11.377	0.00*
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย สมรรถนะ	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.88	0.60	-	0.00*
ด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.97	0.66	17.153	0.00*
ด้านคุณภาพบริการ	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.98	0.67	15.880	0.00*
ด้านการทำงานเป็นทีม	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.96	0.65	16.616	0.00*
ด้านการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.94	0.64	16.679	0.00*
ด้านออกแบบเพื่อมวลชน	→ รูปแบบนวัตกรรมบริการ	0.76	0.52	14.677	0.00*

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิเคราะห์สรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ว่า ด้านการพัฒนาบุคลากรด้วยสมรรถนะด้านการยอมรับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี ด้านการยอมรับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี ด้านคุณภาพบริการส่งผลต่อรูปแบบนวัตกรรมบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน และด้านการออกแบบเพื่อมวลชน ส่งผลต่อรูปแบบนวัตกรรมบริการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต ขณะที่รูปแบบนวัตกรรมบริการส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

ขั้นตอนที่ 3 ด้วยการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัย ร่วมกันอภิปรายตอบโต้กันในการสนทนากลุ่ม การแสดงความคิดเห็นถึงความเป็นไปได้และการนำไปปฏิบัติใช้จริงเพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมบริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต พบว่า

นโยบายที่ 1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสมรรถนะ (Employee Development through Competency) ประกอบด้วย ด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attribute) มุ่งเน้นให้ผู้ให้บริการมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับสินค้าและบริการภายในโรงแรม เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในศิลปะการต้อนรับและการบริการ รวมถึงความเข้าใจในการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างมืออาชีพ นอกจากนี้ยังเน้นพัฒนาทักษะการสื่อสารให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพื่อป้องกันความสับสน และเสริมสร้างความเชี่ยวชาญในตำแหน่งงาน รวมถึงทักษะการตัดสินใจที่แม่นยำเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ผู้ให้บริการยังต้องมีคุณลักษณะและบุคลิกภาพที่สุภาพอ่อนโยน สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองจากปัจจัยต่าง ๆ ภายในโรงแรมได้อย่างเหมาะสม

นโยบายที่ 2 การยอมรับการใช้เทคโนโลยี (Acceptance of Innovation or Technology) ประกอบด้วย ด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (Attitude toward Using) ด้านความตั้งใจในการใช้ (Behavioral Intention to Use) และด้านการใช้งานจริง (Actual System Use) มุ่งเน้นให้ผู้ให้บริการมีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อลดขั้นตอนการบริการ และเพิ่มความแม่นยำในการปฏิบัติงาน ผู้ให้บริการสามารถ

เรียนรู้การใช้งานเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง และเทคโนโลยีที่นำมาใช้ต้องเหมาะสมกับผู้ใช้งานทุกกลุ่มอายุ นอกจากนี้ เทคโนโลยียังถูกผสมผสานในขั้นตอนการให้บริการและช่วยในการตัดสินใจร่วมกับผู้ให้บริการ พร้อมทั้งสนับสนุนการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อขยายฐานผู้รับบริการ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับความปลอดภัย และความเป็นส่วนตัวของข้อมูลผู้รับบริการในการชำระเงิน สำรองห้องพัก และการรีวิวบริการ

นโยบายที่ 3 คุณภาพบริการ (Service Quality) ประกอบด้วย ด้านลักษณะทางกายภาพของบริการ (Tangibility) ด้านความน่าเชื่อถือหรือไว้วางใจได้ (Reliability) ด้านการตอบสนองความต้องการ (Responsiveness) ด้านการให้ความมั่นใจ (Assurance) และด้านความเอาใจใส่ผู้รับบริการ (Empathy) มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่สวยงามและเป็นเอกลักษณ์ พร้อมทั้งรักษาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานตลอดเวลา พนักงานต้องมีการแต่งกายเรียบร้อยด้วยเครื่องแบบสะอาด และส่งมอบบริการที่สม่ำเสมอและเท่าเทียม ขณะเดียวกันผู้ให้บริการควรมีความสามารถในการให้ข้อมูลและคำแนะนำที่ถูกต้อง รวมถึงชี้แจงข้อจำกัดต่าง ๆ ให้กับผู้รับบริการทราบล่วงหน้า เพื่อป้องกันปัญหาและข้อร้องเรียน นอกจากนี้ โรงแรมควรมีการกระจายอัตราค่าจ้างพนักงานอย่างทั่วถึง เพื่อให้บริการอย่างเต็มที่ พร้อมจัดเตรียมมาตรการชดเชยเมื่อเกิดข้อร้องเรียนและรักษามาตรฐานความปลอดภัยที่เข้มงวด อีกทั้งผู้ให้บริการยังต้องแสดงความเป็นมิตรและใส่ใจต่อผู้รับบริการทุกคน โดยการจดจำชื่อและรายละเอียดส่วนตัวเพื่อสร้างความรู้สึกพิเศษและความเป็นส่วนตัวในการบริการ

นโยบายที่ 4 การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ประกอบด้วย ด้านมีเป้าหมายร่วมกัน (Common Goal) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ด้านการรับรู้บทบาทหน้าที่ (Role and Duty) ด้านการสื่อสาร (Communication) ด้านบรรยากาศในการทำงาน (Working Atmosphere) และด้านภาวะผู้นำ (Leadership) มุ่งเน้นการสร้างทีมงานที่มีเป้าหมายร่วมกันในการดูแลผู้รับบริการ โดยผู้ให้บริการทุกคนต้องมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างพลังขับเคลื่อนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานร่วมกัน การแบ่งเบาภาระงานควรทำอย่างเต็มที่โดยไม่ยึดติดกับตำแหน่ง พร้อมทั้งจัดสรรหน้าที่อย่างเป็นธรรม และเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ การสื่อสารควรชัดเจนและปราศจากความคลุมเครือเพื่อให้การประสานงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและถูกต้อง บรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยทัศนคติเชิงบวกและปราศจากความกดดันช่วยให้พนักงานมีความสุขในการปฏิบัติงาน หัวหน้างานต้องกำหนดทิศทางการบริการที่ชัดเจน และสร้างความน่าเชื่อถือผ่านการให้คำแนะนำและการปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ

นโยบายที่ 5 การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Business Development) ประกอบด้วย ด้านทางเศรษฐกิจ (Economic) ด้านสังคม (Social) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) มุ่งเน้นการสร้างกำไรและรายได้ในระยะยาวโดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและบริหารต้นทุนอย่างเหมาะสม คำนึงถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับธุรกิจท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ ควรลงทุนในกิจกรรมที่เพิ่มมูลค่าและสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับผู้รับบริการ โรงแรมจำเป็นต้องส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนและพัฒนาท้องถิ่นผ่านการจ้างงานและฝึกอบรม

รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการลดการใช้พลาสติก ทั้งนี้เพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริโภคที่ยั่งยืนทั้งในด้านการบริการและการใช้ชีวิตประจำวัน

นโยบายที่ 6 การออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) ประกอบด้วย ด้านการใช้งานได้กับทุกคน (Equitable Use) ด้านความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexibility in Use) ด้านความไม่ซับซ้อนใช้งานง่าย (Simple and Intuitive Use) ด้านข้อมูลที่เข้าใจได้ง่าย (Perceptible Information) ด้านลดความผิดพลาด (Tolerance for Error) และด้านการใช้แรงน้อย (Low Physical Effort) มุ่งเน้นการออกแบบพื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยสำหรับทุกคน รวมถึงผู้ที่มีความต้องการพิเศษในการใช้รถเข็น รถล้อเลื่อน หรือไม้เท้า โดยการติดตั้งประตูบานเลื่อนแบบเซ็นเซอร์ ทางลาดสำหรับรถเข็น และห้องน้ำที่มีอุปกรณ์ช่วยเหลือพื้นที่ต่าง ๆ ภายในโรงแรมควรมีขนาดกว้างพอสำหรับการใช้งานของผู้ใช้รถเข็นและเคลื่อนไหวที่สะดวก นอกจากนี้ ควรมีการปรับสิ่งอำนวยความสะดวกและเฟอร์นิเจอร์ภายในห้องให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เข้าพัก และออกแบบพื้นที่ส่วนกลางให้สามารถใช้งานร่วมกันได้อย่างเป็นสัดส่วนชัดเจน อีกทั้งการติดตั้งระบบเตือนภัยขั้นสูงและอุปกรณ์ที่ช่วยลดการใช้แรงงานยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและความสะดวกสบายให้แก่ผู้รับบริการทุกคน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสมรรถนะ (Employee Development through Competency) เริ่มจากการให้พนักงานมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับการบริการของโรงแรม เพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญด้านการบริการและศิลปะการต้อนรับ รวมถึงการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการบริการอย่างมืออาชีพ ขณะเดียวกันจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพื่อป้องกันการสื่อสารที่ผิดพลาด พร้อมกันนี้เสริมสร้างทักษะเฉพาะทางและทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องในการรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น พนักงานจำเป็นต้องมีคุณลักษณะด้านความสุภาพอ่อนโยน และสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ในทุกสถานการณ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Alosani et al. (2021) พบว่า บทบาทของความสามารถด้านทรัพยากรมนุษย์ในการเสริมสร้างนวัตกรรมบริการเกี่ยวข้องกับ การเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสามารถในการพัฒนานวัตกรรมในองค์กรธุรกิจ บริการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ตรงตามสมรรถนะที่องค์กรต้องการ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะช่วยสร้างนวัตกรรมบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นวัตกรรมบริการมักสะท้อนถึงการปรับปรุงและการนำเสนอสินค้าและบริการใหม่ ๆ หากองค์กรมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและต้องเผชิญกับการแข่งขันที่เข้มข้น การค้นหาแนวทางใหม่และการปรับปรุงการบริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ และรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาด

2. การยอมรับการใช้เทคโนโลยี (Acceptance of Innovation or Technology) เริ่มจากการใช้เทคโนโลยีในการให้บริการโดยเน้นไปที่การปรับปรุงการบริการให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อลดขั้นตอนการทำงานและเพิ่มความแม่นยำในการปฏิบัติงาน พนักงานสามารถศึกษาเรียนรู้การใช้งานเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง โดยเทคโนโลยีที่เลือกใช้นั้นต้องเหมาะสมกับพนักงานทุกกลุ่มอายุ ขณะเดียวกันเทคโนโลยีถูกผสมผสานในขั้นตอนการให้บริการ เพื่อช่วยในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานร่วมกับพนักงาน นอกจากนี้ เทคโนโลยียังสนับสนุนการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อขยายฐานผู้รับบริการ อีกทั้งยังมีการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล เช่น การชำระเงิน การสำรองห้องพัก และการรีวิวบริการ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nurlina and Putra (2022) พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่ออัตราการบริการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการตัดสินใจซื้อของผู้รับบริการ โดยนวัตกรรมการบริการมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพและความสะดวกในการขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีการใช้นวัตกรรมเพื่อให้การเข้าถึงและทำธุรกรรมอย่างสะดวก ซึ่งเป็นธุรกรรมที่มีความเสี่ยงต่ำ อีกทั้งยังมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพผ่านช่องทางผู้ให้บริการ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับบริการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการใช้งานและตัดสินใจซื้อของผู้รับบริการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Blichfeldt and Faullant (2021) พบว่า การยอมรับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี โดยเฉพาะการรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน มีความสัมพันธ์กับการพัฒนานวัตกรรมบริการ องค์ประกอบเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อการตัดสินใจของผู้รับบริการ นวัตกรรมบริการที่ได้รับการยอมรับจากพนักงานและผู้รับบริการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ ทำให้การดำเนินงานมีความราบรื่นและตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างรวดเร็ว การมีทัศนคติที่ดีและความเข้าใจในเทคโนโลยียังช่วยสร้างความมั่นใจและความไว้วางใจในการใช้บริการส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ

3. คุณภาพบริการ (Service Quality) เริ่มจากการสร้างสภาพแวดล้อมที่สวยงามและมีเอกลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับโรงแรม มีการบำรุงรักษาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานตลอดเวลา พนักงานต้องแต่งกายเรียบร้อยด้วยเครื่องแบบที่สะอาด ส่งมอบบริการด้วยความสม่ำเสมอและเท่าเทียม ขณะเดียวกันพนักงานต้องมีความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและชี้แจงข้อจำกัดให้กับผู้รับบริการล่วงหน้า เพื่อลดปัญหาและข้อร้องเรียนหรือกระทั่งการกระจายพนักงานให้เพียงพอต่อการดูแลผู้รับบริการอย่างทั่วถึงก็ยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการควบคู่กับการจัดเตรียมมาตรการชดเชยเมื่อเกิดข้อร้องเรียน พร้อมทั้งรักษามาตรฐานความปลอดภัยอย่างเข้มงวด พนักงานควรแสดงความเป็นมิตรและใส่ใจต่อผู้รับบริการ โดยการจดจำชื่อและรายละเอียดส่วนตัวของผู้รับบริการเพื่อสร้างความรู้สึกประทับใจพิเศษและความเป็นส่วนตัวในการให้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมณวิศา ราร่องคำ (2566) พบว่า คุณภาพบริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างนวัตกรรมบริการ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการบริการที่เป็นเลิศ มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของพนักงานที่เอาใจใส่ และการใช้เทคโนโลยีที่สนับสนุนการทำงาน การบริการที่ดีต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างครบถ้วนและสร้างความพึงพอใจ การปรับปรุงและพัฒนาการบริการให้เกิดรูปแบบใหม่ จำเป็นต้องมีทีมงานที่มีจิตวิญญาณในการบริการ พร้อมกับการใช้

เทคโนโลยีที่เหมาะสมทันสมัยในยุคปัจจุบันเพื่อส่งมอบประสบการณ์ที่ดีและน่าประทับใจแก่ผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mutinda (2020) พบว่า คุณภาพบริการ ทั้งในด้านของความน่าเชื่อถือ (Reliability) การตอบสนอง (Responsiveness) ความมั่นใจ (Assurance) และความเอาใจใส่ (Empathy) มีบทบาทสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการในธุรกิจโรงแรม การมีคุณภาพบริการที่ดียังสามารถสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มความรู้สึกรักพึงพอใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับปรุงคุณภาพในมิติที่ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความจงรักภักดีของผู้รับบริการและการกลับมาใช้บริการซ้ำ และช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

4. การทำงานเป็นทีม (Teamwork) เริ่มจากการสร้างทีมงานที่มีเป้าหมายร่วมกันในการให้บริการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินงานในธุรกิจโรงแรม โดยผู้ให้บริการทุกคนควรมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความสามัคคีและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานร่วมกัน การแบ่งเบาภาระงานควรเป็นไปด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่ พร้อมทั้งมีการจัดสรรความรับผิดชอบอย่างยุติธรรม เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสื่อสารภายในทีมควรชัดเจนและปราศจากความคลุมเครือ เพื่อให้การประสานงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยพลังบวกและปลอดจากความกดดัน ช่วยให้มีความสุขในการปฏิบัติงาน หัวหน้างานให้คำแนะนำอย่างชัดเจน สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับทีม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Doe and Smith (2022) พบว่า การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุงคุณภาพบริการในโรงแรม ความร่วมมือในทีมช่วยให้พนักงานสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันการทำงานเป็นทีมยังช่วยลดความเครียดของผู้ให้บริการ เนื่องจากการแบ่งปันงานและความรับผิดชอบ ทำให้พนักงานมีความกดดันน้อยลงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ การทำงานร่วมกันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมบริการ ช่วยให้พนักงานสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในธุรกิจได้ดียิ่งขึ้น

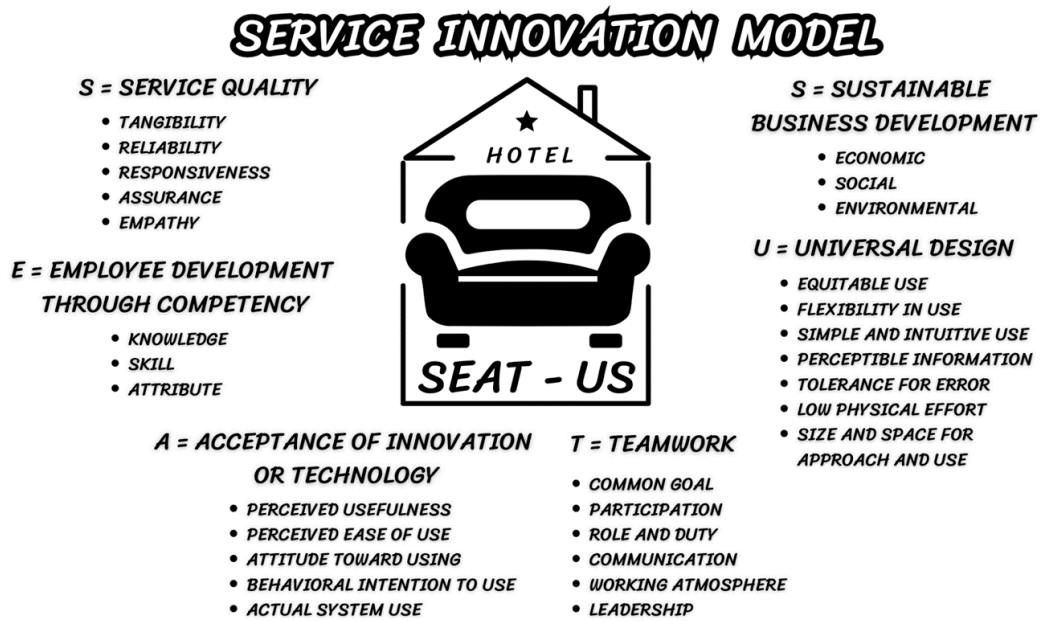
5. การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน (Sustainable Business Development) เริ่มจากเป้าหมายในการสร้างรายได้ระยะยาวสำหรับธุรกิจโรงแรม จำเป็นจะต้องใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและบริหารต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายกับธุรกิจท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ช่วยสร้างคุณค่าที่แตกต่าง การลงทุนในกิจกรรมที่เพิ่มมูลค่าและสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้แก่ผู้รับบริการ รวมทั้งยังเป็นวิธีที่ช่วยสร้างรายได้ระยะยาว โรงแรมควรส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการจ้างงานและฝึกอบรมคนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกันเข้าร่วมกิจกรรมที่สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและรณรงค์ลดการใช้พลาสติก เพื่อสร้างความตระหนักรู้ด้านการบริโภคอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการบริการและวิถีชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cheng et al. (2021) พบว่า โรงแรมนำแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาปรับใช้มากขึ้น ทั้งการเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและพลังงานหมุนเวียน เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การนำแนวทางเหล่านี้มาใช้

ไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในระยะยาว แต่ยังเพิ่มความยั่งยืนให้กับโรงแรมและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการ แสดงให้เห็นว่าการใช้แนวทางที่ยั่งยืนเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความภักดีของผู้รับบริการ พร้อมทั้งการกลับมาใช้บริการใหม่ และเพิ่มโอกาสในการทำกำไรในระยะยาว

6. การออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) เริ่มจากการออกแบบพื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยสำหรับทุกคน เป็นสิ่งจำเป็นในโรงแรมยุคใหม่โดยเฉพาะผู้ที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ผู้ใช้รถเข็น รถล้อเลื่อน หรือไม้เท้า การติดตั้งประตูบานเลื่อนแบบเซ็นเซอร์ ทางลาดสำหรับรถเข็น และห้องน้ำที่มีอุปกรณ์ช่วยเหลือ ช่วยให้ผู้ใช้บริการรู้สึกสะดวกและปลอดภัยมากขึ้นในส่วนต่าง ๆ ภายในโรงแรมจำเป็นต้องมีขนาดกว้างเพียงพอเพื่อรองรับการเคลื่อนไหว และการจัดวางสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของผู้รับบริการ นอกจากนี้ การติดตั้งระบบเตือนภัยและอุปกรณ์ลดแรงงานยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ พร้อมสร้างความปลอดภัยที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pratt (2022) พบว่า ความสำคัญของการนำหลักการออกแบบเพื่อมวลชนถูกนำมาใช้ในธุรกิจโรงแรม เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงได้สำหรับทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางเดินที่กว้าง บันไดลาดสำหรับรถเข็น และการใช้เทคโนโลยีที่ใช้งานง่ายในโรงแรม สามารถทำให้ธุรกิจโรงแรมเข้าถึงตลาดได้กว้างขึ้น ขณะเดียวกันการออกแบบเพื่อมวลชนยังช่วยเพิ่มความพึงพอใจของผู้รับบริการ เนื่องจากตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่หลากหลายได้อย่างดี และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของโรงแรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยและสอดคล้องกับแนวคิดของ ญัฐวุฒิ เหมาะประมาณ, ระชานนท์ ทวีผล และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2567) พบว่า นวัตกรรมบริการเป็นเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการ และเพื่อให้ผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจ สามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการ เกิดการยกระดับนวัตกรรมบริการสำหรับธุรกิจโรงแรมเพื่อความยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว เพื่อต่อยอดเป็นนโยบายนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎีแผนภาพความคิดที่มีชื่อว่า “SEAT - US”



ภาพที่ 2 องค์ประกอบ “SERVICE INNOVATION MODEL”

นวัตกรรมบริการเป็นเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการ และเพื่อให้ผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจ สามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับการจัดการ เป็นการยกระดับนวัตกรรมบริการสำหรับธุรกิจโรงแรมเพื่อความยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว เพื่อต่อยอดเป็นนโยบายการพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมบริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการในกลุ่มธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก หรือผู้ที่สนใจในการทำธุรกิจที่פקประเภทอื่น ๆ จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของการกำหนดกลยุทธ์และนโยบายที่สอดคล้องกับนวัตกรรมบริการ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำองค์ประกอบจากการวิจัยภายใต้แนวคิด “SEAT - US” ไปประยุกต์ใช้ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาให้กลายเป็นรูปแบบนวัตกรรมบริการ เพื่อพัฒนาธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก และยังเป็นยกระดับธุรกิจเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้มากยิ่งขึ้นจากอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว

1.2 ผู้บริหารหรือผู้ประกอบการควรใช้ผลการวิเคราะห์ทั้ง 6 องค์ประกอบ เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานภายในองค์กรไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีจากอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การนำระบบเซนเซอร์มาใช้ในโรงแรม หรือการใช้เทคโนโลยีเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ช่วยประหยัดพลังงาน นอกจากจะช่วยลดต้นทุนการดำเนินงานแล้วยังสามารถสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของธุรกิจได้อีกด้วย หรือแม้กระทั่ง

การเลือกใช้สินค้าและบริการที่ปราศจากสารเคมียังเป็นอีกหนึ่งวิธีที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ ทั้งในแง่ของการบริการที่ใส่ใจสุขภาพและการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

1.3 ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถนำรูปแบบนวัตกรรมบริการมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กนำไปพัฒนาให้กลายเป็นนโยบายสำหรับการสร้างจุดเด่นที่ชัดเจนด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปได้ การพัฒนานี้จะเกิดขึ้นได้จากการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการกำหนดมาตรฐานที่พักที่มีคุณภาพ การพัฒนาระบบการให้บริการที่มีมาตรฐาน และการสร้างกิจกรรมที่เสริมสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เพื่อสร้างความยั่งยืนและความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับผู้ประกอบการในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดอื่น ๆ ที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจนำไปใช้

2.1 รูปแบบนวัตกรรมบริการนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับธุรกิจที่พักประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โรงแรม เช่น เกสต์เฮาส์ หรือที่โรงแรมบูติก เพื่อการยกระดับมาตรฐานของธุรกิจเหล่านี้ให้มีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจะช่วยเพิ่มความโดดเด่นสนามแข่งขัน และส่งเสริมให้ธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในจังหวัดภูเก็ตมีความเข้มแข็ง

2.2 ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก หรือผู้สนใจในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการที่พัก ควรตระหนักถึงความสำคัญของการกำหนดกลยุทธ์และนโยบายที่เหมาะสมในกลุ่มธุรกิจนี้ โดยเฉพาะการนำเอานวัตกรรมบริการมาใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว โดยการประยุกต์ใช้หลักการของเกณฑ์และตัวชี้วัดต่าง ๆ ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถสามารถปรับปรุงบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมและความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ขณะเดียวกันการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการวางแผนการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มผู้รับบริการ เช่น อายุ ความสนใจ และวัตถุประสงค์ในการเดินทาง เพื่อนำมาปรับใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การตลาดและการบริการ

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณทุนสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย จากมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เพื่อใช้ในการค้นคว้าวิจัย ประจำปี 2566

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570)*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ณัฐพร วงศ์ประทับ และวรรัชดา บุญญาณเมธาพร. (2566). กลยุทธ์การปรับตัวด้านคุณภาพการบริการของ โรงแรมขนาดเล็กบูทีค ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจในช่วงการระบาดใหญ่ของ COVID-19. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 17(51), 48-65.
- ณัฐภูมิ เหมาะประมาณ, ระชานนท์ ทวีผล และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2567). กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบนวัตกรรม การบริการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรม. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 7(1), 380-400.
- ธานินทร์ ศิลปจารุ. (2560). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS* (พิมพ์ครั้งที่ 17). เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547. (12 พฤศจิกายน 2547). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 70ก. หน้า 1-20.
- พิพัฒพงศ์ วงษ์ชาลี. (2565). การเคลื่อนไหวทางการเมืองบนฐานของการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่: สื่อ สังคม และการเปลี่ยนแปลง. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์*, 4(3), 275-282.
- เยาวภรณ์ เลิศกุลทาทน. (2565). *การพัฒนาการบริหารนวัตกรรมการเพิ่มคุณค่าการบริการให้แก่ลูกค้าของ ธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วรายุ ศิริรินทร์ และระบิล พันภัย. (2563). การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการและความได้เปรียบทางการ แข่งขันที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอุตสาหกรรมอาหาร ในกลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. *วารสารชุมชนวิจัย*, 14(1), 242-252.
- วัฒนา ทนงค์แพง และชวลีย์ ณ ถกลาง. (2560). รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เขตพื้นที่ จังหวัดตราด. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 11(3), 1-17.
- สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566—2570)*.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ปีที่ 3 (25 ก.ค.64 - 25 ก.ค.65)*. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุธาวัลย์ สัจจสมบูรณ์ และภูษณิศ เทชเถกิง. (2559). กลยุทธ์การสร้างแตกต่างของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมยก ดอก OTOP 5 ดาว ของผู้ประกอบการในจังหวัดลำพูน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพายัพ*, 10(3), 41-54.

- อัมณิกา ราร่องคำ. (2566). นวัตกรรมบริการที่ส่งผลต่อการให้บริการที่เป็นเลิศของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 8(2), 595-604.
- Alosani, M. S., Al-Dhaafri, H. S., & Awadh Abdulla, A. (2021). Investigating the role of HRM practices on service innovation: empirical evidence from UAE government agencies. *Management Research Review*, 44(1), 1-24.
- Biriukova, Y. (2021). Formation of an information technology platform to support and develop the hotel business. *Management*, 33(1), 123-131.
- Blichfeldt, H., & Faullant, R. (2021). Performance effects of digital technology adoption and product & service innovation—A process-industry perspective. *Technovation*, 105(1), 1-14.
- Cheng, B. L., Mansori, S., Cham, T. H., Dent, M. M., & Yusman, Y. (2021). Building sustainable relationships: service innovation at the pinnacle of touristic achievement. *Asian Journal of Business Research*, 11(1), 1-15.
- Doe, J., & Smith, A. (2022). The Role of Teamwork on Employee Performance in the Hospitality Sector. *Journal of Hotel Management*, 45(3), 124-139.
- Freund, F. L., Schaltegger, S., & Dembek, K. (2019). Strategies and drivers of sustainable business model innovation. In F. Boons & A. McMeekin (Eds.), *Handbook of Sustainable Innovation* (101-123). Edward Elgar Publishing Limited.
- Hair, P. S., Gronemus, J. Q., Crawford, K. B., Nyalwidhe, J. O., Cunnion, K. M., & Krishna, N. K. (2010). Potent inhibition of the classical pathway of complement by a novel C1q-binding peptide derived from the human astrovirus coat protein. *Molecular immunology*, 48(1-3), 305-313.
- Lianos, L. & Smichowski, B. C. (2021). *Economic Power and New Business Models in Competition Law and Economics: Ontology and New Metrics*. Centre for Law, Economics and Society (CLES) Faculty of Laws, UCL London.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3818943
- Majchrzak, A. (1984). *Methods for policy research: Applied social research methods*. Sage
- Mutinda, J. M. (2020). *The Effect of service quality on customer satisfaction among hotels in Nairobi County, Kenya* [Doctoral dissertation, Strathmore University].
<http://hdl.handle.net/11071/10183>
- Nurlina, N., & Putra, A. H. P. K. (2022). The Symmetrical and Asymmetrical Relationship of Technology Acceptance Model (TAM) on Consumer Emotional Value, and Service Innovation in Supporting Consumer Purchase Decisions. *International Journal of Artificial Intelligence Research*, 6(1), 1-16.

- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Sage.
- Pratt, S. (2022). Sustainable tourism development: critically challenging some assumptions. *Tourism Planning & Development*, 19(1), 26-36.
- Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1976). On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced Test Item Validity. *Tijdschrift Voor Onderwijs Research*, 2, 49-60.
- Saeidi, P., Saeidi, S. P., Sofian, S., Saeidi, S. P., Nilashi, M., & Mardani, A. (2019). The impact of enterprise risk management on competitive advantage by moderating role of information technology. *Computer Standards & Interfaces*, 63, 67-82.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. (1990). *Basic of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques* (2nd ed.). Sage.
- Wongprateep, N. (2021). *A model of Lanna boutique small hotel's service quality, customer satisfaction and perceived value influencing behavioral intention, a case study of Chiang-Mai, Thailand*. National Institute of Development Administration.

การตีความสัญลักษณ์และการสืบทอดพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการของศาสนาคริสต์
นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงเทพมหานครผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษาหลังสถานการณ์
โควิด-19 ในบริบทวิถีปกติถัดไป

Interpreting Symbolism and Cultural Reproduction of the Seven
Sacraments of Roman Catholicism in Bangkok through Online Media:
A Case Study in the Post-COVID-19 Next Normal Context

อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์ และณัฐรสนา อุดมพล

Adipon Euajarusphan and Natrasana Udomphol

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

College of Innovation, Thammasat University

E-mail¹ : adipon.citu@gmail.com

Date Received : 4 November 2024

Date Revised : 15 May 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ของพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ และเพื่อศึกษาการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกผ่านสื่อออนไลน์ ภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาและแนวคิดต้นไม้งานคุณค่าเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า แม้รูปแบบการประกอบพิธีกรรมจะเปลี่ยนแปลงจากออนไซต์สู่ระบบออนไลน์ แต่แก่นสารสำคัญที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ทางศาสนายังคงได้รับการถ่ายทอดอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความศรัทธาในพิธีศักดิ์สิทธิ์ ความสามัคคีของสมาชิกคริสตชน และการสร้างชุมชนแห่งความเชื่อทางดิจิทัล ทั้งนี้ การสื่อสารพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์มิได้ลดทอนคุณค่าทางศาสนา หากแต่เป็นการสืบทอดศรัทธาในบริบทของ “วิถีปกติถัดไป” ที่ตอบสนองต่อข้อจำกัดทางกายภาพและเทคโนโลยี โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงพลวัต

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ของความเชื่อทางศาสนาในสังคมร่วมสมัย การปรับตัวเชิงวัฒนธรรมผ่านสื่อ และศักยภาพของสื่อดิจิทัลในการรักษารูปแบบและความหมายของพิธีกรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย

คำสำคัญ : พิธีศีลศักดิ์ทั้ง 7 ประการ, สัญญา, การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม, ศาสนา

Abstract

This study aims to examine the religious signs embedded in the Seven Sacraments of Roman Catholicism and to explore how these sacred rituals have been culturally reproduced and transmitted via online media in the aftermath of the COVID-19 pandemic. The research employs semiotic theory alongside the Tree of Values framework to analyze qualitative data gathered through in-depth interviews and participant observation. The findings reveal that although the mode of performing rituals has shifted from on-site to online formats, the core essence conveyed through religious signs remains intact. These signs notably represent enduring faith in the sacraments, communal unity among Christians, and the construction of digital faith communities. The online transmission of sacraments does not diminish their religious value but instead enables the continuity of faith practices within the “Next Normal,” addressing both physical and technological limitations. The study highlights the dynamic transformation of religious belief in contemporary society, cultural adaptation through media, and the capacity of digital platforms to preserve the structure and significance of sacred rituals during periods of societal transition.

Keywords: Seven Sacraments, Semiotics, Cultural Reproduction, Religion

บทนำ

ศาสนาคริสต์มีต้นกำเนิดอยู่ในเอเชียตะวันตกก่อนจะแพร่หลายเข้าสู่ดินแดนแถบยุโรปและทั่วโลก โดยผ่านการเดินทางของพ่อค้า นักสำรวจ และมิชชันนารี จนกระทั่งใน พ.ศ. 2210 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้มีมิชชันนารีคณะโดมินิกันของนิกายโรมันคาทอลิกเดินทางเข้ามาเผยแผ่หลักคำสอนในสยามเป็นกลุ่มแรก (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2558) ต่อมา คณะฟรังซิสกันและคณะเยซุอิตได้เข้ามาเผยแผ่ตามลำดับ เนื่องจากมิชชันนารีกลุ่มแรกส่วนใหญ่เข้ามาอภิบาลศาสนิกชนชาวตะวันตก พระศาสนจักรจึงตั้งมิสซังสยามขึ้น โดยมีพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน (Louis Laneau) เป็นบิชอปองค์แรก นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอย่างจริงจังในสยาม

องค์ประกอบหลักของศาสนาประกอบด้วย ศาสดา หลักธรรม นักบวช ศาสนสถาน และพิธีกรรม (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2561) โดยพิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือ พิธีศีลศักดิ์สิทธิ์

ทั้ง 7 ประการ ได้แก่ ศิลาล้างบาป ศิลากำล้าง ศีลมหาสนิท ศิลอภัยบาป ศิลเจิมคนไข้ ศิลบวช และศีลสมรส ซึ่งคริสต์ศาสนิกชนได้ปฏิบัติสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2563 การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ในทุกด้าน รวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้ออกแนวทางการปฏิบัติสำหรับวัดต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาด เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี และการถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เพจ Facebook ของสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย เมื่อสถานการณ์คลี่คลาย รัฐบาลได้ผ่อนคลายมาตรการ และทางสภาประมุขบาทหลวงฯ ก็ได้ประกาศแนวปฏิบัติใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบ “New Normal” เช่น การสวมหน้ากาก การเว้นระยะห่าง และการอนุญาตให้ถ่ายทอดสดพิธีกรรมต่อไป เพื่อรองรับผู้ศรัทธาที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้

แม้ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2565 ประชาชนกลับมาใช้ชีวิตในภาวะปกติ แต่พฤติกรรมที่ปรับตัวในช่วงโควิดกลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เช่น การประชุมออนไลน์ การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล และการบริการจากหน่วยงานรัฐผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ “วิถีปกติถัดไป” หรือ Next Normal ที่ประชาชนยังคงใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีแม้ในภาวะที่ไม่มีข้อจำกัดแล้ว ในทำนองเดียวกัน หลายวัดคาทอลิกยังคงจัดถ่ายทอดสดพิธีกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับผู้ศรัทธาที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้

การศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมศาสนาคริสต์ในประเทศไทยโดยเฉพาะเชิงสัญญะนั้น เคยมีการศึกษาโดยศิริพจน์ สกุลทอง (2546) ในหัวข้อ “สัญญะในพิธีกรรมของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” ซึ่งวิเคราะห์สัญญะในพิธีกรรมศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 โดยใช้กรอบแนวคิดสัญญะวิทยาเป็นเครื่องมือในการตีความ อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวศึกษาเฉพาะในบริบทก่อนโควิด-19 และยังไม่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงการสื่อสาร หรือการผลิตซ้ำของพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์

จากบริบทข้างต้น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญะของพิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการในบริบทหลังโควิด-19 และเพื่อวิเคราะห์กระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์ โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจว่าพิธีกรรมเหล่านี้ถูกถ่ายทอด แปรความหมาย และคงคุณค่าอย่างไรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลในยุค Next Normal

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญญะของพิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ปรากฏออกมาในรูปแบบออนไซต์และออนไลน์
2. เพื่อศึกษาการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกผ่านสื่อออนไลน์

ความสำคัญของงานวิจัยนี้ อยู่ที่การให้ภาพเชิงลึกเกี่ยวกับพลวัตของพิธีกรรมศาสนาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการสื่อสารความศรัทธาในรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่เพียงแต่ปรับตัวต่อข้อจำกัดเชิงกายภาพ แต่ยังสะท้อนความสามารถของศาสนาในการรักษาและแปรความหมายของสัญญาณผ่านบริบทและเครื่องมือร่วมสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ความหมายของพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการนำไปสู่การรับรู้ของคริสต์ศาสนิกชนเกี่ยวกับการถ่ายทอดดังกล่าว

2. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็นจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารงาน (สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย) กลุ่มบาทหลวงผู้ประกอบพิธีกรรม และกลุ่มคริสต์ศาสนิกชน

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interviews) กับกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) กลุ่มผู้บริหารงานศาสนา เช่น ผู้แทนจากสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย (2) กลุ่มบาทหลวงและผู้ประกอบพิธีกรรม จากวัดคาทอลิกในเขตกรุงเทพมหานคร (3) กลุ่มคริสต์ศาสนิกชน ที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ รวมทั้งสิ้น 12 คน แบ่งเป็นกลุ่มผู้บริหาร 2 คน กลุ่มบาทหลวง 4 คน และศาสนิกชน 6 คน ซึ่งอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 20–65 ปี เพื่อสะท้อนมุมมองของแต่ละช่วงวัย

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้ การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยอิงจาก ความเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีศักดิ์สิทธิ์ และประสบการณ์ตรงในช่วงสถานการณ์โควิด-19 และหลังสถานการณ์คลี่คลาย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ได้จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เอกสารทางศาสนา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีศักดิ์สิทธิ์ การสื่อสารศาสนาในยุคดิจิทัล และทฤษฎีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ตัวอย่างงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิริพจน์ สุกทอง (2546) และวัชรภรณ์ สุทธิรัตน์ (2564)

3. การสังเกตการณ์ (Observation)

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์การประกอบพิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการในรูปแบบออนไซต์และออนไลน์ ณ วัดคาทอลิก 3 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ยังมีการถ่ายทอดสดพิธีกรรมออนไลน์อยู่ ได้แก่ วัดอัสสัมชัญ บางรัก, วัดแม่พระฟาติมา ดินแดง, และวัดนักบุญเปโตร สามพราน โดยใช้วิธี การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และบันทึกภาคสนามเพื่อวิเคราะห์สัญญาณที่ปรากฏในพื้นที่

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดสัญญาณวิทยา และแนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่า ผลการศึกษารูปได้เป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. สัญญาณของพิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

พิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ได้แก่ ศีลล้างบาป ศีลกำลัง ศีลบวช ศีลมหาสนิท ศีลอภัยบาป ศีลเจิมคนไข้ และศีลสมรส มีองค์ประกอบสำคัญคือ “เครื่องหมายภายนอก” และ “บทภาวนา” ซึ่งทำหน้าที่เป็นสัญญาณทางศาสนาเพื่อถ่ายทอดความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับพระเจ้า โดยในแต่ละศีลมีเครื่องหมายภายนอกที่แตกต่างกันและมีความหมายเฉพาะ (ดูตารางประกอบ)

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตการณ์พบว่า ในบริบทหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ศีลที่มีการประกอบในทั้งสองรูปแบบ (ออนไซต์และออนไลน์) อย่างชัดเจน มีเพียงศีลมหาสนิทเท่านั้น ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์จึงครอบคลุมศีลล้างบาป กำลัง มหาสนิท เจิมคนไข้ และสมรส ส่วนศีลอภัยบาปและศีลบวชไม่สามารถเก็บข้อมูลเชิงภาคสนามได้โดยตรงเนื่องจากข้อจำกัดด้านความเป็นส่วนตัวและระยะเวลาของการประกอบพิธีกรรม

ตารางแสดงสัญญาณที่ปรากฏและความหมายของศีลศักดิ์สิทธิ์แต่ละประเภทแสดงให้เห็นว่าสัญญาณเหล่านี้มีรากฐานจากพระคัมภีร์ไบเบิลและจารีตประเพณีดั้งเดิม ซึ่งมีการตีความและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน

ตารางที่ 1 สัญญาณที่ปรากฏและความหมายในแต่ละศีลศักดิ์สิทธิ์

ศีล	สัญญาณที่ปรากฏ	ความหมาย
ล้างบาป	1. น้ำ 2. การหลั่งน้ำบริเวณศีรษะ	1. การชำระล้างบาปกำเนิด 2. ศีรษะเปรียบเสมือนเป็นพระเยซูคริสต์
กำลัง	1. น้ำมันศักดิ์สิทธิ์ 2. การเจิมหน้าผาก	1. รับพลังและมีจิตวิญญาณที่เข้มแข็งจากพระเจ้าในการดำเนินชีวิต 2. ประทับตราเป็นบุตรของพระเจ้า

ศีล	สัญญาณที่ปรากฏ	ความหมาย
มหาสนิท	1. แผ่นปัง 2. เหล้าองุ่น	1. พระวรกายของพระเยซูคริสต์ 2. พระโลหิตของพระเยซูคริสต์
เจิมคนไข้	1. น้ำมันศักดิ์สิทธิ์ 2. การเจิมหน้าผากและฝ่ามือ	1. รับพลังและมีจิตวิญญาณที่เข้มแข็งจากพระเจ้าในการดำเนินชีวิต 2. การเพิ่มพลังทางจิตวิญญาณให้กับผู้ที่ได้รับศีล
สมรส	1. คำมั่นสัญญา 2. การจับมือขวาของคู่บ่าวสาว 3. การสวมแหวน	1. คำสัญญาการครองคู่กันต่อพระเป็นเจ้า 2.1 ความตั้งใจที่จะเป็นหนึ่งเดียวกันในชีวิตสมรส 2.2 ความตั้งใจที่จะไม่แยกจากกัน 2.3 แสดงความเท่าเทียมกันของสามีและภรรยา 2.4 การแสดงให้เห็นว่าคู่บ่าวสาวกำลังทำการสาบานอย่างสง่า 3. การมีพันธะระหว่างคู่บ่าวสาว

ทั้งนี้ การศึกษาพบว่า ศีลมหาสนิท เป็นพิธีกรรมเดียวที่มีการประกอบทั้งในรูปแบบออนไลน์และออนไลน์ในช่วงโควิด-19 และยังคงถ่ายทอดต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทำให้สามารถสังเกตความแตกต่างด้านสัญญาณได้ชัดเจนที่สุด

2. การผลิตซ้ำและการสืบทอดพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า ศาสนจักรอนุญาตให้ผลิตซ้ำพิธีศีลมหาสนิทผ่านช่องทางออนไลน์ในช่วงโควิด-19 เพื่อเป็นการตอบสนองต่อข้อจำกัดด้านกายภาพ โดยอ้างอิงหลักคำสอนเรื่อง “การรับศีลด้วยความปรารถนา” ซึ่งเคยใช้ในอดีตมาอธิบายความชอบธรรมของการมีพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การผลิตซ้ำดังกล่าวผ่านแนวคิด “ต้นไม้แห่งคุณค่า” (Tree of Values) โดยพบว่า

2.1 เครื่องหมายภายนอก (Symbol)

ในรูปแบบออนไลน์ เครื่องหมายภายนอก เช่น แผ่นปัง เหล้าองุ่น น้ำมันศักดิ์สิทธิ์ ถูกสัมผัสโดยตรง ทำหน้าที่คล้าย “ลำต้น” ของต้นไม้ที่มั่นคง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในขณะที่ในรูปแบบออนไลน์ เครื่องหมายเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านภาพและเสียง และมีการนำบทสวดภาวนาเพื่อรับศีลด้วยความปรารถนา (Spiritual Communion) กลับมาใช้ ทำหน้าที่เสมือน “ใบไม้” ที่ปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยี

2.2 คุณค่าเกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธา

ผู้เข้าร่วมวิจัยโดยเฉพาะกลุ่มสูงอายุและผู้เข้าร่วมพิธีอย่างสม่ำเสมอ เห็นว่าการเข้าร่วมในรูปแบบออนไลน์ช่วยส่งเสริมสมาธิและความศรัทธาได้ลึกซึ้งกว่าการร่วมผ่านออนไลน์ เพราะสามารถสัมผัสสัญญาณได้โดยตรง ในขณะที่กลุ่ม Gen Y และ Gen Z เห็นว่าความศรัทธาไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบ หากตั้งใจและเข้าใจเนื้อหาของพิธีกรรมก็สามารถเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์ได้เช่นกัน ความเห็นเหล่านี้สะท้อนพลวัตของศรัทธาในสังคมร่วมสมัย

2.3 คุณค่าด้านความสามัคคีและการสร้างชุมชน

แม้รูปแบบออนไลน์จะลดการพบปะทางกายภาพ แต่ยังเปิดโอกาสให้ศาสนิกชนที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย หรือผู้ที่อยู่ต่างประเทศ สามารถมีส่วนร่วมผ่านสื่อ ซึ่งช่วยรักษาความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งความเชื่อ อีกทั้งยังส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาแก่ผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์อีกด้วย

ขณะเดียวกันคริสตศาสนิกชนบางกลุ่มที่อยู่ในช่วงกลุ่ม Gen Y และ Z และบาทหลวงที่เป็นเท้าทันเทคโนโลยีให้ความเห็นว่า ความรู้สึกศรัทธาระหว่างการร่วมพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์และออนไลน์ไม่ได้มีความแตกต่างกันทั้งหมดขึ้นอยู่กับจิตใจของแต่ละบุคคลความสำคัญของพิธีกรรมและความศรัทธาไม่ได้ยึดติดว่าต้องเข้าร่วมในรูปแบบใด และทุกคนเห็นด้วยกับการให้มีการผลิตซ้ำในรูปแบบสื่อออนไลน์ต่อไปเรื่อย ๆ เนื่องจาก มีบุคคลที่ไม่สามารถเดินทางมาร่วมพิธีกรรมได้ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้ที่ประกอบอาชีพไม่สามารถหยุดทำงานได้ในวันอาทิตย์

ผู้ที่พำนักอยู่ต่างประเทศ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังถือว่าเป็นช่องทางที่ทำให้บุคคลต่างศาสนาหรือบุคคลที่สนใจในพิธีกรรมของศาสนาคริสต์สามารถมาร่วมชมได้

2.4 การวิเคราะห์การผลิตซ้ำรายศิลป์ผ่านแนวคิดต้นไม้งามแห่งคุณค่า

เพื่อให้เห็นภาพการสืบทอดพิธีกรรมแต่ละศิลป์ในรูปแบบออนไลน์อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้นำแนวคิด “ต้นไม้งามแห่งคุณค่า” มาวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละศิลป์ที่เก็บข้อมูลได้ โดยพิจารณาในมิติต่าง ๆ ดังนี้:

ศิลปมหาสนิท: เป็นศิลป์เดียวที่มีการผลิตซ้ำผ่านสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดย “ราก” คือความเชื่อที่ผู้รับศิลป์ได้สัมผัสพระกายและพระโลหิตของพระเยซู “ลำต้น” ได้แก่ บทภาวนาและบาทหลวงที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม ส่วน “ใบ” คือการใช้บทสวดรับศิลป์ด้วยความปรารถนา (Spiritual Communion) และการถ่ายทอดพิธีกรรมผ่านออนไลน์ โดยไม่สัมผัสวัตถุศักดิ์สิทธิ์โดยตรง ความยืดหยุ่นนี้สะท้อนถึงการปรับตัวของศาสนจักรเพื่อรักษาแก่นของพิธีกรรมท่ามกลางข้อจำกัดทางกายภาพ ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของต้นไม้งามแห่งคุณค่าที่สามารถงอกงามแม้ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

ศิลปล้างบาป: “ราก” ได้แก่ความเชื่อในอำนาจการชำระบาปกำเนิด, “ลำต้น” คือผู้ประกอบพิธี (บาทหลวง) และบทภาวนา, “ใบ” คือการใช้น้ำพระมนต์แทนการล้างน้ำโดยตรงในกรณีออนไลน์

ศัลก้าง: “ราก” คือความเชื่อว่าผู้รับศีลได้รับพลังจากพระจิต, “ลำดับ” คือการสอนศาสนาแก่ผู้รับศีลและบทสวดเฉพาะ, “ใบ” ได้แก่ภาพการเจิมหน้าผากที่ถ่ายทอดผ่านกลอง แม้จะไม่สามารถสัมผัสได้จริง

ศีลเจิมคนไข้: “ราก” คือความหวังในการเยียวยา, “ลำดับ” คือพิธีการที่บาทหลวงเจิมน้ำมัน, “ใบ” คือบทภาวนาออนไลน์และการมีญาติร่วมภาวนาแทนการสัมผัสตัว

ศีลสมรส: “ราก” คือความศรัทธาต่อพันธะสัญญา, “ลำดับ” คือคู่บ่าวสาวและคำมั่นสัญญา, “ใบ” คือการประกอบพิธีในรูปแบบออนไลน์โดยมีการสวมแหวนต่อหน้ากลอง

แม้ว่าศีลภัยบาปและศีลบวชจะไม่สามารถเก็บข้อมูลภาคสนามได้โดยตรงเนื่องจากข้อจำกัด ผู้วิจัยได้พยายามสังเคราะห์จากบทบัญญัติของพระศาสนจักรและคำให้สัมภาษณ์เพื่อประกอบการวิเคราะห์

การขยายการวิเคราะห์เชิงรายศีลนี้ ช่วยให้เห็นว่าแต่ละศีลมีระดับของการปรับเปลี่ยนหรือ “ความยืดหยุ่น” ในการผลิตซ้ำที่ต่างกัน ซึ่งสะท้อนถึงพลวัตของศรัทธาในแต่ละมิติ ทั้งเชิงพิธีกรรม ความเชื่อ และเทคโนโลยีร่วมสมัย

ส่วนคุณค่าในด้านความสามัคคีการรวมเป็นหนึ่งเดียวกันและสร้างชุมชนระหว่างศาสนิกชนคาทอลิกด้วยกันนั้นทั้งสองรูปแบบยังคงมีปรากฏให้เห็น ซึ่งรูปแบบการแสดงของคุณค่าแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับรูปแบบของการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ ยังพบคุณค่าที่พบในเฉพาะรูปแบบออนไลน์คือ คุณค่าทางด้านการเยียวยาทางจิตใจให้กับคริสตศาสนิกชนที่ไม่ได้พำนักในแผ่นดินบ้านเกิดของตน

สรุปผลการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

การศึกษาสัญญาของพิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ ศีลล้างบาป ก้าง มหาสนิท ภัยบาป เจิมคนไข้ บวช และสมรส พบว่าแต่ละพิธีกรรมมีองค์ประกอบสำคัญคือ “เครื่องหมายภายนอก” (เช่น น้ำ, น้ำมันศักดิ์สิทธิ์, แผ่นปัง, เหล้าองุ่น ฯลฯ) และ “บทภาวนา” ซึ่งทำหน้าที่เป็นสัญญาทางศาสนาในการถ่ายทอดความศรัทธาและความสัมพันธ์ต่อพระผู้เป็นเจ้า เครื่องหมายเหล่านี้ต้องมีการ “สัมผัส” โดยตรงตามจารีตของพิธีกรรม หากขาดองค์ประกอบใดจะถือว่าการรับศีลไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะในศีลมหาสนิท ซึ่งเป็นพิธีที่มีการรับประทานพระกายและพระโลหิตของพระเยซูคริสต์ผ่านแผ่นปังและเหล้าองุ่น

อย่างไรก็ตาม จากข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงหลังโควิด-19 ผู้วิจัยสามารถสังเกตการณ์ได้เฉพาะศีลล้างบาป ก้าง มหาสนิท เจิมคนไข้ และสมรส ขณะที่ศีลบวชและศีลภัยบาปไม่สามารถสังเกตโดยตรงได้ แต่มีการวิเคราะห์ประกอบจากเอกสารและคำอธิบายจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ยังคงครอบคลุมศีลทั้ง 7 ประการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สำหรับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมในช่วงสถานการณ์โควิด-19 พบว่าศาสนจักรได้อนุญาตให้ประกอบพิธี “ศีลมหาสนิท” ผ่านสื่อออนไลน์เป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากศีลนี้เป็นหัวใจของศาสนาคริสต์และ

ไม่สามารถละเว้นได้ โดยใช้แนวคิดเรื่อง “การรับศิลปะด้วยความปรารถนา” มาอธิบายทางทฤษฎี การถ่ายทอดพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์จึงถูกปรับให้เหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพ ขณะเดียวกันก็ยังรักษาโครงสร้างสัญลักษณ์และบทภาวนาไว้ในลักษณะที่สะท้อนแก่นของความศรัทธา

ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าความรู้สึกรัตนาระหว่างการเข้าร่วมพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์และออนไลน์นั้นแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัยและเจเนอเรชัน โดยกลุ่ม Gen X ขึ้นไปให้คุณค่ากับการสัมผัสสัญลักษณ์ทางกายภาพ เช่น การรับแผ่นปิงและเหล้าองุ่น ขณะอยู่ในบรรยากาศของวัดซึ่งส่งเสริมสมาธิและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ในทางกลับกัน กลุ่ม Gen Y และ Z เห็นว่าจิตตังมั่นและความเข้าใจในเนื้อหาของพิธีสำคัญกว่า พวกเขายอมรับรูปแบบออนไลน์และเชื่อว่าสามารถสร้างความศรัทธาได้เช่นกัน

นอกจากนี้ยังพบคุณค่าทางสังคม เช่น ความสามัคคี ความเป็นหนึ่งเดียว และการสร้างชุมชนของคริสต์ศาสนิกชน ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบต่างกัน เช่น ในรูปแบบออนไลน์จะมีการพบปะ พูดคุย และปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ขณะที่รูปแบบออนไลน์มักจะลดทอนปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ แต่กลับช่วยเชื่อมโยงกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ หรือผู้พำนักต่างประเทศ ให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งศรัทธาผ่านช่องทางดิจิทัลได้อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ผ่านแนวคิด “ต้นไม้แห่งคุณค่า” ทำให้เห็นว่าพิธีกรรมออนไลน์และออนไลน์ต่างก็มีคุณค่าในตัวเอง เครื่องหมายภายนอกในออนไลน์เปรียบได้กับ “ลำต้น” ที่แข็งแรงมั่นคง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่รูปแบบออนไลน์เปรียบเหมือน “ใบไม้” ที่ยืดหยุ่น ปรับตัวให้เหมาะกับบริบทใหม่แต่ยังคงเชื่อมโยงรากของความเชื่อดั้งเดิมไว้ไม่ขาดหาย

เมื่อพิจารณาจากมุมมองทั้งภายใน (Emic) และภายนอก (Etic) งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นพลวัตของความศรัทธาในโลกสมัยใหม่ที่ต้องปรับตัวต่อสถานการณ์ แต่ยังคงรักษาแก่นแท้ของพิธีกรรมและความเชื่อไว้ได้อย่างมีพลัง (Pike, 1954)

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้ใช้มุมมองแบบบุคคลภายนอก (Etic) ของผู้วิจัยซึ่งมิได้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่พยายามเข้าถึงความหมายของพิธีกรรมผ่านข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารศาสนจักร บาทหลวง และคริสต์ศาสนิกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์และการผลิตซ้ำของพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการในบริบทของวิถีชีวิตแบบวิถีปกติ ถัดไปและสื่อออนไลน์ การวิเคราะห์นี้สามารถเข้าใจได้ผ่านมุมมองแบบภายใน (Emic) และภายนอก (Etic) ตามแนวคิดของไพค์ (Pike, 1954) พบว่า แต่ละศีลจะมีสัญลักษณ์เป็นของตนเองที่สามารถบอกถึงที่มาและสาเหตุว่าทำไมคริสต์ศาสนิกชนจึงต้องกระทำการรับศีลดังกล่าว ซึ่งสัญลักษณ์ในที่นี้ คือ เครื่องหมายภายนอกหรือสัญลักษณ์ที่ต้องปรากฏควบคู่ไปกับบทภาวนาเพื่อให้การประกอบพิธีกรรมนั้นครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้น ศีลล้างบาปใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการชำระล้างบาปกำเนิด ศีลกำลังใช้น้ำมันศักดิ์สิทธิ์เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการทำให้รับพลังและมีจิตวิญญาณที่เข้มแข็งจากพระจิตเจ้า ศีลมหาสนิทใช้แผ่นปังและเหล้าองุ่นเป็นสัญลักษณ์สำคัญ ในการรวมเป็นหนึ่ง

เดียวกับพระเยซูคริสต์ ศิลปินคนไข้ใช้น้ำมันศักดิ์สิทธิ์เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการที่จะได้รับพลังในการฟื้นฟูจิตใจจากพระเจ้า และศิลปินสืบทอดใช้น้ำมันสัญลักษณ์เป็นสัญลักษณ์สำคัญในปฏิญญาต่อหน้าพระเจ้าว่าจะครองรักกันไปตลอดชั่วนิรันดร์

โดยสัญลักษณ์ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นอยู่ในลักษณะของสัญลักษณ์ (Symbol) ที่มีการกำหนดการใช้สิ่งต่าง ๆ มาเป็นเครื่องหมายภายนอก ซึ่งในทฤษฎีของสัญลักษณ์ศาสตร์ของชาร์ล แซนเดอร์ส เพียร์ส Charles Sanders Peirce ได้มีการแบ่งประเภทสัญลักษณ์เอาไว้หนึ่งนั่นคือ สัญลักษณ์ (Symbol) ต้องมีการเรียนรู้และกำหนดขึ้นตามข้อตกลงในสังคมใดสังคมหนึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2542, น.82) โดยเครื่องหมายภายนอกของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ (Symbol) มีความข้องเกี่ยวกับพระเยซูคริสต์หรือสิ่งของเครื่องใช้ในยุคมัยพระเยซูคริสต์ ซึ่งปรากฏในบันทึกของอัครสาวกหรือพระคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาใหม่ที่มีการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยคริสตกาล และพระศาสนจักรคาทอลิกได้มีการนำสัญลักษณ์ดังกล่าวมาปรับใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ และเกิดการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ดังกล่าวในกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยเฉพาะกลุ่มบาทหลวงผู้สืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับด้านพิธีกรรม จึงทำให้ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ดังกล่าวได้ยังคงได้รับการถ่ายทอดมาเรื่อย ๆ ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่อง กระบวนการสืบทอดจากสื่อสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม “ศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ” ไปสู่ความเชื่อศรัทธาและการดำเนินชีวิตทางธุรกิจ แบบมีจริยธรรมของชุมชนชาวคริสต์ (โรมันคาทอลิก) ของโบสถ์พระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ของศิริพจน์ สุกุลทอง ได้มีการกล่าวถึงสัญลักษณ์ของแต่ละศีลที่ส่งผ่านทั้งภาษาที่เป็นรูปแบบวัจนภาษาและอวัจนภาษาเช่นเดียวกัน โดยพระศาสนจักรคาทอลิกกำหนดให้สัญลักษณ์และรูปแบบสัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีแบบแผนเดียวกัน โดยมีพระคัมภีร์ไบเบิลที่บรรดาอัครสาวกบันทึกไว้เป็นหลักฐานในการแสดงที่มาของสัญลักษณ์ได้อย่างชัดเจน (ศิริพจน์ สุกุลทอง, 2546, น.201) รวมถึง ความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏออกมาก็มีความหมายเช่นเดียวกันกับผลการวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นแบบแผนที่สังคมชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกำหนดขึ้นมาและถูกถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ขณะเดียวกันพิธีกรรมของศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ได้มีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดในแต่ละวัน แต่เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ขึ้นมา พระศาสนจักรคาทอลิกได้มีการอนุญาตให้เข้าร่วมพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ (สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, 2565) ตามแนวคิดของวิลเลียมส์ (Williams, 1981) วัฒนธรรมจะอยู่รอดได้ก็ต่อเมื่อสามารถผลิตซ้ำและปรับตัวตามสังคม ถ้าวัฒนธรรมใดยังคงต้องการให้อยู่รอดต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นต้องเกิดการประยุกต์หรือปรับตัวเพื่อไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น.665) ซึ่งกรณีของงานวิจัยนี้ก็ได้อธิบายให้เห็นชัดว่า ศีลมหาสนิทนั้นเป็นศีลที่สำคัญที่สุดในบรรดาศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ เนื่องจากพระศาสนจักรคาทอลิกยินยอมที่จะให้มีการผลิตซ้ำผ่านสื่อออนไลน์ได้ในเวลาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าร่วมพิธีกรรม ณ ศาสนสถาน

ทั้งนี้ เหตุที่ศาสนจักรคาทอลิกจึงอนุญาตให้ประกอบพิธีกรรมออนไลน์ได้เฉพาะศีลมหาสนิท โดยจากการศึกษาพบว่า ศีลมหาสนิทเป็นเพียงศีลเดียวในบรรดาศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ที่มีลักษณะของการ “สื่อสารร่วม”

กับชุมชนคริสตชนในทุกสัปดาห์ ซึ่งไม่ต้องอาศัยพิธีกรรมเฉพาะตัวผู้รับศีลเหมือนศีลอื่น เช่น ศีลล้างบาปหรือศีลอภัยบาป นอกจากนี้ ยังมีแนวปฏิบัติที่เรียกว่า “การรับศีลด้วยความปรารถนา” (Spiritual Communion) ที่เคยใช้มาก่อนในช่วงสงครามหรือโรคระบาดใหญ่ในประวัติศาสตร์ ทำให้ศาสนจักรมีแนวทางที่สามารถปรับใช้กับสถานการณ์โควิด-19 ได้ทันที และยังคงรักษาความเชื่อทางเทววิทยาว่าการมีส่วนร่วมทางจิตวิญญาณนั้นเป็นสิ่งที่เพียงพอในภาวะจำกั (ศิริพจน์ สกุลทอง, 2546; Eternal Word Television Network, n.d.)

แม้ว่าผลการศึกษาจะเน้นการวิเคราะห์เชิงคุณค่ามากกว่ารูปแบบพิธีกรรมโดยละเอียดในแต่ละศีล แต่ก็สามารถสรุปได้ว่าการสื่อสารพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์ในช่วงวิกฤติได้ไป ไม่ได้ลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม หากแต่เป็นการเปิดพื้นที่ทางศรัทธารูปแบบใหม่ที่ตอบโจทย์ข้อจำกัดของผู้คนในยุคดิจิทัล และยังสะท้อนถึงศักยภาพของสื่อใหม่ในการรักษาแก่นแท้ของความเชื่อไว้ได้อย่างมั่นคง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องต้นไม้แห่งคุณค่าของกาญจนา แก้วเทพ มาวิเคราะห์ผลการวิจัยดังกล่าวว่า การผลิตให้ครบเครื่องในแนวคิด จะต้องผลิตให้ครบองค์ประกอบต้นไม้ทั้งต้น ทั้ง ดอก ใบ ลำต้น และราก เพื่อทำให้เกิดสืบทอดต้นไม้แห่งพิธีกรรมที่ยั่งยืน (กาญจนา แก้วเทพ, 2549, น.50) ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มและวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละศีลตามแนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่าเพื่อให้เห็นระดับการปรับเปลี่ยนที่ชัดเจนในแต่ละพิธีกรรม การจำแนกรูปแบบเช่นนี้ เป็นการสังเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนามตามกรอบแนวคิดของงานวิจัย

โดยจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า ในกรณีของศีลมหาสนิท ซึ่งเป็นศีลเดียวที่ได้รับการผลิตซ้ำผ่านสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องในช่วงโควิด-19 การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลสามารถรักษาแก่นของพิธีกรรมไว้ได้ โดยยังคงมีการสวดบทภาวนาเพื่อรับศีลด้วยความปรารถนา (Spiritual Communion) ทดแทนการสัมผัสแผ่นปังและเหล้าองุ่นจริง ซึ่งแม้จะขาดเครื่องหมายภายนอก แต่ก็ยังแฝงด้วยคุณค่าทางศรัทธาอย่างครบถ้วน แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของพิธีกรรมในการปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดด้านกายภาพและเทคโนโลยี

ในขณะที่ศีลอื่น ๆ เช่น ศีลล้างบาป ศีลกำลัง หรือศีลเจิมคนไข้ ยังจำเป็นต้องมีการสัมผัสจริงของเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ การผลิตซ้ำผ่านออนไลน์จึงมีข้อจำกัดมากกว่า อย่างไรก็ตาม ข้อมูลภาคสนามแสดงให้เห็นความพยายามในการใช้วิธีเสริม เช่น การสวดภาวนา การมีผู้แทน หรือการให้คำอธิบายประกอบผ่านช่องทางสื่อ เพื่อยังคงคุณค่าของพิธีกรรมให้มากที่สุด โดยศีลมหาสนิทเปรียบได้กับต้นไม้ที่สมบูรณ์ คือมีราก (ความศรัทธาในพระคริสต์และศีล), ลำต้น (บาทหลวงและผู้ร่วมพิธีที่มีความเข้าใจ), และใบ (สื่อออนไลน์ บทสวดรับศีล) ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ศีลอื่น ๆ บางศีล เช่น ศีลล้างบาปหรือศีลสมรส อาจมีเพียงบางองค์ประกอบของต้นไม้ที่ครบถ้วนหรือปรับเปลี่ยนได้บางส่วนเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญจิรา ศรีคำ (2552) ที่เสนอว่าหากองค์ประกอบใดของต้นไม้บกพร่อง เช่น ลำต้นไม่แข็งแรง ก็จะส่งผลต่อคุณค่าของพิธีกรรมที่ถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังได้ เช่นเดียวกับที่งานวิจัยนี้พบว่า หากผู้ประกอบพิธีไม่มีความเข้าใจ หรือขาดองค์ความรู้ ความหมายของพิธีกรรมก็อาจบิดเบือนไปตามการตีความ

การสืบทอดต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวคิดในรูปแบบสื่อออนไลน์นั้น ในส่วนของรากตามทฤษฎีต้นไม้แห่งคุณค่าได้มีการเปรียบรากเหง้าให้คุณค่าของพิธีกรรมที่แฝงอยู่เบื้องหลังของการประกอบพิธี ซึ่งในพิธีนี้ ได้แก่

ความเชื่อและความศรัทธา ความสามัคคี และการสร้างชุมชน เหมือนกับการประกอบพิธีกรรมในรูปแบบออนไลน์ เพียงการแสดงออกดังกล่าวยังอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับผลการงานวิจัยเรื่อง การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวของชุมชนไทลื้อบ้านลำ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ของธัญจิรา ศรีคำ ที่มีการวิเคราะห์พิธีกรรมโดยใช้ทฤษฎีดังกล่าวด้วยเช่นกันพบว่า คุณค่าและความหมายของพิธีกรรมที่แฝงอยู่นั้นคือ ความกตัญญู และความสามัคคี ซึ่งหากความใส่ใจเนื้อหาและรายละเอียดที่แท้จริงน้อยลงก็จะส่งผลให้คุณค่าและความหมายที่ส่งถ่ายทอดออกมาเปลี่ยนไปด้วย (ธัญจิรา ศรีคำ, 2552, น.129)

ส่วนถัดมาคือ **ลำดับ** เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ต้นไม้อย่างคงทนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้แก่ ผู้ประกอบพิธีกรรม/ผู้ร่วมพิธี และความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ยังคงมีอยู่ครบถ้วนเนื่องจากคริสต์ศาสนิกชนทุกคนต้องได้รับการเรียนคำสอนและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคริสต์ศาสนิกชนมาแล้วความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ สามารถยังคงปฏิบัติได้อย่างถูกต้องแม้ว่าบางขั้นตอน เช่น การคุก การยืน อาจไม่ปรากฏขณะเข้าร่วมพิธีผ่านสื่อออนไลน์ปรับเปลี่ยนมาเป็นนั่งด้วยความสำรวมแทน ซึ่งองค์ประกอบข้างต้นเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พิธีกรรมยังคงครบถ้วนสมบูรณ์และสืบทอดไปต่อได้เมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของธัญจิรา ศรีคำ (2552) ในส่วนของลำดับนั้น พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวมีลักษณะที่ลำดับขาดการลำเลียงอาหารไปสู่ดอก ใบ ผล เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่จะสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังของผู้ร่วมพิธีกรรมกำลังขาดหายไปส่งผลให้ผู้รับสารในอนาคตจะมีการถ่ายทอดความหมายที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม (ธัญจิรา ศรีคำ, 2552, น.194) ซึ่งลำดับของพิธีศีลมหาสนิทนั้นยังคงแข็งแกร่งเหมือนเดิมส่งผลให้การถ่ายทอดความหมายแม้รูปแบบในการประกอบพิธีกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปแต่ศาสนิกชนยังคงมีความรู้และเข้าใจในพิธีกรรมนี้เป็นอย่างดี และส่วนสุดท้าย คือ ใบ ได้แก่ สถานที่ วัน/เวลา และเครื่องหมายภายนอกที่มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อมหรือโอกาส ณ ขณะนั้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนในส่วนนี้ปรับเปลี่ยนไปตามภาวะของสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน และยังเป็นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้กับศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้มีความจำเป็นอย่างที่ไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมพิธีกรรมในศาสนสถาน

ส่วนของ “ราก” แสดงออกผ่านความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคี และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนศาสนา โดยปรากฏในทั้งรูปแบบออนไลน์และออนไลน์ แม้การแสดงออกจะต่างกัน เช่น ในรูปแบบออนไลน์ การมีส่วนร่วมผ่านหน้าจอไม่ได้ลดทอนความศรัทธาแต่กลับเสริมพลังใจให้แก่ผู้ที่อยู่ไกลชุมชน เช่น ผู้สูงอายุหรือผู้พำนักต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของธัญจิรา ศรีคำ (2552) ที่เสนอว่าคุณค่าทางพิธีกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากผู้สืบทอดขาดความเข้าใจในสาระสำคัญ

“ลำดับ” หมายถึงผู้ประกอบพิธีกรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ยังคงดำรงอยู่ แม้รูปแบบการเข้าร่วมจะเปลี่ยนจากออนไลน์สู่ออนไลน์ คริสต์ศาสนิกชนที่ผ่านการเรียนคำสอนยังคงเข้าใจขั้นตอนและสาระของพิธีกรรม เช่น การเปลี่ยนจากการคุกเข่ามาเป็นนั่งด้วยความสำรวม การมีความรู้ที่ถูกต้องช่วยให้การสื่อสารศรัทธาไม่บิดเบือน แม้ต้องผ่านการถ่ายทอดทางสื่อ ซึ่งแตกต่างจากบางกรณีในพิธีกรรมท้องถิ่นที่ขาดการถ่ายทอดความรู้และทำให้คุณค่าของพิธีถูกลดทอนตามที่ธัญจิรา ศรีคำ (2552) กล่าวไว้

“ใบ” คือองค์ประกอบที่ปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพแวดล้อม เช่น สื่อที่ใช้ประกอบพิธี วันและเวลา หรือ การแสดงออกทางภาพและเสียงบนแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยยังคงเนื้อหาหลักของพิธีไว้ครบถ้วน การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้ไม่ได้ลดคุณค่าของพิธีกรรม หากแต่ขยายการเข้าถึงศรัทธาสู่กลุ่มที่ไม่สามารถร่วมพิธี ณ สถานที่จริงได้ ตัวอย่างเช่น การจัดพิธีศีลมหาสนิทผ่านการไลฟ์สดที่ทำให้ผู้ชมรับรู้พิธีกรรมและความศรัทธา แม้จะไม่ได้ร่วมในสถานที่จริง

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาที่วิเคราะห์รายศิลป์โดยใช้แนวคิดต้นไม้มุ่งคุณค่าของกาญจนา แก้วเทพ จะพบว่าแต่ละศีลมีระดับความยืดหยุ่นในการผลิตซ้ำที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของพิธีกรรมและ ข้อบัญญัติของศาสนจักร โดยเฉพาะศีลมหาสนิทสามารถปรับใช้รูปแบบออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่ ศีลอื่น ๆ เช่น ศีลล้างบาป ศีลเจิมคนไข้ หรือศีลสมรส ต้องพึ่งพาองค์ประกอบภายนอกและการพบปะจริง การแยกองค์ประกอบของต้นไม้มุ่งคุณค่าในแต่ละศีลจึงช่วยให้เห็นระดับความเป็นไปได้ในการผลิตซ้ำและ สืบทอดพิธีกรรมผ่านสื่อดิจิทัลในยุควิถีปกติถดถอยอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ หากพิจารณาการผลิตซ้ำพิธีกรรมเป็นรายศิลป์ จะพบว่าแต่ละศีลมีระดับของความยืดหยุ่นที่ แตกต่างกันในการปรับใช้ผ่านสื่อออนไลน์ ศีลล้างบาป แม้จะสื่อความหมายผ่านน้ำได้ แต่ยังคงต้องการ การสัมผัสโดยตรงจากผู้นำพิธีกรรม ศีลเจิมคนไข้ก็เน้นการเจิมด้วยน้ำมันศักดิ์สิทธิ์ที่ยากจะจำลองผ่าน เทคโนโลยี ขณะที่ศีลสมรสและศีลกำลังมักจัดในโอกาสเฉพาะเจาะจง ทำให้การผลิตซ้ำผ่านออนไลน์ส่วนใหญ่ อยู่ในรูปแบบบันทึกภาพมากกว่าการประกอบพิธีกรรมแบบมีส่วนร่วมโดยตรง มีเพียงศีลมหาสนิทเท่านั้นที่ ศาสนจักรอนุญาตให้ประกอบผ่านสื่อออนไลน์ในช่วงวิกฤต โดยมีแนวทางรองรับ เช่น บทภาวนาเพื่อการรับศีล ด้วยความปรารถนา ซึ่งเผยแพร่โดย EWTN (Eternal Word Television Network, n.d.) สะท้อนให้เห็นว่า ศีลมหาสนิทมีฐานะพิเศษในด้านความสำคัญทางความเชื่อและความศรัทธา และเป็นเพียงพิธีเดียวใน ศีลศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถรักษาก้นแท้ของพิธีกรรมไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทสื่อดิจิทัล

โดยการประกอบพิธีกรรมในรูปแบบสื่อออนไลน์ดังกล่าวก็มีความเห็นของคริสต์ศาสนิกชนที่แบ่งออก ได้เป็นสองกลุ่ม คือ มองว่าการประกอบพิธีกรรมสื่อออนไลน์จะทำลายหรือลดคุณค่าหรือความหมายที่แท้จริง ของพิธีกรรมลง ในทางกลับกันอีกกลุ่มมองว่า ถือว่าเป็นขยายความเชื่อและความศรัทธาให้ผู้อื่นได้หันมาสนใจ และไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดก็สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้ เพราะความศรัทธาอยู่ที่จิตใจของผู้คนไม่ใช่สถานที่ นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นคุณค่าแฝงที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในรูปแบบออนไลน์คือ การรู้สึกถึงการได้รับการเยียวยา ความรู้สึกโหยหาสถานที่ที่คิดถึงจากการที่ต้องเดินทางหรือพำนักต่างถิ่นจากบ้านเกิดของตน ถือว่าเป็นหนึ่งใน ข้อดีที่ทำให้ในปัจจุบันวัดคาทอลิกบางแห่งยังคงมีการถ่ายทอดสดผ่านสื่อออนไลน์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเมื่อ เปรียบเทียบในงานวิจัยของธัญจิรา ศรีคำ (2552) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงใบด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจาก ส่วนของลำต้นในพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวได้รับผลกระทบจึงทำให้ใบได้รับผลกระทบตามไปด้วย กลายเป็นคนใน ชุมชนสืบทอดพิธีกรรมมาแต่โครงสร้าง แต่ไม่ได้รับรู้ความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรม จึงทำให้การเปลี่ยนแปลง ของใบเกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ตามความพึงพอใจของคนในชุมชน (ธัญจิรา ศรีคำ, 2552, น.190) ในขณะที่ผลงานวิจัย ชิ้นนี้ พบว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการผลิตซ้ำในส่วนของใบไม่ได้ส่งผลกระทบเป็นแต่อย่างใดต่อรูปแบบหรือ

การสืบทอดของพิธีศีลมหาสนิท เนื่องจากส่วนของลำดับที่ยังคงสภาพดีอยู่จึงทำให้ส่วนของใบได้รับการดูแลเป็นอย่างดีแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็ตาม

โดยผลการวิจัยข้างต้นที่มีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการ ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกผ่านสื่อออนไลน์ยังมีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกับงานวิจัยเรื่องพระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบันของวัชรภรณ์ ดิษฐปาน ที่มีผลการวิจัยว่าการผลิตซ้ำประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในพื้นที่ภาคกลางมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาและประเพณีในภาคเหนือ แต่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนภาคกลางไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนชื่อเป็นประเพณี และการจัดวันเวลาไม่ตรงกับภาคเหนือ (วัชรภรณ์ ดิษฐปาน, 2557, น.431-432) แต่แก่นแท้ของคติความเชื่อเรื่องราวเกี่ยวกับพระอุปคุตยังคงเหมือนเดิมไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการผลิตซ้ำในสถานที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกันการผลิตซ้ำพิธีศีลมหาสนิทผ่านสื่อออนไลน์ก็ไม่ได้มีการทำให้คุณค่าที่แฝงอยู่ภายใต้การประกอบพิธีศีลมหาสนิทลดน้อยลง แต่เป็นช่องทางในการให้ผู้คนสามารถเข้าถึงพิธีศีลมหาสนิทได้เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาการประกอบพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการโดยครอบคลุมการสังเกตทุกศีล งานวิจัยฉบับนี้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงพิธีศัลบวชและศีลอุปัชฌาย ซึ่งเป็นศีลที่มีลักษณะเฉพาะและเข้าถึงยาก การศึกษาต่อไปควรมุ่งวิเคราะห์พิธีเหล่านี้โดยเฉพาะ ผ่านการใช้ข้อมูลเอกสารทางเทววิทยา ประสบการณ์ของผู้รับศีล และการสังเกตในระยะยาว

2. ศึกษาความแตกต่างของประสบการณ์ศรัทธาระหว่างกลุ่มอายุหรือวัฒนธรรม คริสต์ศาสนิกชนแต่ละรุ่นมีทัศนคติต่างกันต่อพิธีกรรมออนไลน์ เช่น Gen X และ Baby Boomer มองว่าศรัทธาต้องสัมผัสได้ ขณะที่ Gen Y-Z เน้นมิติทางจิตใจ การศึกษาต่อไปสามารถวิเคราะห์เชิงลึกโดยใช้แนวคิด Emic เพื่อทำความเข้าใจจากมุมมองภายในของศาสนิกชนแต่ละรุ่น

3. เปรียบเทียบการผลิตซ้ำพิธีกรรมในศาสนาอื่น เช่น พุทธ อิสลาม หรือพราหมณ์-ฮินดู โดยใช้กรอบทฤษฎีเดียวกัน (สัญญาวิทยา, ต้นไม้แห่งคุณค่า) เพื่อทำความเข้าใจ “ความยืดหยุ่นของศรัทธา” และพัฒนาทฤษฎีสื่อศาสนาในยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การจัดทำคู่มือหรือแนวทางการประกอบพิธีออนไลน์อย่างเป็นระบบ ศาสนจักรอาจจัดทำแนวทางเพื่อกำกับการถ่ายทอดพิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์ เช่น การจัดมุกกล้อง บทอ่าน คำภาวนา และแนวทางปฏิบัติร่วมของผู้ชมทางบ้าน เพื่อให้พิธีกรรมออนไลน์ยังคงคุณค่าและสื่อสารความศักดิ์สิทธิ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การเสริมสร้างความรู้เรื่องสัญญาณและความหมายของพิธีกรรมในกลุ่มเยาวชน ควรมีการจัดกิจกรรมให้กลุ่มคริสตศาสนิกชนรุ่นใหม่เข้าใจความหมายของพิธีกรรมในเชิงลึก ไม่ใช่เพียงเข้าร่วมพิธีผ่านจอเพื่อป้องกันการตัดขาดจากรากวัฒนธรรมศรัทธา

3. การใช้สื่อออนไลน์เป็นพื้นที่เสริมสร้างชุมชนศรัทธา ไม่ใช่แค่ช่องทางพิธีกรรม วัดหรือองค์กรศาสนาอาจใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เช่น การอธิบายพิธีกรรม การถามตอบกับบาทหลวง หรือการแบ่งปันคำภาวนาและประสบการณ์ส่วนตัวของศาสนิกชน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา*. ภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาวะ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2561). *องค์ประกอบศาสนาต่าง ๆ*. Khon Kaen University E-learning. <https://e-learning.kku.ac.th/mod/page/view.php?id=246415>

สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (19 ตุลาคม 2558). *การเข้ามาของคริสตศาสนาในสยาม*. หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. <https://www.catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-53-59/2015-09-30-02-40-56/524-1>

ธัญจิรา ศรีคำ. (2552). *การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวของชุมชนไทลื้อบ้านลำอำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. (2557). *พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย. (2565). *พิธีมิสซาออนไลน์ โบสถ์อัสสัมชัญบางรัก*.

<https://www.facebook.com/thaicatholicmedia>

ศิริพจน์ สกุลทอง. (2546). *กระบวนการสืบทอดจากสื่อสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม “ศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ” ไปสู่ความเชื่อศรัทธาและการดำเนินชีวิตทางธุรกิจ แบบมีจริยธรรมของชุมชนชาวคริสต์ (โรมันคาทอลิก) ของโบสถ์พระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Eternal Word Television Network. (n.d.). *Act of Spiritual Communion*.

<https://www.ewtn.com/catholicism/devotions/act-of-spiritual-communion-339>

Pike, K. L. (1954). *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*. Summer Institute of Linguistics.

Williams, R. (1981). *Culture*. Fontana Press.

การศึกษาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทย A Study of Democratic Values in Thai Youth

เลิศพร อุดมพงษ์

Lertporn Udompong

สถาบันพระปกเกล้า

King Prajadhipok's Institute

E-mail¹ : Lertporn@kpi.ac.th

Date Received : 4 November 2024

Date Revised : 5 April 2025

Date Accepted : 24 April 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทย และเสนอแนวทางพัฒนาค่านิยมที่เหมาะสม กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัด สพฐ. จำนวน 1,560 คน เครื่องมือวิจัย เป็นแบบสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน จำนวน 52 ข้อ มีค่าความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .885 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแจกแจงแบบสองทาง การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe

ผลการศึกษา พบว่า ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน มีค่าเฉลี่ย 2.86 คะแนน อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบย่อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเคารพและยอมรับความหลากหลาย (ค่าเฉลี่ย 3.04 คะแนน) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความมีเหตุผล (ค่าเฉลี่ย 2.69 คะแนน) โดยการวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า เพศหญิงและกลุ่ม LGBTQ มีค่านิยมประชาธิปไตยสูงกว่าเพศชาย เยาวชนชั้น ม.6 มีค่านิยมประชาธิปไตยสูงกว่าชั้น ม.1 และ ม.2 นอกจากนี้ เยาวชนภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และกรุงเทพฯ มีค่านิยมสูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ โดยแนวทางการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตย ได้แก่ การปรับปรุงนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และการสร้างความน่าเชื่อถือในการบริหารงานของภาครัฐ รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม สำหรับโรงเรียนและสถาบันต่าง ๆ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เน้นกระบวนการประชาธิปไตย เช่น สภานักเรียน และการสวดเทรคค่านิยม

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ประชาธิปไตยในรายวิชา โดยครูต้องพัฒนาทักษะการสอนที่เชื่อมโยงประเด็นประชาธิปไตยผ่านการอบรมเพิ่มเติม นอกจากนี้ ภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมมือกับสื่อมวลชนในการผลิตสื่อที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ เพื่อส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชน

คำสำคัญ : ค่านิยมประชาธิปไตย, เยาวชน, สถานักเรียน, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

This research aims to examine democratic values among Thai youth and propose suitable development approaches. The sample consists of 1,560 high school students from schools under the Office of the Basic Education Commission (OBEC). The research tool is a 52-item questionnaire on democratic values, with a reliability score of 0.885. Data analysis methods include frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, cross-tabulation, one-way ANOVA, and pairwise comparison using Scheffe's method.

The study found that the sampled youth's democratic values had an average score of 2.86 out of 4, which is considered to be at the level of "appreciation." When analyzed by subcomponents, the highest average score was in the area of "respect for and acceptance of diversity" (mean = 3.04), while the lowest was in "rationality" (mean = 2.69). In-depth analysis indicates that female and LGBTQ students exhibit higher democratic values than male students. Additionally, students in grade 12 display higher democratic values compared to those in grades 7 and 8. Youth from the Northern, Central, Eastern regions and Bangkok exhibit higher democratic values than those from the Northeastern and Southern regions. Recommendations for enhancing democratic values include reforming the Ministry of Education's policies and fostering credibility and transparency in public administration, alongside fair law enforcement practices. Schools and other institutions should promote learning through activities that emphasize democratic processes, such as student councils, and integrate democratic values into the curriculum. Teachers should develop skills to link democratic values in their teaching, potentially through additional training. Additionally, public and private sectors should collaborate with the media to produce youth-accessible content aimed at fostering democratic values among young people.

Keywords: Democratic Values, Youth, Student council, Office of the Basic Education

บทนำ

เป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) มีความมุ่งหมายที่จะเร่งเพิ่มศักยภาพของประเทศ เพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งหมายถึง การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้าง นโยบาย และกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวหน้าพลวัตของโลก และเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนา ตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูง และคำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดเป้าหมายสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพสังคมไว้ประการหนึ่ง นั่นคือ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ โดยพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้งทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ดังนั้น คุณลักษณะพื้นฐานที่ดีและมีความสำคัญ คือ ค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic values) อันเป็นทั้งหลักการและอุดมคติที่เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลในการรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีความชื่นชมและความมุ่งมั่นต่อการดำรงชีวิตตามรูปแบบการปกครองประชาธิปไตย ตามรูปแบบเศรษฐกิจแบบประชาธิปไตย ตามแบบในสังคมประชาธิปไตย (เพ็ญญา พุ่มหมี, 2550) อย่างไรก็ตาม ในช่วงวิกฤตทางการเมืองของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557 ได้สะท้อนความหมายของประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เห็นว่า มิได้มีความเป็นเอกภาพ แต่เป็นแนวคิดที่เปิดให้ตีความได้หลากหลาย ทั้งในมิติของอำนาจ อุดมการณ์ เสรีภาพ และความยุติธรรม ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อค่านิยมประชาธิปไตยที่ปรากฏในสังคมไทย กล่าวคือ ค่านิยมประชาธิปไตยมิได้เป็นเพียงการเชื่อในระบบเลือกตั้งหรือการปกครองโดยเสียงข้างมากเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคุณค่าเชิงจริยธรรม เช่น ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม ความอดทนอดกลั้นต่อความเห็นต่าง การเคารพสิทธิเสรีภาพ และการยึดถือหลักนิติธรรม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2561) ดังนั้น ค่านิยมประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมให้บรรลุผลได้ตามเป้าหมาย ตลอดจนเยาวชนในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า เยาวชนจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศที่ในอนาคตจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศสืบต่อจากคนรุ่นปัจจุบัน

ค่านิยม (Values) เป็นลักษณะนามธรรมในรูปของความคิด ความเชื่อ ทศนคติที่อยู่ในตัวบุคคลซึ่งเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ตั้งแต่กำเนิด ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นไปตามบริบท พื้นที่ สถานที่ และปัจจัยแวดล้อมหลาย ๆ เรื่องรวมกัน อีกทั้งยังเป็นลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการเรียนรู้หรือเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้เปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติ ค่านิยมใด ๆ ของบุคคล จะแสดงออกผ่านพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นเครื่องสะท้อนการหล่อหลอมค่านิยมของแต่ละบุคคล ดังนั้น หากกล่าวถึงการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย จึงต้องพูดถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในหลายเรื่อง

ซึ่งกลไกที่มีส่วนสำคัญอย่างมาก คือ กลไกของระบบการศึกษา ที่จะสอดแทรกความหมายและคุณค่าของประชาธิปไตย เพื่อการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยอย่างเป็นวิถีชีวิตให้แก่เยาวชนผ่านการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เรียกว่า “วิถีประชาธิปไตย” ที่มีหลักสามประการ คือ (1) คารวะธรรม หมายถึง การแสดงออกซึ่งการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา ใจ (2) ปัญญาธรรม หมายถึง การยึดมั่นในการใช้สติปัญญาในการทำงานและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยสันติวิธี และไม่ยึดความเห็นตนเป็นใหญ่ แต่อาศัยการรับฟังความเห็นของผู้อื่นประกอบการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบด้าน และ (3) สามัคคีธรรม หมายถึง การร่วมมือทำงานประสานประโยชน์ โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบของตนเองและประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมตลอดถึงการเอื้อเฟื้อจุนเจือ เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความพยายามในการบรรจุแนวคิดดังกล่าวไว้ในวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยแล้วก็ตาม แต่อาจยังไม่สามารถบ่มเพาะคุณลักษณะตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริงในระดับปฏิบัติ โดยพบว่า ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษายังขาดพฤติกรรมที่แสดงออกถึงสามัคคีธรรมอย่างชัดเจน เช่น การไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การไม่ร่วมมือในการทำงานกลุ่ม หรือการไม่เสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของการอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตย นอกจากนี้ ยังพบว่า นักเรียนขาดความสามารถในการใช้เหตุผลอย่างมีวิจารณ์ญาณ และขาดความเคารพต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นแกนกลางของปัญญาธรรมและคารวะธรรม (นภา แสงอ่อน, 2561) ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญในการปรับปรุงกลไกดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อช่วยในการหล่อหลอมกล่อมเกลาวิถีประชาธิปไตย ให้เยาวชนเข้าใจและยึดมั่นในค่านิยมประชาธิปไตยไปใช้เป็นหลักการในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม อีกทั้งการปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน จะช่วยส่งผลในระยะยาวต่อเรื่องการรับรู้ความสามารถของตนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และยังส่งผลต่อการมีทักษะในการใช้สื่อข่าวเพื่อติดตามการทำงานของรัฐบาลและกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ขอเยาวชนในอนาคตมากขึ้นด้วย (Pasek et al., 2008)

การศึกษาถึงระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนไทยนั้น นับเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจด้วยเหตุที่เยาวชนยุคใหม่ที่อาจเรียกว่า Gen Z หรือ Gen Alpha เติบโตขึ้นภายใต้บริบทสังคมโลกที่แตกต่างจากอดีตค่อนข้างมาก สภาพการณ์ของโลกในยุคปัจจุบันมีความเป็นพลวัตสูง และยังได้รับอิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และ การเข้าถึงข้อมูลจากทั่วทุกมุมโลก ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งทางความคิดเห็นและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการมีมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อระบบสังคมประชาธิปไตยที่รวดเร็วมากกว่าในอดีต ยังทำให้พฤติกรรมประชาธิปไตยซึ่งมีฐานรากจากค่านิยมประชาธิปไตยของแต่ละบุคคลมีรูปแบบความเปลี่ยนแปลงและลักษณะการแสดงออกต่างจากเดิมไปอย่างมาก

ตามที่กล่าวมานี้ อาจสะท้อนได้จากข้อมูลผลสำรวจของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต (2566) ที่สำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกรณีพฤติกรรมประชาธิปไตยของคนไทย ณ วันนี้ ซึ่งประชาชนที่ตอบส่วนใหญ่ ระบุว่า ประเทศไทย ณ วันนี้ มีความเป็นประชาธิปไตยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 48.54) รองลงมา เห็นว่ามีความเป็นประชาธิปไตยน้อย (ร้อยละ 35.67) และ เมื่อประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของตนเอง พบว่ามีเพียงครึ่งเดียวที่ระบุว่า ตนเองมีพฤติกรรมความเป็นประชาธิปไตยในระดับมาก (ร้อยละ 50.78) ดังนั้นเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็นบุคคลที่กำลังหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะในรูปนามธรรมเป็นช่วงวัยที่จะได้รับการชักนำไม่ว่าจะเป็นในทางที่ดี หรือในทางที่ไม่ดีได้ง่าย ดังนั้น การชักจูงให้เยาวชนมีจิตสำนึกประชาธิปไตย และบุคลิกภาพประชาธิปไตยตั้งแต่วัยแรกเริ่มเข้าสู่หน้าที่ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย จนสามารถเป็นตัวแทนในสังคม จากนั้นจึงค่อย ๆ ขยายผลไปยังผู้ใหญ่และกลุ่มสังคมอื่นต่อไป (สุเทวี คงคุณ, 2564) ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาระดับค่านิยมประชาธิปไตยและมุมมองที่มีต่อสังคมไทยของเยาวชนไทย เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนไทย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม

คำถามวิจัย

1. ระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร
2. แนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม ควรเป็นอย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

1. เยาวชนไทยที่มีเพศแตกต่างกันมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. เยาวชนไทยที่อยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกันมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. เยาวชนไทยที่อยู่ในระดับชั้นการศึกษาที่แตกต่างกันมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. เยาวชนไทยที่มีระดับความสนใจทางการเมืองแตกต่างกันมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา: ค่านิยมประชาธิปไตยในการศึกษานี้ เป็นการนำแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเรื่องการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยให้เป็นวิถีชีวิต เป็นค่านิยมประชาธิปไตย 3 ด้าน คือ

1.1 หลักการวธธรรม หมายถึง การแสดงออกซึ่งการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา ใจ (ความคิด) เช่น การแสดงออกต่อสถาบันหลักของชาติ การแสดงออกต่อความคิดเห็นของผู้อื่น การใช้และการเคารพในสิทธิต่าง ๆ การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม เป็นต้น โดยมีลักษณะพฤติกรรม ได้แก่ เคารพและยอมรับเสียงส่วนใหญ่ โดยรับฟังเสียงส่วนน้อย, เคารพและยอมรับความหลากหลาย, เคารพสิทธิ ปฏิบัติตนตามสิทธิ และใช้สิทธิของตนอย่างเต็มที่ และมีความเสมอภาค

1.2 หลักสามัคคีธรรม หมายถึง การร่วมมือทำงานประสานประโยชน์ โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบของตนเองและประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมตลอดถึง การเอื้อเฟื้อ จุนเจือ เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยมีลักษณะพฤติกรรม ได้แก่ เสียสละและยึดมั่นในผลประโยชน์ส่วนรวม และมีสำนึกรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้

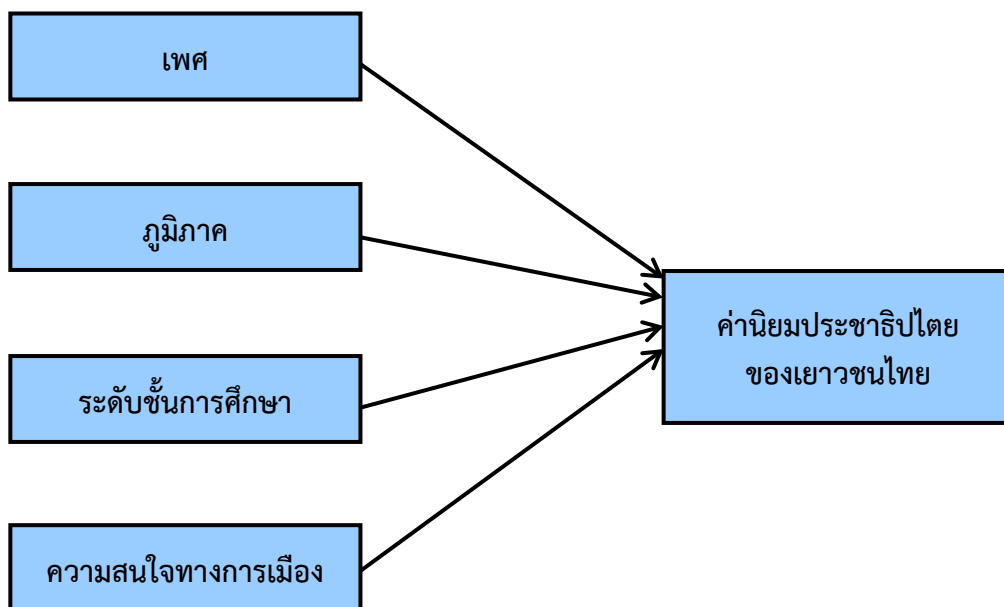
1.3 หลักปัญญาธรรม หมายถึง การยึดมั่นในการใช้สติปัญญาในการทำงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยสันติวิธี และไม่ยึดความเห็นตนเป็นใหญ่ แต่อาศัยการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นประกอบการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบด้าน โดยมีลักษณะพฤติกรรม ได้แก่ มีเหตุผล และมีสันติธรรม

โดยระดับค่านิยมประชาธิปไตย ประยุกต์จากการวัดระดับค่านิยมของ Krathwohl et al. (1964 อ้างถึงใน เพ็ญนภา พุ่มหมี, 2550) โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับรับรู้ (มีความสนใจ/ตระหนัก/เต็มใจหรือเลือกที่จะรับ) ระดับตอบสนอง (ยินยอม/เต็มใจ/พอใจในการตอบสนอง) ระดับเห็นคุณค่า (ยอมรับ/มีความชอบในค่านิยม/ผูกมัด) และระดับปรับตัว (จัดระบบของค่านิยม/แสดงลักษณะหรือปฏิบัติตามค่านิยม)

2. ขอบเขตด้านประชากร: ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ที่อยู่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่มีจำนวนนักเรียนรวมตั้งแต่ 500 คนขึ้นไป ตามฐานข้อมูลของ สพฐ. ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1,178 โรงเรียน 1,020,110 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ที่อยู่ในโรงเรียนสังกัด สพฐ. ที่มีจำนวนนักเรียนรวมตั้งแต่ 500 คนขึ้นไป ตามฐานข้อมูลของ สพฐ. ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1,560 คน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้ ใช้แนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเรื่องการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยให้เป็นวิถีชีวิต เป็นค่านิยมประชาธิปไตย 3 ด้าน คือ หลักการธรรม หลักสามัคคีธรรม และหลักปัญญาธรรม โดยระดับค่านิยมประชาธิปไตย ประยุกต์จากการวัดระดับค่านิยมของ Krathwohl et al. (1964 อ้างถึงใน เพ็ญภา พุ่มหมี, 2550) และ การทบทวนตัวแปรที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับค่านิยมประชาธิปไตยและมุมมองของเยาวชนที่มีต่อสังคมไทย เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม

การดำเนินงานวิจัยประกอบด้วยการศึกษาทบทวนเอกสาร แนวนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตย ความสำคัญของเยาวชนในการพัฒนาสังคม รวมถึงเนื้อหาจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดแนวคิดและโครงสร้างของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนจำนวน 52 ข้อ แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- (1) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป 7 ข้อ
- (2) คำถามเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและบริบททางสังคมของเยาวชน 15 ข้อ
- (3) คำถามเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตย 30 ข้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามเชิงบวก 14 ข้อ และคำถามเชิงลบ 16 ข้อ (ข้อคำถามเชิงลบจะถูกแปลงค่าคะแนนก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล)

การพัฒนาแบบสอบถามทั้งชุดดำเนินการโดยผู้วิจัย โดยอ้างอิงแนวคิดเรื่องค่านิยมประชาธิปไตยจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการพัฒนาเจตคติของ Krathwohl et al. (1964) ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า และการปรับตัว ครอบคลุม 3 มิติหลักของค่านิยมประชาธิปไตย ได้แก่ คารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ตั้งแต่ “เห็นด้วยมากที่สุด” ถึง “เห็นด้วยน้อยที่สุด”

เครื่องมือผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้วยการนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง (Try out) จำนวน 60 คน ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ .885 แสดงว่า เครื่องมือมีความเที่ยงอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคารวธรรมมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .79 ด้านสามัคคีธรรม เท่ากับ .70 และด้านปัญญาธรรม เท่ากับ .72

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ ม.1-ม.6 จำนวนทั้งสิ้น 1,560 คน โดยได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) ประกอบด้วย

1. สุ่มเลือกจังหวัดตามภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ของกระทรวงมหาดไทยจำนวน 6 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 2 จังหวัด และสุ่มกรุงเทพมหานครเพิ่มเติมเป็นเขตปกครองพิเศษ รวมทั้งหมด 13 จังหวัด
2. คัดเลือกโรงเรียนในแต่ละจังหวัดโดยใช้เกณฑ์คือ เป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนรวมตั้งแต่ 500 คน ขึ้นไป และมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับ ม.1-ม.6 โดยเลือกโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง 1 โรงเรียน และนอกเขตอำเภอเมือง 1 โรงเรียน (ยกเว้นกรุงเทพฯ ใช้การสุ่มอย่างเป็นระบบ)
3. สุ่มนักเรียนจากแต่ละโรงเรียนในจำนวนเท่ากัน คือ โรงเรียนละ 60 คน ชั้นละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 26 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 1,560 คน

เครื่องมือและรายละเอียดโครงการได้รับการพิจารณาอนุมัติโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของสถาบันพระปกเกล้า ก่อนการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. สถิติเชิงพรรณนา ใช้เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการแจกแจงแบบสองทาง (Crosstabs)
2. สถิติเชิงอนุมาน ใช้เปรียบเทียบระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนตามตัวแปรพื้นฐาน ได้แก่ เพศ ภูมิภาค ระดับชั้น และความสนใจทางการเมือง โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way

ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงดำเนินการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe

ในส่วนค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนนั้น ก่อนการรวมคะแนนจะทำการแปลงคะแนนข้อคำถามทางลบเป็นคะแนนใหม่ในลักษณะตรงข้ามกับคะแนนเดิม และเนื่องจากจำนวนข้อรายการในแต่ละมิติไม่เท่ากัน จึงได้รวมคะแนนของข้อรายการในแต่ละมิติแล้วนำจำนวนข้อของแต่ละด้านเป็นตัวหาร เพื่อพิจารณาระดับค่านิยมประชาธิปไตย โดยกำหนดช่วงค่าเฉลี่ยคะแนนค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน ดังนี้

1.00-1.75 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยเรื่องนั้นในขั้น “รับรู้” (นักเรียนมีความสนใจและรับรู้ในค่านิยมนั้น แต่ยังไม่ได้แสดงออกถึงความพอใจและมุ่งมั่นที่จะตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมตามค่านิยมนั้น)

1.76-2.50 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยเรื่องนั้นในขั้น “ตอบสนอง” (นักเรียนมีแนวโน้มที่จะตอบสนองทางบวกในลักษณะยินยอมหรือเห็นพ้องตามค่านิยมนั้น)

2.51-3.25 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยเรื่องนั้นในขั้น “เห็นคุณค่า” (นักเรียนเห็นคุณค่าและมีความนิยมชมชอบในค่านิยมนั้น)

3.26-4.00 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยเรื่องนั้นในขั้น “ปรับตัว” (นักเรียนสามารถจัดระบบค่านิยมและแสดงออกซึ่งความมุ่งมั่นและพฤติกรรมที่จะปฏิบัติตามค่านิยมนั้น)

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งต้องการเสนอแนวทางการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบกับกรอบแนวคิดและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาไทย

ผลการศึกษา

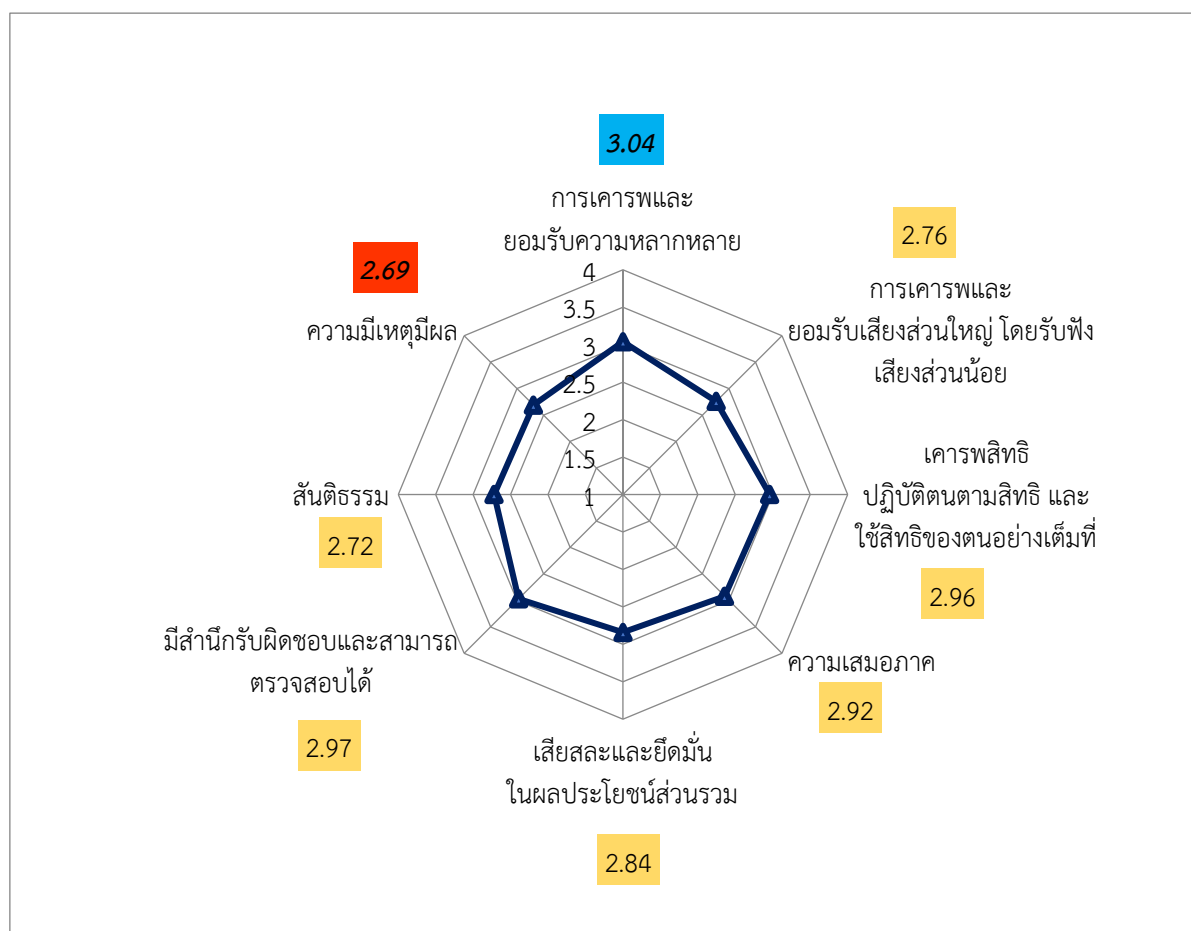
1. ภาพรวมค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง 1,560 คน พบว่า เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.5 ซึ่งมากที่สุด รองลงมา คือ เพศชาย ร้อยละ 34.2 และกลุ่มผู้ระบุเพศว่าเป็น LGBT ร้อยละ 9.4 โดยกลุ่มตัวอย่างมีการกระจายตัวเท่า ๆ กันในแต่ละภูมิภาค กล่าวคือ มีนักเรียนจากภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ ร้อยละ 15.4 ต่อภูมิภาค และกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 7.7 ของกลุ่มตัวอย่าง และ ในด้านระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันในแต่ละระดับชั้น โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 16-17 ต่อระดับชั้น และด้านความสนใจทางการเมือง พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความสนใจทางการเมืองในระดับ “ค่อนข้างสนใจ” ร้อยละ 43.5 รองลงมา คือ กลุ่มที่ “ไม่ค่อยสนใจ” ร้อยละ 32.3 ขณะที่กลุ่มที่ “สนใจมาก” มี ร้อยละ 10.6 กลุ่มที่ “ไม่สนใจเลย”

คิดเป็นร้อยละ 4.8 และกลุ่มที่ไม่สามารถระบุความสนใจทางการเมืองได้ (เลือก “ไม่ทราบ”) คิดเป็นร้อยละ 8.8 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ภาพรวมของระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนชนในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.86 คะแนน (S.D. = .39) จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” ทั้งสามด้าน โดยด้านการยอมรับ มีคะแนนเฉลี่ย 2.91 คะแนน (S.D. = .43) ด้านสามัคคีธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 2.91 คะแนน (S.D. = .51) และด้านปัญญาธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 2.71 คะแนน (S.D. = .39)

เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย จากแต่ละองค์ประกอบหลัก พบว่า ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนทุกองค์ประกอบย่อย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.69-3.04 คะแนน โดยในด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเคารพและยอมรับความหลากหลาย (การยอมรับ) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความมีเหตุผล (ปัญญาธรรม) สรุปดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 ค่าเฉลี่ยค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน ตามองค์ประกอบย่อย

2. ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน เปรียบเทียบตามตัวแปรต่าง ๆ

(1) เพศ

เมื่อวิเคราะห์ระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน จำแนกตามตัวแปรเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง LGBTQ มีค่านิยมประชาธิปไตยมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.94 คะแนน, S.D. = .41) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” รองลงมา คือ เพศหญิง (คะแนนเฉลี่ย 2.89 คะแนน, S.D. = 0.39) และเพศชาย (คะแนนเฉลี่ย 2.80 คะแนน, S.D. = 0.37) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่าง LGBTQ มีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านการยอมรับ และ ด้านสามัคคีธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.02 คะแนน, S.D. = .43 และ 3.02 คะแนน, S.D. = .43) ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่านิยมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.72 คะแนน, S.D. = .40)

เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย จากแต่ละองค์ประกอบหลัก จำแนกตามตัวแปรเพศ พบว่า ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนทุกองค์ประกอบย่อย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.65-3.14 คะแนน โดยองค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเคารพสิทธิ ปฏิบัติตนตามสิทธิ และ ใช้สิทธิของตนอย่างเต็มที่ (การยอมรับ) ของกลุ่ม LGBTQ และ องค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสันติธรรม (ปัญญารธรรม) ของกลุ่มเพศชาย

(2) ภูมิภาค

เมื่อวิเคราะห์ระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน จำแนกตามตัวแปรภูมิภาค พบว่า กลุ่มตัวอย่างจากภาคเหนือ มีค่านิยมประชาธิปไตยมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.01 คะแนน, S.D. = .41) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” รองลงมาด้วยค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ ภาคกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.00 คะแนน, S.D. = 0.35) และภาคตะวันออก (คะแนนเฉลี่ย 3.00 คะแนน, S.D. = 0.37) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างจากภาคตะวันออก มีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านการยอมรับมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.06 คะแนน, S.D. = .42) กลุ่มตัวอย่างจากภาคเหนือ มีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านสามัคคีธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.09 คะแนน, S.D. = .54) และกลุ่มตัวอย่างจากภาคกลาง มีค่านิยมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.89 คะแนน, S.D. = .39) ทั้งนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างจากภาคใต้ มีค่านิยมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรมน้อยที่สุด อยู่เพียงระดับ “ตอบสนอง” ซึ่งเป็นคะแนนเฉลี่ยเดียวที่อยู่ในระดับค่านิยมประชาธิปไตยที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยอื่น (คะแนนเฉลี่ย 2.46 คะแนน, S.D. = .27)

เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย จากแต่ละองค์ประกอบหลัก จำแนกตามตัวแปรภูมิภาค พบว่า ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนเกือบทุกองค์ประกอบย่อย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” ยกเว้น ด้านการเคารพและยอมรับความหลากหลาย (การยอมรับ) ของกลุ่มตัวอย่างภาคเหนือที่มี

ค่าเฉลี่ย 3.27 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับ “ปรับตัว” และมีค่าสูงสุด และ ด้านสันติธรรม (ปัญญารธรรม) ของกลุ่มตัวอย่างภาคใต้ ที่มีค่าเฉลี่ย 2.37 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับ “ตอบสนอง” และมีค่าต่ำสุด โดยในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างภาคใต้ มีค่านิยมประชาธิปไตยน้อยกว่าภาคอื่นทุกด้าน

(3) ระดับชั้น

เมื่อวิเคราะห์ระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน จำแนกตามตัวแปรระดับชั้น พบว่า **กลุ่มตัวอย่างระดับชั้น ม.6 มีค่านิยมประชาธิปไตยมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.95 คะแนน, S.D. = .42) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า”** รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างระดับชั้น ม.5 (คะแนนเฉลี่ย 2.89 คะแนน, S.D. = 0.41) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างระดับชั้น ม.6 มีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านการยอมรับและด้านสามัคคีธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.03 คะแนน, S.D. = .47; คะแนนเฉลี่ย 3.01 คะแนน, S.D. = .53 ตามลำดับ) และ กลุ่มตัวอย่างระดับชั้น ม.6 และ ม.5 มีค่านิยมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.73 คะแนน, S.D. = .40; คะแนนเฉลี่ย 2.73 คะแนน, S.D. = .38) สรุปได้ดังภาพ 4-20

เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย จากแต่ละองค์ประกอบหลัก จำแนกตามตัวแปรระดับชั้น พบว่า มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.67-3.16 คะแนน ซึ่งในภาพรวมกลุ่มนักเรียน ชั้น ม.6 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับชั้นอื่นเกือบทุกด้าน โดยองค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเคารพและยอมรับความหลากหลาย (การยอมรับ) ของกลุ่มนักเรียนชั้น ม.6 และ องค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความมีเหตุผล (ปัญญารธรรม) ของกลุ่มนักเรียนชั้น ม.4

(4) ความสนใจทางการเมือง

เมื่อวิเคราะห์ระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชน จำแนกตามตัวแปรความสนใจทางการเมือง พบว่า **กลุ่มตัวอย่างที่สนใจการเมืองมาก มีค่านิยมประชาธิปไตยมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.90 คะแนน, S.D. = .44) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า”** รองลงมาด้วยค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ กลุ่มตัวอย่างที่ค่อนข้างสนใจการเมือง (คะแนนเฉลี่ย 2.89 คะแนน, S.D. = 0.40) อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่สนใจการเมืองมาก มีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านการยอมรับและด้านสามัคคีธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.96 คะแนน, S.D. = .51; คะแนนเฉลี่ย 2.99 คะแนน, S.D. = .55 ตามลำดับ) และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่สนใจการเมืองมากนัก มีค่านิยมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.73 คะแนน, S.D. = .37) สรุปได้ดังภาพ 4-22

เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย จากแต่ละองค์ประกอบหลัก จำแนกตามตัวแปรความสนใจทางการเมือง พบว่า มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.63-3.09 คะแนน ซึ่งในภาพรวมกลุ่มนักเรียนที่ไม่สนใจการเมืองเลย มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มอื่นทุกด้าน โดยองค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเคารพและยอมรับความหลากหลาย (การยอมรับ) ของกลุ่มนักเรียนที่ค่อนข้างสนใจการเมือง และ

องค์ประกอบย่อยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความมีเหตุมีผล (ปัญญาธรรม) ของกลุ่มนักเรียนที่ไม่สนใจการเมืองเลย

(5) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตยระหว่างเพศต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่านิยมประชาธิปไตยจำแนกตามเพศ พบว่า เพศต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตาราง 4-10 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe พบว่า เพศต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ เพศหญิง และ LGBT มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเพศชาย ดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 ค่าสถิติเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	3.707	1.853		
				12.439	.000*
ภายในกลุ่ม	1557	231.992	.149		
รวม	1559	235.699			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามเพศเป็นรายคู่

เพศ	ค่าเฉลี่ย	ชาย	หญิง	LGBT
		2.80	2.89	2.94
ชาย	2.80	-	-.091*	-.142*
หญิง	2.89		-	-.050
LGBT	2.94			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(6) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตยระหว่างระดับชั้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่านิยมประชาธิปไตยจำแนกตามระดับชั้น พบว่า เยาวชนระดับชั้นต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .05 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe พบว่า เยาวชนระดับชั้นต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ เยาวชนชั้น ม.6 มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนชั้น ม.1 และ ม.2 ดังตารางที่ 3 และ 4

ตารางที่ 3 ค่าสถิติเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	5	3.741	.748		
				5.013	.000*
ภายในกลุ่ม	1554	231.958	.149		
รวม	1559	235.699			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามระดับชั้นเป็นรายคู่

ระดับชั้น	ค่าเฉลี่ย	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6
		2.80	2.82	2.86	2.85	2.89	2.95
ม.1	2.81	-	-.011	-.053	-.047	-.081	*-.149*
ม.2	2.82		-	-.042	-.036	-.070	-.138*
ม.3	2.86			-	.006	-.028	-.095
ม.4	2.85				-	-.034	-.101
ม.5	2.89					-	-.067
ม.6	2.95						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(7) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตยระหว่างภูมิภาค

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่านิยมประชาธิปไตยจำแนกตามภูมิภาค พบว่า เยาวชนภูมิภาคต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe พบว่า เยาวชนภูมิภาคต่าง ๆ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 14 คู่ ได้แก่ เยาวชนภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันตก และภาคใต้ ส่วนเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนภาคใต้ ดังตารางที่ 5 และ 6

ตารางที่ 5 ค่าสถิติเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามภูมิภาค

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	6	41.862	6.977		
				55.898	.000*
ภายในกลุ่ม	1553	193.838	.125		
รวม	1559	235.699			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตย จำแนกตามภูมิภาคเป็นรายคู่

ภูมิภาค	ค่าเฉลี่ย	เหนือ	ตอ/น	กลาง	ตอ	ตต	ใต้	กทม.
		3.01	2.77	3.00	3.00	2.76	2.57	2.99
เหนือ	3.01	-	.239*	.013	.006	.254*	.443*	.025
ตอ/น	2.77		-	-.226*	-.233*	.015	.204*	-.214*
กลาง	3.00			-	-.007	.242*	.430*	.013
ตอ	3.00				-	.248*	.437*	.019
ตต	2.76					-	.189*	-.229*
ใต้	2.57						-	-.418*
กทม.	2.99							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(8) ข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากผลการวิจัยข้อมูลค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบกับนโยบายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลและนำเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม ดังนี้

(1) ควรมีการพัฒนา “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย” ผ่านการบูรณาการหลักสูตร กิจกรรม และวัฒนธรรมโรงเรียน โดยควรส่งเสริมให้โรงเรียนพัฒนาเป็น “พื้นที่เรียนรู้เชิงประชาธิปไตย” (Democratic Learning Space) ผ่านการบูรณาการสามองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) เนื้อหาในหลักสูตร

การศึกษา (2) กิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วม และ (3) วัฒนธรรมองค์กรที่เคารพความหลากหลายและเปิดกว้างทางความคิด โดยในด้านเนื้อหานี้ ควรจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของพลเมือง ความยุติธรรมทางสังคม และบทบาทของตนในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การสอนควรมุ่งส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การอภิปรายอย่างมีเหตุผล และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมมากกว่า การท่องจำเนื้อหา เพื่อให้เยาวชนเข้าใจและสามารถนำหลักประชาธิปไตยไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ ในด้านกิจกรรมเสริม ควรจัดให้มีการเรียนรู้นอกห้องเรียนอย่างหลากหลาย เช่น การจำลองกระบวนการเลือกตั้ง การเยี่ยมชมหน่วยงานทางการเมือง การอภิปรายสาธารณะ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในชุมชน เพื่อให้เยาวชนมีประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย และได้ฝึกฝนการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความเห็นแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้ง โรงเรียนควรปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความเท่าเทียม ความยุติธรรม และการยอมรับความหลากหลาย โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีสิทธิแสดงออกทางความคิดอย่างอิสระในกรอบที่สร้างสรรค์และปลอดภัย ทั้งนี้ ผู้บริหารและครูควรแสดงบทบาทเป็น “แบบอย่างทางประชาธิปไตย” (Democratic Role Model) ผ่านพฤติกรรมการสื่อสารแบบรับฟัง การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม และการตัดสินใจบนฐานเหตุผล ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีค่านิยมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

(2) นอกจากการต้องทบทวนและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นแล้วนั้น ครูควรต้องมีการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นค่านิยมประชาธิปไตยเข้าไปปรับใช้ในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ทำความเข้าใจ ประเด็นเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตย และได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยอาจจะต้องไปอบรมเพิ่มเติม เพื่อให้ได้เทคนิควิธีการใหม่ ๆ มาปรับใช้ รวมทั้ง อาจทำให้เกิดเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อเป็นการต่อยอดทักษะเดิมและเพิ่มเติมทักษะใหม่ หรือ เรียกว่า การ Upskill และ Reskill โดย Upskill คือ การเสริมและพัฒนาทักษะจากงานเดิมของครู เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงาน โดยอาจนำเทคโนโลยีหรือดิจิทัลมาปรับใช้ให้เข้ากับการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้กับเยาวชน และเป็นการ Reskill คือ การสร้างทักษะใหม่ที่แตกต่างไปจากการสอนแบบเดิมที่ทำอยู่ เป็นการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้กับการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้กับเยาวชนด้วย

(3) นอกเหนือจากสถาบันการศึกษาแล้ว สถาบันหลักต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ องค์กรทางศาสนา ควรจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามหน้าที่และจริยธรรมของแต่ละองค์กรโดยเคร่งครัด รวมทั้งต้องพัฒนาคนในองค์กรให้เป็นแบบอย่าง และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานที่จะช่วยขัดเกลาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีสำหรับสังคมใหม่ในอนาคต โดยใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลัก ในขณะที่รัฐบาลและองค์กรภาคการเมือง ในฐานะที่เป็นผู้นำของประเทศและเป็นจุดสนใจที่เยาวชนคอยเฝ้ามองอยู่ตลอด ก็ต้องเร่งในการปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานให้เกิดความน่าเชื่อถือ และการประพฤติปฏิบัติตนที่มีธรรมาภิบาล มีการประชาสัมพันธ์ผลงานเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อเป็นเสาหลักที่ช่วยธำรงไว้ซึ่งการเป็น

แบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยอมรับสำหรับเยาวชน และช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการกล่อมเกลาให้เยาวชนยึดค่านิยมประชาธิปไตยได้ดียิ่งขึ้น

(4) สื่อมวลชนทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อสังคมออนไลน์ เป็นตัวกลางที่มีบทบาทสำคัญในการหนุนเสริมการรับรู้ การตระหนักรู้ เป็นช่องทางในการเรียนรู้ และการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาระดับค่านิยมประชาธิปไตยให้สูงขึ้นกว่าสภาพปัจจุบันได้ ดังนั้น รัฐบาล ในฐานะหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตย ตลอดจนภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเอกชนและภาคประชาสังคม จะต้องแสวงหาความร่วมมือกับสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ในทุกรูปแบบ เช่น การผลิตสื่อที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ โดยดึงเยาวชนมาเป็นทีมงานร่วมคิดพัฒนารูปแบบและวิธีการ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผลการศึกษา

ภาพรวมของระดับค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนในการศึกษาคครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “เห็นคุณค่า” โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.86 คะแนน (S.D. = .39) จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบหลัก พบว่า ด้านการยอมรับ มีคะแนนเฉลี่ย 2.91 คะแนน (S.D. = .43) ด้านสามัคคีธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 2.91 คะแนน (S.D. = .51) และด้านปัญญารธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 2.71 คะแนน (S.D. = .39) เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนเป็นรายด้านตามองค์ประกอบย่อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเคารพและยอมรับความหลากหลาย (การยอมรับ) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความมีเหตุผล (ปัญญารธรรม) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่านิยมประชาธิปไตยจำแนกตามเพศ พบว่า เพศ ระดับชั้น และ ภูมิภาค มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า เพศหญิง และ LGBTQ มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเพศชาย เยาวชนชั้น ม.6 มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนชั้น ม.1 และ ม.2 และเยาวชนภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ ส่วนเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก มีค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนภาคใต้

ข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยในเยาวชนไทยที่เหมาะสม ได้แก่ รัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องปรับปรุงและทบทวนนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับอย่างเร่งด่วน รัฐบาลและองค์กรภาคการเมือง ในฐานะที่เป็นผู้นำของประเทศและเป็นจุดสนใจที่เยาวชนคอยเฝ้ามองอยู่ตลอด ก็ต้องเร่งในการปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานให้เกิดความน่าเชื่อถือ และการประพฤติปฏิบัติตนที่มีธรรมาภิบาล รวมถึง ผู้เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในระดับหน่วยงาน และระดับผู้ปฏิบัติ จะต้องเร่งสร้างตัวอย่างของการบังคับใช้กฎหมายที่ยุติธรรมและเป็นธรรมในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนสถาบันหลักต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์กรทางศาสนา ควรจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามหน้าที่และจริยธรรมของแต่ละองค์กรโดยเคร่งครัด รวมทั้งต้องพัฒนาค่านิยมในองค์กรให้เป็นแบบอย่าง และประชาสัมพันธ์

เผยแพร่ผลงานที่จะช่วยขัดเกลาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีสำหรับสังคมใหม่ในอนาคตแล้วเผยแพร่เรื่องราวเหล่านั้นผ่านสื่อทุกช่องทาง โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางที่เยาวชนใช้ในการเรียนรู้ในโลกยุคปัจจุบันมากที่สุด สถานศึกษาจึงควรต้องทบทวนและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น กิจกรรมสถานักเรียน ที่จำเป็นต้องให้ความสนใจในส่วนองกระบวนการทำงานโดยต้องยึดหลักประชาธิปไตยและมีธรรมาภิบาล มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนในการนำมาใช้ในกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อทำให้นักเรียนในโรงเรียนได้เกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นผลรูปธรรมที่เกิดขึ้น รวมถึงการจัดการเรียนรู้ของครูที่ควรสอดแทรกค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งครูควรต้องมีการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นค่านิยมประชาธิปไตยเข้าไปปรับใช้ในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ประเด็นเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตย และได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยอาจจะต้องไปอบรมเพิ่มเติม เพื่อเป็นการ Upskill และ Reskill ทักษะการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการสร้างค่านิยมประชาธิปไตย และรัฐบาล ในฐานะหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตย ตลอดจนภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเอกชนและภาคประชาสังคมจะต้องแสวงหาความร่วมมือกับสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ในทุกรูปแบบ เช่น การผลิตสื่อที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ โดยดึงเยาวชนมาเป็นทีมงานร่วมคิดพัฒนารูปแบบและวิธีการ เพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ในการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยในสภาพแวดล้อมการศึกษานั้น จากผลการศึกษา พบว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนยังมีข้อจำกัดในการเป็นพื้นที่สร้างเสริมค่านิยมประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมและการแสดงออกทางประชาธิปไตยในโรงเรียนยังมีไม่เพียงพอ ซึ่งอาจเกิดจากการขาดกิจกรรมหรือโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ งานวิจัยของ McCarthy (2019) ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบบรรยากาศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการแสดงออกอย่างเสรีและเปิดโอกาสให้เยาวชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการตัดสินใจภายในสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของกิจกรรมที่ McCarthy กล่าวถึง ได้แก่ การให้มีสถานักเรียนที่ทำงานร่วมกับครูและนักเรียนเพื่อวางแผนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย หรือการระดมความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการสื่อสารเชิงบวก ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิบัติตามค่านิยมประชาธิปไตยในระยะยาว นอกจากนี้ งานวิจัยของ Salmela-Aro and Vuori (2020) ยังเสริมว่าการมีพื้นที่ให้เยาวชนสามารถพัฒนาทักษะในการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เรียนรู้การแสดงความเห็นในบรรยากาศที่เป็นมิตร จะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย

2. จากผลการวิจัย พบว่า เยาวชนเพศหญิงและกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มีระดับค่านิยมประชาธิปไตยสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการเคารพสิทธิและความหลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มเพศทางเลือกและผู้หญิงอาจมีความตระหนักรู้ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียม และความยุติธรรมทางสังคมมากกว่า อันเนื่องมาจากประสบการณ์ส่วนบุคคลในสังคมที่อาจมีความเหลื่อมล้ำ หรือการเลือกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเพศ สอดคล้องกับ การศึกษาของ Campbell and Bond (2020) ที่พบว่า เยาวชน LGBTQ มีแนวโน้มสนับสนุนค่านิยมประชาธิปไตยในระดับสูง เนื่องจากตระหนักถึงความสำคัญของเสรีภาพ และการยอมรับความหลากหลาย ซึ่งส่งผลให้พวกเขามีความรู้สึกเชิงบวกต่อการใช้ชีวิตในสังคมที่สนับสนุนความเสมอภาคและการเคารพในสิทธิส่วนบุคคล

3. จากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่านิยมประชาธิปไตยสูงกว่าระดับชั้นอื่น ๆ ทั้งในด้านการยอมรับ สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม อาจเป็นเพราะพัฒนาการทางจิตใจในช่วงปลายของวัยรุ่นมีความพร้อมทั้งทางด้านการคิด ทักษะคิด และประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อได้รับบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้งนักเรียน หรือการร่วมจัดกิจกรรมในโรงเรียน สอดคล้องกับ Youniss et al. (2002) ที่ศึกษาพบว่า วัยรุ่นช่วงปลายมีความสามารถในการเข้าใจบทบาทของตนเองในสังคม และพร้อมแสดงออกทางการเมืองมากขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครหรือกิจกรรมภายในโรงเรียน รวมทั้งผลการศึกษาของ Metz and Youniss (2005) ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีอิทธิพลโดยตรงต่อการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยมากกว่าการเรียนรู้แบบทฤษฎีเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังจะเข้าสู่การมีบทบาทในฐานะพลเมืองเต็มตัว

4. ในเรื่องการเสริมสร้างค่านิยมประชาธิปไตยผ่านสื่อและกิจกรรมเชิงประชาธิปไตย จากผลการศึกษาพบว่า เยาวชนที่มีความสนใจทางการเมืองมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยสูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมประชาธิปไตยผ่านการสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองและการใช้สื่อในการสื่อสารประชาธิปไตย งานวิจัยของ Schaefer and Overton (2022) แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมตั้งแต่อายุน้อยสามารถเพิ่มพูนการตระหนักรู้ในเรื่องค่านิยมประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิมนุษยชนในสังคม การมีพื้นที่หรือช่องทางให้เยาวชนสามารถพูดคุย แสดงความเห็น และร่วมมือในประเด็นสาธารณะอย่างเสรี ทำให้พวกเขามีทักษะในการประเมินสถานการณ์ทางสังคมที่หลากหลาย และมีความเข้าใจต่อมิติของสิทธิเสรีภาพและหน้าที่พลเมือง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในสังคมประชาธิปไตยที่มีความเป็นพลวัต งานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่าค่านิยมประชาธิปไตยที่แข็งแกร่งในเยาวชนยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงประชาธิปไตย เช่น การจัดกิจกรรมในโรงเรียนที่ส่งเสริมความเข้าใจในกระบวนการตัดสินใจ หรือการเรียนรู้จากการถกเถียงในหัวข้อสาธารณะ ซึ่งจะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบและความร่วมมือในเยาวชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(1) จากผลการวิจัยที่พบว่า เยาวชนมีค่านิยมประชาธิปไตยในระดับ “เห็นคุณค่า” แต่อาจยังไม่ถึงขั้น “ยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติ” แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่า เยาวชนจะมีพฤติกรรมสอดคล้องกับค่านิยมนั้นจริงหรือไม่ การนำผลวิจัยไปใช้จึงควรหลีกเลี่ยงการออกแบบแผนพัฒนาที่เน้น “ความรู้เชิงทฤษฎี” โดยขาดการส่งเสริม “การฝึกปฏิบัติ” และ “การสะท้อนคุณค่าในชีวิตจริง” แต่ควรออกแบบให้เน้นย้ำทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในมิติประชาธิปไตยที่หลากหลาย ทั้งเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียม และความร่วมมือในสังคมประชาธิปไตย เป็นต้น

(2) จากผลวิจัยที่พบว่า เยาวชนให้คะแนน “ความเป็นประชาธิปไตย” ในบริบทโรงเรียนน้อยกว่า บริบทครอบครัว ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เยาวชนมีโอกาสได้แสดงออกทางความคิด และมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ หรือแนวทางการพัฒนาชุมชนโรงเรียน อาทิ กิจกรรมสภานักเรียน การจัดเวทีอภิปราย หรือการร่วมวางแผนโครงการบริการสังคม เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกฝนทักษะพลเมือง และเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม

(3) จากผลการศึกษาที่พบว่าเยาวชนในแต่ละภูมิภาคมีระดับค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ การนำผลวิจัยไปใช้ในเชิงนโยบายหรือพัฒนาโครงการ จึงไม่ควรตีความแบบเหมารวมว่า ทุกพื้นที่มีปัญหาและแนวโน้มเหมือนกันทั้งหมด แต่ควรใช้ผลวิจัยนี้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นเพื่อ “กำหนดแนวทางเฉพาะพื้นที่” หรือพัฒนาโครงการต้นแบบที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมในแต่ละภูมิภาค

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นวิจัยเดิมนี้เป็นวงรอบ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนระยะยาว เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้วางแผนการพัฒนาและยกระดับการพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย

(2) ควรมีการนำประเด็นที่เยาวชนสะท้อนคะแนนเฉลี่ยน้อย โดยเฉพาะค่านิยมประชาธิปไตยด้าน ปัญญาธรรม ไปศึกษาวิจัยในเชิงลึก รวมทั้ง มีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เพื่อค้นหาสาเหตุและวิเคราะห์สภาพปัญหาในรายละเอียด ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วนต่อไป

(3) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนในลักษณะอื่น เพื่อให้ได้ผลที่เป็นภาพใหญ่ขึ้น เช่น เก็บข้อมูลกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือ นักเรียนที่อยู่ในระบบการศึกษารูปแบบอื่น หรือ นักเรียนที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบโรงเรียน

(4) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำนโยบายด้านการพัฒนาและยกระดับการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- นภา แสงอ่อน. (2561). การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษา. *วารสารวิจัยเยาวชน*, 1(1), 16–34. <https://so04.tcithaijo.org/index.php/yri/article/download/178270/126772>
- เพ็ญภา พุ่มหมี่. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับค่านิยมประชาธิปไตยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2566). *พฤติกรรมประชาธิปไตยของคนไทย ณ วันนี้ - สวนดุสิตโพล*.
https://suandusitpoll.dusit.ac.th/UPLOAD_FILES/POLL/2566/PS-2566-3152.pdf
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2561). นักวิชาการไทยกับการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย ‘ประชาธิปไตย’ ในภาวะวิกฤตทางการเมือง (พ.ศ. 2548–2557): รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *คู่มือการจัดกิจกรรมฝึกอบรมสถานักเรียน*. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>
- สุเทวี คงคุณ. (2564). ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในการเมืองแบบประชาธิปไตย กรณีศึกษา: ตำบลธาตุ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 4(3), 1–15.
- Campbell, R., & Bond, S. (2020). The role of media in promoting democratic values among youth. *Journal of Youth Studies*, 23(5), 123–135.
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook II: Affective domain*. David McKay.
- McCarthy, M. (2019). Creating democratic learning environments in schools: A critical perspective. *Education and Society*, 37(3), 258–275.
- Metz, E., & Youniss, J. (2005). Longitudinal gains in civic development through school-based required service. *Political Psychology*, 26(3), 413–437.
- Pasek, J., Feldman, L., Romer, D., & Jamieson, K. H. (2008). Schools as incubators of democratic participation: Building long-term political efficacy with civic education. *Applied Developmental Science*, 12(1), 26–37.
- Salmela-Aro, K., & Vuori, J. (2020). Encouraging active learning in democratic education. *Nordic Journal of Educational Research*, 44(4), 255–272.

- Schaefer, R., & Overton, H. (2022). Youth political engagement and the strengthening of democratic values. *Studies in Education and Democracy*, 15(1), 99–115.
- Youniss, J., McLellan, J. A., & Yates, M. (2002). A developmental perspective on civic engagement in adolescence. In C. A. Flanagan & L. R. Sherrod (Eds.), *Civic engagement and the transition to adulthood* (pp. 243–263). Jossey-Bass.

บทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสในกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

The Role of the French Audit Court (*Cour des Comptes*) in the Paris Olympics 2024

ปีติเทพ อยู่ยืนยง

Pedithep Youyuenyong

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Law, Chiang Mai University

E-mail¹ : pedithep.y@cmu.ac.th

Date Received : 31 October 2024

Date Revised : 15 May 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

พรมแดนศึกษาระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกกับองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ (เช่น องค์กรตุลาการ องค์กรศาล และองค์กรตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ) ในบริบทของโลกาภิวัตน์ในการจัดการแข่งขันกีฬานานาชาติ ได้ถูกทำให้ปรากฏเด่นชัดเพื่อศึกษาถึงความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาลในการจัดการการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่ดำเนินมายาวนานหลายทศวรรษ เมื่อการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิกเป็นการจัดการแข่งขันกีฬานานาชาติที่สำคัญ ซึ่งประเทศเจ้าภาพที่จัดการแข่งขันกีฬา เช่นว่านี้จะต้องทุ่มงบประมาณไปกับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับการพัฒนาเมืองให้เกิดขึ้นแบบเร่งด่วน ในขณะที่คณะกรรมการโอลิมปิกสากล (International Olympic Committee หรือ IOC) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสมัยใหม่ดูเหมือนต้องทบทวนบทบาทของตนเอง เมื่อพิจารณาจากการวางหลักเกณฑ์ขั้นต้นล่าสุดเกี่ยวกับการใช้งบประมาณของรัฐสำหรับจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก ประเทศเจ้าภาพอาจยื่นมือเข้ามาช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้การสร้างกรอบการกำกับดูแลการเงิน ตลอดจนการตรวจสอบอย่างเป็นอิสระเพื่อเพิ่มความโปร่งใสกับการใช้บังคับกฎหมายต่อการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก วัตถุประสงค์ของบทความฉบับนี้คือการศึกษเปรียบเทียบ ควบคู่ไปกับแสดงความแตกต่างระหว่างบทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดิน (*Cour des Comptes*) ในฐานะองค์กรตรวจสอบสูงสุดการใช้งบประมาณของรัฐในประเทศฝรั่งเศส และการผลักดันขับเคลื่อนกีฬาโอลิมปิกของ คณะกรรมการโอลิมปิกสากล ให้มีความโปร่งใสทางการเงิน

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

อีกทั้งบทความฉบับนี้ยังกล่าวถึงฉันทลักษณ์ล่าสุดของระบบกฎหมายของฝรั่งเศสและระบบการกำกับดูแลตนเองใน กีฬาโอลิมปิกสากลของ คณะกรรมการโอลิมปิกสากล ความโปร่งใสของรัฐในฐานะประเทศอันเป็นที่ตั้งของเมือง เจ้าภาพจัดกีฬาโอลิมปิกสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการใช้งบประมาณของรัฐ เพื่อให้ การแข่งขันโอลิมปิก ปารีส 2024 ผ่านการเปิดโอกาสให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินใช้อำนาจตรวจสอบการก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาเมืองใหม่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยปราบปรามการทุจริตและส่งเสริมธรรมาภิบาลที่ดี ในประเทศฝรั่งเศส

คำสำคัญ : ศาลตรวจเงินแผ่นดิน, กีฬาโอลิมปิก, ประเทศฝรั่งเศส, องค์กรตรวจสอบสูงสุด

Abstract

The boundaries between the Olympic Games and independent public spending watchdog institutes (e.g. courts and tribunals' judiciary and state's audit institutions) within the international sports globalization have cleared as a result of decades of transparency, accountability and good governance in the Olympic Games' management and organization. When the Olympic and Paralympic Games as a major international multi-sport event take place at a national jurisdiction, the host nation of the multi-sport event of international significance would blow their budget on fast-track infrastructure and urban-redevelopment projects. While the International Olympic Committee as an international sport governing body of the modern Olympic Games seems to be going backward, considering a recent preliminary ruling of contributing to the financing of the Olympic and Paralympic Games, a host nation sometimes strengthens its independent fiscal oversight and audit frameworks, by increasing transparency and enforcement powers. The purpose of this paper is to compare and contrast the roles of the French Audit Court (*Cour des Comptes*) as a supreme audit institute the use of public funds in France and the financial transparency commitment of the International Olympic Committee's Olympic movement. This paper also discuss recent scenarios of the French legal system and the International Olympic Committee's international self-regulatory regime. Transparency by public agencies, particularly in clarifying their financial objectives, should also contribute to the financing of the Paris Olympics 2024 effectiveness by enabling the French Audit Court to assess better the context of infrastructure construction and urban-redevelopment policy, thereby combating corruption and promoting good governance in France.

Keywords: Audit Court, Olympics, France, Supreme audit institute

บทนำ

การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Paris Olympics 2024) หรือการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกครั้งที่ 33 (33rd Olympic Games) เป็นมหกรรมกีฬารวมการแข่งขันกีฬาสากลเอาไว้หลากหลายชนิดกีฬาด้วยกัน ตลอดจนมีผู้มีส่วนร่วมในการแข่งขันกีฬานี้้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ได้รับสิทธิให้สามารถส่งนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกจากทั่วทุกมุมโลก (Participating Nations) หรือสหพันธ์กีฬาสากล (International Sports Federations หรือ IFs) ที่มีหน้าที่กำกับดูแลการแข่งขันกีฬาสากลให้เป็นไปอย่างเป็นธรรมและถูกต้อง ในอีกด้านหนึ่งมหกรรมกีฬาเช่นนี้ยังต้องสอดคล้องตามระบบตามมาตรฐานสากล อีกทั้งยังมีนักกีฬาและบุคลากรทางการกีฬา เช่น ผู้ตัดสิน ผู้ฝึกสอน หรือผู้ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬา เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นจำนวนมาก การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 มีกรุงปารีส (Paris) ในฐานะที่เป็นเมืองหลวงของประเทศฝรั่งเศสหรือสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นเมืองเจ้าภาพผู้รับผิดชอบจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้รับสิทธิเป็นเจ้าภาพกับสิทธิเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เจ้าภาพเช่นนี้ต้องเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรมกีฬาและการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ใจกลางกรุงปารีสและบริเวณชานเมืองโดยรอบกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าภาพจึงต้องจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพราะเป็นที่คาดหมายได้ว่าผู้คนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาหรือผู้คนที่เข้ามาชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ย่อมต้องการบริการขั้นพื้นฐานจากประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าภาพเพื่อได้รับความสะดวกสบายนานัปการ รวมทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่โดยรอบสถานที่จัดกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ย่อมได้รับประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการในทำนองที่ทำให้ประชาชนดังกล่าวมีความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน หรือมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ในอีกด้านหนึ่งประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าภาพอาจทุ่มงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่แล้วให้สามารถเชื่อมโยงการเดินทางหรือคมนาคมระหว่างสถานที่จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ รวมทั้งเชื่อมโยงการเดินทางหรือคมนาคมขนส่งระหว่างสถานที่จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กับที่พักอาศัยของประชาชนเพื่อเพิ่มโอกาสในการออกกำลังกายแก่ประชาชนทั่วไปหรือเพื่อส่งเสริมการพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศในหมู่นักกีฬาให้มีความสำคัญกับประชาชนทั่วไปกับนักกีฬาที่ต้องการมาใช้สอยโครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬาภายหลังจากที่การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เสร็จสิ้นลงแล้ว

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารที่จัดไว้เพื่อการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในบริเวณใจกลางเมืองหรือชานเมืองของกรุงปารีส เช่น สนามกีฬา ศูนย์กีฬา อุปกรณ์การกีฬา ฯลฯ หรือแม้กระทั่งการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในกรุงปารีสให้กลายมาเป็นพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมร่วมกัน ประชาชนทั่วไปหรือผู้เดินทางมาร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 สามารถเข้าถึงได้ ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในกรุงปารีส เช่น ทางเดินเท้า สวนสาธารณะ จัตุรัส

ใจกลางเมือง ลานประชาชน ฯลฯ ก็จะต้องมีการใช้จ่ายของรัฐเพื่อจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬา มารองรับหรือขับเคลื่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้สามารถดำเนินต่อไปได้ ในอีกด้านหนึ่งการวางแผนโครงสร้างพื้นฐานด้านกีฬาที่เกิดขึ้น ก็เพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม เพราะการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นกีฬาที่จัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ที่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของมวลมนุษยชาติจากทั่วทุกมุมโลก และประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสที่ติดตามรับชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในฐานะที่เป็นมหกรรมกีฬาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมวลมนุษยชาติ การใช้จ่ายงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬาสำหรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้รัฐมีการวางแผนที่จะดำเนินการไว้ล่วงหน้า สามารถนำงบประมาณไปใช้จ่ายพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬาได้ตามหลักรายจ่ายต้องมีลักษณะเฉพาะเจาะจง (Principe de spécialité budgétaire)

เมื่อการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นกิจกรรมที่ประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าภาพได้จัดขึ้นเป็นประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของมวลมนุษยชาติและประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส เหตุนี้เองประเทศฝรั่งเศสจึงได้ออกกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (LOI n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 et portant diverses autres dispositions) (Légifrance, 2023) ที่ไม่เพียงกำหนดให้การแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 ปลอดภัย โปร่งใส เป็นธรรมและถูกต้อง อันอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมที่เน้นประโยชน์ของผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 และเน้นความปลอดภัยไม่ให้ผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยอย่างเคร่งครัด รัฐบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดให้รัฐจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อตอบสนองความต้องการของส่วนรวม โดยรัฐต้องคอยกำกับหรือควบคุมดูแลการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้ตอบสนองต่อความต้องการส่วนรวมของประชาชน ในอีกด้านรัฐต้องคอยสอดส่องให้การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ไม่ลดทอนคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและสร้างการพัฒนาทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศฝรั่งเศสอย่างคู่ขนานกันไป

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่เป็นไปในทางเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อตอบสนองความต้องการของส่วนรวม ซึ่งอาจเป็นโครงการที่ภาครัฐดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเองหรือภาครัฐให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานก็ได้ โดยมุ่งเน้นให้โครงสร้างพื้นฐานเช่นนี้ตอบสนองความต้องการของสาธารณะหรือสาธารณชนได้ประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานย่อมต้องมีการใช้งบประมาณรายจ่ายภาครัฐ (Government Budget) มาดำเนินการให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการแก่ภาครัฐสำหรับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งภาครัฐนำเงินภาษีที่เก็บได้จากประชาชนไปจัดสรรเป็นงบประมาณเพื่อใช้จ่ายด้านต่าง ๆ สำหรับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 การนำเงินภาษีที่เก็บได้จากประชาชนมาใช้จ่ายเช่นนี้นี้ย่อมต้องมีความโปร่งใสมีประสิทธิภาพ มีกลไกการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ กล่าวคือกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างและ

การบริหารพัสดุภาครัฐ (Public Procurement) ก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาลเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาในการทุจริตการจัดซื้อจัดจ้างต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระบบการจัดซื้อจัดจ้างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

ในอีกด้านหนึ่ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานย่อมต้องมีการใช้งบประมาณรายจ่ายภาครัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการสำหรับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งสินค้าและบริการ รวมทั้งการได้มาซึ่งโครงสร้างพื้นฐานภายใต้การปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐย่อมต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจเกิดขึ้นจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม (เช่น การเกิดฝุ่นละอองและเสียงดังจากการก่อสร้าง) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ควรที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางลบที่สามารถสร้างความเสียหายต่อสาธารณสุข การวางแผนทางในการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐสำหรับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ตระหนักถึงและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่อาจจะเกิดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อวางมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการตัดสินใจพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการโอลิมปิกสากล ในฐานะองค์กรกำกับดูแลการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่กรุงปารีสเป็นเจ้าภาพ จึงได้พยายามวางแผนทางให้หน่วยงานคู่สัญญาที่เป็นภาครัฐหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ (Public Contracting Authorities) ทำสัญญาทางปกครอง (Administrative Contract) อันมีลักษณะเป็นการจัดให้มีสาธารณูปโภค (Contract for Public Utility Services) หรือสัญญาสัมปทาน (Concession Agreement) ที่เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนก่อสร้าง ปรับปรุง พัฒนาหรือบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โครงสร้างพื้นฐานหรือสาธารณูปโภคซึ่งมาจากการดำเนินการของภาคเอกชนภายใต้สัญญาทางปกครองหรือสัญญาสัมปทาน จะต้องมีความปลอดภัยตามมาตรฐานของกฎหมายฝรั่งเศส มุ่งเน้นให้โครงสร้างพื้นฐานหรือสาธารณูปโภคสามารถตอบสนองความต้องการประชาชนเป็นส่วนรวมได้ ทั้งยังเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ทั้งยังสอดคล้องกับหลักการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ที่ต้องคำนึงถึงการดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงการดูแลสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการตระหนักถึงรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง คณะกรรมการโอลิมปิกสากล พยายามวางแผนทางให้รัฐบาลฝรั่งเศสและกรุงปารีสบริหารจัดการการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ด้วยการใช้จ่ายงบประมาณอย่างยั่งยืน (Sustainable Expenditure) ซึ่งการใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐหรือท้องถิ่น เช่นว่านี้ต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ทุกฝ่าย ทั้งยังต้องมีกลไกการกำกับดูแลการใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐที่ดีและเหมาะสม

ดังนั้น คณะกรรมการโอลิมปิกสากลจึงได้ออกเอกสารสำคัญมาฉบับหนึ่งในปี 2020 ชื่อว่าเอกสารการจัดซื้อจัดจ้างโครงการโครงสร้างพื้นฐานสำหรับจัดมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติ: แนวปฏิบัติที่ดีและคำแนะนำสำหรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสากล (Procurement of major international sport-

events-related infrastructure and services: Good practices and -hvelines for the Olympic movement) ซึ่งไม่เพียงวางแผนทางให้ประเทศฝรั่งเศสกำหนดกฎระเบียบหรือข้อบังคับเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวางแผนทางจัดทำบริการสาธารณะด้านกีฬาหรือบริการสาธารณะด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 กฎระเบียบหรือข้อบังคับเช่นนี้ไม่เพียงถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้บังคับ และควบคุม ความประพฤติของผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้ปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ยังกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับใช้เป็นมาตรฐานในการกำกับดูแลและวางนโยบาย การตรวจสอบการใช้งบประมาณของภาครัฐและกรุงปารีส ในโครงการต่างๆ ที่ภาครัฐหรือกรุงปารีสได้ ดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

รัฐสภาฝรั่งเศสได้บัญญัติกฎหมายพิเศษได้แก่ รัฐบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและ พาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวเอาไว้ในข้างต้น (Légifrance, 2023) ที่ให้อำนาจ แก่รัฐในการกำหนดมาตรการส่งเสริมความปลอดภัยในชีวิต อนามัย และทรัพย์สินเพื่อการจัดการ การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นไปอย่างราบรื่น นอกเหนือจากที่ให้ไว้ในกฎหมายฝรั่งเศสฉบับอื่น ๆ (เช่น การเร่งขยายองค์ความรู้ด้านการปฐมพยาบาลหรือเพิ่มศูนย์ปฐมพยาบาลในขั้นต้นเพื่อรองรับการให้ความ ช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้บาดเจ็บในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้ได้มากขึ้นอย่างทั่วถึง) การจัดวาง มาตรการเช่นนี้มุ่งสร้างกรุงปารีสให้มีความปลอดภัยจากอาชญากรรมและการก่อการร้าย อันนำไปสู่ การยกระดับมาตรฐานคุณภาพการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้สูงขึ้น

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่ออธิบายบทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศส ในกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในฐานะที่เป็นองค์กรตรวจสอบการใช้งบประมาณของภาครัฐและภาคเอกชน ในโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ภาครัฐหรือภาคเอกชน (นิติบุคคล ตามกฎหมายมหาชนหรือนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินในการจัดการแข่งขัน กีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขัน) ได้ดำเนินการ เพื่อให้สอดคล้องกับ มาตรฐานการควบคุมการเงินของรัฐที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารการเงินและการคลังการจัด สำหรับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ตามความในมาตรา 29 ของรัฐบัญญัติว่าด้วยการจัดเพื่อรองรับ การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 (Loi n° 2018-202 du 26 mars 2018 relative à l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024) (Légifrance, 2023) และมาตรา 20 ของรัฐบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ดังที่กล่าว มาแล้วในข้างต้น) (Légifrance, 2023) (2) เพื่อศึกษาบทบาทหลักการและนโยบายการใช้จ่ายงบประมาณ ภาครัฐ และมาตรฐานการจ่ายเงินภาครัฐเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ถูกกำหนดเอาไว้โดย คณะกรรมการโอลิมปิกสากล โดยสำรวจว่าศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ได้มี บทบาทสำหรับดำเนินการตามหลักการและนโยบายของ คณะกรรมการโอลิมปิกสากล เพื่อส่งเสริมการใช้ จ่ายเงินสาธารณะในการดำเนินงานของภาครัฐหรือภาคเอกชน ที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินในการจัดการ การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จากภาครัฐ สำหรับจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 หรือไม่

โดยกระทำการศึกษาจากนโยบายของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล และกฎหมายฝรั่งเศส 2 ฉบับที่กล่าวมาในข้างต้น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในบทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ในช่วงเวลาที่มีการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 มากยิ่งขึ้น

ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสกับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes เป็นองค์กรตุลาการของรัฐมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐและพิจารณาพิพากษาคดีพิพาทที่เกิดจากการใช้งบประมาณของรัฐในโครงการต่างๆ ที่รัฐหรือฝ่ายปกครองได้ดำเนินการ (Benzerafa-Alilat et al. 2021) รวมไปถึงตรวจสอบความชอบของการนำงบประมาณของรัฐไปใช้จ่ายในการบริหารราชการแผ่นดินหรือค่าใช้จ่ายตามโครงการของรัฐตามอำนาจหน้าที่และภารกิจที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ทั้งที่เป็นการตรวจสอบในขณะที่มีการใช้งบประมาณของรัฐ และการตรวจสอบหลังจากที่มีการใช้งบประมาณของรัฐเสร็จสิ้นแล้ว องค์กรตุลาการของรัฐเช่นนี้ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเฉพาะเรื่องการบริหารการคลังภาครัฐหรือการบัญชีภาครัฐ อันมีเนื้อหาสาระสำคัญแตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป (Lépinay, 2018) องค์กรตุลาการของรัฐเช่นนี้ใช้อำนาจตุลาการอย่างเป็นอิสระและปราศจากการแทรกแซงในการตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้งบประมาณของรัฐและการใช้งบประมาณของรัฐในโครงการต่างๆ ที่รัฐหรือฝ่ายปกครองได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายกำกับมาตรฐานการบัญชีภาครัฐหรือกฎหมายควบคุมวินัยทางงบประมาณและการคลัง (Discipline Budgétaire et Financière) และเป็นองค์กรตุลาการของรัฐที่มีความสำคัญในการสร้างหลักประกันว่าการบริหารการคลังภาครัฐและการบัญชีภาครัฐให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Hayez, 2015) รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และคุ้มค่า ไม่เอื้อประโยชน์ให้ผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่งในการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ ทั้งนี้ภารกิจของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสเป็นไปตามประมวลกฎหมายว่าด้วยศาลทางการคลังหรือประมวล Le code des juridictions financières (CJF) ที่กำหนดเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการบริหารการคลังภาครัฐหรือการบัญชีภาครัฐ โดยที่ระบบการพิจารณาพิพากษามีกระบวนการพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั่วไป เพราะผลแห่งคำพิพากษาต้องกระทบต่อการใช้งบประมาณของรัฐและการใช้งบประมาณของรัฐในโครงการต่างๆ ที่รัฐหรือฝ่ายปกครองได้ดำเนินการ อันเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการแผ่นดิน อีกทั้งการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐหรือการใช้งบประมาณของรัฐในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ก็ย่อมต้องกระทบต่อการใช้จ่ายเงินของรัฐที่มาจากภาษีของประชาชน (Morin, 2011)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นพบว่าศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes เป็นองค์กรตุลาการที่มีความเป็นอิสระจากการครอบงำของรัฐหรือจากการแทรกแซงของรัฐ (Cour des compt, 2018b) ทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของการบริหารเงินการคลังหรือการใช้จ่ายของรัฐ ทำให้เกิดการควบคุมความชอบด้วยกฎหมาย (Contrôle de légalité) ของการใช้จ่ายงบประมาณอันมีที่มาจากการจัดเก็บภาษี การควบคุมเช่นนี้มาจากรากฐานสำคัญในทางกฎหมายมหาชน ซึ่งรัฐ หน่วยงาน

ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือภาคเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ ต้องผูกพันตนปฏิบัติตามกฎระเบียบทางการเงินการคลังที่ฝ่ายนิติบัญญัติกีดหรือฝ่ายบริหารก็ตามที่ได้อ้างหลักเกณฑ์เอาไว้ นั้นหมายความว่าองค์กรตุลาการต้องตัดสินวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทโดยยึดกฎหมายเป็นหลักเพื่อให้ความยุติธรรมเกี่ยวกับการบริหารการเงินการคลังหรือการใช้จ่ายของรัฐแก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม

ที่กล่าวมาในข้างต้น ถือเป็นเหตุผลในการจัดตั้งศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณอันมีที่มาจากการจัดเก็บภาษีของรัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นหรือภาคเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีเหล่านี้โดยองค์คณะผู้พิพากษาที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญพิเศษในด้านการบริหารการคลังภาครัฐหรือการบัญชีภาครัฐ อันจะทำให้การใช้จ่ายงบประมาณของรัฐเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพ และส่งเสริมให้การบริหารการคลังภาครัฐหรือการบัญชีภาครัฐเป็นไปด้วยความสุจริต โปร่งใส มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าและสามารถตรวจสอบได้

นอกจากนี้คณะกรรมการโอลิมปิกสากลในฐานะองค์กรผู้ขับเคลื่อนการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสากลก็ วางแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดซื้อจัดจ้างสำหรับดำเนินการให้ได้มาซึ่งพัสดุ โดยการซื้อ การจ้าง การเช่า การแลกเปลี่ยน และการทำนิติกรรมอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่การใช้จ่ายสาธารณะเพื่อจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แนวปฏิบัติเช่นนี้มุ่งเน้นให้เกิดแนวทางการใช้งบประมาณของรัฐแบบยืดหยุ่น สร้างสภาพแวดล้อมการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะเพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่ช่วยให้รัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น และคณะกรรมการโอลิมปิกสากล สามารถรักษาสสมดุลระหว่างการใช้จ่ายของรัฐภายใต้กฎระเบียบที่ชัดเจนแน่นอนกับความจำเป็นเร่งด่วนในการวางโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะให้ทันต่อสถานการณ์การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งการวางโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคเช่นนี้ควรจะต้องแล้วเสร็จก่อนกำหนดพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 จะเริ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้เอกสารการจัดซื้อจัดจ้างโครงการโครงสร้างพื้นฐานสำหรับจัดมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติ: แนวปฏิบัติที่ดีและคำแนะนำสำหรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสากล จึงเสนอแนะแนวทางให้รัฐบาลฝรั่งเศสและกรุงปารีสมีกระบวนการกำกับดูแลการจัดซื้อจัดจ้างที่ยืดหยุ่น (Resilient Governance Process) เพื่อให้ผู้นำรัฐบาลฝรั่งเศสและกรุงปารีส (ท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ) สามารถมีกระบวนการการจัดซื้อจัดจ้างที่เน้นความคล่องตัว เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่รวดเร็วและทันต่อการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ภายใต้การผ่อนคลายความศักดิ์สิทธิ์ในกฎระเบียบกำหนดวินัยการเงินการคลัง (Relaxation of Laws and Regulations) แม้ว่ารัฐต้องผูกพันดำเนินการตามกฎระเบียบกำหนดวินัยการเงินการคลังเพื่อดำรงรักษาวินัยการเงินการคลังก็ตาม เพื่อให้การเงินการคลังมีความคุ้มค่า ตรวจสอบได้ โปร่งใส และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

ข้อดีของความเคร่งครัดในกฎระเบียบกำหนดวินัยการเงินการคลังอยู่บนรากฐานของความเป็นเหตุเป็นผลในทางกฎหมายการคลังที่ใช้เป็นเครื่องมือกำกับดูแลการใช้จ่าย การจัดหารายได้ และการจัดการเกี่ยวกับหนี้สินอันเนื่องมาจากการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งรัฐ หน่วยงานของรัฐ และ

ท้องถิ่นร่วมเป็นเจ้าของภาพ อีกทั้งรัฐยังคงต้องต้องรักษาวินัยการเงินการคลัง เพื่อให้สถานะทางการเงินของรัฐยังมีเสถียรภาพทางการเงิน (Financial Stability) ไม่ให้ภาพรวมของการจัดการแข่งขันมหกรรมกีฬานานาชาติดังกล่าวประสบกับสถานะขาดทุนอย่างมหาศาล แบกรับภาระด้านงบประมาณที่ตามมาจนนำไปสู่ภาระหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างมาก การมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับกรอบการดำเนินการทางการเงินและงบประมาณของรัฐอย่างชัดเจน การกำหนดวินัยทางการเงินการคลังด้านรายได้กับรายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งการบริหารหนี้สาธารณะอันเนื่องมาจากการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อย่างเป็นรูปธรรมย่อมทำให้เสถียรภาพทางการเงินของรัฐดำเนินต่อไปด้วยดี สามารถทำหน้าที่สนับสนุนทางการเงิน (Subventions) สำหรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นไปได้อย่างราบรื่น ในทางกลับกันการยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ในกฎระเบียบกำหนดวินัยการเงินการคลังอย่างเคร่งครัดจนเกินไป ตลอดจนการขาดมาตรการผ่อนปรนชั่วคราวสำหรับทางเลือกเพิ่มเติมทางการเงินการคลังภาครัฐ เพื่อช่วยในกิจการโครงสร้างพื้นฐานโดยรัฐหรือการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ยืดหยุ่นและคล่องตัว อาจนำไปสู่ความชะงักงันหรือเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นของการเตรียมการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 อันเป็นข้อเสียของความเคร่งครัดในกฎระเบียบกำหนดวินัยการเงินการคลังที่เคร่งครัดจนเกินไป

แม้ว่า คณะกรรมการโอลิมปิกสากล มีข้อเสนอแนะจากเอกสารแนวทางการจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานและบริการที่เกี่ยวข้องสำหรับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกหรือ Guidelines on the Effective Delivery of Infrastructure and Associated Services for the Olympic Games (Organisation for Economic Co-operation and Development & International Olympic Committee, 2023) ที่ให้ข้อเสนอแนะเชิงผ่อนปรนหลักเกณฑ์การกำกับดูแลการใช้จ่ายงบประมาณสาธารณะกับมาตรการการคลังด้านการใช้จ่ายภาครัฐให้เป็นไปอย่างยืดหยุ่นคล่องตัว ให้ทันต่อการวางแผนโครงสร้างพื้นฐานรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่อาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นั้นเท่ากับว่า คณะกรรมการโอลิมปิกสากล โน้มน้าวจูงใจให้รัฐ หน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นดำเนินกระบวนการงบประมาณตั้งแต่การจัดทำตรวจสอบและงบประมาณ (La préparation et l'examen du budget) การอนุมัติงบประมาณ (L'adoption des budgets) และการบริหารงบประมาณ (L'exécution du budget) ที่มุ่งเน้นทำให้การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ประสบความสำเร็จหรือนำไปสู่ความเป็นเลิศทางกีฬาตามเป้าหมายที่คณะกรรมการโอลิมปิกสากลได้วางเอาไว้ เป็นที่ยอมรับนับถือ เป็นที่น่าเชื่อถือ และรักษาภาพลักษณ์ และชื่อเสียงของการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ที่มี คณะกรรมการโอลิมปิกสากล เป็นองค์กรกำกับดูแลให้การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้มีเตรียมการล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อยและให้การจัดการแข่งขันได้สำเร็จลุล่วงไปอย่างทันท่วงที แต่เพื่อเป็นหลักประกันว่าการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ของรัฐเป็นไปอย่างคุ้มค่า โปร่งใส ตรวจสอบได้ และปราศจากการทุจริต จึงจำเป็นที่จะต้องออกกฎระเบียบกำหนดขึ้นมาเพื่อให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีอำนาจองค์กรที่ใช้อำนาจตรวจสอบควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณ (Institution supérieure de contrôle) ซึ่งมีแยกอิสระออกจากองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติและที่ใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินภาครัฐ หน่วยงานของรัฐหรือท้องถิ่นเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 พร้อมทั้งให้อำนาจในการตรวจสอบปัญหาอันเนื่องมาจากการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes เป็นพิเศษ ในการศึกษาทบทวนการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 นอกเหนือจากที่ให้ไว้ในประมวล Le code des juridictions financières หรือ CJF (Cour des compt, 2018a) ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรตุลาการเช่นนี้มีเขตอำนาจศาลของตน สามารถศึกษาทบทวนการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (Canayer, & de La Gontrie, 2024) ทั้งยังมีอำนาจศึกษาวิเคราะห์การใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ได้อย่างเป็นอิสระ และปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นหรือองค์กรการเมืองอื่น ๆ ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการโดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ รวมทั้งองค์กรทางการเมืองอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Jan, 2013) ได้รับการรับประกันโดยกฎหมายพิเศษอันประกอบด้วย รัฐบัญญัติว่าด้วยการจัดองค์กรเพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 หรือ Loi n° 2018-202 du 26 mars 2018 relative à l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 และ รัฐบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง Loi n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 et portant diverses autres dispositions (Ministre auprès du Premier Ministre, chargé du Budget et des Comptes publics, 2024)

บทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสตามกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

กฎหมายทั้งสองฉบับที่กล่าวมาถูกบัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ระบุหลักเกณฑ์ส่งเสริมให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ทำหน้าที่สอบสวนความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน ควบคุมกรอบการดำเนินการทางการเมืองคลังและงบประมาณของรัฐ รวมทั้งให้มีการสร้างหลักประกันให้การใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ด้วยศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes เท่ากับว่ากระบวนการยุติธรรมฝรั่งเศสได้สร้างระบบการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ซึ่งถือเป็นการควบคุมฝ่ายปกครองผู้ใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยองค์กรตุลาการ

รัฐบัญญัติว่าด้วยการจัดองค์กรเพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 หรือ Loi n° 2018-202 du 26 mars 2018 relative à l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 มาตรา 29 (Article 29) วางหลักเกณฑ์ให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour

des comptes ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐโดยฝ่ายปกครองหรือนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้วางหลักเกณฑ์ยกเว้นไม่ให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes มาตรวจสอบรายจ่ายที่กำหนดให้จ่ายเป็นเงินอุดหนุนเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงานหน่วยงานขององค์การเอกชนที่มีส่วนในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (กฎหมายฉบับนี้ยกเว้นไม่ให้นำเอาหลักเกณฑ์ตามมาตรา L. 111-3 ของประมวล Le code des juridictions financières หรือ CJF มาบังคับใช้กับนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐเพื่อใช้เตรียมการหรือดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพื่อก่อให้เกิดการกำกับดูแลการเงินการคลังที่ยึดหยุ่นต่อการเตรียมการหรือการดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024) ในอีกด้านหนึ่งกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ดำเนินการจัดส่งเอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (rapport sur l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024) (เอกสารฉบับนี้ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับการเตรียมการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 และการใช้จ่ายงบประมาณในการจัด (Cour des compt, 2023a)

ในปี 2023 รัฐสภาฝรั่งเศสได้ตราบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ Loi n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 et portant diverses autres dispositions ขึ้นมา เพื่อวางกฎระเบียบของรัฐเพิ่มเติมสำหรับใช้เป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมความประพฤติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 ในทำนองที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จลุล่วงของการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 กฎหมายฉบับนี้วางหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 เพื่อให้รัฐหรือผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมหรรมกีฬาดังกล่าวต้องประพฤติปฏิบัติตาม (ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น) กฎหมายฉบับนี้ยังได้มีการวางหลักเกณฑ์ให้คล้องจองกับแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับความโปร่งใสและป้องกันการทุจริตในการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายกับการใช้จ่ายงบประมาณสำหรับการเตรียมการหรือจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 ที่ถูกบัญญัติเอาไว้ในบัญญัติว่าด้วยการจัดองค์กรเพื่อรองรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 หรือ Loi n° 2018-202 du 26 mars 2018 relative à l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 (ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาในปี 2018) ความสอดคล้องอย่างคล่องจองตัวปรากฏอยู่ในเนื้อหาของมาตรา 20 (Article 20) ของบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ Loi n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 et portant diverses autres dispositions

สำหรับกฎหมายที่ออกมาในปี 2023 มีสาระสำคัญว่าศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสมีหน้าที่ต้องยื่นรายงาน เอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ต่อรัฐสภาฝรั่งเศสก่อนปี 2025 (Cour des compt, 2023b) รายงานผลการดำเนินการฉบับนี้แฝงไว้ด้วยคำชี้แจงงบประมาณรายจ่ายที่ได้ใช้จ่ายไปเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใส ตรวจสอบได้และพร้อมรับผิดชอบหากมีการทุจริตใน

การใช้จ่ายงบประมาณเกิดขึ้น คำชี้แจงเหล่านี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายการคลังที่ว่ารายจ่ายต้องมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและรายได้ต้องมีลักษณะทั่วไปนั้น หมายความว่ารายจ่ายจะต้องระบุหน่วยงานของรัฐที่รับงบประมาณเอาเป็นที่แน่นอน อีกทั้งยังต้องระบุวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้จ่ายอย่างชัดเจน และรายได้ที่หน่วยงานของรัฐจัดเก็บได้นั้น ก็ต้องเป็นของรัฐโดยรวม (สุปรียา แก้วละเอียด, 2565) แต่ไม่ได้เป็นของหน่วยงานของรัฐที่จัดเก็บได้หรือหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น (อานันท์ กระบวนศรี, 2566) กล่าวอีกนัยหนึ่งคำชี้แจงต้องระบุวงเงินงบประมาณที่ได้รับและระบุจำนวนเงินที่ใช้ในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ทั้งที่ใช้โดยรัฐ หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่น การจัดทำคำชี้แจงงบประมาณต้องคำนึงถึงประมาณการรายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ตลอดทั้งมาตรการยกเว้นภาษี (Les exonérations fiscales) เพื่อส่งเสริมผู้จัดการแข่งขันกีฬาหรือจุใจพันธมิตรร่วมจัดการแข่งขันกีฬาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ตามเป้าหมายที่ประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดเอาไว้ เอกสารรายงานผลการดำเนินงานต้องระบุประมาณการทางบัญชีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้อาสาสมัคร (Le recours au bénévolat) และจำนวนของอาสาสมัครที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมภารกิจและเงื่อนไขในฐานะอาสาสมัคร ตลอดจนระยะเวลาในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตามปีปฏิทิน อีกทั้งเอกสารฉบับนี้ยังต้องระบุประมาณการทางบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการรับรองนักกีฬาและผู้ชมการแข่งขันกีฬาในสนาม ที่เป็นคนพิการประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณที่รัฐใช้จ่ายหรืออุดหนุนไปเพื่อรองรับความสะดวกสบายในการเข้ามาติดตามรับชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ภายในสถานที่จัดการแข่งขันกีฬา (International Olympic Committee, 2020)

ข้อสังเกตบทบาทของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

จากการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย พบข้อสังเกตหลายประการดังต่อไปนี้ (ก) กฎหมายทั้งสองฉบับมีเนื้อความที่สอดคล้องกัน ทั้งในแง่ของการกำหนดหน้าที่ให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ต้องจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และในแง่ของการระบุให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ต้องยื่นเอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แก่รัฐสภาฝรั่งเศสภายในระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ นั่นก็คือภายในวันที่ 1 ตุลาคม 2025 (ข) กฎหมายทั้งสองฉบับวางหลักการที่สอดคล้องกัน นั่นก็คือองค์กรที่ใช้งบประมาณของรัฐหรือองค์กรที่ได้รับเงินอุดหนุนจากงบประมาณของรัฐเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและพาราลิมปิก 2024 ย่อมต้องถูกตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐอันเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐ พร้อมสนับสนุนให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ทำหน้าที่ดังกล่าว เพื่อสร้างหลักประกันว่าการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐในฐานะที่เป็นฝ่ายปกครองผู้จัดทำบริการสาธารณะด้านกีฬาหรือองค์กรที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐมาจัดทำบริการสาธารณะด้านกีฬา สามารถถูกควบคุมและตรวจสอบได้โดยศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes อีกทั้งหลักประกันเช่นนี้ยังตั้งอยู่บนรากฐานของหลักนิติรัฐ (L'État de

droit) ที่ว่าแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นองค์กรตุลาการก็สามารถใช้อำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณรัฐของฝ่ายปกครองได้ และ (ค) กฎหมายทั้งสองฉบับวางหลักการที่ไปในทางเดียวกันนั่นก็คือ กำหนดให้มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร อันก่อให้เกิดการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามแผนงานหรือโครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านความคุ้มค่าและประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงินของภาครัฐ ตลอดจนถึงส่งเสริมความโปร่งใสของการใช้จ่ายงบประมาณรัฐและควบคุมความเสี่ยงด้านการทุจริตในกระบวนการงบประมาณของรัฐ

ในทางกลับกันกฎหมายฉบับหลังที่ออกมาในปี 2023 ได้วางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในสามประเด็นด้วยกัน นั่นก็คือ (ก) เอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ต้องระบุถึงความคุ้มค่าในการดำเนินมาตรการภาษีเพื่อเพื่อยกเว้นภาษีให้แก่องค์กรจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพื่อสนับสนุนและจูงใจให้องค์กรจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน รวมทั้งพันธมิตรผู้ร่วมจัดจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ในรูปแบบของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 (ข) เอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ต้องระบุถึงความคุ้มค่าในการใช้จ่ายเงินเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายเงินค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนในการจ้างอาสาสมัครมาปฏิบัติงานในการเตรียมการหรือการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ภายใต้ภารกิจ สภาพการจ้างงาน และระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ และ (ค) การใช้จ่ายงบประมาณของรัฐเพื่อเตรียมการหรือการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองต่อบุคคลทุกกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อเปิดโอกาสให้ คนพิการหรือคนทุพพลภาพสามารถเข้าร่วมกิจกรรมภายในสนามกีฬาที่จัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 หรือรับชมกิจกรรมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ภายในสถานที่ที่มีการจัดแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานองค์กรของรัฐ (Audit de performance) อย่างหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความโปร่งใส สกัดกั้นการทุจริตและทบทวนความคุ้มค่าของการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 การใช้อำนาจเช่นนี้เป็น การใช้อำนาจตุลาการของศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่กฎหมายระบุเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes มีหน้าที่จัดทำเอกสารรายงานดังกล่าวให้สำเร็จตรงตามที่กฎหมายระบุเอาไว้ อีกทั้งเอกสารรายงานเช่นนี้ก็เป็ นผลผลิตของการใช้อำนาจตุลาการในฐานะที่ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes การจัดทำเอกสารรายงานฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสอย่างหนึ่งที่มีขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ สาธารณชนได้รับรู้รับทราบถึงความโปร่งใส ความชอบด้วยกฎหมายและความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณของ

รัฐเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 สะท้อนให้เห็นว่าการกระทำขององค์กรตุลาการที่มีหน้าที่ตรวจสอบการเงินการคลังของรัฐที่กฎหมายกำหนดไว้อาจอยู่ในรูปแบบของการใช้อำนาจตุลาการเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรของรัฐ

สรุปผลการศึกษา

กฎหมายทั้งสองฉบับกำหนดภารกิจให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes ต้องจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินงานจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 เพื่อตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณเป็นไปอย่างโปร่งใส คุ่มค่า เป็นธรรม มีประสิทธิภาพและปราศจากการทุจริตอันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 ซึ่งไม่ว่าจะเป็นกฎหมายพิเศษของประเทศฝรั่งเศสทั้งสองฉบับที่หยิบยกมาศึกษาทบทวนในข้างต้น และเอกสารการจัดซื้อจัดจ้างโครงการโครงสร้างพื้นฐานสำหรับจัดมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติ: แนวปฏิบัติที่ดีและคำแนะนำสำหรับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกสากลของ คณะกรรมการโอลิมปิกสากล ก็ตาม ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายไปในแนวทางเดียวกันนั่นก็คือ การตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นหรือเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐให้เป็นไปอย่างคุ้มค่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 และไม่ใช่ช่องทางการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 มาเอื้อประโยชน์ต่อเอกชนรายหนึ่งรายใด ในอีกด้านกฎหมายพิเศษทั้งสองฉบับที่กล่าวมาในข้างต้นก็วางหลักเกณฑ์ให้รัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นหรือเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐต้องใช้จ่ายงบประมาณของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบ มีความคุ้มค่าและเปิดเผยต่อสาธารณะ กฎหมายทั้งสองฉบับยังจัดวางบทบาทให้ศาลตรวจเงินแผ่นดินฝรั่งเศสหรือ Cour des comptes มาทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐดังกล่าวท่ามกลางการเสนอแนะเรียกร้องให้เกิดการผ่อนคลายความศักดิ์สิทธิ์หรือความเคร่งครัดของการรักษาวินัยการเงินการคลัง ที่นำไปสู่ความยืดหยุ่นความคล่องตัวในการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐเพื่อให้การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปารีส 2024 แล้วเสร็จอย่างทันท่วงทีและมหกรรมกีฬานานาชาติที่เกิดขึ้นก็ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

เอกสารอ้างอิง

- สุปรียา แก้วละเอียด. (2565). *กฎหมายการคลัง: ภาควงงบประมาณแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.
- อานันท์ กระบวนศรี. (2566). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายการคลัง* (พิมพ์ครั้งที่ 1). วิญญูชน.
- Benzerafa-Alilat, M., Tandilashvili, N., & Friscia, M. (2021). New development: Diversification of the Cour des comptes' activities-a necessary modernization or an identity evolution?. *Public Money & Management*, 41(6), 491–493.

- Canayer, A. & de La Gontrie M. P. (2024). *Application de la loi du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024*.
<https://www.senat.fr/travaux-parlementaires/commissions/commission-des-lois/mission-dinformation-sur-lapplication-de-la-loi-du-19-mars-2023-relative-aux-jeux-olympiques-et-paralympiques-de-2024.html>
- Cour des compt. (2018a). *Code des juridictions financières*. <https://www.ccomptes.fr/fr/code-des-juridictions-financieres>
- Cour des compt. (2018b). *Professional Standards*.
<https://www.ccomptes.fr/sites/default/files/2018-01/Professional-Standards-201712.pdf>
- Cour des compt. (2023a). *L'organisation des Jeux olympiques et paralympiques de Paris 2024*. <https://www.ccomptes.fr/fr/publications/lorganisation-des-jeux-olympiques-et-paralympiques-de-paris-2024-0>
- Cour des compt. (2023b). *L'organisation des Jeux olympiques et paralympiques de Paris 2024: Rapport complémentaire au Parlement Article 29 de la loi n° 2018-202 du 26 mars 2018*. Cour des Comptes.
- Hayez, P. (2015). La Cour des comptes : du contrôle à l'évaluation. *Revue française d'administration publique*, 155(3), 707–711.
- International Olympic Committee. (2020). *Procurement of major international sport-events-related infrastructure and services: Good practices and guidelines for the Olympic movement*. Lausanne, Switzerland: International Olympic Committee.
- Jan, P. (2013). Parlement et cour des comptes. *Pouvoirs*, 146(3), 107–116.
- Légifrance. (2018). *LOI n° 2018-202 du 26 mars 2018 relative à l'organisation des jeux Olympiques et Paralympiques de 2024*.
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000036742943>
- Légifrance. (2023). *LOI n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux jeux Olympiques et Paralympiques de 2024 et portant diverses autres dispositions*.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047561974>
- Lépinay, T. (2018). Du juge des comptes au conseiller du prince: Quand la Cour des comptes transforme ses manières de contrôler. *Politix*, n° 124(4), 111–134.
- Ministre auprès du Premier Ministre, chargé du Budget et des Comptes publics. (2024). *Dépenser moins et dépenser mieux : un modèle vertueux de financement public et privé*.

https://www.budget.gouv.fr/reperes/jop_2024/articles/depenser-moins-et-depenser-mieux-un-modele-vertueux-de-financement-public

Morin, D. (2011). Serving as magistrate at the French Cour des comptes: Navigating between tradition and modernity. *Accounting, Auditing, & Accountability*, 24(6), 718–750.

Organisation for Economic Co-operation & Development & International Olympic Committee. (2023). *Guidelines on the Effective Delivery of Infrastructure and Associated Services for the Olympic Games*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation
ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ:
แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมในบริบทประเทศไทย
Applying Design Thinking and Co-creation in Musical Instrument
Design for Older Adults: Enhancing Social Participation in the Thai
Context

วิชญ์ บุญรอด

Vich Boonrod

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Humanities, Naresuan University

E-mail¹ : vichb@nu.ac.th

Date Received : 5 November 2024

Date Revised : 2 May 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและสุขภาวะของผู้สูงอายุ บทความอธิบายกระบวนการ Design Thinking 5 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความเข้าใจผู้ใช้ การระบุปัญหา การระดมความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการบูรณาการ Co-creation ในแต่ละขั้นตอน นอกจากนี้ ยังนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้วัสดุในชุมชน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ บทความเสนอข้อเสนอแนะสำหรับนักออกแบบ นักวิจัย และผู้กำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสนับสนุนการสร้างสังคมที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีความหมาย

คำสำคัญ : การออกแบบเครื่องดนตรี, ผู้สูงอายุ, การมีส่วนร่วมทางสังคม, Design Thinking Co-creation

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

This academic article presents the application of Design Thinking and Co-creation concepts in designing musical instruments for older adults in Thailand, aiming to promote social participation and well-being among the elderly. The article explains the five-stage Design Thinking process: Empathize, Define, Ideate, Prototype, and Test, while proposing ways to integrate Co-creation at each stage. Furthermore, it offers guidelines for application in the Thai context, considering local culture, community materials, and collaborative networks. The article provides recommendations for designers, researchers, and policymakers to foster sustainable innovation that addresses the needs of an aging society. Integration of these concepts will enhance the quality of life for older adults and support the creation of a society where everyone can meaningfully participate.

Keywords: Musical instrument design, Older adults, Social participation, Design Thinking, Co-creation

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยในปี 2565 มีประชากรอายุมากกว่า 60 ปี ถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และคาดการณ์ว่าในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” เมื่อสัดส่วนของประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี สูงถึงร้อยละ 28 (คณะทำงานจัดทำรายงานสุขภาพคนไทย, 2566) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างรวดเร็วนี้นำมาซึ่งความท้าทายในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตกลุ่มผู้สูงอายุ

สถานการณ์ดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นทั่วโลก องค์การอนามัยโลกรายงานว่า ระหว่างปี ค.ศ. 2015 ถึง 2050 สัดส่วนประชากรโลกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12 เป็นร้อยละ 22 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ (World Health Organization, 2021) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุได้รับความสนใจอย่างมากในฐานะกลยุทธ์สำคัญในการรับมือกับความท้าทายดังกล่าว Morrow-Howell et al.

(2017) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวมผ่านการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างรุ่น นอกจากนี้ Rowe and Kahn (2015) ยังเสนอว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของแนวคิด “การสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ” (successful aging) ซึ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทและความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีความหมาย

ในประเทศไทย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏในนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติหลายฉบับ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) และแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ซึ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการถ่ายทอดภูมิปัญญา (คณะทำงานจัดทำรายงานสุขภาพคนไทย, 2566) อย่างไรก็ตาม การนำนโยบายเหล่านี้ไปปฏิบัติยังคงเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างโอกาสและช่องทางการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับความต้องการและข้อจำกัดของผู้สูงอายุ

ดนตรี ได้รับความสนใจอย่างมากในฐานะเครื่องมือทางเลือกที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมสุขภาพ และการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ มีงานวิจัยจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกของดนตรี ที่มีต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ Särkämö et al. (2014) พบว่าการฟังดนตรีและการร้องเพลงสามารถช่วยฟื้นฟูความจำและการทำงานของสมองในผู้ป่วยสมองเสื่อม ในขณะที่ Creech et al. (2013) แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรี ช่วยเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการอารมณ์ของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ Hallam et al. (2014) ยังพบว่าการเข้าร่วมในกิจกรรมดนตรีช่วยเพิ่มเครือข่ายทางสังคมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในกลุ่มผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยล่าสุดของ Gu et al. (2023) ที่พบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ดนตรีในชีวิตประจำวัน การทำงาน และการรักษาโรค พบว่าดนตรีมีศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาพในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประโยชน์ของดนตรีต่อผู้สูงอายุจะเป็นที่ประจักษ์ แต่การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีของผู้สูงอายุยังคงเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการออกแบบเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพและความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ MacRitchie et al. (2020) ชี้ให้เห็นว่าเครื่องดนตรีทั่วไปมักไม่ได้ออกแบบโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้และการเล่นดนตรี นอกจากนี้ Perkins and Williamon (2014) ยังระบุถึงอุปสรรคสำคัญสองประการในการส่งเสริมการเล่นดนตรีในผู้สูงอายุ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดหาเครื่องดนตรีและผู้สอน รวมถึงทัศนคติเชิงลบของผู้สูงอายุบางส่วนที่มองว่าการเรียนดนตรีเป็นเรื่องยากและไม่เหมาะสมกับช่วงวัย

แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ได้รับความสนใจอย่างมากในฐานะเครื่องมือที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการสำหรับผู้สูงอายุ Design Thinking เป็นกระบวนการคิดเชิงออกแบบที่เน้นการทำความเข้าใจผู้ใช้อย่างลึกซึ้ง การระบุปัญหาและโอกาส การระดมความคิดสร้างสรรค์ การสร้างต้นแบบ และการทดสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Brown & Katz, 2011)

รวมถึง Co-creation ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ใช้และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Steen et al., 2011)

การประยุกต์ใช้แนวคิดเหล่านี้ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุมีศักยภาพที่จะสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านกิจกรรมดนตรี Hennessey and Amabile (2010) เสนอว่าการใช้กระบวนการ Design Thinking สามารถช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และนำไปสู่การออกแบบที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ Steen et al. (2011) ชี้ให้เห็นว่าการใช้แนวคิด Co-creation สามารถช่วยเพิ่มความเข้าใจในความต้องการของผู้ใช้และนำไปสู่การออกแบบที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทความนี้ผู้เขียนแบ่งการนำเสนอออกเป็นสามส่วนหลัก ส่วนแรกนำเสนอ **ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ ดนตรีบำบัดและผลกระทบต่อผู้สูงอายุ** ส่วนที่สองอธิบาย **กระบวนการ Design Thinking แนวคิด Co-creation การประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการนำเสนอขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่การทำความเข้าใจผู้ใช้ไปจนถึงการทดสอบและประเมินผล** ส่วนสุดท้ายนำเสนอ **แนวทางการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับนักออกแบบ นักวิจัย และผู้กำหนดนโยบาย**

องค์ความรู้เหล่านี้มีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ในเชิงทฤษฎี การบูรณาการแนวคิด Design Thinking และ Co-creation เข้ากับการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุนำเสนอมุมมองใหม่ในการแก้ปัญหาการออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Seidel and Fixson (2013) ที่เสนอว่าการใช้ Design Thinking สามารถนำไปสู่นวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น ในเชิงปฏิบัติ แนวทางที่นำเสนอในบทความนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องดนตรีและกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีศักยภาพในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญเหล่านี้ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายที่ 3 ว่าด้วยการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี และเป้าหมายที่ 10 ว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำ (United Nations, 2015) โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมดนตรีสามารถช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ

การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากสังคมโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ในบริบทของประเทศไทย สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยก็เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน ในบริบทนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในการรับมือกับความท้าทายดังกล่าว Morrow-Howell et al. (2017) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวมผ่านการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างรุ่น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุมีหลากหลาย โดยแต่ละทฤษฎีมีมุมมองและข้อเสนอแนะที่แตกต่างกันไป ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ที่เสนอโดย Havighurst และ Albrecht ในปี 1953 เป็นหนึ่งในทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากที่สุด ทฤษฎีนี้เสนอว่าการมีกิจกรรมและบทบาททางสังคมอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความพึงพอใจในชีวิตและการปรับตัวที่ดีในวัยสูงอายุ (Havighurst, 1961) แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยร่วมสมัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่ยังคงมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพกายและใจที่ดีกว่า มีความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่า และมีอัตราการเสียชีวิตที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่แยกตัวออกจากสังคม (Holt-Lunstad et al., 2010; Glass et al., 2006)

ในทางตรงกันข้าม ทฤษฎีการถอนตัว (Disengagement Theory) ที่เสนอโดย Cumming และ Henry ในปี 1961 มองว่าการลดบทบาทและกิจกรรมทางสังคมเป็นกระบวนการตามธรรมชาติและเป็นที่พึงปรารถนาสำหรับผู้สูงอายุ (Cumming & Henry, 1961) อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในเวลาต่อมา โดยงานวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมมีผลดีต่อสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุมากกว่าการถอนตัวจากสังคม

ปัจจุบันแนวคิดเรื่องการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ (Successful Aging) ที่เสนอโดย Rowe and Kahn (2015) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางสังคมควบคู่ไปกับการมีสุขภาพที่ดีและการรักษาความสามารถทางความคิด Rowe and Kahn (2015) ได้ขยายแนวคิดนี้เพิ่มเติม โดยเน้นย้ำความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางสังคมในฐานะปัจจัยสำคัญของการสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุสามารถมีได้หลายรูปแบบ Morrow-Howell et al. (2017) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุออกเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน 2) การทำงานอาสาสมัคร 3) การดูแลสมาชิกในครอบครัว และ 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงกิจกรรมดนตรีด้วย โดยแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะและประโยชน์ที่ต่างกัน

งานวิจัยจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทางสังคมต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ Holt-Lunstad et al. (2010) พบว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งสามารถลดความเสี่ยงในการเสียชีวิตได้ถึงร้อยละ 50 ในขณะที่ Glass et al. (2006) แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสามารถชะลอการเสื่อมถอยทางความรู้คิดในผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้ การศึกษาของ Forssén and Carlstedt (2007) ยังพบว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้สึที่มีคุณค่าในตนเอง ความพึงพอใจในชีวิต และสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตาม มีผลการศึกษาของ สมพร เทพสิทธิ (2561) ได้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ทัศนคติเชิงลบต่อผู้สูงอายุในสังคม ข้อจำกัดด้านสุขภาพและการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ และการขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ดังนั้น การพัฒนาแนวทางและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของ

ผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และในบริบทนี้ ดนตรีได้รับความสนใจอย่างมากในฐานะเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและสุขภาพของผู้สูงอายุ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกของดนตรีที่มีต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ หรือใช้ในมิติของ “ดนตรีบำบัด”

ดนตรีบำบัดและผลกระทบต่อผู้สูงอายุ

ดนตรีบำบัด (Music Therapy) เป็นการใช้ดนตรีและองค์ประกอบของดนตรีอย่างเป็นระบบเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและใจ โดยมีนักดนตรีบำบัดที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นผู้ดำเนินการ (American Music Therapy Association, 2021) ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ดนตรีบำบัดได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะวิธีการบำบัดที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบำบัดโรคซึมเศร้า วิตกกังวล และโรคสมองเสื่อม (บุษกร บิณฑสันต์, 2553)

Särkämö et al. (2014) ได้ศึกษาผลของการฟังเพลงและการร้องเพลงต่อความจำและการทำงานของสมองในผู้ป่วยสมองเสื่อมระยะต้น พบว่าทั้งการฟังเพลงและการร้องเพลงสามารถช่วยฟื้นฟูความจำและการทำงานของสมองได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความจำระยะสั้น ความสร้างที่น่าสนใจ และการทำงานบริหาร (executive function) สอดคล้องกับการศึกษาของ Zhang et al. (2017) ที่ทำการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (meta-analysis) พบว่าดนตรีบำบัดสามารถช่วยเพิ่มความสามารถทางการรู้คิดและลดอาการซึมเศร้าในผู้ป่วยสมองเสื่อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ Zhao et al. (2016) ได้ทำการวิเคราะห์ห่อภิมาณเกี่ยวกับผลของดนตรีบำบัดต่ออาการซึมเศร้าในผู้สูงอายุ พบว่าดนตรีบำบัดสามารถลดอาการซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใช้ร่วมกับการบำบัดแบบมาตรฐาน ในทำนองเดียวกัน Raglio et al. (2015) พบว่าการบำบัดด้วยดนตรีแบบกลุ่มสามารถช่วยลดอาการทางพฤติกรรมและอารมณ์ในผู้ป่วยสมองเสื่อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม Creech et al. (2013) แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีช่วยเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการอารมณ์ของผู้สูงอายุ ขณะที่ Hallam et al. (2014) พบว่าการเข้าร่วมในกิจกรรมดนตรีช่วยเพิ่มเครือข่ายทางสังคมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในกลุ่มผู้สูงอายุ ผลของการศึกษาล่าสุดของ Gu et al. (2023) ที่ทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ดนตรีในชีวิตประจำวัน การทำงาน และการรักษาโรค พบว่าดนตรีมีศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาพในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการลดความเครียด การเพิ่มความสุข และการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

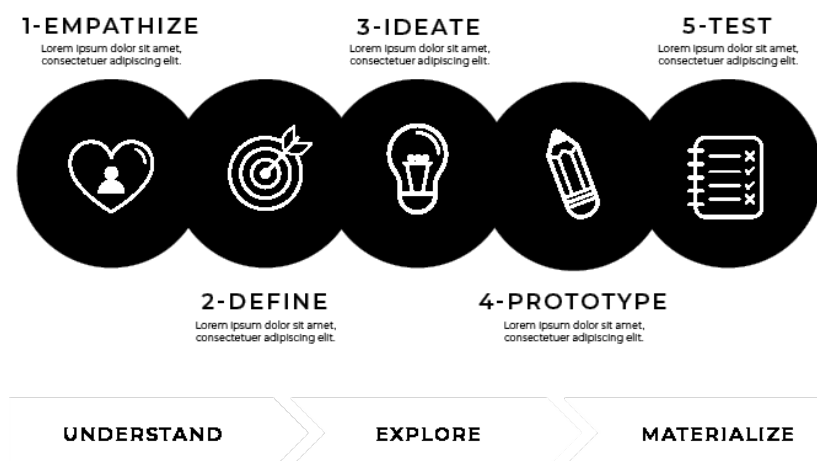
อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประโยชน์ของดนตรีต่อผู้สูงอายุจะเป็นที่ประจักษ์ แต่การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีของผู้สูงอายุยังคงเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของ **การออกแบบเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพและความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ** MacRitchie et al.

(2020) ชี้ให้เห็นว่าเครื่องดนตรีทั่วไปมักไม่ได้ออกแบบโดยคำนึงถึงความต้องการและตอบโจทย์การใช้งานของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้และการเล่นดนตรี (วิชัย บุญรอด, 2565ก)

นอกจากนี้ Perkins and Williamon (2014) ยังระบุถึงอุปสรรคสำคัญสองประการในการส่งเสริมการเล่นดนตรีในผู้สูงอายุ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดหาเครื่องดนตรีและผู้สอน และทัศนคติเชิงลบของผู้สูงอายุบางส่วนที่มองว่าการเรียนดนตรีเป็นเรื่องยากหรือไม่เหมาะสมกับวัย ดังนั้น การพัฒนาเครื่องดนตรีที่เหมาะสมและการสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา

กระบวนการ Design Thinking แนวคิด Co-creation และการประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องดนตรี

การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง กระบวนการนี้ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความเข้าใจผู้ใช้ (Empathize) การระบุปัญหา (Define) การระดมความคิด (Ideate) การสร้างต้นแบบ (Prototype) และการทดสอบ (Test) โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีการนำแนวคิด Co-creation มาประยุกต์ใช้เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบอย่างแท้จริง



ภาพที่ 1 กระบวนการ Design Thinking 5 ขั้นตอนสำคัญ

หมายเหตุ. Niranjan (2022)

ขั้นตอนแรก การทำความเข้าใจผู้ใช้ (Empathize) เป็นกระบวนการสำคัญในการเข้าถึงและเข้าใจความต้องการ ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้สูงอายุอย่างลึกซึ้ง ในขั้นตอนนี้ นักออกแบบอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม หรือการใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อทำความเข้าใจชีวิตประจำวัน ความท้าทาย และความต้องการของผู้สูงอายุ (Henriksen et al., 2017) การใช้ Co-creation ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ที่ให้กลุ่มผู้สูงอายุได้แบ่งปันประสบการณ์และความต้องการของตนเองอย่างเปิดเผย ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรม “เรื่องเล่าประสบการณ์ดนตรีของฉัน” โดยการให้ผู้สูงอายุได้ต่างเล่าถึงประสบการณ์ทางดนตรีในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงความใฝ่ฝันเกี่ยวกับการเล่นดนตรีในอนาคต กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักออกแบบเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับดนตรี และมีโอกาสที่จะได้แนวทางในการออกแบบเครื่องดนตรีที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายได้

ขั้นตอนที่สอง การระบุปัญหา (Define) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนแรกมาวิเคราะห์และระบุปัญหาหรือโอกาสในการออกแบบ ในขั้นตอนนี้ ทีมออกแบบจะต้องสังเคราะห์ข้อมูลและหาแก่นของปัญหาที่แท้จริง เช่น การระบุว่าผู้สูงอายุมีความต้องการเครื่องดนตรีที่มีน้ำหนักเบาและใช้งานง่าย เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรี การใช้ Co-creation ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและระบุประเด็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น การใช้เทคนิค “Problem Tree Analysis” ที่ให้ผู้สูงอายุและทีมออกแบบร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาการเข้าถึงดนตรีของผู้สูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมของปัญหาและมีโอกาสในการสร้างแนวทางในการออกแบบที่ครอบคลุมมากขึ้น

ขั้นตอนที่สาม การระดมความคิด (Ideate) เป็นการสร้างแนวคิดและทางเลือกในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ในขั้นตอนนี้ ทีมออกแบบควรเปิดกว้างและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่จำกัดหรือตัดสินความคิดใด ๆ ในทันที เทคนิคที่นิยมใช้ในขั้นตอนนี้ เช่น การระดมสมอง (Brainstorming) หรือการใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) (Liedtka, 2018) การใช้ Co-creation ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยการจัดกิจกรรมการคิดสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างนักออกแบบและผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้แนวคิดที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้ใช้จริง ตัวอย่างเช่น การใช้เทคนิค “Random Word” ที่นำคำสุ่มมาเป็นตัวกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งอาจนำไปสู่แนวคิดที่แปลกใหม่และสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ทางดนตรีที่ไม่เคยมีมาก่อนได้เช่นกัน

ขั้นตอนที่สี่ การสร้างต้นแบบ (Prototype) เป็นการนำแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนก่อนหน้ามาสร้างเป็นต้นแบบที่จับต้องได้ การสร้างต้นแบบช่วยให้ทีมออกแบบสามารถทดสอบแนวคิดได้อย่างรวดเร็วและประหยัด โดยไม่จำเป็นต้องสร้างผลิตภัณฑ์จริงที่สมบูรณ์ ในกรณีของการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ต้นแบบอาจเป็นแบบจำลองอย่างง่ายที่ทำจากวัสดุราคาถูก แต่สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปร่าง ขนาด และวิธีการใช้งานได้ (Kelley & Kelley, 2013) การใช้ Co-creation ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยการจัดกิจกรรม “Maker Workshop” ที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสร้างต้นแบบเครื่องดนตรีจากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งนอกจากจะได้

ต้นแบบที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้แล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย

ขั้นตอนสุดท้าย การทดสอบ (Test) เป็นการนำต้นแบบไปทดลองใช้กับผู้ใช้จริง เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากช่วยให้ทีมออกแบบได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้ใช้ และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการออกแบบให้ดียิ่งขึ้น (Brown & Katz, 2011) การใช้ Co-creation ในขั้นตอนนี้อาจทำได้โดยการจัดกิจกรรม “Music Jam Session” ที่ให้ผู้สูงอายุได้ทดลองใช้เครื่องดนตรีต้นแบบในสถานการณ์จริง และร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุง นอกจากนี้ อาจมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการที่ปรึกษาทางด้านดนตรีผู้สูงอายุ” (Senior Music Advisory Board) ที่ประกอบด้วยผู้สูงอายุที่มีความสนใจด้านดนตรี เพื่อให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครื่องดนตรีอย่างต่อเนื่อง

การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุไม่เพียงแต่ช่วยให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง แต่ยังเป็นการสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดนี้ไปใช้ในบริบทของผู้สูงอายุอาจมีความท้าทายบางประการ เช่น ข้อจำกัดทางด้านร่างกายและความคุ้นเคยกับการใช้ผลิตภัณฑ์ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ซึ่งทีมออกแบบจำเป็นต้องปรับวิธีการและเครื่องมือให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเข้าถึงและการใช้งานที่เข้าใจง่าย การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และการใช้เวลาในการเรียนรู้ที่เพียงพอในแต่ละขั้นตอน

ในการดำเนินการตามกระบวนการ Design Thinking และ Co-creation นี้ ทีมออกแบบควรคำนึงถึงปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ขนาดและน้ำหนักที่เหมาะสม ความปลอดภัยในการใช้งาน และความง่ายในการเรียนรู้และเล่น ตามที่ Lesta and Petocz (2006) ได้เสนอแนะไว้ นอกจากนี้ ยังควรพิจารณาถึงประโยชน์ทางสุขภาพและสังคมของดนตรีต่อผู้สูงอายุ ตามที่ Bradt et al. (2016) ได้ชี้ให้เห็น เช่น การส่งเสริมสุขภาพจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ การกระตุ้นความจำ และการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ควรคำนึงถึงความเรียบง่ายและความเป็นมิตรกับผู้ใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุที่อาจไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ MacRitchie et al. (2020) เสนอว่าการออกแบบอินเทอร์เฟซที่เรียบง่ายและใช้งานได้อย่างสะดวกเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการใช้งานเครื่องดนตรีของผู้สูงอายุ

ในการดำเนินการตามกระบวนการ Design Thinking และ Co-creation นี้ ทีมออกแบบอาจต้องเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการที่หลากหลายของผู้สูงอายุ การจัดการกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร และการสร้างความยั่งยืนของโครงการในระยะยาว การแก้ไขความท้าทายเหล่านี้อาจทำได้โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญในการพัฒนาเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ การสร้างโมเดลธุรกิจที่ยั่งยืนสำหรับการผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุก็เป็นประเด็นที่ควรพิจารณา โมเดลธุรกิจนี้อาจรวมถึงการพัฒนา รูปแบบการฝึกอบรมผู้สูงอายุให้สามารถผลิตเครื่องดนตรีด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุอีกด้วย

การประเมินผลกระทบของโครงการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุเป็นขั้นตอนสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม การประเมินนี้ควรครอบคลุมทั้งผลกระทบทางสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาจใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การวัดระดับความพึงพอใจของผู้ใช้ การประเมินพัฒนาการทางสุขภาพกายและใจ และการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ ผลการประเมินนี้จะเป็ นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่อไปในอนาคต

ในการนำแนวคิด Design Thinking และ Co-creation มาใช้ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ทีมออกแบบควรตระหนักว่าการดำเนินงานนี้ไม่ใช่กระบวนการเชิงเส้นตรง แต่เป็นกระบวนการวนซ้ำ ที่ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การรับฟังและเรียนรู้จากผู้ใช้หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสม่ำเสมอ การเปิดใจรับแนวคิดใหม่ ๆ และการพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานเมื่อจำเป็น เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเครื่องดนตรีที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ แต่ยังส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

การประยุกต์ใช้ Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่นำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า แต่ยังเป็น การสร้างประสบการณ์การมีส่วนร่วมที่มีความหมายสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในวัยสูงอายุ ในท้ายที่สุด การออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้กระบวนการ Design Thinking และ Co-creation ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่ยังเป็น การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างคนทุกวัย ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่เข้าใจ เห็นคุณค่า และสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนเห็นว่าการบูรณาการแนวคิด Design Thinking และ Co-creation มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากแนวคิดทั้งสองเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ใช้และความเข้าใจบริบทเชิงลึก อันจะนำไปสู่การออกแบบที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริง นอกจากนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า การออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับสามประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การออกแบบที่คำนึงถึงข้อจำกัดทางกายภาพและประสบการณ์การใช้งานของผู้สูงอายุ (2) การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมดนตรีท้องถิ่นเพื่อสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ และ (3) ความยั่งยืนในการผลิตและการใช้งานเพื่อให้สามารถนำไปขยายผลในวงกว้างได้ การผสมผสานปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้การออกแบบเครื่องดนตรีไม่เพียงแต่เป็นนวัตกรรม

ด้านผลิตภัณฑ์ แต่ยังเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่สามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย ข้อเสนอแนะสำหรับนักออกแบบ นักวิจัย และผู้กำหนดนโยบาย

ในการประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในบริบทของประเทศไทย สิ่งสำคัญประการแรกคือการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย ผู้สูงอายุไทยมักมีความผูกพันกับครอบครัวและชุมชนอย่างเหนียวแน่น และมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมพร เทพสิทธิ์า, 2561) ดังนั้น การออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุควรคำนึงถึงการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น การใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างไม้ไผ่หรือกะลามะพร้าวในการนำมาสร้างเครื่องดนตรี ซึ่งนอกจากจะช่วยลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันกับท้องถิ่นให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย ยุวดี พรธราพงศ์ และอาณัฐ ศิริพิชญ์ตระกูล (2562) ได้นำเสนอแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบเครื่องดนตรีได้เช่นกัน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอีกปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการในลักษณะนี้ที่เป็นการศึกษาและพัฒนาการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย การประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และองค์กรท้องถิ่น จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานวัตกรรม ตัวอย่างเช่น การร่วมมือกับโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีอยู่ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย เพื่อทดลองใช้และพัฒนาเครื่องดนตรีที่ออกแบบขึ้น

สำหรับนักออกแบบที่ต้องการประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย การทำความเข้าใจผู้ใช้อย่างลึกซึ้งเป็นขั้นตอนสำคัญอันดับแรก นักออกแบบควรใช้เวลาในการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในบริบทจริง เพื่อเข้าใจความต้องการ ข้อจำกัด และความสนใจที่แท้จริง โดยอาจใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลเชิงลึกนี้จะช่วยให้นักออกแบบสามารถสร้างต้นแบบเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะดวกในการใช้งาน และความสวยงามที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการเลือกวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นที่จะสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตได้และยังสร้างความยั่งยืนให้กับโครงการในระยะยาว นอกจากนี้ การจัดกิจกรรม Co-creation เช่น เวิร์คช็อปที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการออกแบบและสร้างเครื่องดนตรีด้วยตนเอง จะช่วยสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของและ

ความภาคภูมิใจ อีกทั้งยังเป็นโอกาสอันดีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างรุ่น ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับโครงการ

ในส่วนของนักวิจัย การศึกษาผลกระทบของการใช้เครื่องดนตรีที่ออกแบบขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้สูงอายุในระยะยาวเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาผลกระทบและปรับปรุงการออกแบบอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของเครื่องดนตรีที่ออกแบบขึ้นกับเครื่องดนตรีทั่วไปที่มีอยู่ตามท้องตลาดในมิติต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงและการใช้งาน ผลต่อสุขภาพกายและใจ และการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานวัตกรรมในอนาคต

และในส่วนของผู้กำหนดนโยบาย การส่งเสริมการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับชาติ การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัยและพัฒนา รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดการขยายผลและการนำไปใช้จริงในวงกว้าง นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในระดับชุมชนและการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จะช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับโครงการในระยะยาว

จากประสบการณ์ของผู้เขียน ที่ได้ทำการศึกษาและวิจัยในบริบทของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุอาจเริ่มต้นจากการศึกษาบริบทท้องถิ่นอย่างละเอียด โดยผู้เขียนได้ทำศึกษานำร่องในพื้นที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอยู่แล้ว (วิชญ์ บุญรอด, 2565) โดยในโครงการวิจัย มีการนำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลก เช่น วัสดุท้องถิ่น เศษวัสดุเหลือใช้ที่ถูกนำมาวางทิ้งไว้ตามริมแม่น้ำน่าน ที่ผู้เขียนได้นำมาทำความสะอาด ปรับแต่งให้นำกลับมาเป็นวัสดุประกอบของเครื่องดนตรี รวมทั้งการใช้สีสันประจำจังหวัดมาประยุกต์ใช้เป็นสีของเครื่องดนตรี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ การร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก จะช่วยให้การดำเนินโครงการมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่นและได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยควรคำนึงถึงความยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การนำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและผลิตเครื่องดนตรีจะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุท้องถิ่น นอกจากนี้ การพัฒนาโมเดลธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุอาจเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับโครงการในระยะยาว รวมทั้งการประเมินผลกระทบของโครงการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุควรครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การมีส่วนร่วมทางสังคม และผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การพัฒนาตัวชี้วัดที่

เหมาะสมและการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สามารถวัดผลสำเร็จของโครงการและนำไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ในการขยายผลโครงการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ควรคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและบริบทท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เช่น การใช้เทคโนโลยี 3D printing ในการผลิตชิ้นส่วนเครื่องดนตรี หรือการพัฒนาแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนที่ช่วยในการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะทางดนตรี อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้สูงอายุและไม่ควรทำให้การใช้งานซับซ้อนเกินไป

โดยสรุป การประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมสูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับนักออกแบบ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ การศึกษาและประยุกต์ใช้หลักการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) จะช่วยให้เครื่องดนตรีที่ออกแบบสามารถใช้งานได้โดยผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางร่างกายที่แตกต่างกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เช่น นักดนตรีบำบัด นักกิจกรรมบำบัด และนักจิตวิทยาผู้สูงอายุ จะช่วยให้การออกแบบมีมุมมองที่ครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างรอบด้านซึ่งการบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขาทั้งด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดนตรีบำบัด เทคโนโลยี และนโยบายสาธารณะ จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมที่มีคุณค่าและยั่งยืน การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของดนตรีในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการออกแบบและพัฒนา จะช่วยให้เกิดการยอมรับและนำไปใช้อย่างแพร่หลายในสังคมไทย

จากประเด็นที่นำเสนอข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำแนวคิด Design Thinking และ Co-creation มาประยุกต์ใช้ในบริบทไทยควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างนวัตกรรมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของเครื่องดนตรีซึ่งมีความเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง การสร้างสรรค์เครื่องดนตรีที่ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุไทยจะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างวัย ผู้เขียนเชื่อว่าแนวทางการบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์ที่หลากหลายทั้งดนตรีศึกษา การออกแบบผลิตภัณฑ์ จิตวิทยาผู้สูงอายุ และนโยบายสาธารณะ จะนำไปสู่การสร้าง “พื้นที่ทางดนตรี” ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุหรือความสามารถทางกายภาพ อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

บทสรุป

การประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมสูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขา ทั้งด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดนตรีบำบัด เทคโนโลยี และนโยบายสาธารณะ จะนำไปสู่การพัฒนาวัตกรรมการที่มีคุณค่าและยั่งยืน รวมถึงการสร้างตระหนักถึงความสำคัญของดนตรีในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการออกแบบและพัฒนา จะช่วยให้เกิดการยอมรับและนำไปใช้อย่างแพร่หลายในสังคมไทย การออกแบบเครื่องดนตรีที่คำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย ไม่เพียงแต่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและสุขภาวะของผู้สูงอายุ แต่ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย และความท้าทายสำคัญในการดำเนินโครงการในลักษณะนี้คือการสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมและความคุ้นเคย การออกแบบเครื่องดนตรีที่ใช้งานง่ายและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ในขณะที่ยังคงรักษารากเหง้าและคุณค่าทางวัฒนธรรมของดนตรีไทย จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักออกแบบ นักดนตรี ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ และตัวผู้สูงอายุเองให้การระดมความคิดเห็นในการออกแบบที่ตอบโจทย์กลุ่มผู้ใช้งานมากที่สุด

ในการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ผ่านดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ผู้เขียนมีแนวคิดว่าจะพัฒนาใน 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) พื้นที่กายภาพ เช่น ศูนย์ดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีเครื่องดนตรีที่ออกแบบโดยใช้กระบวนการ Design Thinking และ Co-creation ให้เหมาะสมกับสรีระและข้อจำกัดทางกายภาพของผู้สูงอายุ และมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความเข้าใจในจิตวิทยาผู้สูงอายุคอยให้คำแนะนำ (2) พื้นที่ดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการเรียนรู้ดนตรีที่ออกแบบมาเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ มีระบบติดตามพัฒนาการและให้คำแนะนำที่เหมาะสม รวมถึงชุมชนออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แบ่งปันประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน และ (3) พื้นที่ทางสังคม เช่น เทศกาลดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ การแสดงดนตรีข้ามวัย และโครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีจากผู้สูงอายุสู่เยาวชน การพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ทั้งสามรูปแบบนี้จะช่วยสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางดนตรีของผู้สูงอายุอย่างครบวงจร เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านดนตรีที่ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การออกแบบเครื่องดนตรีเท่านั้น

นอกจากนี้ การพิจารณาถึงความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมในการออกแบบและผลิตเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุก็เป็นประเด็นที่ไม่ควรมองข้าม การเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกระบวนการผลิตที่ประหยัดพลังงานจะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงการประเมินผลกระทบของโครงการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง การเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลกระทบของเครื่องดนตรีที่ออกแบบขึ้นต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับประสิทธิภาพและข้อจำกัดของนวัตกรรมนี้

ท้ายที่สุด การประยุกต์ใช้แนวคิด Design Thinking และ Co-creation ในการออกแบบเครื่องดนตรีสำหรับผู้สูงอายุไม่เพียงแต่เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่หรือทำแค่เพื่อเป็นการตอบโจทยความท้าทายในปัจจุบันเท่านั้น แต่มากกว่านั้นยังเป็นการวางรากฐานสำหรับอนาคตที่ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุ การดำเนินโครงการในประเด็นที่ผู้เขียนได้นำเสนอนี้จึงเป็นก้าวสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่าของคนทุกวัย

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจัดทำรายงานสุขภาพคนไทย. (2566). *รายงานสุขภาพคนไทย 2566*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุษกร บินทสันต์. (2553). *ดนตรีบำบัด*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุวดี พรธาราชพงศ์, และอาณัฐ ศิริพิชญ์ตระกูล. (2562). *การออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้ตาลโดนด* (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- วิษญ์ บุญรอด. (2565ก). *ดนตรีกับผู้สูงอายุ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิษญ์ บุญรอด. (2565ข). *นวัตกรรมเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องดีดและเครื่องตี เพื่อใช้จัดกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. *วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 19(1), 132-153.
- สมพร เทพสิทธิธา. (2561). *รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุในภาคเหนือของประเทศไทย*. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 10(3), 206-220.
- American Music Therapy Association. (2021). *The American Music Therapy Association 2021 workforce analysis*.
https://www.musictherapy.org/assets/1/7/2021_Workforce_Analysis_final.pdf
- Bradt, J., Dileo, C., Magill, L., & Teague, A. (2016). Music interventions for improving psychological and physical outcomes in cancer patients. *The Cochrane database of systematic reviews*, (8), CD006911. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD006911.pub3>
- Brown, T., & Katz, B. (2011). Change by design. *Journal of Product Innovation Management*, 28(3), 381-383.
- Creech, A., Hallam, S., Varvarigou, M., McQueen, H., & Gaunt, H. (2013). Active music making: a route to enhanced subjective well-being among older people. *Perspectives in Public Health*, 133(1), 36-43.
- Cumming, E. & Henry, W. E. (1961). *Growing old: The process of disengagement*. Basic Books.

- Forssén, A. S. K., & Carlstedt, G. (2007). Health-promoting aspects of a paid job: Findings in a qualitative interview study with elderly women in Sweden. *Health Care for Women International*, 28(10), 909–929. <https://doi.org/10.1080/07399330701615341>
- Glass, T. A., de Leon, C. M., Marottoli, R. A., & Berkman, L. F. (2006). Population based study of social and productive activities as predictors of survival among elderly Americans. *BMJ*, 319(7208), 478-483.
- Gu, J., Du, Y., Zhang, C., Tang, Y., Zhang, H., Xu, Y., & Cui, L. (2023). Music Intervention in Human Life, Work, and Disease: A Survey. *International Journal of Crowd Science*, 7(3), 97-105.
- Hallam, S., Creech, A., Varvarigou, M., McQueen, H., & Gaunt, H. (2014). Does active engagement in community music support the well-being of older people? *Arts & Health*, 6(2), 101-116.
- Havighurst, R. J. (1961). Successful aging. *The Gerontologist*, 1(1), 8-13.
- Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (2010). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 61, 569-598.
- Henriksen, D., Richardson, C., & Mehta, R. (2017). Design thinking: A creative approach to educational problems of practice. *Thinking Skills and Creativity*, 26, 140-153.
- Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., & Layton, J. B. (2010). Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review. *PLoS Medicine*, 7(7), e1000316.
- Kelley, T., & Kelley, D. (2013). *Creative confidence: Unleashing the creative potential within us all*. Crown Business.
- Lesta, B., & Petocz, P. (2006). Familiar group singing: Addressing mood and social behaviour of residents with dementia displaying sundowning. *Australian Journal of Music Therapy*, 17, 2-17.
- Liedtka, J. (2018). Why design thinking works. *Harvard Business Review*, 96(5), 72-79.
- MacRitchie, J., Breden, M., Milne, A. J., & McIntyre, S. (2020). Cognitive, Motor and Social Factors of Music Instrument Training Programs for Older Adults' Improved Wellbeing. *Frontiers in Psychology*, 10, 2868.
- Morrow-Howell, N., Gonzales, E., Matz-Costa, C., & Greenfield, E. A. (2017). *Productive engagement in later life: A global perspective*. Springer.
- Niranjan, A. (2022). *Design thinking process*. <https://medium.com/design-bootcamp/design-thinking-process-b64aca6d4a6a>

- Perkins, R., & Williamon, A. (2014). Learning to make music in older adulthood: A mixed-methods exploration of impacts on wellbeing. *Psychology of Music*, 42(4), 550–567.
- Raglio, A., Bellandi, D., Baiardi, P., Gianotti, M., Ubezio, M. C., Zancacchi, E., Imbriani, M., & Stramba-Badiale, M. (2015). Effect of active music therapy and individualized listening to music on dementia: A multicenter randomized controlled trial. *Journal of the American Geriatrics Society*, 63(8), 1534-1539.
- Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (2015). Successful aging 2.0: Conceptual expansions for the 21st century. *The Journals of Gerontology: Series B*, 70(4), 593-596.
- Särkämö, T., Tervaniemi, M., Laitinen, S., Numminen, A., Kurki, M., Johnson, J. K., & Rantanen, P. (2014). Cognitive, emotional, and social benefits of regular musical activities in early dementia: Randomized controlled study. *The Gerontologist*, 54(4), 634-650.
- Seidel, V. P., & Fixson, S. K. (2013). Adopting design thinking in novice multidisciplinary teams: The application and limits of design methods and reflexive practices. *Journal of Product Innovation Management*, 30, 19-33.
- Steen, M., Manschot, M., & De Koning, N. (2011). Benefits of co-design in service design projects. *International Journal of Design*, 5(2), 53-60.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
- World Health Organization. (2021). *Ageing and health*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>
- Zhang, Y., Cai, J., An, L., Hui, F., Ren, T., Ma, H., & Zhao, Q. (2017). Does music therapy enhance behavioral and cognitive function in elderly dementia patients? A systematic review and meta-analysis. *Ageing Research Reviews*, 35, 1-11.
- Zhao, K., Bai, Z. G., Bo, A., & Chi, I. (2016). A systematic review and meta-analysis of music therapy for the older adults with depression. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 31(11), 1188-1198.

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ Application of Blockchain Technology for Human Resource Management

จินดารัตน์ ปิรมณี และเมธนี โสสุวรรณ

Jindarat Peemane and Maythane Tosuwan

คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Accountancy and Management, Mahasarakham University

E-mail¹ : Maythane62@gmail.com

Date Received : 13 December 2024

Date Revised : 19 May 2025

Date Accepted : 19 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์การนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management; HRM) เพื่อเพิ่มความโปร่งใส และความปลอดภัยในการจัดการข้อมูลพนักงาน เริ่มต้นด้วยภาพรวมแนวคิดพื้นฐานของบล็อกเชน คุณสมบัติหลักที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การกระจายศูนย์ ความโปร่งใส และความปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าบล็อกเชนมีศักยภาพอย่างมาก ในการเพิ่มความโปร่งใสของการจัดการข้อมูลพนักงาน แนวโน้มในอนาคตของการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน สำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ พร้อมทั้งการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนไปประยุกต์ใช้ในองค์กร รวมทั้งการเปรียบเทียบเทคโนโลยีต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยสรุปแล้ว การศึกษานี้มีส่วนสำคัญ ทำให้เข้าใจถึงวิธีการของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่สามารถเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มความรับผิดชอบ ความปลอดภัย และความโปร่งใสในการจัดการข้อมูลของพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นจุดเริ่มต้นให้ตระหนักถึงศักยภาพของเทคโนโลยีนี้ และพัฒนาแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรในประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ : เทคโนโลยีบล็อกเชน, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, การจัดการข้อมูลพนักงาน, ความโปร่งใส, ความปลอดภัย

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

This article aims to apply blockchain technology to Human Resource Management (HRM) to increase transparency and security in employee data management. It starts with an overview of the basic concepts of blockchain. Its three main characteristics are decentralization, transparency, and security. This shows that blockchain has great potential to increase transparency in employee data management. The future trend of blockchain technology for human resource management, as well as the application of blockchain technology in organizations, includes a comparison of various technologies in human resource management. In conclusion, this study contributes significantly to understanding how blockchain technology can change human resource management practices, leading to increased accountability, security, and transparency in employee data management more effectively. It is a starting point for recognizing the potential of this technology and developing appropriate application guidelines for the context of organizations in Thailand

Keywords: Blockchain Technology, Human Resource Management, Employee Data Management, Transparency, Security

บทนำ

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management; HRM) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการจัดการข้อมูลพนักงาน (Employee Data Management) กลายเป็นปัจจัยสำคัญ ต่อความสำเร็จขององค์กร (Saif & Islam, 2022) การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลนำมาซึ่งประโยชน์มากมาย แต่ก็มาพร้อมกับความท้าทายด้านความปลอดภัยของข้อมูล ความเป็นส่วนตัว และความโปร่งใส (Mishra & Venkatesan, 2021) องค์กรต้องจัดการข้อมูลที่ละเอียดอ่อนภายใต้กฎระเบียบที่เข้มงวด ขณะที่ปริมาณและความหลากหลายของข้อมูลพนักงานเพิ่มมากขึ้น (Ramachandran et al., 2022) การขยายตัวของแรงงานข้ามชาติและการทำงานผ่านระบบทางไกลยิ่งเพิ่มความซับซ้อน ทำให้ต้องมีระบบที่สามารถจัดการข้อมูลข้ามพรมแดนและปฏิบัติตามกฎระเบียบระหว่างประเทศได้ (Chen, 2023) การจัดการทรัพยากรมนุษย์จึงอยู่ในจุดเปลี่ยนสำคัญ โดยการจัดการข้อมูลพนักงาน อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความสำเร็จและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร การจัดการข้อมูลพนักงานในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เผชิญความท้าทายด้านความปลอดภัยและความโปร่งใส โดยเฉพาะการป้องกันข้อมูลจากการเข้าถึง โดยไม่ได้รับอนุญาตและการโจมตีทางไซเบอร์ (Onik et al., 2018) ดังนั้น ความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากข้อผิดพลาดอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด (Kisi, 2022) พนักงานมีการเรียกร้องความโปร่งใสสำหรับการจัดการข้อมูลส่วนบุคคล (Lugaresi, 2010) ซึ่งต้องสอดคล้องกับความจำเป็นในการรักษา

ความลับขององค์กร และการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (General Data Protection Regulation; GDPR) ในยุโรป และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act; PDPA) ในประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล, 2565) สร้างความท้าทายในการใช้บล็อกเชนสำหรับจัดการข้อมูลพนักงาน ซึ่งเพิ่มความซับซ้อนให้กับการจัดการข้อมูล (Merlec et al., 2021) องค์กรจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น นอกจากนี้การใช้ข้อมูลพนักงานอย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะในการติดตามประสิทธิภาพการทำงาน และการวิเคราะห์เชิงพยากรณ์ ยังก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว การยินยอม และความเป็นไปได้ของอคติในการตัดสินใจของผู้บริหาร (Bodie, 2022)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความปลอดภัยในการจัดการข้อมูลพนักงาน สำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์มุ่งเน้นไปที่การลดความเสี่ยงในการจัดเก็บข้อมูลและการถ่ายโอนข้อมูลที่เป็นความลับของพนักงาน รวมทั้งพิจารณาถึงโอกาสและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนไปใช้จริงในองค์กร การเปรียบเทียบเทคโนโลยีต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และเพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและนำบล็อกเชน มาปรับใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการข้อมูล และการรักษาความเป็นส่วนตัวของพนักงาน อย่างมีประสิทธิภาพ การนำเสนอบทความนี้มีเหตุผลสำคัญสามประการ ได้แก่ (1) ประเทศไทยกำลังเผชิญความท้าทายในการแข่งขันระดับสากล โดยเฉพาะด้านการดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีความสามารถ การใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความปลอดภัยในการจัดการทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็น (2) งานวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้บล็อกเชนในด้านทรัพยากรมนุษย์ยังมีจำกัดในประเทศไทย บทความนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการที่มีอยู่ และ (3) องค์กรไทยส่วนใหญ่ยังขาดแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการนำบล็อกเชนไปประยุกต์ใช้ แม้จะตระหนักถึงความสำคัญแล้วก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่าบล็อกเชนไม่ใช่เพียงกระแสชั่วคราว แต่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต บทความนี้จึงมุ่งสร้างความตระหนัก และนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทองค์กรของไทย เพื่อลดช่องว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ สำหรับนักวิชาการและนักปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ภาพรวมของเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain Technology)

เทคโนโลยีบล็อกเชนเริ่มต้นมาจากการเป็นระบบพื้นฐานสำหรับเงินดิจิทัลอย่างบิตคอยน์ ในปี 2008 (Nakamoto, 2008) จากการเป็นสมุดบัญชีสำหรับธุรกรรมการเงิน และได้ขยายขอบเขตการใช้งานไปสู่อุตสาหกรรมอันหลากหลาย เช่น การเงิน การจัดการห่วงโซ่อุปทาน และการดูแลสุขภาพ ด้วยคุณสมบัติด้านความโปร่งใส การไม่สามารถแก้ไขได้ และความปลอดภัย (Zheng et al., 2018) บล็อกเชนได้พัฒนามาหลายรุ่น ได้แก่ บล็อกเชน 1.0 ซึ่งเน้นเรื่องของเงินดิจิทัล ต่อมาบล็อกเชน 2.0 กลายเป็นจุดเริ่มต้น ของสัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ควบคู่กับแอปพลิเคชันกระจายศูนย์ (Decentralized Applications) ในขณะที่บล็อกเชน 3.0 มุ่งเน้นการทำงานอย่างรวดเร็ว ประหยัดพลังงาน ตลอดจนการทำงานร่วมกับระบบอื่นได้ดี

(Swan, 2015) การพัฒนานี้ยังครอบคลุมถึงวิธีการตรวจสอบความถูกต้องแบบใหม่ อาทิเช่น Proof of Stake (PoS) ที่ใช้พลังงานน้อยกว่า Proof of Work (PoW) แบบเดิม ความก้าวหน้าเหล่านี้ไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้นำบล็อกเชนมาใช้ในหลายด้าน หากแต่ยังรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหา ด้านความปลอดภัยของข้อมูล พร้อมทั้งเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการต่างๆ

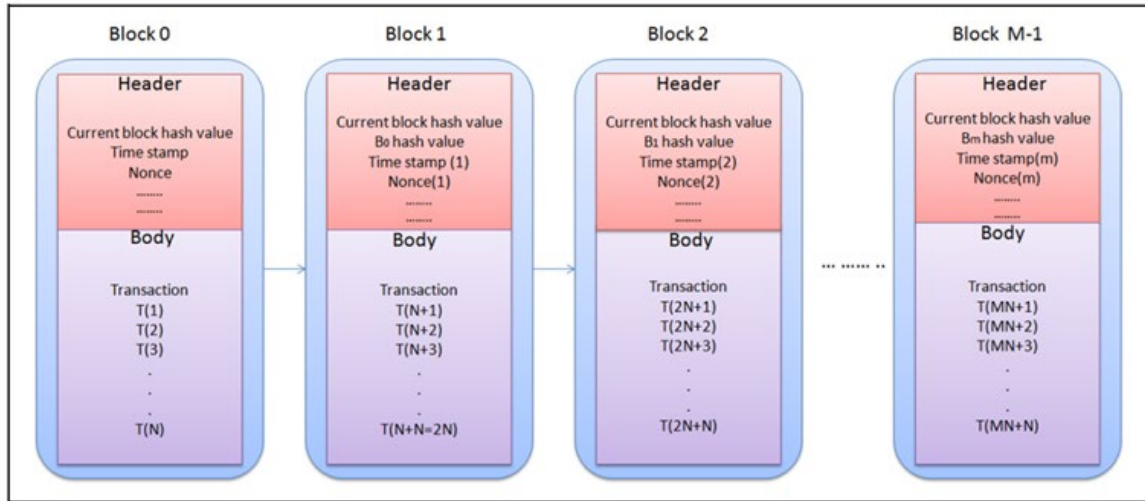
การนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สำหรับวิธีการขององค์กรในการจัดการข้อมูลพนักงานและกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ บล็อกเชนช่วยสร้างระบบที่ปลอดภัยและโปร่งใสสำหรับการจัดเก็บและจัดการข้อมูลพนักงานลดความเสี่ยงจากการละเมิดของข้อมูล และการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต (Wang et al., 2019) ระบบนี้ยังช่วยให้พนักงานควบคุมข้อมูลส่วนตัว และข้อมูลวิชาชีพของตนเองได้มากขึ้น ในการสรรหาพนักงานบล็อกเชนช่วยตรวจสอบประวัติการศึกษา และการทำงานของสมัครได้ทันที ทำให้การตรวจสอบประวัติมีประสิทธิภาพและลดการปลอมแปลงประวัติ (Mühle et al., 2018) นอกจากนี้ สัญญาอัจฉริยะบนบล็อกเชนยังช่วย ทำให้กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เช่น การจัดการเงินเดือนและสวัสดิการเป็นระบบอัตโนมัติ ทำให้ข้อมูลถูกต้องและลดงานด้านเอกสาร บล็อกเชนยังช่วยสร้างบันทึกที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้การปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และการจัดการข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Chen, 2023) โดยรวมแล้ว บล็อกเชนกำลังเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยการเพิ่มความไว้วางใจและความโปร่งใส

อนาคตของบล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีแนวโน้มที่น่าสนใจ อาจเห็นการพัฒนาองค์กรแบบกระจายศูนย์ (Decentralized Autonomous Organizations; DAOs) ซึ่งการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรจะควบคุมโดยสัญญาอัจฉริยะและการตกลงร่วมกัน (Beck et al., 2018) การผสมผสานบล็อกเชนกับปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence; AI) อาจปฏิวัติการสรรหาและพัฒนาพนักงาน โดยสร้างแบบจำลอง ที่คาดการณ์ประสิทธิภาพและการรักษาพนักงานได้แม่นยำขึ้น (Kshetri, 2018) นอกจากนี้ บล็อกเชนอาจช่วยสร้างตลาดแรงงานระดับโลกแบบกระจายศูนย์ (DAOs) ลดข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และส่งเสริมระบบการจ้างงานที่เป็นธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามการนำบล็อกเชนมาใช้อย่างแพร่หลายยังมีความท้าทาย เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การรองรับ การใช้งานจำนวนมาก และการทำให้ระบบบล็อกเชนต่างๆ ทำงานร่วมกันได้ เมื่อแก้ไขปัญหาลเหล่านี้ได้บล็อกเชนจะกลายเป็นส่วนสำคัญของระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความไว้วางใจในการจัดการแรงงานอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

1) แนวคิดพื้นฐานของเทคโนโลยีบล็อกเชน (Basic Concepts of Blockchain Technology)

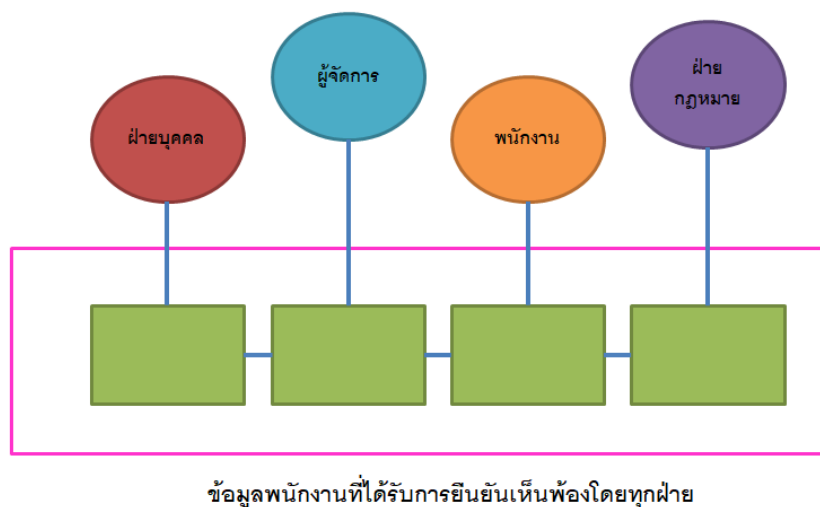
บล็อกเชน คือ เทคโนโลยีที่ใช้ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบที่เชื่อมต่อกันเป็นสายโซ่ระบบการบันทึกข้อมูลที่มีการกระจาย (Decentralized) ซึ่งช่วยให้ข้อมูลถูกบันทึกอย่างปลอดภัยและโปร่งใสโดยไม่มีตัวกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง เรียกว่าบล็อกซึ่งถูกเชื่อมโยงและรักษาความปลอดภัยโดยการเข้ารหัส (Zheng et al., 2017) แต่ละบล็อกมักจะประกอบด้วยแฮชแบบเข้ารหัสของบล็อกก่อนหน้าประทับเวลา และข้อมูลธุรกรรม ดังภาพที่ 1

ทำให้ยากต่อการแก้ไขข้อมูล โครงสร้างพื้นฐานนี้ช่วยรับประกันความสมบูรณ์ และความสามารถเปลี่ยนแปลงได้ของข้อมูลที่เก็บไว้ในบล็อกเชน



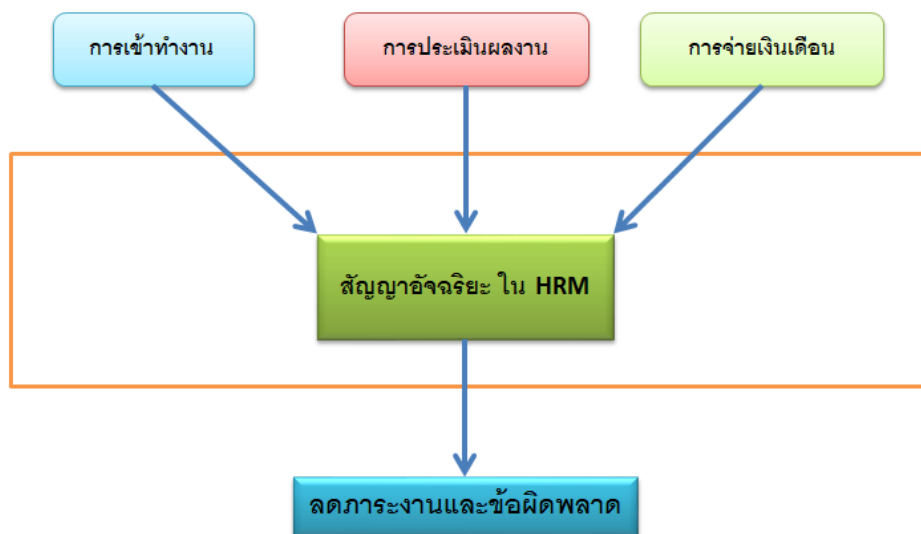
ภาพที่ 1 ภาพประกอบโครงสร้างของบล็อกเชน (Singh et al., 2019)

ระบบฉันทามติ หรือกลไกฉันทามติ (Consensus Mechanism) เป็นส่วนสำคัญของเทคโนโลยีบล็อกเชน ช่วยให้ทุกคนในเครือข่ายเห็นพ้องกันว่าข้อมูลที่บันทึกนั้นถูกต้อง (Wang et al., 2018) ได้ศึกษากระบวนการฉันทามติทั้งวิธีการสร้างระบบฉันทามติและวิธีขุดบล็อกเชน แสดงให้เห็นว่าระบบนี้สำคัญมากในการรักษาความปลอดภัย และทำให้ระบบสามารถทำงานได้ดี เมื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ระบบฉันทามติมีบทบาทสำคัญในการรับรองว่าข้อมูลพนักงานที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ ไม่ว่าจะเป็น ฝ่ายไหนในองค์กรที่ดูข้อมูลนี้ ทุกคนจะเห็นข้อมูลเหมือนกันและเชื่อถือได้ เนื่องจากทุกการเปลี่ยนแปลง ต้องผ่านการตกลงร่วมกันก่อน ทำให้การจัดการข้อมูลพนักงานโปร่งใสและปลอดภัยมากขึ้น ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 ระบบฉันทามติของบล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (ผู้แต่ง, 2567)

สัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ซึ่งเป็นสัญญาที่ทำงานด้วยระบบอัตโนมัติโดยมีเงื่อนไขของข้อตกลงเป็นการเขียนโดยตรงทำการลงรหัส เป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญในเทคโนโลยีบล็อกเชน (Neiheiser et al., 2020) เปรียบเทียบประสิทธิภาพของสัญญาอัจฉริยะ ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์บนแพลตฟอร์มบล็อกเชนแบบจำลองและแบบดั้งเดิม แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการใช้สัญญาอัจฉริยะเพื่อดำเนินกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ซับซ้อนได้ ข้อตกลงนี้สามารถปรับปรุงฟังก์ชันของระบบต่างๆ เช่น การเข้าทำงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการประมวลผลเงินเดือนของพนักงาน สามารถลดภาระงานด้านการบริหารและลดข้อผิดพลาดให้น้อยลงได้ ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 สัญญาอัจฉริยะของเทคโนโลยีบล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HRM) (ผู้แต่ง, 2567)

2) คุณสมบัติสำคัญการกระจายศูนย์ (Decentralization) ความโปร่งใส (Transparency) และความปลอดภัย (Security) ในบริบทการจัดการทรัพยากรมนุษย์

การกระจายศูนย์ (Decentralization) เป็นคุณสมบัติสำคัญของบล็อกเชนที่ทำให้แตกต่างจากระบบรวมศูนย์ (Centralized System) แบบเก่าในงานด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ การกระจายศูนย์ช่วยให้ข้อมูลพนักงานถูกเก็บไว้หลายๆ จุดในเครือข่าย ทำให้ลดความเสี่ยงที่ข้อมูลจะสูญหายหากระบบล่มเพียงจุดเดียว และทำให้การจัดการข้อมูลมีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น (Yli-Huumo et al., 2016) การออกแบบระบบแบบกระจายศูนย์นี้ยังช่วยให้พนักงานสามารถดูแลและควบคุมข้อมูลส่วนตัวของตนเองได้ดีขึ้น ซึ่งตรงกับแนวคิดที่ว่าข้อมูลควรเป็นของเจ้าของข้อมูล และช่วยรักษาความเป็นส่วนตัวได้ดีกว่า

ความโปร่งใส (Transparency) เป็นจุดเด่นสำคัญอีกอย่างของบล็อกเชนที่ส่งผลดีต่องานการจัดการทรัพยากรมนุษย์ การที่ข้อมูลในบล็อกเชนไม่สามารถแก้ไขได้ง่ายๆ ทำให้เกิดประวัติการทำงานที่ตรวจสอบได้สำหรับทุกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความรับผิดชอบในองค์กร (Andoni et al., 2019; Ramachandran et al., 2022) ได้ศึกษาว่าบล็อกเชนมีส่วนช่วยในการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตามพบว่าการทำงานที่ทุกอย่างโปร่งใสมากขึ้นสามารถทำให้การทำงานของ ฝ่ายบุคคล มีความยุติธรรมและเป็นกลางมากขึ้นได้

ความปลอดภัย (Security) อาจเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจที่สุดของบล็อกเชนสำหรับการใช้งานด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ วิธีการเข้ารหัสของบล็อกเชนช่วยป้องกันการแก้ไขข้อมูลและการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาตได้อย่างแข็งแกร่ง (Kisi, 2022) ได้มีศึกษาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการสรรหาพนักงาน โดยเน้นว่าสามารถช่วยรักษาความปลอดภัยของข้อมูลผู้สมัครที่เป็นความลับและป้องกันการทุจริตในขั้นตอนการตรวจสอบประวัติได้ นอกจากนี้ (Kang et al., 2021) ได้มีการศึกษาการนำบล็อกเชนมาใช้ร่วมกับโดรนเพื่อแชร์ข้อมูลอย่างปลอดภัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความปลอดภัยของบล็อกเชนสามารถนำไปใช้กับข้อมูลการจัดการทรัพยากรมนุษย์หลายประเภทได้

การผสมผสานระหว่างการกระจายศูนย์ ความโปร่งใส และความปลอดภัยของบล็อกเชนสามารถตอบโจทย์ความท้าทายหลายประการจากระบบแบบดั้งเดิมได้ ในขณะที่องค์กรต่างๆ ยังคงต่อสู้กับความกังวลเรื่องความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและความต้องการกระบวนการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นวิธีการที่มีโอกาสเติบโต อย่างไรก็ตาม Chen (2023) ได้กล่าวไว้ว่าการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ยังนำมาซึ่งความท้าทายใหม่ๆ รวมถึงความจำเป็นในการมีทักษะเฉพาะทาง การปฏิบัติตามกฎระเบียบ และการจัดการการเปลี่ยนแปลงขององค์กร งานวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้น ไปที่การแก้ไขความท้าทายเหล่านี้ และพัฒนากรอบการทำงานที่ปฏิบัติได้จริงสำหรับการนำการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ใช้บล็อกเชนไปใช้ในบริบทองค์กรที่หลากหลาย

3) การเปรียบเทียบระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Information Systemn; HRIS) แบบดั้งเดิม, คลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud Computing), ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence; AI) กับเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain Technology)

ข้อจำกัดของระบบ HRIS แบบดั้งเดิม

1) **การจัดเก็บข้อมูลแบบรวมศูนย์ (Centralized Data Storage)** ระบบ HRIS ในปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้การจัดเก็บข้อมูลแบบรวมศูนย์ ซึ่งหมายถึงข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บไว้ในเซิร์ฟเวอร์กลางขององค์กรหรือของผู้ให้บริการ แม้ว่าองค์กรจะมีมาตรการรักษาความปลอดภัย แต่การรวมศูนย์ข้อมูลนี้เสี่ยงต่อการถูกโจมตีหรือแก้ไขข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต หากเซิร์ฟเวอร์ถูกละเมิด ข้อมูลทั้งหมดอาจตกอยู่ในอันตรายได้ (Kavanagh & Johnson, 2017) บล็อกเชนสามารถแก้ปัญหานี้ได้ด้วยการกระจายศูนย์ (Decentralization) ซึ่งทำให้ข้อมูลไม่ถูกเก็บไว้ที่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว การแก้ไขข้อมูลต้องได้รับฉันทามติจากเครือข่ายทั้งหมด จึงป้องกันการปลอมแปลงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Zheng et al., 2017)

2) **ความโปร่งใสในการจัดการข้อมูล (Transparency in data management)** ระบบ HRIS แบบดั้งเดิมอาจขาดความโปร่งใสในเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขข้อมูลย้อนหลังได้ การติดตามว่าใคร

เข้าถึงข้อมูลอะไรและเมื่อใด อาจเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและไม่มีระบบตรวจสอบที่แข็งแกร่ง (Stone et al., 2015) บล็อกเชนสามารถบันทึกการทำธุรกรรมหรือการแก้ไขข้อมูลทุกครั้งในลักษณะที่ไม่สามารถแก้ไขได้และมีการบันทึกเวลาและบุคคลที่ทำการเปลี่ยนแปลง ทำให้ข้อมูลสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ง่ายและโปร่งใส ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่ต้องการความยุติธรรมและความชัดเจนในการจัดการข้อมูลพนักงาน (Christidis & Devetsikiotis, 2016)

ข้อจำกัดของระบบ Cloud Computing

1) การพึ่งพาผู้ให้บริการภายนอก ในบริบทของประเทศไทย การใช้ Cloud Computing ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ยังคงต้องพึ่งพาผู้ให้บริการภายนอก ซึ่งทำให้การควบคุมข้อมูลและการรักษาความปลอดภัยขึ้นอยู่กับมาตรการของผู้ให้บริการระบบคลาวด์อาจมีความยืดหยุ่นในการจัดเก็บและเข้าถึงข้อมูล แต่การจัดเก็บข้อมูลที่อยู่นอกองค์กรอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการละเมิดข้อมูลหรือการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต (Zissis & Lekkas, 2012) บล็อกเชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้ให้บริการภายนอก เนื่องจากข้อมูล ถูกจัดเก็บแบบกระจายไปทั่วเครือข่าย ทำให้องค์กรสามารถควบคุมการเข้าถึงและการจัดการข้อมูลได้อย่างเต็มที่ (Wang et al., 2019)

2) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล แม้ว่าระบบ Cloud Computing จะมีมาตรการรักษาความปลอดภัยสูง แต่ยังมีโอกาสที่ข้อมูลจะถูกแทรกแซงหรือเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต หากระบบการเข้ารหัสหรือการจัดการการเข้าถึงมีช่องโหว่ บล็อกเชนใช้เทคโนโลยีการเข้ารหัสที่ซับซ้อนและระบบสัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ซึ่งช่วยในการควบคุมการเข้าถึงข้อมูลและการแก้ไขข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ (Christidis & Devetsikiotis, 2016)

ข้อจำกัดของเทคโนโลยี AI ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ขาดความโปร่งใสในการจัดการข้อมูล เทคโนโลยี AI ที่นำมาใช้ในการจัดการข้อมูล การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มักมุ่งเน้นที่การวิเคราะห์และการทำนายผลมากกว่าการควบคุมการเข้าถึง ข้อมูล AI สามารถสร้างการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ แต่ขาดความโปร่งใสในการอธิบายการทำงาน (Black-Box Problem) ซึ่งอาจทำให้เกิดความกังวลเรื่องความยุติธรรมในการจัดการพนักงาน (Bostrom & Yudkowsky, 2014) บล็อกเชนสามารถเสริมสร้างความโปร่งใสโดยบันทึกการทำธุรกรรมที่ตรวจสอบได้ และ ไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อถือได้ในกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Wang et al., 2019) โดยสรุปคือ เทคโนโลยีบล็อกเชนเหมาะสมกับบริบทการจัดการในประเทศไทย เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการด้านความปลอดภัย ความโปร่งใส และการจัดการข้อมูลที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้ให้บริการภายนอก

การประยุกต์ใช้บล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HRM)

1) การเก็บรวบรวมและจัดการประวัติการทำงานของพนักงาน

การจัดเก็บและการจัดการประวัติงานของพนักงานแบบเก่ามักใช้ฐานข้อมูลกลางที่อาจถูกแก้ไขได้ ผิดพลาด หรือถูกเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต บล็อกเชนได้นำเสนอวิธีการใหม่ที่จะช่วยปฏิบัติงานด้านนี้ของฝ่ายทรัพยากรบุคคล โดยสร้างข้อมูลที่ปลอดภัยและตรวจสอบได้ของประวัติการทำงานของพนักงานแต่ละบุคคล ระบบนี้สามารถรับรองว่าข้อมูลถูกต้องและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะเมื่อใส่ข้อมูลในบล็อกเชนแล้วจะแก้ไขไม่ได้ หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากทุกคนในเครือข่าย (Wang et al., 2018; Mougayar, 2016) ความปลอดภัยของบล็อกเชนทำให้ข้อมูลน่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะทุกรายการมีการประทับเวลา และเชื่อมกับตัวตนทางดิจิทัลของพนักงานผ่านการเข้ารหัส (Zheng et al., 2017; Nakamoto, 2008) วิธีการนี้ยังช่วยลดเวลาในการตรวจสอบประวัติสำหรับการทำงานของพนักงาน ทำให้ฝ่ายทรัพยากรบุคคลมีเวลาทำงาน ส่วนอื่นๆ มากขึ้น (Mishra & Venkatesan, 2021) นอกจากนี้ บล็อกเชนยังช่วยให้แชร์ประวัติงานที่ตรวจสอบแล้วระหว่างองค์กรได้ โดยไม่กระทบความเป็นส่วนตัว เมื่อพนักงานเปลี่ยนงาน ระบบยังสามารถอนุญาตให้นายจ้างใหม่ได้ดูประวัติการทำงานในบล็อกเชนได้ ทำให้ข้อมูลถูกต้องครบถ้วน (Saif & Islam, 2022; Christidis & Devetsikiotis, 2016) การเข้าถึงข้อมูลง่ายขึ้นนี้ไม่เพียงช่วยนายจ้างในการคัดเลือกพนักงาน แต่ยังช่วยให้พนักงานวางแผนและพัฒนาเส้นทางความก้าวหน้าทางอาชีพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้บล็อกเชนยังช่วยเพิ่มความโปร่งใส พนักงานสามารถรู้ว่าใครเข้าถึงข้อมูลของตนและเพื่ออะไร ซึ่งเพิ่มความไว้วางใจในฝ่ายทรัพยากรบุคคล (Zheng et al., 2018; Guo et al., 2018) เมื่อบริษัทให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูลมากขึ้น การใช้บล็อกเชนจัดการประวัติ การทำงานจึงตอบโจทย์ทำให้เป็นทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่ได้ โดยสรุปคือ การนำบล็อกเชนมาใช้จัดเก็บและจัดการประวัติการทำงานของพนักงานเป็นก้าวสำคัญในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยรับรองความถูกต้อง และการเข้าถึงข้อมูลสำคัญนี้ บริษัทสามารถพัฒนาการคัดเลือกพนักงาน เพิ่มความไว้วางใจของพนักงาน และปฏิบัติตามกฎการปกป้องข้อมูลที่เปลี่ยนไปเมื่อบล็อกเชนพัฒนาต่อไป การนำมาใช้ในงานทรัพยากรบุคคลจะกลายเป็นมาตรฐานที่แก้ปัญหการจัดการข้อมูลพนักงานในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การรับรองคุณสมบัติ และทักษะ

การรับรองคุณสมบัติ และทักษะเป็นงานสำคัญของฝ่ายทรัพยากรบุคคล โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องตรวจสอบคุณสมบัติอย่างเข้มงวด วิธีแบบเดิมมักใช้เวลานานและอาจผิดพลาดได้ บล็อกเชนได้เสนอวิธีการใหม่ที่ปลอดภัยและโปร่งใสสำหรับการรับรองโดยสถาบันการศึกษาสามารถออกใบรับรองดิจิทัลเก็บไว้ในระบบบล็อกเชน ทำให้นายจ้างตรวจสอบได้ง่าย (Liu et al., 2019; Dinh et al., 2018) ใบรับรองเหล่านี้แก้ไขไม่ได้ และมีข้อมูลละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติ สถาบันที่ออกใบรับรอง และวันที่ออกใบรับรอง ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและลดการโกหกของผู้สมัคร (Agustina et al., 2024; Prasad et al., 2021) นายจ้างสามารถตรวจสอบคุณสมบัติ

ของผู้สมัครได้ทันทีผ่านระบบบล็อกเชน ช่วยประหยัดเวลา และลดงานเอกสาร (Onik et al., 2018) นอกจากนี้ บล็อกเชนยังช่วยสร้างเหรียญหรือสัญลักษณ์ทักษะแสดงทักษะเฉพาะที่พนักงานได้รับ สัญลักษณ์เหล่านี้แสดงในประวัติการทำงาน ช่วยให้นายจ้างประเมินทักษะของผู้สมัครได้เร็วขึ้น ระบบบล็อกเชนรับรองว่าสัญลักษณ์เหล่านี้แก้ไขไม่ได้และตรวจสอบได้ ทำให้มีค่ามากขึ้น (Chen, 2023; Bansal & Kumar, 2022) การใช้บล็อกเชนในการรับรองคุณสมบัติยังช่วย ลดช่องว่างทักษะในตลาดแรงงาน โดยให้ข้อมูลทักษะและคุณสมบัติที่ชัดเจน นายจ้างสามารถตัดสินใจจ้างงานได้ตรงกับความต้องการขององค์กร (Kisi, 2022; Imran et al., 2023) เพื่อกระตุ้นให้พนักงานเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะใหม่ที่ได้รับการยอมรับและตรวจสอบได้ง่าย โดยสรุป คือ การนำบล็อกเชนมาใช้ในการรับรองคุณสมบัติ และทักษะ เป็นทางเลือกใหม่ที่ น่าสนใจสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยช่วยปรับปรุงการตรวจสอบเพิ่มความปลอดภัยของคุณสมบัติ และ ส่งเสริมการรับรู้ทักษะ อีกทั้งยังสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และผลลัพธ์ของการสรรหาพนักงานในองค์กร สมัยใหม่ได้

3) การจัดการสัญญาจ้าง และเอกสารสำคัญ

สัญญาจ้างและเอกสารสำคัญ เป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับพนักงาน แต่การจัดการเอกสารแบบเก่ามักมีปัญหา เช่น เอกสารหาย คนที่ไม่ควรเข้าถึงกลับเข้าถึงได้ และมีข้อโต้แย้งเรื่องเงื่อนไขในสัญญา บล็อกเชนช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยสร้างระบบที่ปลอดภัย โปร่งใส และกระจายอำนาจในการจัดการสัญญาจ้าง (Damle et al., 2023; Tapscott & Tapscott, 2016) เมื่อใช้บล็อกเชนองค์กรสามารถจัดเก็บสัญญาในรูปแบบดิจิทัลได้

4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

การประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานเป็นกระบวนการสำคัญในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลากรและองค์กร เทคโนโลยีบล็อกเชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปกระบวนการนี้ ให้มีประสิทธิภาพและความโปร่งใสมากขึ้น (Lee et al., 2025) ได้พัฒนาระบบการประเมินแบบไม่ระบุตัวตน โดยใช้บล็อกเชนสำหรับการประเมินผลงานการปฏิบัติงาน ระบบนี้ช่วยแก้ปัญหาการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของพนักงานในกระบวนการประเมิน ทำให้ผลการประเมินมีความเป็นกลางมากขึ้น เนื่องจากผู้ประเมินไม่ทราบตัวตนของผู้ถูกประเมิน ลดความมีอคติที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการประเมิน อีกทั้ง Vignesh and Mohana (2024) นำเสนอระบบการตรวจสอบสิทธิ์ AHMFA (Authentication in Hybrid Multi-Factor Authentication, AHMFA) ซึ่งเป็นระบบการตรวจสอบยืนยันตัวตนแบบหลายปัจจัยแบบผสมผสาน โดยเป็นเทคโนโลยีการยืนยันตัวตนขั้นสูงที่ผสมผสานวิธีการยืนยันตัวตนหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน ช่วยในระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน ซึ่งเพิ่มความปลอดภัยในการเข้าถึงข้อมูลและความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน ด้วยเทคโนโลยีนี้ข้อมูลทั้งหมดจะถูกบันทึกในบล็อกเชนอย่างปลอดภัยและไม่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ Saxena and Srivastava (2025) ได้ศึกษาการใช้การประเมินแบบ 360 องศา เพื่อพัฒนานักศึกษาแบบองค์รวม ซึ่งแนวคิด

อันทรงคุณค่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินผลงานการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กร โดยใช้บล็อกเชนเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการจัดเก็บข้อมูลการประเมินจากหลายแหล่ง ทั้งจากหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ลูกค้า ตลอดจนการประเมินตนเอง จึงพบว่าประโยชน์ของการใช้บล็อกเชนในการประเมินผลงานมีหลายประการ อาทิ การเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการประเมิน การบันทึกข้อมูลอย่างปลอดภัย และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล และลดความมีอคติในการประเมินซึ่งส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นในด้านการพัฒนาบุคลากรและการเลื่อนตำแหน่งได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

5) การจัดการค่าตอบแทนและสวัสดิการ

เทคโนโลยีบล็อกเชนสามารถปฏิวัติการจัดการค่าตอบแทนและสวัสดิการในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการประยุกต์ใช้สัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ในการดำเนินการต่างๆ โดยอัตโนมัติ ในประเด็นนี้ Saleem et al. (2024) ได้พัฒนาระบบการจัดการเงินกู้ที่ล้ำสมัยเป็นการขับเคลื่อนด้วยบล็อกเชนและเสริมประสิทธิภาพด้วยสัญญาอัจฉริยะ ซึ่งแนวคิดอันเป็นนวัตกรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการสวัสดิการเงินกู้พนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กลไกของสัญญาอัจฉริยะจะดำเนินการเบิกจ่ายเงินกู้และหักชำระคืนโดยอัตโนมัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ล่วงหน้าไปสู่การลดความผิดพลาดและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกัน Parker and Parker (2025) ได้นำเสนอแนวคิดอันก้าวหน้าในการปฏิรูประบบเงินเดือนด้วยสเตเบิลคอยน์ (Stablecoins) ควบคู่กับโครงสร้างพื้นฐานบล็อกเชน ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถจ่ายค่าตอบแทนแบบเรียลไทม์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้พนักงานสามารถเข้าถึงเงินเดือนของตนได้ทันทีโดยไม่ต้องรอรอบการจ่ายเงินเดือนแบบปกติอีกต่อไป นอกจากนี้ระบบดังกล่าวยังมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายในการโอนเงินระหว่างประเทศสำหรับองค์กรที่มีพนักงานกระจายอยู่ทั่วโลกได้อย่างมีนัยสำคัญ ในแง่ของความปลอดภัยและความโปร่งใส Joel (2025) ได้นำเสนอมุมมองอันลึกซึ้งเกี่ยวกับการใช้บล็อกเชนในระบบการตรวจสอบข้อมูลพนักงานและระบบเงินเดือน ในประเด็นนี้ เทคโนโลยีบล็อกเชนจะช่วยสร้างความมั่นใจว่าข้อมูลการจ่ายเงินเดือนมีความถูกต้องแม่นยำและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ได้รับอนุญาต ส่งผลให้พนักงานสามารถตรวจสอบรายละเอียดการจ่ายเงินของตนได้อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม จากอีกมุมมองหนึ่ง Chaudhary and Lakra (2025) ได้ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับโมเดลค่าตอบแทนแบบไดนามิกสำหรับกำลังคนที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีบล็อกเชนเพื่อสร้างระบบค่าตอบแทนที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้อย่างเหมาะสมตามผลการปฏิบัติงาน และสภาพตลาดแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้บล็อกเชนในการจัดการค่าตอบแทนและสวัสดิการก่อให้เกิดประโยชน์อันหลากหลาย อาทิ ความโปร่งใสอย่างไร้ที่ติในการคำนวณและจ่ายค่าตอบแทน การลดขั้นตอนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญ การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลในระดับสูงสุด ตลอดจนความยืดหยุ่นอันล้ำเลิศในการจัดการค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลการปฏิบัติงานของพนักงานแต่ละราย

6) แนวทางการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนไปประยุกต์ใช้ในองค์กร

การนำเทคโนโลยีบล็อกเชนไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนและการดำเนินการอย่างรอบคอบและเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุดและบรรเทาความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาอันลุ่มลึก Yi et al. (2020) ได้ทบทวนประโยชน์และการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างครอบคลุม พร้อมทั้งเสนอแนะอย่างมีเหตุผลว่าองค์กรควรเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยการระบุขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการนำบล็อกเชนมาใช้ให้มีความชัดเจนควบคู่ไปกับการประเมินความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีอย่างละเอียดถี่ถ้วน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีบล็อกเชนอย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกัน Abdullah et al. (2024) ได้นำเสนอแนวคิดอันทรงคุณค่าเกี่ยวกับการใช้บล็อกเชนและสัญญาอัจฉริยะเพื่อยกระดับความโปร่งใสและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยได้ให้ข้อแนะนำอันมีสาระสำคัญว่าองค์กรควรเริ่มต้นจากการทดลองใช้ในขอบเขตอันจำกัดก่อน อาทิเช่น การเริ่มจากระบบการลงเวลาทำงานหรือระบบการอนุมัติการลาออกก่อนที่จะค่อยๆ ขยายขอบเขตไปสู่ระบบที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากยิ่งขึ้น ดังเช่น การประเมินผลงานหรือ การจัดการค่าตอบแทน นอกจากนี้ Chen (2025) ได้ศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการปฏิวัติการปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีบล็อกเชน โดยมุ่งเน้นการปลดปล่อยแนวคิดหลักอันทรงพลังที่สร้างความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทำงาน รวมถึงการเอาชนะความท้าทายในการจัดการอย่างมีกลยุทธ์ด้วยเหตุนี้จึงได้เสนอแนะอย่างมีวิสัยทัศน์ให้องค์กรมีการบูรณาการเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ากับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเดิมอย่างกลมกลืน พร้อมกับการจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน เพื่อลดทอนการต่อต้านที่อาจเกิดขึ้นจากพนักงานในทุกระดับ ในอีกแง่มุมหนึ่ง GUNAWAN (2022) ได้ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของเทคโนโลยีบล็อกเชนต่อการปฏิบัติงานทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์อย่างรอบด้าน และได้พบสิ่งที่น่าสนใจว่าอาจมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียฟังก์ชันสำคัญบางประการ ด้วยเหตุนี้จึงได้ให้คำแนะนำว่าองค์กรควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และคำนึงถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นกับบทบาทของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตอย่างรอบด้าน Mishra and Venkatesan (2021) ได้ดำเนินการประเมินเชิงประจักษ์อย่างละเอียดเพื่อวัดมุมมองของมีทรัพยากรมนุษย์ และไม่มีทรัพยากรมนุษย์ต่อการใช้บล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร และได้ให้ข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าว่าองค์กรควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับการสื่อสารและการฝึกอบรมพนักงานในทุกระดับขึ้นเกี่ยวกับประโยชน์และการใช้งานเทคโนโลยีบล็อกเชน ทั้งนี้เพื่อลดความวิตกกังวลและบรรเทาการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ จากการศึกษาและวิเคราะห์ โดยสรุปคือ แนวทางในการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนไปประยุกต์ใช้ในองค์กร ให้ประสบความสำเร็จอย่างงดงามนั้น ควรประกอบด้วยปัจจัยหลักที่หลากหลาย อาทิ การวางแผนอย่างรอบคอบและเป็นระบบ การประเมินความพร้อมขององค์กรอย่างละเอียด การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม การเริ่มต้นในขอบเขตที่จำกัดก่อนค่อยๆ ขยายผลอย่างมีขั้นตอน การบูรณาการกับระบบที่มีอยู่เดิมอย่างกลมกลืนและราบรื่น รวมถึงการจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพสูงสุด

การเพิ่มความโปร่งใสในการจัดการข้อมูลพนักงาน

1) ความสามารถในการตรวจสอบ และการเปลี่ยนแปลงข้อมูล

การตรวจสอบ และแก้ไขข้อมูลอย่างโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการข้อมูลพนักงาน โดยเฉพาะเมื่อใช้บล็อกเชนบันทึกทุกการทำธุรกรรม การใส่ข้อมูล และการแก้ไขไว้ในบัญชีแยกประเภทแบบกระจายศูนย์ ทำให้ป้องกันการปลอมแปลง และเห็นประวัติการเปลี่ยนแปลงข้อมูลทั้งหมดได้ชัดเจน (Zheng et al., 2017) สิ่งนี้สำคัญมากในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องเก็บประวัติ คุณสมบัติ และผลงานของพนักงานอย่างถูกต้องเพื่อตัดสินใจ (Singh et al., 2019) ระบบกระจายของบล็อกเชนทำให้ไม่มีใครแก้ไขข้อมูลได้โดยพลการเพิ่มความโปร่งใส และความเชื่อมั่น (Kang et al., 2021) ในระบบทรัพยากรบุคคลแบบเก่า การติดตามการแก้ไขข้อมูลทำได้ยาก อาจนำไปสู่ข้อโต้แย้ง และขาดความรับผิดชอบ บล็อกเชนแก้ปัญหานี้ โดยบันทึกทุกการเปลี่ยนแปลงข้อมูลพนักงานอย่างโปร่งใส แต่การแก้ไขจะมีเวลากำกับและระบุผู้รับผิดชอบ ทำให้ตรวจสอบย้อนหลังได้ตลอด (Oh et al., 2022) สิ่งนี้มีค่ามากในกรณีที่ต้องการความถูกต้องของข้อมูล เช่น ตอนตรวจสอบหรือฟ้องร้อง การติดตามการเปลี่ยนแปลงข้อมูลได้ช่วยให้บริษัททำตามกฎหมาย เช่น กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในยุโรป และลดความเสี่ยงจากการปลอมแปลงข้อมูล (Merlec et al., 2021) นอกจากนี้ สัญญาอัจฉริยะในบล็อกเชนยังช่วยควบคุมการจัดการข้อมูลอัตโนมัติทำให้แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงข้อมูลพนักงานเป็นไปตามกฎที่ตั้งไว้ เช่น จำกัดการเข้าถึงข้อมูลสำคัญตามตำแหน่งหน้าที่ และหยุดการแก้ไขที่ไม่ได้รับอนุญาตโดยอัตโนมัติ (Saif & Islam, 2022) วิธีนี้ไม่เพียงเพิ่มความปลอดภัยของข้อมูลพนักงาน แต่ยังสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใสในองค์กรที่พนักงานมั่นใจได้ว่าข้อมูลของตนจะถูกจัดการอย่างรับผิดชอบ และมีจริยธรรม โดยสรุปคือ การนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ช่วยเพิ่มความสามารถในการตรวจสอบและแก้ไขข้อมูลได้อย่างมาก โดยสร้างระบบจัดการข้อมูลพนักงานที่โปร่งใสและปลอดภัย

2) การให้สิทธิพนักงานในการเข้าถึงข้อมูล

การให้พนักงานเข้าถึงข้อมูลของตนเองเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการทรัพยากรบุคคลที่โปร่งใส และบล็อกเชนช่วยให้ทำได้อย่างปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ โดยปกติแล้วพนักงานมักเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวที่บริษัทเก็บไว้ได้น้อย ทำให้กังวลเรื่องความเป็นส่วนตัวและการใช้ข้อมูลผิดๆ บล็อกเชนสามารถแก้ปัญหานี้ โดยให้พนักงานเข้าถึงข้อมูลตัวเองผ่านระบบกระจายศูนย์ ที่พวกเขาสามารถดู แก้ไข และควบคุมการแชร์ข้อมูลได้ (Mishra & Venkatesan, 2021) วิธีนี้ไม่เพียงเพิ่มความโปร่งใส แต่ยังสอดคล้องกับกฎหมายใหม่ๆ ที่เน้นสิทธิของคนในการเป็นเจ้าของและควบคุมข้อมูลตัวเอง (Bodie, 2022) ระบบบล็อกเชนทำให้พนักงานมั่นใจได้ว่าข้อมูลของตนปลอดภัยและจัดการได้ เช่น ในระบบ HRM ที่ใช้บล็อกเชน พนักงานสามารถปรับปรุงข้อมูลคุณสมบัติไว้รับรองให้เป็นปัจจุบันได้ และข้อมูลส่วนตัวของพนักงานได้เอง โดยไม่ต้องผ่านคนกลาง หรือเสี่ยงให้คนอื่นเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต (Wang et al., 2019) นอกจากนี้ การเข้าถึงรหัสของบล็อกเชนยังทำให้เฉพาะคนที่ได้รับอนุญาตเท่านั้นที่เข้าถึงข้อมูลเฉพาะได้ เพิ่มความเป็นส่วนตัวที่ระบบเก่ามักไม่มี (Kouhizadeh

et al., 2021) การที่พนักงานเป็นเจ้าของข้อมูลตัวเองนี้ไม่เพียงสร้างความไว้วางใจระหว่างพนักงานกับองค์กร แต่ยังช่วยให้ทำตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลที่ต้องการความโปร่งใสและความรับผิดชอบจากนายจ้างมากขึ้น (Lasprogata & King, 2004) ยิ่งไปกว่านั้น ความโปร่งใสของบล็อกเชนยังช่วยให้พนักงานรู้ว่าใครใช้ข้อมูลของตน ในองค์กรบ้าง สามารถเห็นได้ว่าใครเข้าถึงข้อมูล เพื่ออะไร และเมื่อไหร่ ทำให้เข้าใจการจัดการข้อมูลที่เคยไม่ชัดเจน (Neiheiser et al., 2020) ความโปร่งใสนี้สำคัญมากสำหรับข้อมูลที่ละเอียดอ่อน เช่น ประวัติสุขภาพ หรือผลประเมินการทำงานของพนักงาน หากมีการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือใช้ผิดๆ อาจส่งผลกระทบ การให้พนักงานเห็นข้อมูลนี้ช่วยให้บริษัทสร้างความสัมพันธ์ที่โปร่งใสและไว้วางใจได้กับพนักงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจและการมีส่วนร่วมของพนักงานที่มากขึ้น (Chen, 2023) โดยสรุปคือ บล็อกเชนได้เสนอวิธีแบบใหม่ในการจัดการข้อมูลพนักงาน ที่เน้นความโปร่งใสและการให้สิทธิพนักงานเป็นหลัก

3) การสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กร และพนักงาน

การสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กร และพนักงาน เป็นผลสำคัญของการจัดการข้อมูลที่โปร่งใส และบล็อกเชนมีส่วนช่วยให้บรรลุเป้าหมายนี้ ความไว้วางใจเป็นรากฐานของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ดี และเกิดจากการรับรองว่าข้อมูลพนักงานถูกจัดการอย่างซื่อสัตย์และปลอดภัยที่สุด บัญชีแยกประเภทแบบกระจาย และแก้ไขไม่ได้ของบล็อกเชนให้บันทึกที่โปร่งใสของทุกการทำธุรกรรม และการจัดการข้อมูล ทำให้พนักงานเชื่อมั่นว่าองค์กรมุ่งมั่นทำงานอย่างโปร่งใสและยุติธรรม (Li et al., 2020) สิ่งนี้สำคัญมากเมื่อคำนึงถึงความอ่อนไหวของข้อมูลที่ฝ่ายทรัพยากรบุคคลเก็บไว้ เช่น ข้อมูลส่วนตัว ผลประเมินการทำงาน และสัญญาจ้างของพนักงาน (Wang et al., 2019)

ในระบบทรัพยากรบุคคลแบบเก่า การขาดความโปร่งใส และการควบคุมโดยพนักงานในการเข้าถึง และใช้ข้อมูลมักทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ เช่น ถ้าพนักงานรู้สึกว่าผลประเมินงานของตนอาจถูกจัดการโดยที่ไม่รู้หรือไม่ยินยอม ความไว้วางใจในบริษัทก็อาจลดลง (Sarikakis et al., 2022) บล็อกเชนช่วยแก้ปัญหานี้ โดยให้บันทึกที่โปร่งใสของทุกกิจกรรมจัดการข้อมูล และทำให้มั่นใจว่าข้อมูลถูกจัดการอย่างโปร่งใส และน่าเชื่อถือ (Zheng et al., 2017) การตรวจสอบได้นี้ช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจที่พนักงานเชื่อมั่นในวิธีจัดการข้อมูลของบริษัท ซึ่งจะช่วยเพิ่มความจงรักภักดีและการรักษาพนักงานในที่สุด (Lodder, 2017) สัญญาอัจฉริยะของบล็อกเชนยังช่วยเสริมความไว้วางใจนี้ โดยทำให้กระบวนการเกี่ยวกับข้อมูลเป็นไปโดยอัตโนมัติ และโปร่งใส ทำงานตามเงื่อนไขที่ตั้งไว้โดยไม่ต้องมีคนเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การจ่ายโบนัสอัตโนมัติตามผลงาน หรือการต่อสัญญาจ้างเมื่อทำงานได้ตามเป้าของพนักงาน (Singh et al., 2019) การทำงานอัตโนมัติที่โปร่งใสนี้ ทำให้พนักงานมั่นใจว่ากระบวนการเหล่านี้ยุติธรรม โดยไม่มีอคติ และทำตามกฎที่ตกลงกันไว้ (Wang et al., 2019) โดยสรุปคือ บล็อกเชนให้โอกาสใหม่ในการสร้างความไว้วางใจในงานการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ผ่านการจัดการข้อมูลพนักงานที่โปร่งใส ปลอดภัย และอัตโนมัติ การตรวจสอบได้อย่างโปร่งใสของบล็อกเชนช่วยให้พนักงานนั้นไว้วางใจองค์กร ทำให้เกิดความจงรักภักดี การรักษาพนักงาน และการมี

ส่วนร่วมที่ดีขึ้น การนำบล็อกเชนมาใช้ในการบริหารบุคคลเป็นการลงทุน ในวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจ และความโปร่งใส ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อพนักงาน และองค์กรโดยรวม

การเสริมสร้างความปลอดภัยของข้อมูลพนักงาน

1) การเข้ารหัสข้อมูลบนบล็อกเชน

การเข้ารหัสข้อมูลเป็นส่วนสำคัญของบล็อกเชน ช่วยปกป้องข้อมูลพนักงานที่ละเอียดอ่อนในงานบริหารทรัพยากรบุคคล บล็อกเชนใช้วิธีเข้ารหัสขั้นสูงทำให้เฉพาะคนที่ได้รับอนุญาตเท่านั้นที่เข้าถึงข้อมูลได้ วิธีนี้ไม่เพียงป้องกันคนที่ไม่มีได้รับอนุญาตเข้าถึงข้อมูล แต่ยังรักษาความถูกต้องของข้อมูลตลอดเวลา (Kouhizadeh et al., 2021) เมื่อองค์กรเริ่มใช้บล็อกเชนในงานบุคคล การมีระบบเข้ารหัสที่แข็งแกร่งจึงสำคัญมาก โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของข้อมูลพนักงาน เช่น ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลการเงิน และผลประโยชน์การปฏิบัติงาน (Li et al., 2020)

ในบล็อกเชน ข้อมูลแต่ละชิ้น (เรียกว่าบล็อก) จะถูกเข้ารหัสก่อนเพิ่มเข้าไปในสายโซ่ วิธีนี้สร้างรหัสเฉพาะที่เชื่อมแต่ละบล็อกกับบล็อกก่อนหน้าอย่างปลอดภัย (Zheng et al., 2017) การใช้การเข้ารหัสแบบอสมมาตรทำให้เกิดกุญแจคู่ ลักษณะเป็นกุญแจสาธารณะที่แชร์ได้ทั่วไป และกุญแจส่วนตัวที่ต้องเก็บเป็นความลับ เฉพาะคนที่มีกุญแจส่วนตัวที่เกี่ยวข้องเท่านั้นที่ถอดรหัสข้อมูลได้ ช่วยลดความเสี่ยงสำหรับบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตจะเข้าถึงข้อมูล (Mishra & Venkatesan, 2021) วิธีเข้ารหัสนี้ทำให้แม้ข้อมูลจะถูกบวกรบกวนจะส่งก็ยังสามารถอ่านไม่ออกสำหรับคนที่ไม่มีได้รับอนุญาต

นอกจากนี้ การเข้ารหัสยังเป็นการป้องกันตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลที่เน้นความสำคัญของการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล (Bodie, 2022) การรับรองว่าข้อมูลพนักงานถูกเข้ารหัส ทำให้บริษัทแสดงความตั้งใจ ที่จะปกป้องข้อมูลสำคัญ ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างพนักงาน และผู้เกี่ยวข้อง ยิ่งไปกว่านั้นระบบกระจายศูนย์ของบล็อกเชนยังช่วยลดความเสี่ยงที่เกิดจากการเก็บข้อมูลแบบรวมศูนย์ ที่ถ้าล้มเหลวจุดเดียวอาจทำให้ข้อมูลสำคัญรั่วไหลได้ (Wang et al., 2019) โดยสรุปคือ การเข้ารหัสข้อมูลในบล็อกเชนไม่เพียงปกป้องข้อมูลพนักงาน แต่ยังได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ช่วยเพิ่มความถูกต้องของข้อมูลและความไว้วางใจของพนักงาน

2) การควบคุมการเข้าถึงข้อมูลโดยใช้สัญญาอัจฉริยะ

การควบคุมการเข้าถึงข้อมูลเป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญสำหรับการเพิ่มความปลอดภัยของข้อมูลพนักงานในบล็อกเชน สัญญาอัจฉริยะ ซึ่งเป็นสัญญาที่ทำงานโดยอัตโนมัติตามเงื่อนไขที่เขียนไว้ในรหัส มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและกำหนดการเข้าถึงข้อมูลสำคัญของพนักงาน (Oh et al., 2022) สัญญานี้มีข้อกำหนดชัดเจนว่าใครสามารถเข้าถึงข้อมูลอะไรได้บ้างและในสถานการณ์ไหน ทำให้มั่นใจว่าบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตไม่สามารถดูหรือแก้ไขข้อมูลพนักงานได้ การทำให้กระบวนการนี้อัตโนมัติช่วยลดความผิดพลาดจากบุคคล และเพิ่มความปลอดภัยโดยรวมของการจัดการข้อมูลในงานบุคคลด้วยสัญญาอัจฉริยะ องค์กรสามารถควบคุม

การเข้าถึงตามบทบาท โดยให้สิทธิ์เข้าถึงข้อมูลตามหน้าที่ของคนในองค์กร (Saif & Islam, 2022) เช่น คนในฝ่ายบุคคลอาจเข้าถึงข้อมูลพนักงานทั้งหมดได้ แต่หัวหน้างานอาจเข้าถึงได้แค่ผลงานของลูกน้อง การควบคุมแบบนี้ช่วยปกป้องข้อมูลสำคัญ แต่ก็ยังให้เข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการทำงาน นอกจากนี้ สัญญาอัจฉริยะยังช่วยให้ทำตามกฎขององค์กร และกฎหมาย โดยบันทึกการพยายาม เข้าถึง และแจ้งเตือนอัตโนมัติเมื่อมีการเข้าถึงที่ไม่ได้รับอนุญาต (Neiheiser et al., 2020) สิ่งนี้ไม่เพียงเพิ่มความปลอดภัยของข้อมูล แต่ยังช่วยสร้างความรับผิดชอบในองค์กรด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น การที่บันทึกในบล็อกเชนแก้ไขไม่ได้ ทำให้มั่นใจว่าประวัติการเข้าถึงไม่ถูกเปลี่ยนแปลงให้เส้นทางตรวจสอบที่โปร่งใสซึ่งสามารถตรวจสอบได้ถ้ามีข้อแย้งหรือการสอบสวน (Kang et al., 2021) ความโปร่งใสนี้สร้างความไว้วางใจในหมู่พนักงาน มั่นใจว่าข้อมูลของตนถูกจัดการตามกฎหมายที่ตกลงกันไว้ในยุคที่บุคคลกังวลเรื่องความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและการรั่วไหลของข้อมูลมากขึ้น การใช้สัญญาอัจฉริยะในการบริหารงานบุคคลเป็นวิธีการเชิงรุกในการปกป้องข้อมูลพนักงาน โดยทำให้การควบคุมการเข้าถึงเป็นอัตโนมัติ และเก็บประวัติการใช้ข้อมูล องค์กรสามารถลดความเสี่ยงจากการเข้าถึงที่ไม่ได้รับอนุญาตได้มาก และรับประกันได้ว่าทำตามกฎหมายและจริยธรรมในการจัดการข้อมูลพนักงาน

3) การป้องกันการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ไม่ได้รับอนุญาต

การป้องกันการแก้ไขข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความถูกต้องของข้อมูลพนักงาน ลักษณะพิเศษของบล็อกเชน โดยเฉพาะการกระจายอำนาจและการแก้ไขไม่ได้มีส่วนสำคัญในการป้องกันการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้รับอนุญาต (Singh et al., 2019) เมื่อบันทึกข้อมูลในบล็อกเชนแล้ว จะแก้ไขโดยไม่มีใครรู้ได้ยากมาก แต่ละบล็อกในสายโซ่มีรหัสเฉพาะของบล็อกก่อนหน้า สร้างการเชื่อมโยงที่ปลอดภัยและป้องกันการปลอมแปลง (Zheng et al., 2017) ถ้ามีคนพยายามแก้ไขบล็อก รหัสจะเปลี่ยน ทำให้เครือข่ายรู้ว่ามีแก้ไข

ระบบกลไกฉันทามติ หรือการตกลงร่วมกันในเครือข่ายบล็อกเชน เช่น Proof of Work (PoW) หรือ Proof of Stake (PoS) ยังช่วยเพิ่มความปลอดภัยของข้อมูลในบล็อกเชน (Yli-Huumo et al., 2016) ระบบเหล่านี้ต้องการให้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในบล็อกเชนต้องได้รับการยืนยันจากคนส่วนใหญ่ในเครือข่าย ทำให้แทบเป็นไปไม่ได้ที่บุคคลเดียวจะแก้ไขข้อมูลโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากคนอื่น ๆ การตรวจสอบแบบกระจายอำนาจนี้ เพิ่มความปลอดภัยในขณะที่ HRM แบบเก่ามักไม่มี ซึ่งข้อมูลอาจถูกแก้ไขโดยคนที่มีความรู้และระบบ นอกจากนี้การใช้กระเป๋าเงินแบบหลายลายเซ็น (Multi-Sig Wallet) และการยืนยันตัวตนเพิ่มเติมยังช่วยป้องกันการแก้ไขข้อมูลที่ไม่ได้รับอนุญาตได้ (Lodder, 2017) กระเป๋าเงินแบบหลายลายเซ็นต้องใช้รหัสส่วนตัวหลายชุดเพื่อบริหารการทำการธุรกรรม ทำให้การแก้ไขข้อมูลทำได้เฉพาะเมื่อมีการตกลงร่วมกันจากผู้ที่ใช้ที่ได้รับอนุญาตหลายคน วิธีนี้ช่วยลดความเสี่ยงจากบัญชีที่ถูกบุกรุกโดยไม่ได้รับอนุญาต เพราะการบุกรุกเข้าระบบเพียงครั้งเดียวจะไม่เพียงพอที่จะแก้ไขข้อมูลได้ โดยสรุปคือ การใช้คุณสมบัติที่แก้ไขไม่ได้ และกระจายอำนาจ

ของบล็อกเชน ช่วยให้องค์กรป้องกันการแก้ไขข้อมูลที่ไม่ได้รับอนุญาตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาความถูกต้อง และปลอดภัยของข้อมูลพนักงาน

ประโยชน์และความท้าทายของเทคโนโลยีบล็อกเชน

การนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีข้อดีหลายอย่าง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการขององค์กรที่จัดการข้อมูลพนักงานอย่างมาก ข้อดีที่สำคัญที่สุดคือความโปร่งใส ระบบเก่ามักไม่ชัดเจน ทำให้พนักงานไม่ไว้วางใจการจัดการข้อมูลของตน บล็อกเชนมีบัญชีที่แก้ไขไม่ได้ทำให้บันทึกทุกอย่างโปร่งใส พนักงานตรวจสอบข้อมูลตนเองได้ (Kang et al., 2021) สิ่งนี้สร้างความไว้วางใจ และส่งเสริมวัฒนธรรม ความรับผิดชอบในองค์กร นอกจากนี้ บล็อกเชนยังเพิ่มความปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งสำคัญมากในยุคดิจิทัล การกระจายการเก็บข้อมูลช่วยลดความเสี่ยงการถูกบุกรุกโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างมาก ฐานข้อมูลรวมศูนย์แบบเก่าเสี่ยงต่อการถูกบุกรุก ซึ่งจุดอ่อนเพียงจุดเดียวอาจทำให้ข้อมูลสำคัญของพนักงานรั่วไหลได้ (Zheng et al., 2017) โครงสร้างกระจายของบล็อกเชนทำให้คนไม่ติดยากที่จะเข้าถึงหรือแก้ไขข้อมูลพนักงาน เพราะต้องได้รับความเห็นชอบจากหลายฝ่าย (Wang et al., 2018)

นอกจากความโปร่งใส และความปลอดภัยแล้ว บล็อกเชนยังทำให้การสรรหาพนักงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น องค์กรสามารถสร้างตัวตนทางดิจิทัลที่ตรวจสอบได้สำหรับผู้สมัคร ซึ่งมีบันทึกคุณสมบัติ และประวัติการทำงานที่แก้ไขไม่ได้ ช่วยให้ตรวจสอบคุณสมบัติได้เร็วขึ้น ลดเวลาและทรัพยากรในการตรวจสอบประวัติของพนักงานได้ (Onik et al., 2018) ยิ่งไปกว่านั้น สัญญาอัจฉริยะ ซึ่งเป็นสัญญาที่ทำงานเองตามเงื่อนไขที่เขียนไว้ในรหัส สามารถทำให้งานบุคคลต่างๆ เป็นระบบอัตโนมัติ ตั้งแต่การจ้างงานถึงการประเมินผลงานของพนักงาน การทำงานอัตโนมัตินี้ไม่เพียงเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ยังลดข้อผิดพลาด และอคติจากคน (Neiheiser et al., 2020) แม้จะมีข้อดีเหล่านี้ แต่การใช้บล็อกเชนในงานบุคคลก็มีความท้าทายเช่นกัน อุปสรรคหลักในการใช้บล็อกเชนในงานบุคคล คือต้องลงทุนสูงตั้งแต่แรก และมีความซับซ้อนในการใช้งาน องค์กรต้องลงทุนในอุปกรณ์การฝึกอบรม และอาจต้องจ้างคนใหม่ที่มีทักษะเฉพาะในการจัดการระบบบล็อกเชน (Saif & Islam, 2022) นอกจากนี้ การเปลี่ยนจากระบบเก่ามาใช้บล็อกเชนอาจทำให้วุ่นวาย เกิดการต่อต้านจากพนักงานที่ไม่อยากใช้เทคโนโลยีใหม่ (Kisi, 2022) ยิ่งไปกว่านั้น กฎระเบียบและการทำตามกฎก็เป็นอุปสรรคสำคัญ การใช้บล็อกเชนในงานบุคคลต้องอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลในยุโรปที่มีข้อกำหนดที่เข้มงวดเรื่องความเป็นส่วนตัว และการยินยอม (Merlec et al., 2021) องค์กรต้องจัดการความซับซ้อนสำหรับการใช้บล็อกเชนให้ถูกต้องตามข้อกำหนด ซึ่งอาจเป็นงานที่ยากในประเทศไทยพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) ก็มีข้อกำหนดที่คล้ายคลึงกับ GDPR ซึ่งสร้างความท้าทายในการใช้บล็อกเชนสำหรับจัดการข้อมูลพนักงาน PDPA มีการกำหนดให้การจัดการข้อมูลส่วนบุคคลต้องได้รับความยินยอม และให้สิทธิกับเจ้าของข้อมูลในการเข้าถึง แก้ไข และลบข้อมูล (Boonyarattaphan, 2021) ความท้าทายหลัก คือ การสร้างสมดุลระหว่างการไม่สามารถแก้ไขข้อมูลในบล็อกเชนกับสิทธิในการลบข้อมูลตาม

PDPA (Chokngamwong & Ratanaworabhan, 2022; สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล, 2565)

เพื่อจัดการกับความท้าทายเหล่านี้ องค์กรควรมีการนำร่องใช้งานก่อน การเริ่มต้นด้วยโครงการทดลอง ช่วยลดความเสี่ยงและให้ข้อมูลดีๆ เกี่ยวกับการใช้บล็อกเชนในงานบุคคลอย่างมาก (Mishra & Venkatesan, 2021) นอกจากนี้ การลงทุนฝึกอบรมพนักงานช่วยส่งเสริมการยอมรับ และทำให้เปลี่ยนมาใช้บล็อกเชนง่ายขึ้น การร่วมมือกับองค์กรทางเทคโนโลยียังช่วยแก้ปัญหาทางเทคนิค และการทำตามกฎระเบียบ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (Ramachandran et al., 2022) โดยการทำความเข้าใจและการจัดการกับความท้าทายเหล่านี้อย่างจริงจัง องค์กรสามารถใช้บล็อกเชนเพื่อเพิ่มความโปร่งใส และความปลอดภัยในงานบุคคล นำไปสู่การจัดการข้อมูลพนักงานที่มีประสิทธิภาพ และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

กรณีศึกษาการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

การนำเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ามาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์กำลังเปลี่ยนวิธีจัดการข้อมูลพนักงาน ทำให้โปร่งใสและปลอดภัยมากขึ้น บทความนี้ศึกษาตัวอย่างจริงทั้งจากต่างประเทศและในประเทศไทย โดยเน้นว่าองค์กรต่างๆ ใช้สามารถบล็อกเชนปรับปรุงงานบุคคล ลดความเสี่ยง และสร้างความเชื่อมั่นให้พนักงานอย่างไร

1) กรณีศึกษาจากต่างประเทศ

1.1) International Business Machines (IBM)กับการหาคนทำงานด้วยบล็อกเชน ซึ่งเป็นผู้นำในการใช้บล็อกเชนในงานบุคคล โดยเฉพาะการหาคนทำงาน องค์กรสร้างระบบใช้บล็อกเชนตรวจสอบคุณสมบัติผู้สมัคร โดยทำประวัติดิจิทัลที่ปลอดภัยให้ผู้สมัครแต่ละบุคคล ช่วยให้ตรวจสอบคุณสมบัติและประวัติงานได้เร็ว และแม่นยำ ระบบนี้ช่วยลดเวลาตรวจสอบประวัติ และทำให้การจ้างงานน่าเชื่อถือขึ้น (Wang et al., 2018)

1.2) De Beers Group กับความโปร่งใสในสายการผลิต ถึงแม้ว่า De Beers Group จะเน้นพิสูจน์ที่มาของการติดตามผลิตภัณฑ์เพชร แต่การใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนของ De Beers Group ก็เป็นแนวทางให้งานบุคคลเรื่องความโปร่งใสของข้อมูลได้ องค์กรใช้ระบบ Tracr นั่นก็คือ แพลตฟอร์มที่ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนติดตามผลิตภัณฑ์เพชร สามารถรับรองว่ามาจากแหล่งที่ถูกต้อง วิธีนี้อาจใช้ในงานบุคคลโดยติดตามคุณสมบัติและประวัติงานของพนักงาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ทุกฝ่ายได้ (Kang et al., 2021)

1.3) Chrono.tech กับวิธีจ่ายเงินเดือน เป็นบริษัทในประเทศออสเตรเลียที่ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนเปลี่ยนวิธีจ่ายเงินเดือน ระบบของบริษัทช่วยให้นายจ้างจ่ายเงินเดือนเป็นเงินดิจิทัล โดยบันทึกทุกรายการอย่างปลอดภัยในระบบบล็อกเชน วิธีนี้ไม่เพียงปลอดภัยขึ้น แต่ยังทำให้พนักงานเข้าถึงเงินเดือนได้ทันที ระบบจ่ายเงินเดือนแบบใหม่ของ Chrono.tech แสดงให้เห็นว่าบล็อกเชนสามารถช่วยให้งานบุคคลคล่องตัวขึ้นได้อย่างไร (Onik et al., 2018)

2) กรณีศึกษาในประเทศไทย

2.1) ไทยยูเนี่ยน กรุ๊ป กับการตรวจสอบทักษะ บริษัทที่ผลิตอาหารทะเลรายใหญ่ที่ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนตรวจสอบทักษะ และคุณสมบัติของพนักงาน เป็นระบบที่ช่วยให้บริษัทสามารถเก็บข้อมูล และแชร์ข้อมูลคุณสมบัติของพนักงานได้อย่างปลอดภัย วิธีนี้ไม่เพียงทำให้แรงงานน่าเชื่อถือขึ้น แต่ยังทำให้บริษัทมีชื่อเสียงดีในฐานะนายจ้างที่น่าไว้วางใจ ดึงดูดบุคคลที่มีความสามารถในตลาดที่แข่งขันสูง (Saif & Islam, 2022)

2.2) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด กับการจัดการข้อมูลพนักงาน ได้ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการจัดการข้อมูลสำคัญของพนักงาน โดยใช้ฐานข้อมูลแบบกระจายศูนย์ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล และป้องกันคนที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าถึง วิธีนี้ตรงตามกฎคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และทำให้พนักงานมั่นใจว่าข้อมูลส่วนตัวของตนได้รับการจัดการอย่างดี ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าธนาคารในไทยใช้บล็อกเชนทำให้งานบุคคลมีประสิทธิภาพขึ้นได้อย่างไร (Merlec et al., 2021)

2.3) เครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) กับการจัดการสัญญา ถือว่าเป็นบริษัทชั้นนำของประเทศไทยที่ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนจัดการสัญญาจ้างงานพนักงาน โดยใช้สัญญาอัจฉริยะทำให้งานบุคคลต่างๆ เป็นอัตโนมัติ เช่น การต่อสัญญา และการประเมินผลงานของพนักงาน วิธีนี้ไม่เพียงช่วยลดงานเอกสารแต่ยังสามารถรับรองว่าจะทำข้อตกลงในสัญญาอย่างโปร่งใสและปลอดภัย ส่งผลให้พนักงานพอใจและอยู่กับองค์กรนานขึ้น (Kişi, 2022)

การนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีทั้งข้อดี และความท้าทาย ตัวอย่างทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าบล็อกเชนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงมาก โดยช่วยทำให้ข้อมูลพนักงานโปร่งใสและปลอดภัยมากขึ้น เช่น IBM และไทยยูเนี่ยน กรุ๊ป แสดงให้เห็นว่าบล็อกเชนสามารถช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพขึ้น และสร้างความเชื่อมั่นให้พนักงานได้อย่างไร แต่การนำบล็อกเชนมาใช้อย่างเต็มที่ต้องระมัดระวังเรื่องกฎระเบียบและการปรับตัวของพนักงานอีกด้วย

ทิศทางในอนาคตของเทคโนโลยีบล็อกเชนในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

เทคโนโลยีบล็อกเชนกำลังเปลี่ยนแปลงหลายภาคส่วน รวมถึงงานการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยมีศักยภาพสูงในการทำให้การจัดการข้อมูลพนักงานโปร่งใส และปลอดภัยยิ่งขึ้น บทความนี้จะสำรวจอนาคตของบล็อกเชนสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยดูแนวโน้มทั้งในต่างประเทศ และประเทศไทย โดยเฉพาะในหน่วยงานรัฐบาลไทย

จากในระดับโลก หลายองค์กรเริ่มใช้บล็อกเชนเพื่อทำให้งานบุคคลมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้สัญญาอัจฉริยะช่วยให้งานเกี่ยวกับสัญญาจ้างมีลักษณะอัตโนมัติ และมีความปลอดภัยซึ่งลดความเสี่ยงจากการทุจริต และช่วยทำตามกฎหมายแรงงานได้ดีขึ้น (Saif & Islam, 2022) นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดแบบใหม่ เช่น การใช้ทฤษฎีเกมมาอธิบายการใช้บล็อกเชน โดยเสนอมุมมองใหม่ๆ ในการตัดสินใจ (Liu et al., 2019) การพัฒนา

ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ยังทำให้ข้อมูลพนักงานถูกต้องมากขึ้น ซึ่งสำคัญต่อความไว้วางใจ และความรับผิดชอบในงาน HRM (Ramachandran et al., 2022)

ในประเทศไทยภาครัฐเริ่มเห็นประโยชน์ของบล็อกเชนในการพัฒนางานการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยพิจารณาโครงการต่างๆ เช่น การเก็บข้อมูลพนักงานแบบดิจิทัล และการทำให้การสรรหาพนักงานเป็นระบบอัตโนมัติ สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงดิจิทัลที่กว้างขึ้นของประเทศ ยกตัวอย่างเช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมกำลังศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้บล็อกเชนเพื่อเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการสรรหาพนักงาน และระบบเงินเดือนของรัฐบาล (Chhibber et al., 2024) การปรับเปลี่ยนสู่ระบบดิจิทัลนี้สนับสนุนวัตถุประสงค์ของรัฐบาลในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และส่งเสริมความไว้วางใจจากประชาชน (Bodie, 2022)

นอกจากนี้ งานวิจัยในอนาคตกำลังมุ่งเน้นการผสมผสานกันระหว่างบล็อกเชนกับเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) (Kamble et al., 2018) การรวมเทคโนโลยีเหล่านี้เข้าด้วยกันอาจช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดและสร้างประสบการณ์ที่เฉพาะตัวให้พนักงาน ตัวอย่างเช่น AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลผลงานพนักงานที่เก็บในบล็อกเชนได้ เพื่อช่วยในการพัฒนาพนักงานแบบตรงจุด (Damle et al., 2023) เมื่อองค์กรต่างๆ นำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้งานบุคคลก็มีแนวโน้มที่จะปรับตัวได้เร็ว และตอบสนองได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การใช้บล็อกเชนในงานบุคคลอยู่ในช่วงเริ่มต้น ในขณะที่องค์กรทั้งในประเทศ และต่างประเทศยังคงทดลองใช้เทคโนโลยีนี้การประยุกต์ใช้จะค่อยๆ ก้าวหน้าขึ้น โดยมีแรงผลักดันจากความต้องการความปลอดภัยของข้อมูล และความโปร่งใสในการทำงานของพนักงาน หน่วยงานรัฐบาลไทยอาจเป็นผู้นำในเรื่องนี้ โดยใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน เพื่อสร้างความไว้วางใจจากประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพจากการทำงาน เนื่องจากบล็อกเชนมีศักยภาพมากในการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่อนาคตที่มีความรับผิดชอบ ความปลอดภัย และความโปร่งใสของข้อมูลพนักงานมากยิ่งขึ้น

การเปรียบเทียบระหว่างเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) กับเทคโนโลยีอื่นในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบระหว่างเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) กับเทคโนโลยีอื่นใน HRM

คุณสมบัติ	บล็อกเชน (Blockchain)	Cloud Computing	Human Resource Information System (HRIS)	Artificial Intelligence (AI)
ความโปร่งใส (Transparency)	ข้อมูลถูกบันทึกอย่างโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา โดยไม่สามารถแก้ไขได้ หากไม่ได้รับอนุญาต (Zheng et al., 2017)	ข้อมูลถูกจัดเก็บในศูนย์กลางของผู้ให้บริการและการเข้าถึงข้อมูลอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ให้บริการ (Hashem et al., 2015)	ระบบรวมศูนย์ที่อาจมีข้อจำกัดในการตรวจสอบการเข้าถึงข้อมูลย้อนหลัง (Ball, 2011)	สามารถรวบรวมข้อมูลและประมวลผล แต่ไม่สามารถตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงข้อมูลแบบโปร่งใส (Kaplan & Haenlein, 2019)
ความปลอดภัย (Security)	มีการเข้ารหัสและการตรวจสอบความถูกต้องผ่านกลไกฉันทามติ ป้องกันการโจมตีและการแก้ไขข้อมูลที่ไม่ได้รับอนุญาต (Nakamoto, 2008)	ขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการระบบ Cloud แต่ยังมีความเสี่ยงจากการโจมตีจากภายนอก (Zissis & Lekkas, 2012)	ขึ้นกับมาตรการรักษาความปลอดภัยของแต่ละองค์กร อาจไม่รัดกุมเท่าบล็อกเชน (Kavanagh & Johnson, 2017)	เน้นการป้องกันผ่านอัลกอริทึมที่พัฒนา แต่ยังมีความเสี่ยงเรื่องการโจมตีข้อมูลส่วนตัว (Brundage et al., 2018)
การจัดการข้อมูลส่วนบุคคล หรือ การจัดการข้อมูลพนักงาน (Personal Data Management/ Employee Data Management)	พนักงานสามารถควบคุมการเข้าถึงและดูข้อมูลของตนเองได้ โดยมีการกำหนดสิทธิ์เข้าถึงผ่านสัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) (Christidis & Devetsikiotis, 2016)	ข้อมูลส่วนบุคคลถูกจัดเก็บในศูนย์กลางและขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการในการป้องกัน (Hashem et al., 2015)	ข้อมูลส่วนบุคคลถูกเก็บในฐานข้อมูลรวมศูนย์ขององค์กร ผู้ใช้อาจไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรง (Kavanagh & Thite, 2009)	สามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล แต่ไม่เน้นที่การควบคุมการเข้าถึงโดยผู้ใช้ (Bostrom & Yudkowsky, 2014)
ค่าใช้จ่าย (Cost)	ค่าใช้จ่ายสูงในการติดตั้งและบำรุงรักษาระบบ	มักมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า เนื่องจากการ	ขึ้นอยู่กับการออกแบบและ	ค่าใช้จ่ายสูงในการพัฒนาและดูแลระบบ

คุณสมบัติ	บล็อกเชน (Blockchain)	Cloud Computing	Human Resource Information System (HRIS)	Artificial Intelligence (AI)
	รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีบล็อกเชนภายในองค์กร (Wang et al., 2019)	ใช้บริการจากผู้ให้บริการภายนอก (Marston et al., 2011)	ฟังก์ชันที่องค์กรต้องการ มีความยืดหยุ่นในการเลือกใช้ (Beckers, 2018)	รวมถึงการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Jarrahi, 2018)
การใช้งานร่วมกับระบบอื่น (Interoperability)	มีข้อจำกัดในการใช้งานร่วมกับระบบเดิม เนื่องจากโครงสร้างบล็อกเชนต้องการการออกแบบที่เฉพาะเจาะจง (Yli-Huumo et al., 2016)	สามารถใช้งานร่วมกับหลายระบบและรองรับการขยายตัวขององค์กร (Sotomayor et al., 2009)	ระบบ HRIS มีความยืดหยุ่นสูง สามารถใช้งานร่วมกับระบบอื่นได้ง่าย (Stone et al., 2015)	สามารถรวมกับระบบอื่นได้ แต่ต้องการการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อการประมวลผลที่มีประสิทธิภาพ (Davenport & Ronanki, 2018)

สรุปผลการศึกษา

บล็อกเชนเป็นมากกว่าเทคโนโลยีใหม่ แต่เป็นการนำเสนอวิธีคิดและวิธีการที่สามารถปฏิวัติการเพิ่มความโปร่งใสและความปลอดภัยของข้อมูลพนักงานในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่าระบบกระจายศูนย์ของบล็อกเชน ช่วยให้องค์กรสามารถจัดเก็บข้อมูลพนักงานได้อย่างปลอดภัย ป้องกันการเข้าถึงที่ไม่ได้รับอนุญาต และรักษาความถูกต้องของข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Saif & Islam, 2022) คุณสมบัติที่สำคัญอีกประการคือการแก้ไขข้อมูลไม่ได้ (Immutability) ซึ่งช่วยให้ติดตามการเปลี่ยนแปลงข้อมูลพนักงานได้อย่างน่าเชื่อถือและลดความเสี่ยงจากการแก้ไขข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้สัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ยังช่วยให้องค์กรสามารถทำตามกฎหมายและนโยบายบริษัทได้โดยอัตโนมัติ ทำให้การจัดการสัญญาจ้างพนักงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดปริมาณงานด้านเอกสาร (Neiheiser et al., 2020) ผลลัพธ์เหล่านี้ช่วยแก้ปัญหาความเป็นส่วนตัว และการปกป้องข้อมูลได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้องค์กรมีความโปร่งใสในการใช้ข้อมูล และทำให้พนักงานสามารถควบคุมข้อมูลส่วนตัวของตนเองได้มากขึ้น (Merlec et al., 2021; Damle et al., 2023)

การประยุกต์ใช้บล็อกเชนในองค์กรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลพนักงานหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเก็บรวบรวมและจัดการประวัติการทำงาน การรับรองคุณสมบัติและทักษะ และการจัดการสัญญาจ้างและเอกสารสำคัญ (Wang et al., 2019) องค์กรที่นำบล็อกเชนมาใช้จะพบว่าระบบนี้ช่วยให้พนักงานมีอำนาจในการควบคุมข้อมูลของตนเองมากขึ้น ขณะที่องค์กรสามารถรับประกันความถูกต้องและความปลอดภัยของข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Zheng et al., 2018) ด้วยเหตุนี้ บล็อกเชนจึง

กลายเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความไว้วางใจและความรับผิดชอบในการจัดการข้อมูลพนักงานสำหรับองค์กรสมัยใหม่ (Chen, 2023)

องค์กรที่วางแผนจะนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ควรเริ่มต้นด้วยการสำรวจว่าเทคโนโลยีนี้จะช่วยงานใดได้บ้าง โดยพิจารณาตั้งแต่กระบวนการสรรหา การตรวจสอบคุณสมบัติไปจนถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน (Onik et al., 2018) การให้ความรู้และอบรมพนักงานในฝ่ายบุคคลให้เข้าใจวิธีการใช้บล็อกเชนเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยให้การนำเทคโนโลยีมาใช้ประสบความสำเร็จ (Kisi, 2022) นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาการร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อออกแบบและสร้างระบบที่เหมาะสมกับงานบุคคลโดยเฉพาะ (Agustina et al., 2024)

การวางแผนจัดการข้อมูลอย่างรอบคอบและชัดเจน รวมถึงการคำนึงถึงการขอความยินยอม และการเข้าถึงข้อมูล เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัว (Yaga et al., 2018) โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย องค์กรต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act; PDPA) ซึ่งกำหนดให้การจัดการข้อมูลส่วนบุคคลต้องได้รับความยินยอม และให้สิทธิแก่เจ้าของข้อมูลในการเข้าถึง แก้ไข และลบข้อมูล (Boonyarattaphan, 2021) จากการศึกษาพบว่า องค์กรควรเริ่มทดลองใช้บล็อกเชนในโครงการขนาดเล็กก่อน เพื่อเรียนรู้และแก้ไขปัญหาเบื้องต้นก่อนที่จะขยายการใช้งานไปทั่วทั้งองค์กร (Ramachandran et al., 2022) วิธีการนี้จะช่วยให้องค์กรสามารถปรับแต่งระบบให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะ และลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้

โดยสรุป การนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีศักยภาพอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการข้อมูลของพนักงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แม้ว่าจะมีความท้าทายในด้านค่าใช้จ่าย ความซับซ้อนในการใช้งาน และการปรับตัวของพนักงาน (Wang et al., 2019; Yli-Huumo et al., 2016) แต่ประโยชน์ที่ได้รับในด้านความโปร่งใส ความปลอดภัย และความน่าเชื่อถือของข้อมูลพนักงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรต่างๆ ควรพิจารณานำเทคโนโลยีนี้มาใช้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความไว้วางใจจากพนักงานในยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคดิจิทัล จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) สำหรับผู้สนใจศึกษาต่อองค์กรที่เหมาะสมในการนำบล็อกเชนประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรบุคคล ได้แก่ องค์กรขนาดกลางถึงใหญ่ที่มีความซับซ้อนในการจัดการข้อมูลบุคลากรจำนวนมาก ตลอดจนมีความต้องการความโปร่งใสและความปลอดภัยสูงในกระบวนการจัดการทรัพยากรบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสำคัญ อาทิ ประวัติการทำงาน การรับรองคุณสมบัติ สัญญาจ้าง และค่าตอบแทน ทั้งนี้ ยังรวมถึงองค์กรที่มุ่งหวังลดต้นทุนและความเสี่ยงในการตรวจสอบเอกสารและการดำเนินงานที่ต้องอาศัยความน่าเชื่อถือ อนึ่ง สถาบันการเงินและธนาคารพึงให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางการเงินและข้อมูลส่วน

บุคคลของพนักงาน ในขณะที่โรงพยาบาลและสถานพยาบาลจำเป็นต้องพัฒนาระบบที่ปลอดภัยและตรวจสอบได้สำหรับการจัดการประวัติบุคลากรทางการแพทย์ ใบอนุญาต และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือ นอกเหนือจากนี้ องค์กรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ย่อมต้องการยกระดับความโปร่งใสและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการบริหารจัดการข้อมูลบุคลากรพร้อมกับบรรเทาความเสี่ยงในการทุจริตอีกด้วย

2) บทความนี้นำเสนอจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นสำคัญ เป็นการใช้ข้อมูลจากรวบรวม ประมวลผล และวิเคราะห์ผลจากแหล่งข้อมูลที่มีผู้อื่นได้ทำการเก็บรวบรวมไว้แล้วเท่านั้น หากสามารถดำเนินการได้ ควรมีกรณีศึกษาเชิงลึกหรือข้อมูลสัมภาษณ์เชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประสิทธิภาพการใช้งานจริงในด้านที่เกี่ยวข้องจะทำให้งานนี้น่าสนใจและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3) ผู้สนใจศึกษาต่อควรตระหนักถึงข้อจำกัดหลักในการนำบล็อกเชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ อันประกอบด้วย ความรู้และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งต้นทุนการติดตั้งและบำรุงรักษาที่ค่อนข้างสูง นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณลักษณะของข้อมูลที่ไม่สามารถแก้ไขย้อนหลังได้ ตลอดจนการขาดข้อมูลประสิทธิภาพจากการนำไปใช้งานจริง ขณะเดียวกัน องค์กรจำเป็นต้องคำนึงถึงการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนอย่างละเอียด ควบคู่ไปกับการประเมินความพร้อมขององค์กรในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานะที่ประเทศไทยยังขาดกรอบนโยบายและกฎหมายที่ชัดเจนรองรับ กระนั้นก็ตาม แม้บล็อกเชนจะมีความปลอดภัยสูง แต่การออกแบบระบบยังคงต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act; PDPA) อย่างเคร่งครัดอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (2565). พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562.

<https://www.pdpc.or.th/>

Abdullah, A. A., Khanom, M., Yusuf, A., & Tanko, M. (2024). UTILIZING BLOCKCHAIN AND SMART CONTRACTS TO ENHANCE TRANSPARENCY AND EFFICIENCY IN HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PROCESSES: A CONCEPTUAL APPROACH. *iBAF e-Proceedings*, 11(1), 350-358.

Agustina, Y., Setyawan, E., Aprizal, A., Putra, D. P., & Yusuf, M. (2024). The implementation of blockchain technology in supply chain management: A systematic literature review. *Procedia Computer Science*, 227, 181-188.

Andoni, M., Robu, V., Flynn, D., Abram, S., Geach, D., Jenkins, D., McCallum, P., & Peacock, A. (2019). Blockchain technology in the energy sector: A systematic review of challenges and opportunities. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 100, 143-174.

Ball, K. (2011). The dark side of surveillance: Extending governance through predictive profiling. *Criminal Justice Matters*, 86(1), 24-25.

- Bansal, A., & Kumar, R. (2022). Blockchain in healthcare: Opportunities, challenges, and future directions. *Journal of Healthcare Engineering*.
- Beck, R., Avital, M., Rossi, M., & Thatcher, J. B. (2018). Blockchain technology in business and information systems research. *Business & Information Systems Engineering*, 59(6), 381–384.
- Beckers, A. (2018). HR information systems: A look at the future. *HRM Journal*, 58(2), 123-128.
- Bodie, M. T. (2022). The law of employee data: Privacy, property, governance. *Indiana Law Journal*, 97(2), 707-778.
- Boonyarattaphan, A. (2021). A systematic literature review on blockchain adoption in healthcare. *International Journal of Intelligent Engineering and Systems*, 14(5), 82-94.
- Bostrom, N., & Yudkowsky, E. (2014). *The ethics of artificial intelligence*. Cambridge University Press.
- Brundage, M., Avin, S., & Clark, J. (2018). *The malicious use of artificial intelligence: Forecasting, prevention, and mitigation*. arXiv preprint arXiv:1802.07228.
- Chaudhary, D., & Lakra, N. (2025). Dynamic Compensation Models for a Changing Workforce: Theoretical Perspectives and Emerging Trends. In D. Chaudhary, S. Chauhan, & N. K. Minz (Eds.), *People, Profits, and Policy: Redefining Workforce Economics and Financial Strategy in a Disruptive Era*. (pp. 42-57). Book Rivers.
- Chen, Y. (2023). Blockchain-based solutions for supply chain traceability: A systematic literature review. *Sustainability*, 15(3).
- Chen, Z. (2025). Revolutionising HRM practice with blockchain technology: unleashing disruptive paradigms of work and overcoming management challenges. *Technology Analysis & Strategic Management*, 37(2), 125-138.
- Chhibber, A., Jain, A., Bali, V., & Yadav, S. K. (2024). Blockchain in healthcare: A comprehensive review of applications, challenges, and future prospects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(3).
- Chokngamwong, R., & Ratanaworabhan, P. (2022). A systematic literature review: Blockchain adoption in supply chain. *Walailak Journal of Science and Technology*, 19(10).
- Christidis, K., & Devetsikiotis, M. (2016). Blockchains and smart contracts for the internet of things. *IEEE Access*, 4, 2292-2303.
- Damle, S., Rana, K., Rana, A., Singh, A. K., & Chauhan, V. (2023). Blockchain technology in healthcare: A systematic literature review. *Procedia Computer Science*, 218, 1149-1158.

- Davenport, T. H., & Ronanki, R. (2018). Artificial intelligence for the real world. *Harvard Business Review*, 96(1), 108-116.
- Dinh, T. N., Liu, R., Zhang, M., Chen, G., Ooi, B. C., & Wang, J. (2018). Untangling blockchain: A data processing view of blockchain systems. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 30(7), 1366-1385.
- GUNAWAN, W. B. (2022). Implications of Blockchain Technology on Strategic Human Resource Practices: Potential Losses of Key Functions. *Journal of Information Systems, Digitization and Business*, 1(1), 34-44.
- Guo, Y., Liang, C., & Wang, Y. (2018). *A survey on blockchain technology and its security*. In Proceedings of the 2018 International Conference on Networking and Network Applications (NaNA). IEEE.
- Hashem, I. A., Yaqoob, I., & Anuar, N. B. (2015). The rise of “big data” on cloud computing: Review and open research issues. *Information Systems*, 47, 98-115.
- Imran, M., Jan, S., Khan, Z., Ahmad, J., Eludiora, S., & Shah, N. (2023). Blockchain technology in healthcare: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(7), 5037.
- Jarrahi, M. H. (2018). Artificial intelligence and the future of work: Human-AI symbiosis in organizational decision-making. *Business Horizons*, 61(4), 577-586.
- Joel, A. (2025). *Blockchain in HR: Secure and Transparent Employee Verification & Payroll Systems*.
- Kamble, S., Gunasekaran, A., & Arha, H. (2018). Understanding the blockchain technology adoption in supply chains-Indian context. *International Journal of Production Research*, 57(7), 2009-2033.
- Kang, M., Park, E., Cho, B. H., & Lee, K. S. (2021). Recent patient safety initiatives in South Korea. *International Journal of Quality Health Care*, 33(Supplement_1), 13-20.
- Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), 15-25.
- Kavanagh, M. J., & Johnson, R. D. (Eds.). (2017). *Human resource information systems: Basics, applications, and future directions*. Sage Publications.
- Kavanagh, M., & Thite, M. (2009). *Human Resource Information Systems: Basics, Applications, and Future Directions*. SAGE Publications.

- Kiş, M. (2022). An overview of blockchain technology adoption in healthcare: A systematic literature review. *International Journal of Health Services Research and Policy*, 7(1), 1-15.
- Kouhizadeh, M., Zhu, Q., & Sarkis, J. (2021). Blockchain and the circular economy: Potential tensions and critical reflections from practice. *Production Planning & Control*, 32(10), 805-821.
- Kshetri, N. (2018). 1 Blockchain's roles in meeting key supply chain management objectives. *International Journal of Information Management*, 39, 80-89.
- Lasprogata, G., & King, N. J. (2004). Regulation of electronic employee monitoring: Identifying fundamental principles of employee privacy through a comparative study of data privacy legislation in the European Union, United States and Canada. *Stanford Technology Law Review*, 4, 1-46.
- Lee, H. J., Luong, D. A., Park, J. H., & Kim, H. (2025). *Blockchain-based Anonymous Reputation System for Performance Appraisal*. IEEE Access.
- Li, X., Jiang, P., Chen, T., Luo, X., & Wen, Q. (2020). A survey on the security of blockchain systems. *Future Generation Computer Systems*, 107, 841-853.
- Liu, Y., Lu, Q., Xu, X., Zhu, L., & Yao, H. (2019). Applying design patterns in smart contracts: A case study on a blockchain-based traceability system. In S. Chen, H. Wang, & L. J. Zhang, (Eds), *Proceedings of the 2019 IEEE International Conference on Blockchain (Blockchain)* (pp. 288-295). IEEE.
- Lodder, A. R. (2017). *Conflict resolution in the era of smart contracts*. University of Windsor.
- Lugaresi, N. (2010). Electronic privacy in the workplace: Transparency and responsibility. *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(2), 163-173.
- Marston, S., Li, Z., & Bandyopadhyay, S. (2011). Cloud computing: The business perspective. *Decision Support Systems*, 51(1), 176-189.
- Merlec, M. A., Lee, Y., Jo, W., & Lee, Y. (2021). A study on blockchain application in smart contracts and transactions: A systematic literature review. *Journal of Internet Computing and Services*, 22(3), 87-98.
- Mishra, H., & Venkatesan, M. (2021). Blockchain in human resource management of organizations: an empirical assessment to gauge HR and non-HR perspective. *Journal of Organizational Change Management*, 34(2), 525-542.
- Mishra, S., & Venkatesan, S. (2021). Blockchain in healthcare: A systematic literature review. *International Journal of E-Health and Medical Communications*, 12(4), 1-17.

- Mougayar, W. (2016). *The business blockchain: Promise, practice, and application of the next internet technology*. John Wiley & Sons.
- Mühle, A., Grüner, A., Gayvoronskaya, T., & Meinel, C. (2018). A survey on essential components of a self-sovereign identity. *Computer Science Review*, 30, 80–86.
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. Bitcoin.org.
- Neiheiser, R., Inácio, G., Rech, L., & Fraga, J. (2020). *HRM smart contracts on the blockchain*. IEEE.
- Oh, S. C., Kim, M. S., Park, Y., Roh, G. T., & Lee, C. W. (2022). Blockchain-based medical data sharing platform architecture. *Applied Sciences*, 12(1).
- Onik, M. M. H., Miraz, M. H., & Kim, C. S. (2018). *A recruitment and human resource management technique using blockchain technology for Industry 4.0*. IET.
- Parker, P. D., & Parker, C. (2025). *Reimagining Payroll: How Stablecoins and Blockchain Infrastructure Enable Real-Time Compensation*. Available at SSRN 5252778.
- Prasad, S., Anand, A., Mishra, S., & Singh, R. (2021). *Blockchain technology adoption barriers in healthcare industry: An integrated approach*. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1(2), 100041.
- Ramachandran, A., Kantarcioglu, M., Madden, S., & Schantz, R. (2022). Blockchain and trusted computing: Problems, pitfalls, and a solution for hyperledger fabric.
- Saif, M. A. M., & Islam, M. N. (2022). Exploring interoperability in blockchain-based healthcare systems: A systematic literature review. *IEEE Access*, 10, 75458-75477.
- Saleem, M., Haris, M., Naeem, M., Abro, A. B., Ahmad, M., & Ahad, A. (2024, January). *A blockchain-powered loan management system enhanced with smart contract*. IEEE.
- Sarikakis, K., Winter, L., & Rodriguez-Amat, J. R. (2022). Artificial intelligence and the changing nature of communication: An empirical exploration of AI-readiness in communication professions. *International Journal of Communication*, 16, 405-425.
- Saxena, P., & Srivastava, R. (2025). *Towards Holistic Education: Integrating 360-Degree Assessment for Enhanced Student Development*. *Educational Research (IJMCER)*, 7(2), 78-83.
- Singh, R., Dwivedi, A. D., & Srivastava, G. (2019). *A systematic review of blockchain and internet of things (IoT)*. IEEE.
- Sotomayor, B., Montero, R. S., & Llorente, I. M. (2009). Virtual infrastructure management in private and hybrid clouds. *IEEE Internet Computing*, 13(5), 14-22.

- Stone, D. L., Deadrick, D. L., Lukaszewski, K. M., & Johnson, R. (2015). The influence of technology on the future of human resource management. *Human Resource Management Review*, 25(2), 216-231.
- Swan, M. (2015). *Blockchain: Blueprint for a New Economy*. O'Reilly Media, Inc.
- Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain revolution: How the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world*. Portfolio.
- Vignesh, R., & Mohana P. K. (2024). Blockchain assisted AHMFA authentication in employee performance assessment system. *Multimedia Tools and Applications*, 83(2), 5131-5164.
- Wang, Y., Han, J. H., & Beynon-Davies, P. (2019). Understanding blockchain technology for future supply chains: A systematic literature review and research agenda. *Supply Chain Management: An International Journal*, 24(1), 62-84.
- Wang, Y., Kung, L., & Byrd, T. A. (2018). Big data analytics: Understanding its capabilities and potential benefits for healthcare organizations. *Technological Forecasting and Social Change*, 126, 3-13.
- Yaga, D., Mell, P., Roby, N., & Scarfone, K. (2018). *Blockchain technology overview*. National Institute of Standards and Technology.
- Yi, C. S. S., Yung, E., Fong, C., & Tripathi, S. (2020). Benefits and use of blockchain technology to human resources management: a critical review. *International Journal of Human Resource Studies*, 10(2), 131140-131140.
- Yli-Huomo, J., Ko, D., Choi, S., Park, S., & Smolander, K. (2016). Where is current research on blockchain technology?—A systematic review. *PloS One*, 11(10).
- Zheng, Z., Xie, S., Dai, H. N., Chen, X., & Wang, H. (2018). Blockchain challenges and opportunities: A survey. *International Journal of Web and Grid Services*, 14(4), 352-375.
- Zheng, Z., Xie, S., Dai, H., Chen, X., & Wang, H. (2017). *An overview of blockchain technology: Architecture, consensus, and future trends*. IEEE.
- Zissis, D., & Lekkas, D. (2012). Addressing cloud computing security issues. *Future Generation Computer Systems*, 28(3), 583-592.



Thammasat University
Research & Consultancy Institute
Quality Matters, Always

**Journal of Multidisciplinary
Academic Research and Development**
ISSN : 2672-9938 (Online)

**สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University Research and Consultancy Institute**

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถ.พระจันทร์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02-223-3757

<https://turac.tu.ac.th/>